

ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรม
การช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม
ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

**A STUDY ON CARING OF BUDDHISTS TOWARDS THE BELIEF IN GIVING AND
HELPING OTHERS: A CASE STUDY OF LAYMEN AND LAYWOMEN
PRACTICING MEDITATION AT WAT RACTCHA
-ORASARAM RACHAWARAVIHARA
IN BANGKOK**

พระวิฑูรย์ งามงุโร (เจือจันทร์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรม
การช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม
ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

พระวิฑูรย์ ฐานงุโร (เจือจันทร์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A STUDY ON CARING OF BUDDHISTS TOWARDS THE BELIEF IN GIVING AND
HELPING OTHERS: A CASE STUDY OF LAYMEN AND LAYWOMEN
PRACTICING MEDITATION AT WAT RACTCHA
-ORASARAM RACHAWARAVIHARA
IN BANGKOK**

Phra Withoon Thānagkaro (Chuechan)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Life and Death Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย

.....
(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์..... ประธานกรรมการ
(พระเอกภักดิ์ อภินนโท, ผศ. ดร.)

..... กรรมการ
(ผศ. ดร. สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)

..... กรรมการ
(รศ. ดร. เมธาวิ อุดมธรรมมานุภาพ)

..... กรรมการ
(ผศ. ดร. เรืองชัย หมื่นชนะ)

..... กรรมการ
(ผศ. สาระ มุขดี)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง	ประธานกรรมการ
รศ.ดร. เมธาวิ อุดมธรรมมานุภาพ	กรรมการ
ผศ.ดร. เรืองชัย หมื่นชนะ	กรรมการ

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทาน และการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
- ผู้วิจัย** : พระวิฑูรย์ จานงุโร (เจือจันทร์)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ชีวิตและความตาย)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครื่อง น.ธ.เอก., พ.ม., พธ.บ.(บริหารการศึกษา), M.A., Ph.D. (Psy.)
 - : รศ.ดร.เมธาวิ อุดมธรรมมานุภาพ ค.ม. (จิตวิทยา), ค.บ. (จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว), Ph.D. (Psy.)
 - : ผศ.ดร.เรียงชัย หมั่นชนะ ป.ธ.๗, พธ.บ.(ครุศาสตร์) M.Ed., Ph.D.(Psy.)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง การอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย ๑) เพื่อศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น: กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๓) เพื่อเปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธกับ ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๔) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามข้อมูลทั่วไป

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๒๒ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบความแตกต่างด้วยค่าที (t-test) และค่าเอฟ(F-test) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นเพศ หญิง ๑๗๐ คน (๗๕.๕๘%) มีอายุระหว่าง ๒๐ – ๓๐ ปี ๖๔ คน (๒๘.๘๒%) มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป ๑๓๕ คน (๖๐.๘๒%) อาชีพเป็นลูกจ้างทั่วไป ๖๕ คน (๒๙.๒๘%) มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่ำกว่า ๑ ปี ๑๐๔ คน (๔๖.๘๕%) มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๖ คนขึ้นไป ๗๖ คน (๓๔.๒๓%) และมีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๑ จำนวน ๗๒ คน (๓๒.๔๓%)

๒. การอบรมเลี้ยงดูของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราช โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า พ่อแม่สอนให้มีความตั้งใจในการแสวงหาความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ ๔.๘๒ ดังนั้นพ่อแม่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมให้เป็นคนดีมีคุณธรรมตามแนวพุทธ เป็นพ่อแม่ที่มีลักษณะทางพุทธสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการดำเนินชีวิตประจำวันตามวิถีทางแบบพุทธ ที่สำคัญคือ ยึดมั่นในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมพื้นฐาน อันได้แก่ การบริจาคทาน การรักษาศีลห้าและหมั่นปฏิบัติสมาธิภาวนา เป็นผู้มีสุขภาพจิตดีและให้การปฏิสัมพันธ์กับบุตรอย่างใกล้ชิดและมีคุณภาพ

๓. อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศ อายุต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นแตกต่างกันโดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างกันด้านความเชื่อในการให้ทานและความเชื่อด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และ ๐.๐๕

๔. อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นแตกต่างกันโดยรายด้านมีความแตกต่างกันด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕. ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู แบบประชาธิปไตย แบบรักสนับสนุน และแบบพุทธที่มีผลต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นพบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ฉะนั้น การอบรมเลี้ยงดูแบบสนับสนุน แบบประชาธิปไตย และแบบพุทธ จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการปลูกฝังความเชื่อการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น

Thesis Title : A Study on the Caring of Buddhists Influencing the Belief in Giving and Helping Others: A Case Study of Laymen and Laywomen Practicing Meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok

Researcher : Phra Withoon Thānagkaro (Chuechan)

Degree : Master of Arts (Life and Death Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof., Dr.Siriwat Srikrueddong, Dhamma III, Diplomain Ed., B.A., (Edu.Admn.), B.A.(Eng.), M.A., Ph.D.(Psy).

: Asoc.Prof. Dr.Maytawee Udomtamanupab, B.Ed., M.Ed., Ph.D.(Psy.).

: Asst. Prof. Rerngchai Meun-chana, M.Ed., Ph.D.(Psy.).

Date of Graduation : 25 March 2012

ABSTRACT

The study entitled 'A Study on the Caring of Buddhists Influencing the Belief in Giving and Helping Others: A Case Study of Laymen and Laywomen Practicing Meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok' aimed 1) to study the caring of Buddhists influencing the belief in giving and helping others: a case study of laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok ; 2) to study the belief in giving and the behavior of helping others: a case study of laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok; and 3) to compare the caring of Buddhists influencing the belief in giving and helping others: a case study of laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok. The sample of the study included laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok classified according to general information.

The sample consisted of 222 laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok. The tool of data collect was a questionnaire. Statistics used consisted of percentage, Mean, Standard deviation (SD), t-test, F-test and Pearson's Product Moment Correlation Coefficient.

The results of the study were as followed:

1. The most laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok were female the number of which was 170 (75.58%), they were 20-30 years old the number of which was 64 (28.82%), the most 135 respondents completed a Bachelor degree and above the percentage of which was 60.82. The occupation of the most respondents was a general worker with 65 ones (29.28%). The most 104 respondents had below 1 year of work experiences the percentage of which was 46.85. Out of 222 76 respondents (34.23%) had 6 family members and 72 of them (32.43%) were the first ones in the order of family members.

2. The caring of laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok was generally high with the average value of 4.19, while individually considering it was found that the number of parents who were determined to teach to learn Buddhhadhamma was highest with the average value of 4.82. Therefore, the most parents who brought their offspring with the promotion of morality in Buddhism were characterized by the Buddhist point of view, especially they earned their life in the line of Buddhism based on the basic Buddhist doctrines, i.e., giving, observing Five Precepts, practicing meditation causing a good mentality and effective relations with their offspring.

3. The caring of laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok with different sex, age and belief in giving and behavior of helping others was generally different, and the individual aspect was significantly different in giving and social belief with the level of 0.01 and 0.05.

4. The caring of laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok with different meditation practicing experiences and belief in giving and behavior of helping others was generally different, and the individual aspect was significantly different in mental and wisdom belief with the level of 0.05.

5. Regarding the relationships among democratic, supportive and Buddhist models influencing the belief in giving and the behavior of helping others it was generally found to be high, hence democratic, supportive and Buddhist caring models were significant in the cultivation of the belief in giving and the behavior of helping others.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยมีความตั้งใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ขณะกำลังทำงานวิจัย พบอุปสรรคและปัญหามากมาย และปัญหาเหล่านั้นได้รับการแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ จนสำเร็จด้วยดี เพราะได้รับความอนุเคราะห์จากคณาจารย์และผู้เกี่ยวข้องหลายท่าน จึงขออนุโมทนาขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขออนุโมทนาขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง รองศาสตราจารย์ ดร.เมธาวิ อุดมธรรมมานุภาพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เริงชัย หมื่นชนะ คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ให้ข้อคิดคำแนะนำงานวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จเป็นเล่มดังปรากฏ

ขออนุโมทนาคณาจารย์ ดร.อุบลวรรณ ภวภานันท์ ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร สุยะใจ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เมธาพันธ์ โพธิ์ธีรโรจน์ ที่ให้กำลังใจและคำแนะนำ ขณะดำเนินงานทำวิทยานิพนธ์

ขออนุโมทนาขอบพระคุณ พระจิตวงษ์ อนุตตโร พระมหาสุเทพ สุทธิธำโณ พระมหาธีรศักดิ์ จีรวโส พระมหาสมชาย มหาวีโร สามเณรประพงค์ ไชยศรี คุณประดิษฐ์ เสนพนักศักดิ์ คุณวรศักดิ์ โมกขสุทริวงศ์ คุณเขมสิริรา เรื่องโชติ ที่ช่วยให้กำลังใจและคำแนะนำเพิ่มเติม

ขออนุโมทนา คุณสายน้อย คำชู คุณวาทินี แม้นยำ ที่ช่วยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล

อนึ่งขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ ทั้ง ๕ ท่าน ซึ่งประกอบด้วย อาจารย์พระเอกภักธ อภิฉนุโท, ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร., ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง รองศาสตราจารย์ ดร.เมธาวิ อุดมธรรมมานุภาพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เริงชัย หมื่นชนะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาระ มุขดี ที่ได้มีเมตตาให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้ถูกต้องสมบูรณ์ดังที่ปรากฏอยู่นี้

สุดท้าย คุณความดี การทำประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแด่บิดา นายคำ เจือจันทร์ มารดา นางสาวนีก เจือจันทร์ ครูอุปัชฌาย์ อาจารย์ ญาติสนิท มิตรสหาย ที่เป็นกำลังใจ และให้การสนับสนุนในทุก ๆ เรื่องขอให้ความดีเหล่านั้นจงย้อนกลับสู่ทุกท่านที่ได้กล่าว มาแล้วนี้

พระวิฑูรย์ จานงุโร (เจือจันทร์)

๒๒ มีนาคม ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญแผนภูมิ	ผ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฝ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙
บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
๒.๑ การอบรมเลี้ยงดู	๑๒
๒.๑.๑ ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู	๑๒
๒.๑.๒ ความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู	๑๔
๒.๑.๓ รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู	๑๘
๒.๑.๔ การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ	๒๓
๒.๑.๕ ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธตามหลักไตรสิกขา	๓๓
๒.๑.๖ หลักธรรมที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ	๗๐
๒.๒ การให้ทาน	๗๔
๒.๒.๑ ความเชื่อในพระพุทธศาสนา	๗๔
๒.๒.๒ คุณสมบัติและหน้าที่ของศรัทธา	๗๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๒.๓ พุทธพจน์แสดงหลักแห่งศรัทธา	๗๕
๒.๒.๔ ความหมายและความสำคัญของการให้ทาน	๘๓
๒.๒.๕ จุดประสงค์ของการให้ทาน	๘๕
๒.๒.๖ ประเภทของการให้ทาน	๘๖
๒.๒.๗ ผู้ให้ทานและผู้รับทาน	๘๘
๒.๒.๘ แรงจูงใจในการให้ทาน	๙๒
๒.๒.๙ ประโยชน์ของการให้ทาน	๙๕
๒.๓ พฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น	๙๗
๒.๓.๑ ความหมายและความสำคัญของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ	๙๘
๒.๓.๒ ขอบข่ายและพฤติกรรมที่แสดงออกของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ	๑๐๐
๒.๓.๓ รูปแบบการช่วยเหลือผู้อื่นในสถานการณ์ฉุกเฉิน	๑๐๑
๒.๓.๔ ลักษณะและความสำคัญของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ	๑๐๒
๒.๓.๕ ประโยชน์และคุณค่าของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ	๑๐๔
๒.๓.๖ หลักธรรมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น	๑๐๖
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๑๐
๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการอบรมเลี้ยงดู	๑๑๐
๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการให้ทาน	๑๑๕
๒.๔.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องพฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น	๑๑๙
๒.๕ กรอบแนวความคิดของการวิจัย	๑๓๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัยประชากร	๑๓๑
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๓๑
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๓๓
๓.๓.๑ การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๓๓
๓.๓.๒ การหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๓๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๓๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๓๖
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	๑๔๑
๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๔๒
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป	๑๔๒
๔.๓ ผลการวิเคราะห์ลักษณะเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู	๑๔๖
๔.๔ ผลการวิเคราะห์ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือ ต่อผู้อื่นของชาวพุทธ	๑๕๓
๔.๕ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธกับ ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น	๑๕๙
๔.๖ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อ ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น	๒๓๑
๔.๗ แนวทางการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น	๒๔๖
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๒๕๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๕๒
๕.๑.๑ สรุปข้อมูลทั่วไป	๒๕๒
๕.๑.๒ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ	๒๕๓
๕.๑.๓ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเชื่อในการให้ทาน	๒๕๔
๕.๑.๔ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น	๒๕๕
๕.๑.๕ สรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น	๒๕๕
๕.๑.๖ สรุปผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการ ช่วยเหลือต่อผู้อื่น	๒๖๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๕.๒ อภิปรายผล	๒๖๒
๕.๒.๑ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน	๒๖๒
๕.๒.๒ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย	๒๖๓
๕.๒.๑ การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ	๒๖๓
๕.๒.๑ ความเชื่อในการให้ทาน	๒๖๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๗๑
บรรณานุกรม	๒๗๒
ภาคผนวก	๒๘๑
ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๒๘๒
ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ ของเครื่องมือ	๒๘๔
ค ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC	๒๘๕
ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บเครื่องมือเพื่อหาค่าความเที่ยงตรง ของแบบสอบถาม	๓๐๓
จ คำสัมประสิทธิ์ Alpha	๓๐๖
ฉ หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อวิจัย	๓๑๑
ช แบบสอบถาม	๓๑๔
ซ สูตร ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane)	๓๒๔
ประวัติผู้วิจัย	๓๒๖

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
๔.๑	แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ	๑๔๒
๔.๒	แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม อายุ	๑๔๒
๔.๓	แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม วุฒิการศึกษา	๑๔๓
๔.๔	แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม อาชีพ	๑๔๔
๔.๕	แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๑๔๔
๔.๖	แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัว	๑๔๕
๔.๗	แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๑๔๕
๔.๘	แสดงการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม จำนวน ๓ ด้าน	๑๔๖
๔.๙	แสดงการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสันทันสนุน จำแนกเป็นรายข้อ	๑๔๗
๔.๑๐	แสดงการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จำแนกเป็นรายข้อ	๑๔๘
๔.๑๑	แสดงการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ โดยภาพรวม	๑๔๙
๔.๑๒	แสดงการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านศีล จำแนกเป็นรายข้อ	๑๕๐

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๓ แสดงการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธของอุบาสก อุบาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านสมาธิ จำแนกเป็นรายข้อ	๑๕๑
๔.๑๔ แสดงการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธของอุบาสก อุบาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านปัญญา จำแนกเป็นรายข้อ	๑๕๒
๔.๑๕ แสดงความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมความช่วยเหลือ ต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราช โอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม	๑๕๓
๔.๑๖ แสดงความเชื่อในการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกเป็นรายข้อ	๑๕๔
๔.๑๗ แสดงความเชื่อในการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อด้านสังคัม จำแนกเป็นรายข้อ	๑๕๕
๔.๑๘ แสดงความเชื่อในการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกเป็นรายข้อ	๑๕๖
๔.๑๙ แสดงพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านกาย	๑๕๗
๔.๒๐ แสดงพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านวาจา	๑๕๘
๔.๒๑ แสดงผลการเปรียบเทียบ (t-test) ความเชื่อในการให้ทาน ของอุบาสก อุบาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม จำแนกตาม เพศ	๑๕๙
๔.๒๒ แสดงผลการเปรียบเทียบ (t-test) ความเชื่อในการให้ทาน ของอุบาสก อุบาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม เพศ	๑๖๐

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๒๓ แสดงผลการเปรียบเทียบ (t-test) ความเชื่อในการให้ทาน ของอุบาสก อุบาสิกามาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม เพศ	๑๖๑
๔.๒๔ แสดงผลการเปรียบเทียบ (t-test) ความเชื่อในการให้ทาน ของอุบาสก อุบาสิกามาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม เพศ	๑๖๒
๔.๒๕ แสดงผลการเปรียบเทียบ (t-test) พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกามาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม จำแนกตาม เพศ	๑๖๒
๔.๒๖ แสดงผลการเปรียบเทียบ (t-test) พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกามาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านกาย จำแนกตาม เพศ	๑๖๓
๔.๒๗ แสดงผลการเปรียบเทียบ (t-test) พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกามาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านวาจา จำแนกตาม เพศ	๑๖๔
๔.๒๘ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกามาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม อายุ	๑๖๕
๔.๒๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One- way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกามาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม อายุ	๑๖๕
๔.๓๐ แสดงผลการเปรียบเทียบพหุคูณ ด้วยวิธี LSD ของความเชื่อในการให้ทาน ของ อุบาสก อุบาสิกามาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม จำแนกตาม อายุ	๑๖๖
๔.๓๑ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกามาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม อายุ	๑๖๗

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๓๒ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม อายุ	๑๖๘
๔.๓๓ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม อายุ	๑๖๘
๔.๓๔ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม อายุ	๑๖๙
๔.๓๕ แสดงผลการเปรียบเทียบพหุคูณ ด้วยวิธี LSD ของความเชื่อในการให้ทาน ของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม อายุ	๑๗๐
๔.๓๖ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม อายุ	๑๗๒
๔.๓๗ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม อายุ	๑๗๒
๔.๓๘ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม อายุ	๑๗๓
๔.๓๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือ ต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม อายุ	๑๗๔

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๔๐ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตาม อายุ	๑๗๔
๔.๔๑ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกายจำแนกตาม อายุ	๑๗๕
๔.๔๒ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม อายุ	๑๗๖
๔.๔๓ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจาจำแนกตาม อายุ	๑๗๖
๔.๔๔ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๗๗
๔.๔๕ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๗๘
๔.๔๖ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๗๘
๔.๔๗ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๗๙

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๔๘ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๘๐
๔.๔๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๘๑
๔.๕๐ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๘๑
๔.๕๑ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๘๒
๔.๕๒ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๘๓
๔.๕๓ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๘๓
๔.๕๔ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๘๔
๔.๕๕ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกายจำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๘๕

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๕๖	๑๘๕
๔.๕๗	๑๘๖
๔.๕๘	๑๘๗
๔.๕๙	๑๘๗
๔.๖๐	๑๘๘
๔.๖๑	๑๘๙
๔.๖๒	๑๘๙
๔.๖๓	๑๙๐

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๖๔	๑๙๑
๔.๖๕	๑๙๒
๔.๖๖	๑๙๒
๔.๖๗	๑๙๓
๔.๖๘	๑๙๔
๔.๖๙	๑๙๕
๔.๗๐	๑๙๕
๔.๗๑	๑๙๖

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๗๒ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๑๙๗
๔.๗๓ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๑๙๘
๔.๗๔ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๑๙๘
๔.๗๕ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนก ตามประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๑๙๙
๔.๗๖ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๒๐๐
๔.๗๗ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๒๐๐
๔.๗๘ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราช วรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๒๐๑
๔.๗๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๒๐๒

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า	
๔.๘๐	แสดงผลการเปรียบเทียบพหุคูณ ด้วยวิธี LSD ของความเชื่อในการให้ทาน ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๒๐๓
๔.๘๑	แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๒๐๔
๔.๘๒	แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๒๐๕
๔.๘๓	แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตามประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๒๐๕
๔.๘๔	แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกายจำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๒๐๖
๔.๘๕	แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตามประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๒๐๗
๔.๘๖	แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจาจำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๒๐๗

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๘๗ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๒๐๘
๔.๘๘ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๒๐๙
๔.๘๙ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราช วรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๒๐๙
๔.๙๐ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๒๑๐
๔.๙๑ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราช วรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๒๑๑
๔.๙๒ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติ ธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อใน การให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๒๑๑
๔.๙๓ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราช โอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๒๑๒
๔.๙๔ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติ ธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการ ให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๒๑๓

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๙๕ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วย เหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๒๑๓
๔.๙๖ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วย เหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๒๑๔
๔.๙๗ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือ ต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๒๑๕
๔.๙๘ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือ ต่อผู้อื่น ด้านกายจำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๒๑๕
๔.๙๙ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือ ต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๒๑๖
๔.๑๐๐ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือ ต่อผู้อื่น ด้านวาจาจำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๒๑๗
๔.๑๐๑ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อใน การให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๑๘

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๐๒ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๑๘
๔.๑๐๓ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๑๙
๔.๑๐๔ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๒๐
๔.๑๐๕ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๒๐
๔.๑๐๖ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๒๑
๔.๑๐๗ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๒๒
๔.๑๐๘ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๒๒
๔.๑๐๙ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๒๓

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๑๐ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๒๔
๔.๑๑๑ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๒๔
๔.๑๑๒ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกายจำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๒๕
๔.๑๑๓ แสดงผลการเปรียบเทียบพหุคูณ ด้วยวิธี LSD ของพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านกาย จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๒๖
๔.๑๑๔ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๒๗
๔.๑๑๕ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร	๒๒๘
๔.๑๑๖ แสดงสรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อในการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	๒๒๙
๔.๑๑๗ แสดงสรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	๒๓๐

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๑๘ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อความเชื่อในการให้ทานของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้วยสถิติ Pearson Correlation	๒๓๒
๔.๑๑๙ สรุปสมมติฐานการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทานของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้วยสถิติ Pearson Correlation	๒๓๕
๔.๑๒๐ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อพฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่นของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้วยสถิติ Pearson Correlation	๒๔๐
๔.๑๒๑ สรุปสมมติฐานการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อพฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่นของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้วยสถิติ Pearson Correlation	๒๔๒
๔.๑๒๒ แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม ของการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราช จากแบบสอบถามปลายเปิด	๒๔๗

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า	
๒.๑	แสดงทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมแสดงจิตลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรม ทางจริยธรรม	๖๙
๒.๒	แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย	๑๓๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. การใช้คำย่อ

พระไตรปิฎกบาลี ที่อ้างอิงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงจาก ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐ พระไตรปิฎกภาษาไทย อ้างอิงจาก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ อรรถกถาบาลี อ้างอิงจาก ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา มีคำย่อดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตฺตปิฎก	ทีฆนิกาย ปาฎิกวคฺคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(บาลี)	=	สุตตฺตปิฎก	มชฺฉิมนิกาย มุลปณฺณาสกปาฬิ	(ภาษาบาลี)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฉิมนิกาย มุลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(บาลี)	=	สุตตฺตปิฎก	มชฺฉิมนิกาย อุปริปณฺณาสกปาฬิ	(ภาษาบาลี)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฉิมนิกาย อุปริปณณาสก์	(ภาษาไทย)
สํ.ส.	(บาลี)	=	สุตตฺตปิฎก	สังยุตฺตนิคาย สคคาถวคฺคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
สํ.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย สคคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.นิ.	(บาลี)	=	สุตตฺตปิฎก	สังยุตฺตนิคาย ทานวคฺคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
สํ.นิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ข.	(บาลี)	=	สุตตฺตปิฎก	สังยุตฺตนิคาย ขนฺธวาวรรคคฺคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
สํ.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.สพ.	(บาลี)	=	สุตตฺตปิฎก	สังยุตฺตนิคาย สพายตนวคฺคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
สํ.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย สพายตนวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ม.	(บาลี)	=	สุตตฺตปิฎก	สังยุตฺตนิคาย มหาวาวรรคคฺคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
สํ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(บาลี)	=	สุตตฺตปิฎก	องคฺคุตฺตรนิคาย เอกกนิปาตปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิคาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ (ต่อ)

อง.ทูก.	(บาลี)	=	สุตฺตหนฺตปิฎก องค์กรุตรนิกาย ทูกนิปาตปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อง.ทูก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก องค์กรุตรนิกาย ทูกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(บาลี)	=	สุตฺตหนฺตปิฎก องค์กรุตรนิกาย ติกนิปาตปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก องค์กรุตรนิกาย ติกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(บาลี)	=	สุตฺตหนฺตปิฎก องค์กรุตรนิกาย จตุกกนิปาตปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก องค์กรุตรนิกาย จตุกกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.ปมฺจก.	(บาลี)	=	สุตฺตหนฺตปิฎก องค์กรุตรนิกาย ปมฺจกนิปาตปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อง.ปมฺจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก องค์กรุตรนิกาย ปมฺจกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.จกฺก.	(บาลี)	=	สุตฺตหนฺตปิฎก องค์กรุตรนิกาย จกฺกนิปาตปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อง.จกฺก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก องค์กรุตรนิกาย จกฺกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตฺก.	(บาลี)	=	สุตฺตหนฺตปิฎก องค์กรุตรนิกาย สตุตฺกนิปาตปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อง.สตุตฺก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก องค์กรุตรนิกาย สัตตกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฺฐก.	(บาลี)	=	สุตฺตหนฺตปิฎก องค์กรุตรนิกาย อฏฺฐกนิปาตปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อง.อฏฺฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก องค์กรุตรนิกาย อฏฺฐกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก.	(บาลี)	=	สุตฺตหนฺตปิฎก องค์กรุตรนิกาย นวกนิปาตปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อง.นวก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก องค์กรุตรนิกาย นวกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(บาลี)	=	สุตฺตหนฺตปิฎก องค์กรุตรนิกาย ทสกนิปาตปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก องค์กรุตรนิกาย ทสกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.เอกาทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก องค์กรุตรนิกาย เอกาทสกนิปาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(บาลี)	=	สุตฺตหนฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย ขุทฺทกปาฐปาฬิ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุทฺทกนิกาย ขุทฺทกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(บาลี)	=	สุตฺตหนฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย อิติวุตฺตกปาฬิ	(ภาษาบาลี)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุทฺทกนิกาย อิติวุตฺตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ทูก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุทฺทกนิกาย เอกกนิปาต ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุทฺทกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุทฺทกนิกาย อปทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.พุทฺธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุทฺทกนิกาย พุทฺธวงศ์	(ภาษาไทย)
ขุ.จริยา.	(บาลี)	=	สุตฺตหนฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย จริยาปิฎกปาฬิ	(ภาษาบาลี)
ขุ.จริยา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุทฺทกนิกาย จริยาปิฎก	(ภาษาไทย)

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ (ต่อ)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	(บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก วิภังคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ขุ.ขุ.อ.	(บาลี)	=	ขุทฺทกนิกาย ปรมัตถโชติกา ขุทฺทกปาฐอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ขุ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ปรมัตถโชติกา ขุททกปาฐอรรถกถา	(ภาษาไทย)

๒. การระบุหมายเลขและคำย่อ

การระบุหมายเลขและคำย่อพระไตรปิฎก ปกรณวิเสส อรรถกถา และฎีกา ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗, ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๘. หมายถึง ที่มณิกาย สิลกขุทฺทคคปาฬิ พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาฯ เติปีฎก ๒๕๐๐ และที่มณิกาย สิลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า การฝึก การอบรมเลี้ยงดู หรือ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา นับว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทั้งด้านความประพฤติ ด้านกาย ด้านจิตใจและด้านปัญญา^๑ ดังพุทธพจน์ที่ว่า ทนุโต เสฏโฐ มนุสฺเสสุ แปลว่า ในหมู่มนุษย์นั้นผู้ที่ฝึกแล้วเป็นผู้ประเสริฐ^๒ ดังนั้นพ่อแม่จะต้องให้การอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่เด็ก เป็นผู้ฝึกฝนอบรมเพื่อพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นให้ถูกต้องตามครรลองคลองธรรมของศีล ๕ ไตรสิกขา และพรหมวิหาร ๔ เช่น การพาบุตรเข้าวัด รับศีล การฟังเทศน์ ฝึกสมาธิ ฝึกการแก้ไขปัญห ด้วยตนเอง ช่วย让孩子ได้พัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา

ในหนังสือ “จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ” พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงการพัฒนาอบรมเลี้ยงดูในพระพุทธศาสนาไว้ว่า คำว่าเลี้ยงดู ซึ่งหมายถึง ต้องเลี้ยงและดู เลี้ยง หมายความว่า ให้และช่วยทำให้เขา ได้แก่อ้อหนึ่ง สอง สาม คือเมตตา กรุณา มุทิตา ดู คือข้อที่สี่ได้แก่ อุเบกขา เอาแต่ดู อย่าไปแทรกแซง คือดูให้เขาพัฒนาและดูให้เขาทำเป็นต้น เป็นอันว่ามีทั้งทำให้เขาดูและดูให้เขาทำ จึงเรียกว่าเลี้ยงดูนี้คือหลักพรหมวิหารสี่^๓ ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับพ่อแม่หรือผู้ที่สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรและยังมีหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่เหมาะแก่จริตนิสัยของบุคคล ในการฝึกฝน พัฒนาตนเอง ในหลายระดับ คือ ตั้งแต่ในระดับศีลธรรม กุศลกรรมบถ และในระดับสังฆธรรมชั้นสูง อันหมายถึง มรรคมงคล ๘ ในอริยสัจ ๔ ประการ^๔

^๑ พระเทพเวที, (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๘๐.

^๒ พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๓๒.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคน ตามแนวธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕-๒๖.

^๔ ส.ม.(บาลี) ๑๙/๑๖๕/๕๒๘.

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเป็นไปเพื่อการพัฒนาบุคคลในสังคมให้มีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องมีการปลูกฝังคุณธรรมตั้งแต่เด็กเพื่อการอยู่ด้วยกันในสังคมอย่างไม่แก่งแย่งชิงซึ่งกันและกัน คุณธรรมที่ควรปลูกฝังตั้งแต่ในรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูคือ การสอนให้เด็กรู้จักการให้ รู้จักเสียสละ และการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดเป็นพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นจนเป็นสังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน พฤติกรรมจริยธรรมความเอื้ออาทรจะช่วยให้คนในสังคมดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของสังคมไทยที่พึงพาเกื้อกูลกัน^๕ ความเป็นอยู่ที่ปกติสุขพ่อแม่ควรเอาใจใส่ต่อลูก

โดยเริ่มจากการใช้เวลาสนทนากับลูก ทำสิ่งที่ดี ๆ ให้ลูกเห็น นำข่าวสารมาเล่าให้ฟัง พร้อมสอดแทรกธรรมะ สอดแทรกคำสอนในบทละครโทรทัศน์ พาลูกไปทำบุญที่ ฟังเทศน์ เวียนเทียนที่วัด แนะนำให้ลูกอ่านหนังสือธรรมะในเวลาว่าง และเปิดรายการธรรมะทางโทรทัศน์ให้ลูกชม^๖ จะทำให้ครอบครัวเกิดความอบอุ่นที่ดี

ในการอบรมเลี้ยงดู พ่อแม่จะต้องไม่แสดงความลำเอียงด้วยรัก ลำเอียงด้วยชัง ลำเอียงด้วยเขลา ลำเอียงด้วยหวาดกลัวในการดูแลบุตรธิดาในครอบครัวของตนเอง^๗ จึงจะประสบกับความสุข ร่มเย็น อบอุ่น ทั้งกายและใจทั้งต่อตนเองและการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ในพระพุทธศาสนาจึงสอนหลักธรรมข้อแรกคือทาน เพราะมนุษย์มีชีวิตที่ต้องอาศัยวัตถุและยุ่งอยู่กับวัตถุมาก^๘ ทาน^๙ หมายถึง การให้, การแบ่งปัน, การเสียสละ, การเอื้อเฟื้อ หรืออีกความหมายหนึ่งคือ วัตถุที่พึงให้ ซึ่งเราจะพบเห็นได้จากรูปแบบของการศึกษา มรรคมืองค์ ๘^{๑๐} มงคล ๓๘ และในสัปปริสธรรม ๗^{๑๑} สัปปริสทาน ๘^{๑๒} และทิส ๖ ทำให้คนรู้จักบทบาทและ

^๕ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานวิจัยเรื่องดัชนีชี้วัดความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อสังคมไทย โดยใช้เทคนิคเดลฟาย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๖), หน้า ๒-๓.

^๖ พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย, (แก้ววงศ์ล้อม), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบัน ครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕๓.

^๗ ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๒๒๘, ๑๗๖/๒๓๒, ๑๗๖.

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๓), หน้า ๔๔.

^๙ อัง.ฉก.ก.๒๒/๓๓๐/๔๓๙.

^{๑๐} ที.ม.๑๐/๒๙๙/๓๔๘; ม.ม.๑๒/๑๔๙/๑๒๓; ม.อ.๑๔/๗๐๔/๔๕๓; อภิ.วิ.๓๕/๕๖๙/๓๐๗.

^{๑๑} ที.ปา.๑๑/๓๓๑/๒๖๔; ๔๓๙/๓๑๒; อัง.สต.ต.ก.๒๓/๖๕/๑๑๔.

^{๑๒} อัง.อ.ก.ก.๒๓/๑๒๗/๒๔๘.

หน้าที่ที่ตนต้องปฏิบัติต่อกันอย่างสมดุลง ทำให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน^{๑๓}

การฝึกการให้ทานในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นพุทธจิตวิทยาในการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นอีกด้วยความเต็มใจ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาบันทึกว่า “พระพุทธเจ้าในพระชาติที่เป็นสุเมธดาบสได้รับการพยากรณ์จากพระที่บิณฑุกุศลว่า จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต จึงแสวงหาหลักธรรมเพื่อจะบำเพ็ญบารมีเป็นพระพุทธเจ้า”^{๑๔} ได้ทรงเห็นว่าควรบำเพ็ญทานบารมีเป็นอันดับแรก แล้วจึงบำเพ็ญบารมีข้ออื่นๆ ต่อไป^{๑๕}

พระพุทธเจ้า ก่อนที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ต้องอาศัยการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ^{๑๖} แต่บารมีที่บำเพ็ญแล้วโดดเด่นที่สุด คือ ทานบารมี เช่นทรงบริจาคทานจำนวนมากแก่คนยากจนและคนทั่วไป จุดมุ่งหมายในการให้ทานของพระองค์ ก็คือเพื่อมุ่งหวังสัมมาสัมโพธิญาณ ไม่หวังเพื่อพระองค์อย่างเดียว แต่หวังเพื่อความสงบสุขแก่สัตว์โลก ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างในการให้ความเชื่อเหลือผู้อื่นด้วยการให้ทาน

ทาน จึงเป็นพื้นฐานความดีของมนุษยชาติในการแบ่งปันช่วยเหลือแก่กัน และทานยังเป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้เพราะทานมีผลในการสร้างเสริมสังคมให้มีความเอื้อช่วยเหลือกันในสังคม

ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัยเรื่อง การอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มีปฏิบัติในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพฯ เพื่อเป็นข้อมูลที่จะนำไปใช้ในด้าน ความเอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิตใจที่เมตตา สังคมไทยจึงจะได้คงรูปแบบของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันสืบไป

^{๑๓} พระมหาสมชาย สิริจนฺโท (หานนท์) ,“พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ)”, *ปริยญาพุทธศาสนตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

^{๑๔} ขุ.พุทธ.อ. (ไทย) ๘/ ๒ /๒๙.

^{๑๕} ขุ.พุทธ.อ. (ไทย) ๘/๒ /๒๒๙-๒๔๕.

^{๑๖} บารมี ๑๐ คือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อริชฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี. ขุ.จரிய.อ. (บาลี) ๓๒๕, ขุ.จரிய.อ. (ไทย) ๘/๓/๕๗๒.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่นของชาวพุทธ : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑.๒.๓ เพื่อเปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธกับ ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๔ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ต้องการทราบถึงการอบรมเลี้ยงดู ๓ วิธี ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักษนัยสนุน การอบรมแบบประชาธิปไตย และการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ ที่มีผลต่อความเชื่อในการให้ทานและการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสกอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

๑.๔.๑ **ขอบเขตด้าน เนื้อหา** มีความสนใจเฉพาะเรื่อง ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสกอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เท่านั้น

๑.๓๔.๒ **ขอบเขตด้านประชากร** ได้แก่ อุบาสกอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑.๔.๓ ขอบเขตด้าน ตัวแปรที่ศึกษา

๑) ตัวแปรอิสระ ได้แก่

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- อาชีพ
- ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม
- จำนวนสมาชิกในครอบครัว
- ลำดับการเกิดเป็นบุตร

๒) การถ่วงดุล

- รูปการถ่วงดุลแบบรักสันนิบาต
- รูปการถ่วงดุลแบบประชาธิปไตย
- รูปแบบการถ่วงดุลแบบพุทธ

๓) ตัวแปรตาม ได้แก่ ความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการให้ความ

ช่วยเหลือต่อผู้อื่นมี ๒ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ด้านความเชื่อในการให้ทาน คือ

- ความเชื่อเรื่องกรรม
- ความเชื่อทางสังคม
- ความเชื่อด้านจิตใจ ปัญญา

๒. ด้านพฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น คือ

- ช่วยเหลือทางกาย
- ช่วยเหลือทางวาจา

๑.๔.๔ ระยะเวลาในการดำเนินการ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เริ่มดำเนินการในการทำวิจัยในช่วงเดือน สิงหาคม

๒๕๕๔ – มกราคม ๒๕๕๕

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอายุต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอาชีพต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๗ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลำดับการเกิดเป็นบุตรต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๘ การอบรมเลี้ยงดูโดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กับความเชื่อในการให้ทานโดยภาพรวมของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

สมมติฐานที่ ๙ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักษนัยสนุนมีความสัมพันธ์กับความเชื่อในการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

สมมติฐานที่ ๑๐ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับความเชื่อในการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในวิจัย

อุบาสกอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม หมายถึง อุบาสก อุบาสิกาที่มาทำบุญหรืออุบาสกอุบาสิกา ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดราชโอรสารามราชวรวิหารในช่วงวันอุโบสถศีล วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และในช่วงของวันสงฆ์ทำปีเก่าต้อนรับปีใหม่ปี ๒๕๕๔

การอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูของผู้ที่มาปฏิบัติธรรมหรือผู้ที่มาทำบุญที่วัดราชโอรสารามราชวรวิหารโดยที่พ่อแม่และผู้ที่เกี่ยวข้องในการดูแลเอาใจใส่ทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยการให้ความอบอุ่นเป็นกันเอง ให้กำลังใจ เอาใจใส่ที่การทำ ความดี เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปในทางที่ดี และสร้างแบบอย่างที่ดีเพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่เด็ก ซึ่งเป็นการอบรมเลี้ยงดูของสังคมไทยในพระพุทธศาสนา และในทางจิตวิทยาตะวันตก ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาลักษณะการอบรมเลี้ยงดู ๓ แบบ คือ

๑) การเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองโดยการแสดงความรักใคร่ เอาใจใส่ทุกซอกซอกของเด็ก ใกล้ชิด สนับสนุน ช่วยเหลือ และให้เด็กได้ทำในสิ่งที่ต้องการ

๒) การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คือ หมายถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็ก โดยที่เด็กมีความรู้สึกว่าตนเองได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม ผู้ปกครองให้ความรัก ความอบอุ่น มีเหตุผลยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก ให้ความร่วมมือในโอกาสอันควร

๓) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ หมายถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็ก ตามหลักธรรมไตรสิกขาในทางพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

๓.๑) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ ด้านศีล หมายถึง พ่อแม่อบรมสั่งสอนให้เด็กมีความประพฤติเรียบร้อย มีระเบียบวินัย ตามหลักศีล ๕

๓.๒) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ ด้านสมาธิ หมายถึง พ่อแม่อบรมสั่งสอนให้เด็กมีสติในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

๓.๓) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ ด้านปัญญา หมายถึง พ่อแม่อบรมสั่งสอนให้เด็กรู้จักการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองตามความเป็นจริง

ความเชื่อเกี่ยวกับการให้ทาน หมายถึง ความเชื่อในการให้ทานถูกปลูกฝังมาจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว สามารถวัดได้จากพฤติกรรม ๓ ด้าน คือ ความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อด้านสังคม ความเชื่อด้านจิต-ปัญญา

๑) ความเชื่อเรื่องกรรม หมายถึง เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยเจตนา เป็นผลให้เกิดความสืบเนื่องต่อไปในอนาคต

๒) ความเชื่อด้านสังคม หมายถึง ความเชื่อเกี่ยวกับการให้ทานซึ่งเกิดขึ้นในสังคมยุคสมัย เช่นบางคนให้ทานเพราะเพื่อชื่อเสียง บางคนให้ทานเพื่อขจัดความตระหนี่ บางคนให้ทานเพราะเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

๓) ความเชื่อด้านจิต-ปัญญา หมายถึง เชื่อในพระรัตนตรัย เชื่อในหลักธรรมที่สามารถนำไปใช้ได้จริง เป็นความเชื่อในการให้ทานที่ให้เพื่อยกระดับจิตของตนเอง

พฤติกรรมของการช่วยเหลือต่อผู้อื่น หมายถึง การกระทำที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นที่ถูกปลูกฝังมาจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว จะสามารถวัดได้จากพฤติกรรม ๒ ด้าน คือ พฤติกรรมด้านกาย และพฤติกรรมด้านวาจา

๑) พฤติกรรมด้านกาย หมายถึง การแสดงออกทางกาย เช่น การช่วยเหลือของช่วยยกของ ซึ่งอาจเป็นการช่วยบริการหรือช่วยกระทำทางกายแก่สังคมด้วยความเต็มอกเต็มใจ มีจุดหมายในตัวเองไม่มุ่งรับผลตอบแทน เป็นการกระทำโดยเจตนา และเพื่อจัดความโลภความเห็นแก่ตัวของตนเอง

๒) พฤติกรรมด้านวาจา หมายถึง การช่วยเหลือผู้อื่นทางวาจาด้วยความเต็มใจ โดยปราศจากอคติ การช่วยเหลือผู้อื่นทางวาจา เช่น การที่บิดามารดาอบรมสั่งสอนบุตรหรือการให้คำแนะนำ การให้ปรึกษาแก่บุคคลอื่นที่กำลังประสบปัญหา การพูดคุยซักจูงให้บุคคลอื่นกระทำในสิ่งที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ ที่เป็นอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม

๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงผลที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการให้ทาน

๑.๘.๓ ทำให้ทราบถึงผลที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม ที่มีพฤติกรรมช่วยเหลือต่อผู้อื่น

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสกอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๑) เพื่อศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น: กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๓) เพื่อเปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธกับ ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๔) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานครผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว นำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

๒.๑ การอบรมเลี้ยงดู

- ๒.๑.๑ ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู
- ๒.๑.๒ ความสำคัญของอบรมเลี้ยงดู
- ๒.๑.๓ รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู
- ๒.๑.๔ การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ
- ๒.๑.๕ การอบรมเลี้ยงดูตามหลักไตรสิกขา
- ๒.๑.๖ หลักธรรมที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ

๒.๒ การให้ทาน

- ๒.๒.๑ ความเชื่อในพระพุทธรศาสนา
- ๒.๒.๒ คุณสมบัติและหน้าที่ของศรัทธา

- ๒.๒.๓ พุทธพจน์แสดงหลักแห่งศรัทธา
- ๒.๒.๔ ความหมายและความสำคัญของการให้ทาน
- ๒.๒.๕ จุดประสงค์ของการให้ทาน
- ๒.๒.๖ ประเภทของการให้ทาน
- ๒.๒.๗ ผู้ให้ทานและผู้รับทาน
- ๒.๒.๘ แรงจูงใจในการให้ทาน
- ๒.๒.๙ ประโยชน์ของการให้ทาน

๒.๓ พฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น

- ๒.๓.๑ ความหมายและความสำคัญของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
- ๒.๓.๒ ขอบข่ายและพฤติกรรมที่แสดงออกของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
- ๒.๓.๓ รูปแบบการช่วยเหลือผู้อื่นในสถานการณ์ฉุกเฉิน
- ๒.๓.๔ ลักษณะและความสำคัญของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
- ๒.๓.๕ ประโยชน์และคุณค่าของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
- ๒.๓.๖ หลักธรรมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- ๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการอบรมเลี้ยงดู
- ๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการให้ทาน
- ๒.๔.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องพฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น

๒.๕ กรอบแนวความคิดของการวิจัย

๒. ๑ การอบรมเลี้ยงดู

๒.๑.๑ ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู

นักการศึกษาและนักวิชาการได้ให้ความหมายการอบรมเลี้ยงดูไว้หลายความหมายด้วยกัน ซึ่งจะนำเสนอ ดังนี้

สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ^๑ ได้นิยามการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ว่าหมายถึงการตอบสนองความต้องการของเด็กทุกด้านตามวัย ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์จิตใจ และสังคม ตลอดจนการอบรมสั่งสอนและปลูกฝังค่านิยม จริยธรรม และพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของสังคม

ประสพสุข บุญเดช^๒ ได้ให้ความหมายของ การอบรมเลี้ยงดูว่า การให้ความช่วยเหลือในสิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิต คือ จัดหาปัจจัย ๔ อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัยให้

สมน อมรวิวัฒน์ และคณะ (อ้างในกุศล สุนทรธาดา)^๓ ได้สรุปความหมายของการอบรมเลี้ยงดูเด็กว่า หมายถึง ลักษณะวิธีการต่างๆ ที่ผู้เลี้ยงเด็กใช้ในการเลี้ยงดูเด็ก ดูแลเด็ก อบรมสั่งสอนเด็ก และมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก รวมทั้งการปฏิบัติตัวของผู้เลี้ยงเด็ก และความคิดเห็นของผู้ใหญ่เกี่ยวกับเด็ก

บรูม และ เซลนิก (Broom and Zelnik)^๔ ได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูเป็นสองนัย คือ

๑) เป็นการมองทางด้านสังคม สรุปไว้ว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการถ่ายทอดวิธีการดำรงชีวิตให้แก่สมาชิกของสังคม เพื่อจะได้ปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

๒) เป็นการมองด้านปัจเจกบุคคล สรุปไว้ว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการที่เอื้อให้บุคคลได้พัฒนาตนเองไปจนถึงขีดสูงสุดแห่งศักยภาพ

^๑ สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ, การอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทย : ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ, (กรุงเทพมหานคร : หาดใหญ่, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑.

^๒ ประสพสุข บุญเดช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณการ, ๒๕๔๓), หน้า ๖๐๓.

^๓ กุศล สุนทรธาดา และคณะ, สถานการณ์และองค์ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

^๔ Broom, L., and Zelnik, **Sociology**. (New York : Harper and Row, 1968), p. 84.

ไรท์ (Wright)^๕ ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูไว้ว่า “การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การปฏิบัติของผู้ปกครองต่อเด็กใน ๔ ด้านต่อไปนี้ คือ การควบคุมเด็ก การเป็นตัวอย่างแก่เด็ก การให้รางวัล และการลงโทษ

ซิมบาร์โด (Zimbardo)^๖ ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาว่าเป็นการให้ความรู้และประสบการณ์ เป็นการวางแผนให้กับเด็กในการอยู่ในสังคม

ลอเรนซ์ อี. ชาปิโร (Shapiro, อ้างถึงใน อัจฉรา สุขารมณ,)^๗ ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่า เป็นวิธีการที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็ก โดยการให้คำแนะนำสั่งสอน ให้ความช่วยเหลือ ให้ความรัก ค้ำครอง ให้ความอบอุ่น และตอบสนองความต้องการทางกายและทางใจแก่เด็ก

เครก (Craig GJ)^๘ กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูคือ กระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้ในการพัฒนาทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ และความหวังของสังคม ตลอดจนการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาทของงานในสังคมนั้นๆ ด้วย

จากแนวความคิดของนักวิชาการหลายท่าน ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การดูแลเอาใจใส่ ให้ความอบอุ่น และตอบสนองความต้องการทางกายและทางใจแก่เด็กอย่างใกล้ชิด จนกระทั่งสามารถเติบโต สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เป็นบุคคลที่มีศักยภาพในการพัฒนาประเทศชาติ โดยบิดามารดาต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม เพราะเด็กจะเรียนรู้จากผู้ที่ตนเองใกล้ชิด

^๕ Wright, D, **The Psychology of Moral Behavior**, (New York : Penguin Book, 1976), p. 39.

^๖ Zimbardo, P.G, **Influencing attitudes and changing behavior**, (Philippines : Addison-Wesley, 1977), p. 59.

^๗ อัจฉรา สุขารมณ, EQ กับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก, วารสารพฤติกรรมศาสตร์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (สิงหาคม๒๕๔๒), หน้า ๑-๓.

^๘ สมคิด อิศระวัฒน์, รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะการอบรมและเลี้ยงดูหลักเด็กของคนไทย ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง, (นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

๒.๑.๒ ความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู

เด็กเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติ เป็นอนาคตของครอบครัวและชุมชน การที่จะพัฒนาให้เด็กมีคุณภาพได้ ต้องเริ่มต้นจากครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันแรกที่จะได้รับการปลูกฝังวางรากฐาน และการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง ไม่มีสถาบันใดที่ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูได้ดีเท่าครอบครัว เพราะสถาบันนี้เด็กจะได้ทั้งความรัก ความอบอุ่น ซึ่งจะหาจากที่อื่นใดไม่มีอีกแล้ว ฉะนั้นครอบครัวที่มีความอบอุ่น ประกอบด้วยพ่อแม่ที่ดูแล ให้ความรัก ความเข้าใจแก่ลูก หวังให้ลูกเติบโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพ ถึงพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา^๙

สมภพ ชีวรัฐพัฒนา^{๑๐} ได้กล่าวถึงความสำคัญของบุตรไว้ ๕ ประการ คือ

- ๑.เป็นผู้สืบสกุล และทำสกุลให้บริสุทธิ์
- ๒.เป็นทายาทแห่งชีวิต ทำหน้าที่ยกบิดามารดาขึ้นมาจากนรก
- ๓.เป็นก้อนเนื้อนาบุญของบิดามารดา
- ๔.ทำให้บิดามารดาพอใจ สุขใจ อิ่มใจ
- ๕.เป็นชีวิตและเลือดเนื้อเชื้อไขของบิดามารดา^{๑๑}

ศรีเรือน แก้วกังวาล^{๑๒} ได้กล่าวถึงความสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เป็นสิ่งที่พ่อแม่ควรพึงระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน อาจมีเคล็ดลับบางประการซึ่งพ่อแม่ควรตระหนัก ไว้ดังต่อไปนี้

๑. ในครอบครัวสมัยใหม่พ่อแม่มักทำงานนอกบ้าน ลูกก็ไปโรงเรียน พ่อแม่ไม่ให้เวลากับเด็ก ทำให้ครอบครัวขาดความสัมพันธ์ใกล้ชิด ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ดังนั้นวันหยุดควรเป็นวันของครอบครัว พ่อแม่ลูกควรมีกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนั้น พ่อแม่ควรมีเวลาแสดงความรักต่อลูกและลูกแสดงต่อพ่อแม่ เช่น เวลาที่พ่อแม่เล่านิทานให้ลูกฟัง เวลาที่ลูก-พ่อแม่เรียนรู้กันและกัน เป็นต้น

๒. การลงโทษเด็ก เด็กก็เหมือนผู้ใหญ่ที่มี โอกาสทำผิดตั้งแต่เบาจนถึงหนัก ผู้ใหญ่ควรลงโทษ เพราะหากไม่ลงโทษเด็กอาจทำผิดจนเป็นนิสัยแก้ไดยาก เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่

^๙ สมคิด อิศระวัฒน์, รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะการอบรมและเลี้ยงดูหลักเด็กของคนไทย ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง, หน้า ๓.

^{๑๐} สมภพ ชีวรัฐพัฒนา, มงคลกับคุณภาพชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : นานาส์สิ่งพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๘๐.

^{๑๑} ศรีเรือน แก้วกังวาล, จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๐๖-๔๐๗.

แต่การลงโทษทำโดยการเขียนตีหรือไม่เป็นเรื่องที่มีการโต้แย้งกันอยู่เสมอ สิ่งที่พ่อแม่ควรสังวรก็คือ เมื่อจำเป็นต้องลงโทษเด็กอย่าลงโทษรุนแรงเกินกว่าเหตุ วิธีลงโทษที่ดีที่สุดคือ ชี้แจงเหตุผลที่เด็กต้องถูกลงโทษ การลงโทษโดยใช้อารมณ์กับเด็กแต่ประการเดียว ส่วนใหญ่ไม่สามารถแก้พฤติกรรมที่ผิดๆ ของเด็กได้ มีหน้าซ้ำอาจเป็นผลร้ายเป็นการช่วยให้เด็กทำผิดซ้ำๆ อีก หรืออาจเป็นแบบอย่างที่เลวที่สุดให้เด็กเลียนแบบหรือกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ใช้แต่อารมณ์ในการแก้ไขปัญหาชีวิตในภายภาคหน้า

๓. ให้ออกาสเด็กเจรจาโต้แย้ง เด็กไม่ใช่ตุ๊กตาที่ผู้ใหญ่มีไว้สำหรับชมเชยหรือไชลานพ่อแม่ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เจรจา สื่อสาร โต้แย้ง ให้เหตุผลตั้งแต่อายุน้อย เด็กจะไม่เรียนรู้ที่จะเป็นผู้ฟังและผู้พูดที่ดีมีเหตุผลและมีความหมาย หากเขาขาดโอกาสเป็นผู้พูดแสดงความรู้สึก และความคิดเห็น โดยเขาถูกจำกัดให้ต้องเป็นแค่ผู้ฟัง รับคำสั่งอย่างเดียว

๔. ปกป้องเด็กพอประมาณ โลกของเด็กเป็นโลกที่สวยงาม สนุกสนานแต่ก็เป็นโลกที่มีความกลัว ความกังวล ความไม่เข้าใจ ความระแวงสงสัยปนอยู่ด้วย พ่อแม่ไม่ควร คุ้มครอง และปกป้องเด็กจากโลกแห่งความจริงตลอดเวลา เด็กจะกลายเป็นคนอ่อนแอและจะโตเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่สามารถทนความทุกข์ ความไม่สมปรารถนาซึ่งเป็นสัจธรรมหนึ่งของชีวิตจริงได้

๕. อย่าปล่อยให้เด็กรับผิดชอบตนเองเร็วและมากจนเกินไป พ่อแม่ส่วนมากจะปลอบปลื้มถ้าเด็กสามารถพึ่งตนเองและทำอะไรๆ ได้สำเร็จ แต่อย่าเร่งรัดเด็กให้รับผิดชอบหรือประสบผลสำเร็จเร็วเกินความพร้อมของเด็กทางร่างกาย อารมณ์ สังคม จะมีผลร้ายปลายมือ

๖. อย่าตีตรา (Label) เด็ก เช่น “ขี้เกียจ” “โง่” “ดื้อดำน” พ่อแม่ที่เริ่มตีตราลูกในทางลบ กำลังสร้างสัมพันธภาพทางลบกับลูกแล้วทำให้ลูกเป็นดังเช่นที่พ่อแม่ตีตรา มีคำกล่าวในจิตวิทยาเด็กว่า เด็กเติบโตเพื่อเป็นอย่างไรตามสภาพแวดล้อมรอบข้างตัวเขาในวัยเด็ก ถ้าเด็กเติบโตท่ามกลางเสียงหัวเราะ รักและเอาใจใส่ เขาก็เรียนรู้ที่จะหัวเราะ รักและเอาใจใส่ผู้อื่น ถ้าเขาเติบโตในบรรยากาศของการทุบตี และความรุนแรง เขาก็จะเรียนรู้ที่จะทำร้าย รุนแรง และหยาบคาย ถ้าเขาเติบโตมาด้วย “ตรา” ที่พ่อแม่ประทับให้เขาตลอดเวลาตั้งแต่วัยเด็ก เขาก็เรียนรู้ที่จะเป็นอย่างไรที่พ่อแม่ตีตราให้เขาเป็นเช่นนั้นไปจนโต

๗. อยารุนแรงกับเด็ก (Child Abuse) พ่อแม่ที่ทำอะไรรุนแรงกับลูกโดยทางกาย (เช่น ทำโทษ) ทางอารมณ์ (ตำ, ว่า) หรือโดยการทอดทิ้งอย่างรุนแรงมีผลคือ ทำให้เด็กไม่สามารถสร้างสัมพันธกับผู้อื่นได้ ไม่รักตนเองและไม่รักผู้อื่น เด็กที่ถูกกระทำอย่างรุนแรงจากพ่อแม่มีภาพพจน์ทางลบต่อตัวเองและต่อผู้อื่น อาจหาทางออกโดยติดยาเสพติด หนีออกจากบ้าน พ่อแม่อาจใช้อารมณ์กับลูกได้บ้าง เพราะเหนื่อยกับเครียด แต่อย่ามาลงที่เด็กอย่างรุนแรง

สุมน อมรวิวัฒน์^{๑๒} ได้ให้ความสำคัญกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้ศึกษามาว่า การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทยพบว่า การผสมผสานวิธีการอบรมเลี้ยงดูอย่างกลมกลืนและนำไปใช้อบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมกับวัยของเด็กจะสามารถส่งเสริมพัฒนาการของเด็กให้เกิดศักยภาพได้อย่างเต็มที่ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา และสามารถดำรงชีวิตในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างมีความสุข

โรเบิร์ต อาร์เชอร์,เอลคาร์เนอร์อี แมคคอบี และแฮรี ลีวายน์(Sears,Maccoby and Levin,)^{๑๓} กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง การอบรมเลี้ยงดูนั้นเป็นหน้าที่ของทุกคนในครอบครัว ไม่ใช่เป็นเรื่องของคนใดคนหนึ่ง โดยเฉพาะ พ่อแม่ และความรักของพ่อแม่เป็นจุดเริ่มต้นของพัฒนาการทางจริยธรรมในตัวเด็ก เด็กที่ได้รับความรัก ความอบอุ่น จะเกิดความพอใจ และมีความสุขเมื่ออยู่ใกล้ชิดกับผู้เลี้ยงดู เด็กจะเลียนแบบผู้เลี้ยงดูโดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว ถ้าเด็กต้องห่างเหินจากผู้เลี้ยงดู ความว่าเหว่ ความวิตกกังวลจะเกิดขึ้น

จิน แจคกี รูสโซ (Rousseau)^{๑๔} กล่าวว่า เด็กเปรียบเสมือนผ้าขาวบริสุทธิ์ที่ผู้ใหญ่จะแต่งแต้มสีอะไรลงไปก็ได้ จะทำให้ผ้าขาวบริสุทธิ์กลายเป็นผ้าที่มีลวดลายสวยงามวิจิตรก็ได้ หรือจะทำให้กลายเป็นผ้าที่เลอะเทอะ มัวหมองอย่างไรก็ได้เช่นกัน รูสโซมีความเชื่อในธรรมชาติการแสดงออกของเด็กและถือว่าการกระทำต่างๆของเด็กนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ผิดศีลธรรม จากแนวความคิดของรูสโซนี้ เราจะเห็นความสำคัญของพ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ในด้านที่ว่าพ่อแม่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดที่สุดที่จะหล่อหลอมให้เด็กเติบโตขึ้นมา เป็นคนที่มีบุคลิกภาพอย่างไรก็ได้

ฟรอยด์ (Freud)^{๑๕} กล่าวว่า เด็กจะต้องได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีเพื่อให้ได้รับการตอบสนองความต้องการ เนื่องจากถ้าในช่วงชีวิตตอนต้นได้รับการเลี้ยงดูไม่ดีพอ เมื่อโตขึ้นเด็กจะมีปัญหาทางการปรับตัวและมีบุคลิกภาพที่ไม่เหมาะสมเมื่อเป็นผู้ใหญ่

^{๑๒} สุมน อมรวิวัฒน์, การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย : การศึกษาเชิงมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๗๒-๘๐.

^{๑๓} Sears, Robert R., Maccoby, Elcanor E., and Harry Levin, **Patterns of Child- Rearing**, (Evanston : Row Peterson, 1957), pp. 1-4.

^{๑๔} จรรยา สุวรรณทัต, ระบบครอบครัวกับระบบสังคมในประมวลสาระชุดวิชาจิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔๐.

^{๑๕} Freud, S, **An Outline of Psychoanalysis**, (New York : Norton & Company, 1949), pp. 26-29.

มูสเซน (Mussen)^{๑๖} กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูในระยะต้นของชีวิตควรมีพื้นฐานของความรักและความอบอุ่นเป็นสำคัญเช่นกัน และเมื่อเด็กโตขึ้นเขาจำเป็นต้องได้รับสิ่งแวดล้อมที่จะสร้างเสริมพัฒนาการของเขาให้กว้างออกไป ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่สำคัญอย่างยิ่งในวัยเด็กมี ๒ ด้าน คือ ด้านครอบครัวและด้านสถาบันการศึกษา

อิริกสัน (Erikson)^{๑๗} กล่าวว่า เด็กที่ได้รับความสุขความพอใจจากการดูแลอย่างใกล้ชิดของแม่ตั้งแต่แรกเกิด เด็กจะเกิดความรู้สึกรักใคร่ไว้วางใจในแม่และเมื่อโตขึ้นจะแผ่ขยายความรู้สึกรักใคร่ไว้วางใจไปยังผู้อื่น และสภาพแวดล้อมที่แปลกใหม่ซึ่งจะทำให้เด็กสามารถปรับตัวได้ดีในเวลาต่อมา

เฮิร์ลอค (Hurlock)^{๑๘} กล่าวว่า การที่พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก จะช่วยให้เด็กมีพฤติกรรมที่ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับของสังคมได้ เมื่อเด็กเติบโตขึ้นไปในอนาคต

จากความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูของนักวิชาการทั้งหลาย ผู้วิจัยสรุปว่าการอบรมเลี้ยงดูเป็นหน้าที่ของคนในครอบครัวและยังเป็นหน้าที่หลักของสังคมที่จะต้องช่วยกันดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด เนื่องจากเด็กเปรียบเสมือนผ้าขาวบริสุทธิ์ที่ผู้ใหญ่จะแต่งแต้มสีอะไรลงไปก็ได้ การอบรมเลี้ยงดูในระยะต้นควรมีพื้นฐานของความรักและความอบอุ่นเป็นสำคัญ เพราะเด็กมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาในอนาคต พ่อแม่ต้องมีหลักการในการอบรมเลี้ยงดูหรือเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก โดยช่วยเหลือหลอมประเพณีวัฒนธรรมที่ดีให้เกิดมีศีลธรรมประกอบเข้าเป็นบุคลิกภาพในตัวเด็ก เมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาตามมาในสังคม ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูมีอยู่หลายรูปด้วยกัน

^{๑๖} Mussen, P. H., **The Psychological Development of the Child**, (New Jersey : Prentice-Hall, 1963), pp. 71-72.

^{๑๗} Erikson, E. ,**Identity, Youth and Crisis**, (New York : Noston, 1968), pp. 96-99.

^{๑๘} Hurlock, E. B., **Child Development**, (New York : McGraw-Hill, 1978), p. 475.

๒.๑.๓ รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู

Baumrind (บอมรินด์)^{๑๙} ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูในประเทศตะวันตกไว้ ๓ ลักษณะ คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบเผด็จการ(Authoritarian) โดยจะเข้มงวดไม่รับฟังความคิดเห็น ไม่แสดงความรัก การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจ (Permissive)รักและเอาใจใส่ แต่ปล่อยตามใจ ไม่เข้มงวด และการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่และรับฟังเหตุผล(Authoritative) ซึ่ง Maccoby และ Martin ได้เสนอเพิ่มเติมจาก Baumrind^{๒๐} โดยแบ่งการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวเป็น ๒ มิติ คือการควบคุมและคาดหวัง กับการยอมรับหรือการปฏิเสธลูก ทำให้สามารถแบ่งการอบรมเลี้ยงดูเป็น ๔ ลักษณะ คือ

๑. การอบรมเลี้ยงดูแบบอำนาจนิยม (Authoritarian type) ซึ่งพ่อแม่เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ควบคุม โดยมีความอบอุ่นและตอบสนองต่อเด็กน้อย ทำให้เด็กมีความภาคภูมิใจต่ำและความสัมพันธ์กับเพื่อนไม่ดี

๒. การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจ (Permissive type) ไม่มีระเบียบ ยอมตามเด็ก มีผลทำให้เด็กเอาแต่ใจตนเอง ขาดการควบคุมตนเอง มักขาดความรับผิดชอบ และมีแนวโน้มเป็นเด็กก้าวร้าว

๓. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Authoritative type) พ่อแม่สนับสนุนให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง เด็กมีส่วนร่วมในการตั้งกฎเกณฑ์และตัดสินใจหาร่วมกัน เด็กเหล่านี้จะมีความภาคภูมิใจในตัวเอง มีความมั่นใจและรับผิดชอบ

๔. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย (Neglecting type) เด็กถูกทอดทิ้ง ไม่มีใครสนใจเด็ก เด็กที่เติบโตในครอบครัวแบบนี้จะแย่มากที่สุด มักต่อต้านสังคม ไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นได้ และมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ

^{๑๙} สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ,การอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทย : ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ, หน้า ๑๓.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

ส่วนการอบรมเลี้ยงดูในประเทศไทยนั้น ดวงเดือน พันธมนานิน และคณะได้จัดประเภทการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น ๕ แบบ ดังนี้^{๒๑}

๑. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายถึง การที่บิดามารดาได้แสดงความรักใคร่เอาใจใส่ สนใจทุกข์สุขบุตรของตน มีความใกล้ชิด กระทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับบุตร นอกจากนั้นยังสนิทสนม สนับสนุนช่วยเหลือและให้ความสำคัญแก่บุตรด้วย

๒. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่บิดามารดาได้อธิบายเหตุผลให้แก่บุตรขณะที่มีการส่งเสริมหรือขัดขวางการกระทำของบุตร หรือลงโทษบุตร นอกจากนั้น บิดามารดาที่ใช้วิธีการนี้ยังให้รางวัลและลงโทษบุตรอย่างเหมาะสมกับการกระทำของบุตรมากกว่าที่จะปฏิบัติต่อบุตรตามอารมณ์ของตนเอง

๓. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หมายถึง การออกคำสั่งให้เด็กทำตาม แล้วผู้ใหญ่คอยตรวจตราใกล้ชิดว่าเด็กทำตามที่ต้องการหรือไม่ ถ้าเด็กไม่ทำตามก็จะลงโทษเด็กด้วยส่วนการควบคุมน้อย หมายถึง การปล่อยให้เด็กรู้จักคิดตัดสินใจเองว่าควรทำหรือไม่ควรทำสิ่งใดและเปิดโอกาสให้เด็กเป็นตัวของตัวเองบ่อยครั้ง โดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเด็กมากนัก

๔. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย การลงโทษทางกาย หมายถึง การทำให้เด็กเจ็บตัวโดยผู้ลงโทษใช้อำนาจทางกายของตนซึ่งมีมากกว่าเข้าข่มเด็ก การลงโทษทางจิต หมายถึง การแสดงความไม่พอใจ เสียใจ และประท้วงที่เด็กทำผิด มีการใช้วาจาในการว่ากล่าวตักเตือน ผู้ลงโทษจะทำเพิกเฉย ไม่สนใจใยดีกับเด็กในช่วงขณะหนึ่ง

๕. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเองเร็ว หมายถึง การเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันด้วยตนเอง ภายใต้การแนะนำและการฝึกฝนจากบิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดูอื่น ๆ

^{๒๑} ดวงเดือน พันธมนานิน, อรพินทร์ ชูชม และงามตา วนินทานนท์, ปัจจัยทางจิตวิทยาในเวทีที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๘), หน้า ๓-๕.

ณัฐวุฒิ^{๒๒} กล่าวว่า รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบ่งเป็น ๓ รูปแบบ ดังนี้

๑. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic) หมายถึง วิธีการที่บิดามารดาให้การอบรมเลี้ยงดูที่ทำให้บุตรรู้สึกว่าได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม บิดามารดาไม่ตามใจจนเกินไป และไม่เข้มงวดจนเกินไป บิดามารดายอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของบุตร ให้ความช่วยเหลือในโอกาสที่เหมาะสม

การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยนั้น บิดามารดาจะปฏิบัติตนต่อสมาชิกไปในด้านความรัก ความเข้าใจ ความเห็นใจซึ่งกันและกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บิดามารดารับผิดชอบร่วมกันในการอบรมเลี้ยงดูบุตร และกิจกรรมอื่นๆ ของครอบครัว การตัดสินใจใดๆ ในครอบครัวเกิดขึ้นจากการตกลงเห็นชอบของสมาชิกทุกคน โดยถือความสุขของคนส่วนรวมเป็นใหญ่

บุตรมีโอกาสใช้ความสามารถอย่างเต็มที่และรับผิดชอบในกิจการต่างๆ ของครอบครัว มีโอกาสให้หัดคิด ริเริ่ม และการตัดสินใจของบิดามารดา สนองความต้องการพื้นฐานของเด็ก ให้ความรัก ความเอาใจใส่ และจัดสิ่งแวดล้อมทางกายเพื่อให้บุตรเจริญเติบโตได้อย่างเต็มที่ บุตรที่ได้รับอนุญาตและได้โอกาสที่จะคบหาสมาคมกับเพื่อน ในสายตาของบิดามารดา เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ทุกคนมีส่วนร่วมได้ออกเสียงและให้ความคิดเห็น ซึ่งถ้าเกิดขัดแย้งกันขึ้น ก็เป็นโอกาสให้แต่ละคนได้ฝึกการใช้เหตุผลโต้แย้ง

บิดามารดาจะมีความเข้าใจธรรมชาติของเด็กเป็นอย่างดี สร้างความสัมพันธ์กับบุตรด้วยการใช้เหตุผลมากกว่าการใช้อำนาจ เวลาสั่งสอนหรืออบรมให้เหตุผลแก่เด็ก ว่าตนทำไปเพราะเหตุใด มีการพูดคุยทำความเข้าใจกันโดยใช้เหตุและผลเป็นที่ตั้ง เมื่อบุตรทำผิดก็ต้องมีการชี้แจงให้ฟังว่าผิดเพราะอะไร ต้องลงโทษเมื่อกระทำผิดเพราะอะไร ความสัมพันธ์แบบนี้ พ่อ แม่ ลูก มักจะมีการพบปะพูดคุยกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอยู่เสมอ เมื่อตกลงที่จะทำกิจการใดร่วมกันแล้ว สมาชิกในครอบครัวก็ต้องปฏิบัติตามกติกาที่ตกลงกันได้

นอกจากนี้ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยนั้น บิดามารดาจะต้องรู้จักความ “พอดี” รู้จักการยืดหยุ่น ไม่เข้มงวดกับเด็กจนเกินไป หรือปล่อยจนเสียเด็ก มีการให้คำปรึกษาเมื่อเกิดปัญหา แต่จะไม่ควบคุมหรือออกคำสั่งกับเด็ก

^{๒๒} ณัฐวุฒิ สุวรรณช่าง, ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความฉลาดทางอารมณ์ และการป้องกันความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐ ในเขตกรุงเทพฯ, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ข.

๒. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (Authoritarian) หมายถึง วิธีการที่บิดามารดาให้การอบรมเลี้ยงดูที่ทำให้บุตรรู้สึกว่าคุณเองถูกปฏิเสธการกระทำตามใจปรารถนา หรือถูกควบคุมไม่ให้ได้รับความสะดวกในการกระทำสิ่งที่ตนต้องการ บิดามารดาคอยคุ้มครองป้องกันและให้ความช่วยเหลือตลอดเวลา จนทำให้บุตรรู้สึกว่าบิดามารดาก้าวท้าวเรื่องส่วนตัวของตนหรือถูกบังคับให้ทำตามความต้องการของบิดามารดา โดยที่ตนเองไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร

การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หรือแบบอึดตายปไตยนั้น บิดามารดามีความต้องการที่จะอบรมสั่งสอนบุตรอย่างเต็มที่ จึงสร้างความสัมพันธ์กับบุตรด้วยวิธีใช้อำนาจเด็ดขาดเข้าบังคับ คนที่ปฏิบัติแบบนี้มักมีความเชื่อว่าเด็กมีนิสัยที่ไม่ดี ติดตัวอยู่เป็นประจำ บิดามารดาจะคอยบังคับเด็กให้อยู่ในโอวาท มีระเบียบวินัย ถ้าสั่งสอนด้วยวาจาไม่เป็นผลก็ต้องใช้อำนาจของผู้ปกครองเข้าบังคับ มาตรการที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการลงโทษ ถึงแม้จะมีการให้รางวัลบ้างก็น้อยเต็มที่ บิดาจะเป็นหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ควบคุมธุรกิจเงินทุนของครอบครัว มีอำนาจเด็ดขาดในการตั้งเป้าหมายของครอบครัวและกฎเกณฑ์ คอยดูให้ทุกคนปฏิบัติตาม หรือดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายเหล่านั้น มีสิทธิจะจัดการกับสมาชิกในครอบครัวตามที่ตนปรารถนา มารดารับผิดชอบงานบ้านทุกชนิด

ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูบุตร และคอยตามตอบสนองความต้องการของสามีการตัดสินใจใดๆ ของครอบครัวเป็นหน้าที่ของบิดา หรือทั้งบิดามารดาเท่านั้น บุตรไม่มีส่วนออกเสียงด้วย ความต้องการของบุตรไม่ได้รับการพิจารณาและตอบสนองเสมอไป บิดามารดาไม่แสดงความรักใคร่ต่อบุตร ความเอาใจใส่ต่อกันมีน้อย บุตรไม่ได้รับอนุญาตให้ออกไปไกลจากบ้านจนกว่าจะพ้นวัยรุ่น สมาชิกทุกคนในบ้านจะปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมาย มากกว่าที่จะทำงานด้วยความเต็มใจ ความเข้าใจ และความรัก บิดามารดาที่อบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน จะมีการตั้งข้อบังคับที่เข้มงวดและเผด็จการจะมีแต่คำสั่งและคำว่า “อย่า” กับลูก และมักจะมี ความคาดหวังในตัวลูกสูง

๓. การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจทำน (Laissez – Faire) หมายถึง วิธีการที่บิดามารดาให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ทำให้บุตรรู้สึกว่าตนเองถูกเกลียดชัง หรือปล่อยให้ทำอะไรตามใจชอบโดยบิดามารดาไม่เอาใจใส่ ให้คำแนะนำช่วยเหลือเท่าที่ควร ไม่ให้ความอบอุ่น ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองถูกทอดทิ้ง การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจทำนนั้น บิดามารดาต่างก็ไปคนละทางตามความชอบของตน ไม่สนใจในกันและกันและในบุตรเท่าที่ควร เมื่อบุตรช่วยเหลือตนเองได้ก็ปล่อยให้ตามสบาย หน้าที่ในการดูแลบุตรมักจะมอบหมายให้เป็นภาระรับผิดชอบของผู้อื่น บิดามารดาไม่มีเวลาในการอบรมเลี้ยงดูเพราะต้องออกไปทำมาหาเลี้ยงชีพ หรือบางคนรวยมากให้เงินลูกใช้อย่างสบายใจ ลูกหลงระเริงยามเฝ้า

บิดามารดามักจะเชื่อว่า“เด็กจะดีดีเอง จะชั่วชั่วเอง” เจตคติเช่นนี้ทำให้เกิดความคิดว่าตนไม่ต้องรับผิดชอบในการอบรมสั่งสอนบุตรให้ประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติ เวลามีปัญหาเฉพาะหน้าเกิดขึ้นในตอนที่ยังตัดสินใจไม่เป็น ก็ไม่ช่วยให้รู้ว่าอะไรผิดชอบชั่วดี อะไรควรทำ ไม่ควรทำอย่างไร เพราะเหตุใดถ้าเด็กโตขึ้นเสียคนถือว่าเป็นกรรมของตัวเด็กเอง บิดามารดาเช่นนี้อาจใช้อำนาจรุนแรงกับเด็กโดยเฉพาะครอบครัวยุคเก่า เข้ากินค่า เมื่อถึงคราวลงโทษก็มักจะทำรุนแรงและปราศจากเหตุผลเสมอ บางครั้งเด็กไม่รู้ตัวว่าตัวเองผิดและถูกลงโทษเพราะเหตุใด เพราะบิดามารดามองไม่เห็นความผิดของตนจึงโมโหโทโสที่บุตรนำความลำบากมาให้

สรุปจากการอบรมเลี้ยงดูของนักการศึกษาทั้งหลาย พบว่าแต่ละท่านก็มีจะรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูตามความคิดเห็นของตน แต่ไม่ว่าจะจัดเป็นกี่แบบก็ตามลักษณะโดยทั่วไปจะมีความคล้ายคลึงกัน เพียงแต่มีรายละเอียดต่างกัน สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ ๓ แบบ คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ และได้ให้คำนิยามศัพท์ดังนี้

๑) การเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองโดยการแสดงความรักใคร่ เอาใจใส่ทุกข์สุขของเด็ก ใกล้ชิด สนับสนุนช่วยเหลือ และให้เด็กได้ทำในสิ่งที่ต้องการ

๒) การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คือ หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็ก โดยที่เด็กมีความรู้สึกว่าตนเองได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม ผู้ปกครองให้ความรัก ความอบอุ่น มีเหตุผลยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก ให้ความร่วมมือในโอกาสอันควร

๓) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ หมายถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็ก ตามหลักธรรมไตรสิกขาในทางพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

๓.๑) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ ด้านศีล หมายถึง พ่อแม่อบรมสั่งสอนให้เด็กมีความประพฤติเรียบร้อย มีระเบียบวินัย ตามหลักศีล ๕

๓.๒) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ ด้านสมาธิ หมายถึง พ่อแม่อบรมสั่งสอนให้เด็กมีสติในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

๓.๓) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ ด้านปัญญา หมายถึง พ่อแม่อบรมสั่งสอนให้เด็กรู้จักการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองตามความเป็นจริง

๒.๑.๓ การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ

ในทัศนะของพระพุทธศาสนา เมื่อกล่าวถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยธรรม บิดามารดาจะต้องทำให้บุตรได้นำไปเป็นแบบอย่างที่ดีมีศีลธรรมในสังคมมีความเมตตากรุณาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งบิดามารดาต้องสร้างความเจริญให้แก่บุตรทั้งทางร่างกายและทางจิตใจควบคู่ให้เกิดความสมดุลกัน เพราะบิดามารดาก็มีความสำคัญเช่นกันในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของผู้ที่เป็นบิดามารดาดังนี้

ความหมายของมารดาบิดาทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

คำว่า มารดา , มารดร , แม่ ตรงกับภาษาบาลีว่า “ มาตุ ” แม่^{๒๓}

มาตุ ,แม่ (a mother)^{๒๔}

คำว่า “บิดา, บิดร, พ่อ ตรงกับภาษาบาลีว่า “ ปิตุ ” ชนผู้เลี้ยงบุตรโดยธรรม^{๒๕}

ปิตุ ,พ่อ (a father)^{๒๖}

“แม่”ในทัศนะของพระพุทธเจ้า

โทหพินิ แปลว่า มีใจสอง คือ เมื่อแม่มีครรภ์ ย่อมมีอาการแพ้ท้อง ย่อมแบ่งหัวใจ คือ ความรักออกไปรักลูกที่ถือปฏิสนธิในครรภ์

สุหทา แปลว่า มีใจดีคือมีจิตใจจดจ่อกับลูก ดีใจว่าจะได้ลูก

ชนยันตี “ผู้ยังลูกให้เกิด”

ชนยันตี แปลว่า ผู้กำเนิดลูกซึ่งเรานิยมเรียกว่า “ชนนี” คือ แม่บังเกิดเกล้า

โตเสนตี แปลว่า ผู้ปลอบโยนคือให้ลูกมีความร่าเริง เมื่อลูกร้องไห้ก็ให้ตีมนม ร้อง เพลง กล่อมลูก ให้ลูกได้นอนระหว่างถัน กกกอดลูกให้ได้รับความอบอุ่น

โปเสนตี แปลว่า ผู้เลี้ยงดู คอยดูแลด้วยใจห่วง คอยรับขวัญด้วยหทัยอันรัก สนธิ คอยชะเง้อดูว่า “อัลมจะโกรก แดดจะส่อง มดจะไต่ไรจะตอม”

สมณฺยานามของพ่อแม่ พระพุทธเจ้าทรงยกย่องผู้เป็นพ่อแม่ไว้ว่า

“พรหมะมาติ มาตาปิตะโร ปัพพาจะรียาติ วัจจะเร

^{๒๓} ป. หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร, ๒๕๔๖), หน้า ๕๗๓.

^{๒๔} นาคะประทีป, ปาลี-สยาม อภิธาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย , ๒๕๓๒), หน้า ๓๑๓.

^{๒๕} ป. หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๔๙๒.

^{๒๖} นาคะประทีป, ปาลี-สยาม อภิธาน, หน้า ๒๖๗ .

อาหุเนยยะ จะ ปุตตานัง ปะชายะ อนุกัมปะกาฯ”

-พ่อแม่เป็นพระพรหมของบุตร มีพรหมวิหาร^๔ คือ เมตตา กรุณา มุติกา และอุเบกขา

-พ่อแม่เป็นครู-อาจารย์คนแรกของบุตร สั่งสอนอบรมกิริยามารยาทให้ลูกก่อนคนอื่น

-พ่อแม่เป็นบุคคลเพื่อควรแก้วัตถุที่ลูกนำไปบูชา เป็นพระอรหันต์ของลูก

-พ่อแม่เป็นผู้อนุเคราะห์ เลี้ยงดูบุตรจนโตใหญ่สามารถเลี้ยงตนเองได้

-พ่อเป็นเทวดาของบุตร

-พ่อแม่เป็นบุพการีของบุตร

-พ่อแม่เป็นมิตรในเรือนของบุตร “มาตา มิตตัง สะเก มะเร”^{๒๗}

ความเป็นพ่อ-แม่โดยสมบูรณ์ ไม่ใช่เป็นภาระเบาและง่าย ๆ เลย ไม่ใช่มีภาระเพียงว่าสร้างลูกให้เกิดมาบนโลกนี้กับเขาเท่านั้น จะต้องมีการะที่จักต้องประคับประคองลูกในทุกสิ่งทุกประการ^{๒๘} ด้วยการกระทำหน้าที่ของตนเองให้ได้ดี

หน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตรแบ่งออกเป็น ๕ ประการ คือ

๑. ห้ามปรามป้องกันจากความชั่ว (ปาปา นิวาเรนติ)
๒. ดูแลฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในความดี (กัลยาเร นิเวเสนติ)
๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา (สิปปัง สีกขาเปนติ)
๔. เป็นธุระในเรื่องจะมีคู่ครองที่สมควร (ปฏิรูปะเปนะ ทาเรนะ สัตฺตัญญูเชนติ)
๕. มอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อถึงโอกาส (สะมะเย ทายัชชัง นิยยาเทนะติ)^{๒๙}

๑. ห้ามปรามป้องกันจากความชั่ว หมายความว่า หน้าที่อันสำคัญของบิดามารดาในการห้ามบุตรของตนไม่ให้ทำความชั่ว คือการกันบุตรออกจากสิ่งที่ชั่วร้ายทั้งหลาย ความชั่วหมายถึง สิ่งที่จะทำให้จิตใจเศร้าหมอง เกิดความทุกข์ สิ่งชั่วเหล่านี้เป็นทางแห่งความเสื่อม เรียกว่า อบายมุข เช่น เล่นการพนัน มั่วสุมเสพยาเสพติด การป้องกันบุตรให้พ้นจากความชั่วก็คือ บิดามารดาต้องให้ความรัก ความสนิทสนม ความใกล้ชิด ตักเตือนบุตรด้วยเหตุผล ไม่ควรใช้อารมณ์ในการตักเตือนหรือแก้ปัญหากับบุตรเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น บิดามารดาพึงสร้างเกราะกำลังเพื่อป้องกันความชั่วร้ายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นทั้งทางกายและทางจิตใจ

^{๒๗} พุทธศาสนิกขุ. เตือนใจวัยรุ่น, (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๒๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), รักลูกให้ถูกทาง, (ม.ป.ท., ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^{๒๙} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๖๗/๑๖๔., (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒-๒๑๓.

ผู้เป็นบิดามารดา จะต้องหมั่นในการดูแลบุตร เอาใจใส่ในการชี้โทษถูกผิดให้บุตรทราบ อยู่ตลอดเวลา ไม่เฉยเมยหรือปล่อยปละละเลยต่อหน้าที่ เมื่อเห็นบุตรทำความผิดแม้เพียงเล็กน้อย เพราะจะทำให้เกิดความเคยชินจนติดเป็นนิสัย เช่น นิสัยเล่นการพนัน ติดสิ่งเสพติด การเที่ยวกลางคืน การนอนตื่นสาย เป็นต้น การลงโทษบุตรผู้ทำผิด บิดามารดาจะต้องแนะนำ แนะนำ คือ การบอกบุตรให้รู้ว่าอะไรเป็นบุญอะไรเป็นบาป ดีชั่ว ถูกผิด ควรไม่ควร เป็นคุณ เป็นโทษ มีประโยชน์ หรือไม่มีประโยชน์ เป็นต้น นำ คือ การทำให้บุตรดู ได้แก่ การปฏิบัติตัววางตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตร การแนะนำให้เห็นถึงผลดีผลเสียของความประพฤติไม่ดีต่าง ๆ ก่อนที่บุตรจะทำ และการห้ามปราม การคาดโทษไว้ล่วงหน้า จัดเป็นหน้าที่ของบิดามารดาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แนวทางแห่งความชั่ว ที่บิดามารดาพึงห้ามปรามมิให้บุตรดำเนินตาม ได้แก่ กุศลกรรมบถ^{๓๐}

เนื่องจากบิดามารดามีประสบการณ์มากกว่า ย่อมรู้สิ่งที่ไม่ควร สิ่งที่ไม่พึงปฏิบัติและไม่พึงปฏิบัติ จึงสามารถแนะนำบุตรให้ละเว้นจากความชั่วต่าง ๆ ได้ และหน้าที่อันสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ ภัยอันเกิดจากมิชฌานิกฎิ^{๓๑} ของตน ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ บิดามารดาจะสอนให้บุตรเป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาทิฎฐิ^{๓๒}

๒. **ดูแลฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในความดี** หมายความว่า บิดามารดา นอกจากคอยห้ามปรามตักเตือนมิให้บุตรของตนทำความชั่วแล้ว ยังมีภาระต้องแนะนำ ต้องอบรมสั่งสอนพร่ำบอกให้บุตรทราบถึงว่าอะไรดีก็ควรทำ เมื่อทำลงไปแล้วจะได้รับผลดีอย่างไร รวมถึงว่าจะทำอย่างไรจึงจะเรียกว่าดีด้วย การที่บิดามารดาทำความดีให้บุตรดูเป็นตัวอย่างก็ถือว่าเป็นหน้าที่เช่นกัน และจะได้ผลดีมากกว่าบอกหรือแนะนำให้ทำเสียด้วยซ้ำไป บิดามารดาได้ชื่อว่าเป็นผู้แสดงโลกนี้แก่บุตร^{๓๓} คือ ได้ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและแสดงมรรควิธีที่สามารถประคองตนให้อยู่ในสังคมได้ รวมทั้งการเป็นผู้แสดงโลกแห่งธรรม

กล่าวคือ เป็นผู้ชี้ความดีในที่นี้หมายถึง สิ่งที่เป็นบุญ เป็นกุศล ทำให้เกิดความสุข ความสบายใจ เกิดความรักและความเมตตาต่อผู้อื่น ให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี ด้วยการเคารพและเชื่อฟังบิดามารดา ครู อาจารย์ เป็นต้น ความดีที่บิดามารดาควรปลูกฝังให้กับบุตรตั้งแต่อายุในท้องและตอนเด็ก ๆ โดยที่บิดามารดาควรทำเป็นตัวอย่างที่สำคัญที่สุด คือ การสอนให้บุตรได้รู้จักการให้

^{๓๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๕๘.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๓.

^{๓๒} อ่างแล้ว.

^{๓๓} “อิมสุส โลกสุส ทสเสตาโร” อัง.ติก. (บาลี) ๒๐/๓๑/๑๒๗., (ไทย) ๒๐/๓๑/๑๘๓.

ด้วยการทำบุญตักบาตร ให้รู้จักการรักษาศีล ด้วยการรักษากายวาจาให้บริสุทธิ์ และให้รู้จักการเจริญภาวนา ด้วยการพาบุตรสวดมนต์ไหว้พระหรือไปวัดในวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือวันพระเพื่อฟังธรรม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้บุตรมีความก้าวหน้าทั้งทางโลกและทางธรรมในอนาคตต่อไป^{๓๔}

การอบรมสั่งสอนบุตรให้ดำรงอยู่ในความดี ได้แก่ ให้บุตรดำรงตนอยู่ในกุศลกรรมบถ^{๓๕} อันเป็นความดีที่ต้องปฏิบัติขั้นพื้นฐาน บิดามารดาจะต้องปลูกฝังให้บุตรมีจิตสำนึกในด้านคุณธรรม และมีความพอใจในการทำความดี และพัฒนาให้มีความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

๓. **ให้ศึกษาศิลปวิทยา** หมายความว่า ให้การศึกษา คือ การพัฒนาชีวิต พัฒนาด้วยระบบการศึกษาที่สมบูรณ์ คือสมบูรณ์ด้วยศิลปวิทยา สำหรับใช้เป็นเครื่องมือประกอบอาชีพ ในทางที่สุจริต และสมบูรณ์ไปด้วยจริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณธรรมของชีวิต^{๓๖} ผู้ให้การศึกษาหรือครู นั้น มีหน้าที่หลัก ๒ ประการ คือ^{๓๗}

๑. หน้าที่ในการถ่ายทอดศิลปวิทยา หมายถึง การถ่ายทอด รักษา ส่งเสริม เพิ่มพูนวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนสืบทอดมรดกวัฒนธรรมทางวิชาการของมนุษย์

๒. หน้าที่ในการชี้แนะให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่พึงามถูกต้องและการฝึกฝนพัฒนาตน จนถึงความสมบูรณ์

บิดามารดาต้องมีความกระตือรือร้น มีความสนใจสนับสนุนให้บุตรได้มีความรู้ความสามารถ ด้วยการอบรมสั่งสอนเองบ้าง ให้ศึกษาเล่าเรียนตามความสามารถของบุตรบ้าง แม้ว่าจะลำบากในการส่งเสียเล่าเรียนเรื่องค่าใช้จ่ายก็ตาม ก็จำต้องยอมสละ เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ การปล่อยปละละเลย ไม่เอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียนของบุตรก็ดี การกีดกันไม่ให้บุตรได้ศึกษาเล่าเรียนตามสติปัญญาเพียงเพื่อเอาไว้ใช้งานก็ดี ถือว่าบิดามารดาบกพร่องต่อหน้าที่ของตนเอง ซึ่งเป็นผลเสียทั้งแก่ตัวบุตรผู้ขาดวิชาความรู้ ย่อมหากินไม่เพียงพอกับการใช้จ่าย จึงมีผลกระทบให้ไม่อาจเลี้ยงดูบิดามารดาในวัยแก่เฒ่าให้มีความสุขได้

หน้าที่ของบิดามารดาที่จะต้องอบรมสั่งสอนบุตรเป็นอันดับแรกคือการส่งเสริมให้บุตรได้รับการศึกษาเพื่อให้บุตรมีความรู้ในเวลาที่เหมาะสม เพราะบิดามารดาถือว่าเป็นบูรพาจารย์ของ

^{๓๔} พิสิฐ เจริญสุข, **คู่มือการพัฒนาคุณภาพชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๖.

^{๓๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๒๑-๒๒

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒.

^{๓๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์** (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๖.

บุตร^{๓๔} คือเป็นครูคนแรกของบุตรที่ทำหน้าที่สอนบุตรให้เรียนรู้การนั่ง การยืน การเดิน การนอน การเคี้ยว การกิน สอนกิริยามารยาท แนะนำให้กระทำการงานที่เหมาะสมแก่วัย งานการบ้านการเรือนสำหรับบิดา เช่น การหุงต้มอาหาร การปิดกวาดเช็ดถูทำความสะอาดบ้านเรือน เย็บปักถักร้อยจักสาน และสอนให้รู้จักความรับผิดชอบต่อตนเอง และต่อสังคม เป็นต้น

รวมทั้งสอนให้รู้จักพูดและรู้จักว่าอะไรควร อะไรไม่ควร ส่งให้ไปศึกษาเล่าเรียน ณ สถานศึกษาที่ดี เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้สติปัญญาและประสบการณ์ให้แก่บุตรของตน ที่สำคัญที่สุดคือต้องให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เมื่อบิดามารดาสงเคราะห์บุตรให้ได้รับการศึกษาศิลปวิทยาถูกที่ เชื่อว่าได้ให้ทรัพย์ภายในแก่บุตรอันจะเป็นคุณสมบัติติดตัวบุตรอยู่ตลอดชีวิต และจะเป็นเครื่องช่วยตัวเขามิให้อับเฉา ซึ่งมีค่ากว่าทรัพย์ภายนอก

เพราะฉะนั้น บิดามารดา ต้องเห็นความสำคัญของการศึกษาของบุตรของตนโดยกระทำให้เป็นผู้มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่การศึกษา สมควรต้องเป็นไปใน ๒ ลักษณะ คือ การศึกษาวิชาการสาขาต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคง สำหรับสร้างรากฐานการดำรงชีพในอนาคตและการศึกษาศาสนธรรม เพื่อเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ ให้เข้าใจข้อเท็จจริงของชีวิตธรรมชาติของชีวิต กล่าวคือ เพื่อให้รู้เบื้องต้นของชีวิตและรู้ที่สุดของชีวิตมนุษย์

๔. เป็นธุระในเรื่องจะมีคู่ครองที่สมควร หมายความว่า เมื่อบุตรถึงวัยอันสมควรที่จะมีครอบครัว บิดามารดาจะทำหน้าที่ในการเลือกหาภรรยาสามีที่สมควรให้เป็นคู่ครองแม้ว่ากาลสมัยและเปลี่ยนแปลงไปในการเลือกคู่ โดยให้สิทธิบุตรเลือกคู่ได้ด้วยตนเองก็ตามบิดามารดาก็ยังต้องคอยสอดส่องดูแลการคบเพื่อนต่างเพศของบุตรด้วย คอยเป็นพี่เลี้ยงให้คอยแนะนำให้รู้ว่าชายดีที่เหมาะสมจะมาเป็นสามีที่ดีนั้นควรจะเป็นคนเช่นไร หญิงที่ดีที่เหมาะสมจะมาเป็นภรรยาอันดีคือคนเช่นไร การคอยสอดส่องดูแลแนะนำและป้องกันมิให้บุตรเลือกคู่ครองตามอำเภอใจ เพื่อป้องกันความผิดพลาดอันจะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า และการเลือกคู่ครองนั้นควรมีวัยและสมบัติพอทัดเทียมกัน มีคุณวุฒิความรู้ประพฤติตัวดี เกิดในสกุลที่มีศีลธรรมและสามารถพอจะเลี้ยงกันได้ตลอดรอดฝั่ง เพราะการมีคู่ครอง หมายถึง การใช้ชีวิตคู่ ทั้งสองฝ่ายต้องมีความพร้อมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ อาชีพ รายได้ พอที่จะเลี้ยงครอบครัวและบุตรที่จะเกิดตามมาในภายหลังได้ การเลือกคู่ครองจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตผู้ครองเรือน

^{๓๔} “ปุพฺพพาราจิริยาติ วุจฺจเร” ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๑๐๖/๓๒๕., (ไทย) ๒๕/๑๐๖/๔๙๕.

การดูแลจัดหาคู่ครองที่เหมาะสมให้แก่บุตรนั้น ต้องดูตามความเหมาะสมระหว่างบุตรของตน กับว่าที่ลูกเขยหรือว่าที่ลูกสะใภ้ โดยเอาสมชีวิติธรรม คือ พื้นฐานอันมั่นคงที่จะทำให้สามีภรรยาครองชีวิตคู่อยู่ด้วยกันได้ยืนยาว มีความสุข ซึ่งได้แก่

๑. สมสัทธา มีศรัทธาเสมอกัน ได้แก่ มีหลักการ มีความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายชีวิตเหมือนกัน

๒. สมศีลา มีศีลเสมอกัน ได้แก่ ความประพฤติศีลธรรม จรรยา กิริยามารยาท อบรมมาดีเสมอกัน

๓. สมจาคา มีจาคะเสมอกัน ได้แก่ มีนิสัยเสียสละชอบช่วยเหลือ ไม่เห็นแก่ตัว ใจกว้างเหมือนกัน

๔. สมปัญญา มีปัญญาเสมอกัน ได้แก่ มีเหตุผล มีความคิดสร้างสรรค์ ไม่ถือตำนตัน ทุรัง เข้าใจกันเห็นอกเห็นใจกัน พุดกันรู้เรื่อง^{๓๙}

ดังนั้น การมีคู่ครองของบุตรจึงเป็นเรื่องกังวลใจของบิดามารดา และเป็นหน้าที่ ที่จะต้องให้ความดูแลเป็นกรณีพิเศษ

บุตรบางคนไม่เข้าใจความปรารถนาของบิดามารดา จึงต่างพากันเข้าใจผิดคิดว่าผู้ใหญ่มายุ่งเรื่องของเด็ก อันที่จริงก็เพราะท่านกลัวบุตรของตนจะไปตกกระทำลำบากกับการมีคู่ครอง ซึ่งบางครั้งอาจจะเกิดการถกเถียงกันระหว่างบิดามารดากับบุตร เพราะความไม่เข้าใจกันระหว่างบุตรกับบิดามารดาที่มาต่อว่า ว่าที่สามีหรือว่าที่ภรรยาของบุตร การเริ่มต้นชีวิตของครอบครัว บิดามารดาควรให้คำชี้แนะแก่บุตรเริ่มตั้งแต่การเลือกคู่ครองที่เหมาะสมให้ รวมทั้งสอนแนวทางการครองเรือนที่ดีให้ เพราะความสุขในครอบครัวของบุตร หมายถึง ความสุขใจของบิดามารดาด้วย

๕. มอบทรัพย์สินสมบัติให้เมื่อถึงโอกาส หมายความว่า บิดามารดาต้องช่วยเหลือเกื้อกูลประคับประคองบุตรด้วยเงินทองจนกว่าเขาจะรักษาตัวเองได้ คือ ในสมัยที่บุตรยังไม่ได้แยกออกจากครอบครัว ก็ต้องหาทรัพย์สินให้จับจ่ายใช้สอย เพื่อหาวิชาความรู้ใส่ตัว ในสมัยที่บุตรแต่งงานแยกครอบครัวแล้ว ก็ต้องมอบทรัพย์สินมรดกอันเป็นทุนรอนให้บ้างเพื่อให้ตั้งตัวได้ ในสมัยที่ตัวเองจะสิ้นชีวิต ก็ต้องมอบทรัพย์สินมรดก

ที่มีอยู่แก่บุตรตามความเหมาะสม เพื่อเป็นตัวแทนของตนให้บุตรนี้ถึงตนอยู่เสมอ การมอบทรัพย์สินมรดกให้กับบุตรนั้น มีจุดสำคัญอยู่ที่ให้ทรัพย์สินมรดกบุตร ในเมื่อบุตรมีครอบครัวพอจะรักษาตัวเองแล้ว คือบิดามารดาแบ่งทรัพย์สินมรดกที่มีอยู่ ให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่บุตรตามส่วน เพื่อ

^{๓๙} อัง. จตุกก. (บาลี) ๒๑/๕๕/๗๐., (ไทย) ๒๑/๕๕/๙๔.

ปกครองดูแลรักษาเป็นส่วนตัวและเป็นทุนสำหรับใช้จ่ายประกอบการงานเลี้ยงชีพ และช่วยเหลือในยามตกยาก ขัดสน เจ็บไข้ได้ป่วย

การแบ่งทรัพย์สินมรดกให้กับบุตรนั้น บิดามารดาควรแบ่งทรัพย์สินอย่างทั่วถึงและมีความเที่ยงแท้ยุติธรรม ไม่อคติต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ต้องพิจารณาดูว่าบุตรคนใดที่ปฏิบัติตนให้สมควรเหมาะแก่การรับทรัพย์สินมรดก เช่น มีความกตัญญูกตเวที มีศีลธรรม รู้จักปรนนิบัติบิดามารดาในยามล้มป่วย เป็นที่อาศัยพึ่งพิงของบิดามารดาได้ ก็ควรให้รับมรดกไปตามสัดส่วนนั้น ๆ สมบัติมรดกที่บิดามารดาทุกคนอยากมอบให้บุตรของตนก็คือ คุณธรรมความดี ตั้งพระพุทธรูปที่ทรงมอบอริยทรัพย์คือการบวชสามเณรให้เจ้าชายราหุลซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระองค์

บิดามารดานั้น ได้ชื่อว่าเป็นผู้เสียสละ คือ ให้ทุกอย่างที่สามารถจะทำให้บุตรของตนมีความสุข แม้แต่ชีวิตของท่านก็สามารถสละให้กับบุตรได้ มรดกคือสมบัติที่มารดาบิดาจะมอบให้แก่บุตรเมื่อถึงเวลาอันควรซึ่งมีอยู่ ๒ คราว^{๔๐} คือ

๑. กาลสมัย ได้แก่ การมอบทรัพย์สินให้กับบุตรในเวลาทำวาระอันเป็นมงคล เช่น ให้เมื่อโกนจุก เมื่อบวช เมื่อเรียน และเมื่อแต่งงาน สำหรับบุตรจะได้บำเพ็ญบุญตามประเพณีทางศาสนา หรือให้รักษาตัวเมื่อบุตรเจ็บไข้

๒. นิจสมัย ได้แก่ การมอบทรัพย์สินที่เป็นต้นทุนให้แก่บุตร สำหรับนำไปประกอบอาชีพหรือทรัพย์สินอันเป็นต้นทุนเพื่อสร้างหลักฐานให้ชีวิตเป็นปึกแผ่นมั่นคง เช่น ไร่ นา บ้าน เรือ หรือทรัพย์สินต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อเป็นทรัพย์สินสำหรับไว้บำรุงตนและวงศ์สกุล

อนึ่ง บิดามารดา ย่อมสอนให้บุตรรู้จักการดำรงชีวิตที่ถูกต้องดีงามสำหรับผู้ครองเรือนในการบริหารทรัพย์สินเงินทองให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยให้ถือปฏิบัติตามหลักธรรมดังต่อไปนี้

ก. สุขของคฤหัสถ์ ๔ ประการ

บิดามารดาอย่าสอนหรือแนะนำบุตรให้รู้จักความสุขในการครองเรือนว่า

๑. อตติสุข หมายถึง สุขเกิดจากความมีทรัพย์สิน คือ ความภูมิใจ เอิบอímและอุ่นว่าตนมีโภคทรัพย์ ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรง ความขยันหมั่นเพียรของตนและโดยทางชอบธรรม

๒. โภคสุข หมายถึง สุขจากการใช้จ่ายทรัพย์สิน คือ ความภูมิใจ เอิบอímใจว่า ตนได้ใช้ทรัพย์สินที่ได้มาโดยชอบนั้นเลี้ยงตนเอง เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงผู้ที่ควรเลี้ยง เช่น บิดา มารดา บุตรหลาน ญาติมิตร ให้มีความสุข และแบ่งทรัพย์สินนั้นบำเพ็ญคุณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น ทำบุญให้ทาน ตามโอกาสและความเหมาะสม

^{๔๐} มงฺคล. ๒/๓๗๓/๓๔๒.

๓. อนุชช สุข หมายถึง สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือ ความภูมิใจ เอิบอ้อมใจ ว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร ในทางศาสนา พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงตำหนิว่า การเป็นหนี้เป็นบาป เป็นกรรม หรือเป็นงานที่ต่ำ ไม่ทรงตำหนิว่าคนที่เป็หนี้เป็นคนที่เลวทราม เพราะพระองค์ทรงทราบว่า การครองเรือนนั้น บางครั้งไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเป็นหนี้ได้ พระพุทธองค์ได้ตรัสเตือนใจสำหรับผู้ครองเรือนว่า การเป็นหนี้ เป็นทุกข์ในโลก^{๔๑} เพราะฉะนั้น การไม่เป็นหนี้ จึงเป็นหนทางที่ทำให้มีชีวิตรอยู่ได้อย่างมีความสุขอีกทางหนึ่ง

๔. อนุชช สุข หมายถึง สุขเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ คือความภูมิใจ เอิบอ้อมใจว่า ตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ใครติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ^{๔๒} เป็นความสุขที่เกิดจากการประกอบอาชีพการงานปราศจากโทษ เป็นอาชีพที่สุจริต ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การงานที่ปราศจากโทษ หมายถึง การละจากการประพฤติทางกายกรรม วชิกรรม มโนกรรม ที่สุจริต ให้มีความประพฤติทางกาย วาจา และทางใจที่บริสุทธิ์สะอาด เมื่อปฏิบัติได้ก็จะทำให้มีความสุขสมบูรณ์ทั้งทางกายและทางใจบรรดาสุข ๔ อย่างนี้ อนุชช สุข มีค่ามากและสำคัญที่สุด เพราะเป็นความสุขที่เกิดจากการทำงานที่ไม่มีโทษ ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “นรชนผู้จะต้องตาย รู้สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ ระลึกถึงสุขเกิดจากความมีทรัพย์ เสวยสุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ ย่อมเห็นแจ้งด้วยปัญญาผู้มีปัญญาดีเห็นชัดอยู่อย่างนี้ ย่อมรู้ส่วนทั้ง ๒ ว่า สุขแม้ทั้ง ๓ นี้ มีค่าไม่ถึงเสี้ยว ๑๖ แห่งสุขเกิดจากความประพฤติอันไม่มีโทษ”^{๔๓}

ข. รู้จักหลักการบริหารทรัพย์ดีโดยเว้นและปฏิบัติตามหลักที่ดีสำหรับผู้ครองเรือน

สำหรับผู้ครองเรือน ผู้มีโภคสมบัติที่ได้มาโดยชอบธรรมและไม่ชอบธรรมทั้งรู้จักและไม่รู้จักการใช้จ่ายโภคสมบัติเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ โดยแยกออกเป็น ๑๐ ประเภท ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ หาทรัพย์โดยทางไม่ชอบธรรม

๑. ได้ทรัพย์มาโดยไม่ชอบธรรมด้วยการงานที่ผิด แล้วไม่ใช้เลี้ยงตนให้เป็นสุข ทั้งไม่เผื่อแผ่แบ่งปัน และไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำบุญกุศล บุคคลกลุ่มนี้ ควรติเตียนโดย ๓ สถาน คือ
สถานที่ ๑ ได้ทรัพย์มาโดยไม่ชอบธรรมด้วยการงานที่ผิด

^{๔๑} “อิตถานัน ทุกข โลกเก” อง.จตุกก. (บาลี) ๒๒/๔๕/๓๓๙., (ไทย) ๒๒/๔๕/๕๐๙.

^{๔๒} อง. จตุกก. (บาลี) ๒๑/๖๒/๗๙., (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕.

^{๔๓} อง. จตุกก. (บาลี) ๒๑/๖๒/๗๙., (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๖-๑๐๗.

สถานที่ ๒ ไม่ใช่เลี้ยงตนให้เป็นสุข

สถานที่ ๓ ไม่เผื่อแผ่แบ่งปัน และไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำบุญกุศล (เสียทั้ง ๓ ส่วน)

๒. ได้ทรัพย์มาโดยไม่ชอบธรรมด้วยการงานที่ผิด ใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนให้เป็นสุข แต่ไม่เผื่อแผ่แบ่งปัน และไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี (ดี ๑ ส่วน เสีย ๒ ส่วน)

บุคคลกลุ่มนี้ ควรเตือนโดย ๒ สถานที่ คือ ได้ทรัพย์มาโดยไม่ชอบธรรมด้วยการงานที่ผิด ทั้งไม่เผื่อแผ่แบ่งปัน และไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำบุญกุศล ควรสรรเสริญโดยสถานเดียว คือ ใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนให้เป็นสุข

๓. ได้ทรัพย์มาโดยไม่ชอบธรรมด้วยการงานที่ผิด เลี้ยงตนให้เป็นสุขด้วย เผื่อแผ่แบ่งปัน และใช้ทรัพย์นั้นทำความดีด้วย

กลุ่มที่ ๒ หาชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง

๔. ได้ทรัพย์มาโดยชอบธรรมบ้าง โดยไม่ชอบธรรมบ้าง ด้วยการงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง แล้วกระทำอย่างข้อ ๑ บุคคลกลุ่มนี้ ควรสรรเสริญโดยสถานเดียวคือ ได้ทรัพย์มาโดยชอบธรรม แต่ควรเตือนโดย ๓ สถานที่ (เหมือนบุคคลกลุ่มแรก)

๕. ได้ทรัพย์มาโดยชอบธรรมบ้าง โดยไม่ชอบธรรมบ้าง ด้วยการงานที่ผิดบ้าง ไม่ผิดบ้าง แล้วกระทำอย่างข้อ ๒ บุคคลกลุ่มนี้ ควรสรรเสริญ ๒ สถานที่ คือ ได้ทรัพย์มาโดยชอบธรรม และใช้จ่ายทรัพย์นั้น เลี้ยงตนให้เป็นสุข ควรเตือน ๒ สถานที่ คือ ได้ทรัพย์มาโดยไม่ชอบธรรม และไม่เผื่อแผ่แบ่งปัน ทั้งไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำบุญกุศล

๖. ทรัพย์มาโดยชอบธรรมบ้าง โดยไม่ชอบธรรมบ้าง และกระทำอย่างข้อ ๓ บุคคลกลุ่มนี้ ควรสรรเสริญโดย ๓ สถานที่ คือ ได้ทรัพย์มาโดยชอบธรรม และใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนให้เป็นสุข เผื่อแผ่แบ่งปัน ทั้งไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำบุญกุศล ควรเตือนโดยสถานเดียว คือ ได้ทรัพย์มาโดยไม่ชอบธรรม

กลุ่มที่ ๓ หาโดยชอบธรรม

๗. ได้ทรัพย์มาโดยชอบธรรมแล้ว ทำอย่างข้อที่ ๑ บุคคลกลุ่มนี้ ควรสรรเสริญโดยสถานเดียว ได้ทรัพย์มาโดยชอบธรรม ควรเตือนโดย ๓ สถานที่ (เหมือนข้อแรก)

๘. ได้ทรัพย์มาแล้ว กระทำอย่างข้อที่ ๒ บุคคลกลุ่มนี้ ควรสรรเสริญโดยสถานเดียว ควรเตือนโดย ๓ สถานที่ (ดี ๑ ส่วน เสีย ๒ ส่วน)

๙. ได้ทรัพย์มาแล้ว กระทำอย่างข้อที่ ๓ แต่บุคคลกลุ่มนี้ ยังติด ยังมัวเมา หมกมุ่น กินใช้ทรัพย์สมบัติ โดยไม่รู้เท่าทันเห็นโทษ ไม่มีปัญญาที่จะทำให้ตนให้เป็นอิสระ เป็นนายเหนือ

โภคทรัพย์ได้ การสรรเสริญโดย ๓ สถาน ควรดีเทียบโดยสถานเดียว คือ ยั่งหลงมัวเมายึดติดใน ทรัพย์สมบัติ

๑๐. แสวงหาทรัพย์โดยทางชอบธรรม ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้เป็นสุข เพื่อแผ่แบ่งปัน และใช้ทรัพย์นั้นทำความดี ไม่ลุ่มหลงไม่หมกมุ่นมัวเมา ใช้ทรัพย์สมบัติ โดยรู้เท่าทัน เห็นคุณโทษ ทางดีทางเสียของมัน มีปัญญา ทำตนให้เป็นอิสระหลุดพ้น เป็นนายเหนือโภคทรัพย์^{๔๔}

บุคคลประเภทที่ ๑๐ นี้ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่าเป็นผู้เลิศประเสริฐสูงสุด ควรชม ทั้ง ๔ สถาน คือ เป็นคฤหัสถ์ แบบฉบับที่น่าเคารพนับถือ

บิฑามารดาได้กระทำอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วย ๕ อย่างนี้แล้ว ย่อมชื่อว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ ของตนในฐานะเป็นบุพพการีอย่างสมบูรณ์ เพราะบิฑามารดาทุกคนย่อมปรารถนาให้บุตรเป็นคนดี มีความกตัญญูกตเวที และสามารถสนองกิจน้อยใหญ่ของตนได้ ดังนั้น การอบรมเลี้ยงดูบุตรที่บิฑามารดาปฏิบัติโดยครบถ้วนแล้ว พระบรมศาสดาจึงตรัสว่าเป็นมงคลอย่างสูงสุด^{๔๕}

การอบรมเลี้ยงดูบุตรเป็นภารกิจที่ทำให้ยากอย่างยิ่ง ซึ่งต้องอาศัยความรัก ความปรารถนาดีจากบิฑามารดาอย่างลึกซึ้ง จึงควรมีจิตสำนึกตระหนักในอุบายดำเนินการอบรมเลี้ยงดูให้ เป็นไปโดยชอบธรรม การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบพุทธ จึงหมายถึงการพัฒนา^{๔๖} กับนาม^{๔๗} ไปพร้อม กัน ส่วนที่เป็นรูปเป็นส่วนกาย หมายถึง ส่วนประกอบฝ่ายรูปได้แก่ ร่างกายและพฤติกรรม ทั้งหมด ของร่างกาย ในส่วนที่เป็นนามเป็นส่วนใจ หมายถึง อารมณ์สุข ทุกข์ หรือวางเฉย เมื่อมีทั้งกายและ ใจจึงจะเป็นชีวิต กายกับใจทำหน้าที่เป็นปกติและประสานสอดคล้องกัน ชีวิตจึงจะดำรงอยู่ได้ด้วยดี^{๔๘} ฉะนั้น การอบรมเลี้ยงดูเด็กในแบบพุทธ จึงต้องให้เด็กได้รับการหล่อเลี้ยง บำรุง และส่งเสริมไปพร้อม กันทั้งหมดอย่างได้สัดส่วนสมดุลกันกล่าวคือ

๑. ทางด้านร่างกายนั้น ต้องยึดหลักของศีลในการควบคุมพฤติกรรมต่างๆ และ ยึดหลักของความพอเหมาะพอดีในการเลี้ยงดู เช่น การให้อาหาร การพักผ่อน ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค
๒. ทางด้านจิตใจ ต้องยึดหลักของสมาธิการบริหารจิตให้หลุดละอกุศล มีความบริสุทธิ์ แจ่มใส

^{๔๔} อัง. ทสก. (บาลี) ๒๔/๙๑/๑๔๒-๑๔๓., (ไทย) ๒๔/๙๑/๒๐๗-๒๑๒..

^{๔๕} ชุ.ขุ. (บาลี) ๒๕/๖/๔., (ไทย) ๒๕/๖/๗.

^{๔๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๑๖.

^{๔๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๑.

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๒๔.

๓. ทางด้านปัญญา ยึดหลักของความรู้คิดที่มีเหตุผลเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์ มุ่งสู่อิสระภาพอันสมบูรณ์^{๔๙}

เมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ดิ่งงามทางกาย วาจา และจิตใจแล้ว ย่อมเป็นผู้ประเสริฐได้ วยจึงไม่ได้เป็นตัวชี้วัดทางพระพุทธศาสนาว่า คนดีจะต้องเป็นผู้ใหญ่เท่านั้น เด็กที่ได้รับการพัฒนาและฝึกฝนอบรมย่อมเป็นคนดีได้เช่นกัน ดังคำอุปมาอุปมัยใน ขุททนิกายชาดกความว่า “หงส์ นกกระเรียน นกยูง ช้าง ย่อมกลัวราชสีห์ทั้งนั้น จะถือเอาร่างกายเป็นประมาณไม่ได้ฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น ถ้าแม่เด็กมีปัญญาก็เป็นผู้ใหญ่ได้ คนโง่ถึงร่างกายจะใหญ่โตก็เป็นผู้ใหญ่ไม่ได้”

สรุปว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธคือการที่บิดามารดาเข้าไปดูแลเด็กอย่างใกล้ชิดทั้งทางด้านร่างกายและด้านจิตใจด้วยเพราะกายกับใจอยู่คู่กันต้องปรับให้สมดุลกัน ถ้าขาดการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธเมื่อร่างกายได้รับอาหารก็จะเจริญเติบโตแสดงพฤติกรรมออกมาขาดการยั้งคิดได้ตามความต้องการของตน แต่ถ้าเมื่อได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธเมื่อร่างกายเติบโตจิตใจก็พัฒนาเติบโตไปด้วย การคิด การเรียนรู้ การแสดงออกทางพฤติกรรมของเด็กก็จะแสดงออกมาในทางที่ดีที่ถูกต้องเพราะว่าใจได้รับการฝึกฝนอบรมมาตามหลักการของไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา ที่คอยควบคุมดูแลพฤติกรรมต่างๆให้ออกมาดีงาม

๒.๑.๕ การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธตามหลักไตรสิกขา

พระพุทธศาสนาได้วางหลักการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธอันประกอบด้วย การพัฒนาทางด้านร่างกาย เป็นการรักษาสุขภาพ รักษาอารมณ์ สติปัญญา เรียกว่าศีล การพัฒนาทางพฤติกรรม เป็นการพัฒนาจิตใจอันเรียกว่า สมาธิ^{๕๐} และการฝึกอบรมพัฒนาปัญญาอย่างสูง เพื่อให้มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง เรียกว่า ปัญญา^{๕๑} จัดรวมกันเรียกว่า ไตรสิกขา

ไตรสิกขารากฐานที่สำคัญของพระวินัย ดังปรากฏในวัชชีปุตตสูตร ว่า พระพุทธองค์ทรงให้คำแนะนำภิกษุรูปหนึ่งว่า หากเธอไม่อาจประพฤติปฏิบัติตามสิกขา บทที่บัญญัติไว้ได้ครบถ้วน

^{๔๙} นางสาวรุ่งนิภา พัฒนพฤษชาติ, การศึกษาการพัฒนาเด็กตามทัศนะของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), ปริญาพุทธศาสนมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓.

^{๕๐} อัง ปณฺจก. (ไทย) ๒๒/๗๗/๑๔๔.

^{๕๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๘๔.

บริบูรณ์ ก็ให้พึงศึกษาปฏิบัติในสิกขา ๓ เพื่อการละระคะ โทสะ โมหะ ทำให้เป็นผู้ไม่ประกอบอกุศลกรรมเพราะสิกขา ๓ ประการนี้เป็นที่รวมของสิกขาบท นั้นเอง^{๕๒}

ไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกศึกษาพัฒนามนุษย์เป็นกระบวนการพื้นฐานในการฝึกพฤติกรรมที่ดีของมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้น ดังที่แสดงในปฐมสิกขาสูตร ว่าภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำพอประมาณในสมาธิ และปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็นพระโสดาบัน หรือเป็นพระสกทาคามี ขณะที่ภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล และสมาธิทำพอประมาณในปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็นพระอนาคามี ส่วนภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญา ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง^{๕๓}

ความหมายของไตรสิกขา

เพื่อให้เข้าใจความหมายของไตรสิกขามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมคำอธิบายจากพระไตรปิฎก มาแสดงไว้ ดังต่อไปนี้

คำว่า **ไตรสิกขา** มีรากศัพท์มาจากคำสองคำ คือ ๑) **ไตร** หรือ **ตรี** เป็นภาษาสันสกฤต ตรงกับภาษาบาลีว่า **ติ** แปลว่า สาม และ ๒) คำว่า **สิกขา** เป็นภาษาบาลี ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า **ศิกษา** หมายถึง การศึกษา การปฏิบัติ และการอบรมความประพฤติให้บริสุทธิ์^{๕๔}

เมื่อนำมารวมกันจึงแปลว่า ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา ๓ อย่าง^{๕๕} อันเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา ฝึกหัด อบรมทางกาย วาจา ใจ และปัญญา หรือเรียกง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา^{๕๖}

ในพระไตรปิฎกนั้นได้แสดงถึงความสำคัญของไตรสิกขาว่า สิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา^{๕๗} เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายควรทำ ดังพุทธพจน์ที่ว่า ...เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทาน อธิศีลสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทาน อธิจิตสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทาน อธิปัญญาสิกขา...^{๕๘}

^{๕๒} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒, ๒๐/๘๘/๓๑๔, ๒๐/๘๙/๓๑๗.

^{๕๓} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒ - ๓๑๔.

^{๕๔} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๙๑/๓๒๐.

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๗๐.

^{๕๖} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๙๐/๓๑๘-๓๑๙.

^{๕๗} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒, ๒๐/๙๐/๓๑๘, ขุ.ม. (ไทย) ๒๗/๑๐/๔๘-๔๙.

^{๕๘} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๘๒/๓๐๘-๓๐๙.

พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบภิกษุผู้ที่ไม่ได้ไตรสิกขาว่า เหมือนดังลาที่เดินตามหลังฝูงโค คือแม้ลาจะเดินตามหลังฝูงโค แต่ก็ไม่มีอะไรที่เหมือนกับโค เปรียบเหมือนภิกษุผู้ที่ไม่ได้ไตรสิกขา แม้จะอยู่ในหมู่ภิกษุก็ไม่เหมือนภิกษุ^{๕๙} สำหรับผู้ที่ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขานั้นเรียกได้ว่า เป็นนักศึกษา เป็นนักปฏิบัติ เป็นนักปราชญ์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ภิกษุผู้มีความเพียร มีความเข้มแข็ง มีปัญญา เฟื่องพินิจ มีสติ คຸ້ມครองอินทริย์ ครอบงำทุกทิศด้วยอัปมาณสมาธิ ประพฤติอธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา... ภิกษุเช่นนั้น บัณฑิตกล่าวว่าเป็นนักศึกษา เป็นนักปฏิบัติ และมีความประพฤติบริสุทธิ์ ภิกษุเช่นนั้น บัณฑิตกล่าวว่าเป็นผู้ตรัสรู้ชอบ เป็นนักปราชญ์ เป็นผู้ถึงที่สุดแห่งการปฏิบัติในโลก^{๖๐}

นอกจากความหมายไตรสิกขาในพระไตรปิฎกแล้วยังมีนักนักวิชาการร่วมสมัยในทางพระพุทธศาสนาได้ขยายความเพิ่มเติม ดังนี้

พระอุปติสสเถระ ได้ให้ความหมายของการศึกษาและขอบเขตของการศึกษา ไว้ในวิมุตติมรรคว่า ศึกษา หมายถึง การศึกษาเรื่องที่ควรศึกษา การศึกษาอันยอดเยี่ยมและการศึกษาเพื่อความ เป็นพระอเสขะ (ผู้ไม่ต้องศึกษา)^{๖๑}

พระพุทธโฆษาจารย์ ได้อธิบายไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ไตรสิกขาเป็นทั้งหลักการและวิธีปฏิบัติเพื่อให้สามารถล่วงพ้นจากอบาย, กามธาตุ และภพทั้งปวง โดยมีเป้าหมายที่การบรรลุพระนิพพานอันบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน ไตรสิกขาเป็นแนวปฏิบัติในทางสายกลางที่มีใช้การปรนเปรอ ตน ด้วยกามสุขและการทรมานตน มีศีลเป็นปฏิปักษ์ต่อกิเลสที่แสดงออกทางกาย วาจา

สมาธิเป็นปฏิปักษ์ต่อกิเลสที่กลุ้มรมุจิต และปัญญาเป็นปฏิปักษ์ต่ออนุสัยกิเลสที่แอบแนบอยู่ในจิตสามารถพัฒนาบุคคลให้เป็นพระอริยะผู้มีความบริบูรณ์ด้วยศีลได้แก่ พระโสดาบันและพระสกทาคามี, บริบูรณ์ด้วยสมาธิ ได้แก่พระอนาคามี และบริบูรณ์ด้วยปัญญา ได้แก่ พระอรหันต์

^{๕๙} องฺกฺก. (ไทย) ๒๐/๘๓/๓๐๙.

^{๖๐} องฺกฺก. (ไทย) ๒๐/๙๑/๓๒๐.

^{๖๑} พระอุปติสสเถระ, วิมุตติมรรค, แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) และคณะ,

นอกจากนี้ องค์ธรรมทั้ง ๓ ยังเป็นเครื่องอุดหนุนให้บรรลุคุณวิเศษอันหาได้ยากในบุคคลทั่วไป ดังมีวิชา ๓ เป็นต้น^{๖๒}

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายว่า การศึกษา ในภาษาไทยหมายถึง การศึกษาเล่าเรียน ซึ่งตรงกับคำว่า **สิกขา** ในพระพุทธานุศาสน์ หมายถึง การปฏิบัติ ได้รับความประจักษ์คือ สันราคะ สันโทสะ สันโมหะ ผลของการปฏิบัติสิกขาเป็นเช่นนั้น การปฏิบัติอย่างนั้นก็เพื่อความรอดจากสิ่งอันไม่พึงปรารถนา สิ่งใดที่เป็นความทุกข์ทรมาร ความยุ่งยากลำบากแก่จิตใจก็เรียกว่า อันไม่พึงปรารถนา แก้ไขด้วยการศึกษา^{๖๓}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายไตรสิกขาว่า หมายถึงการพัฒนา มนุษย์ให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน คือ สิกขามรรคกับสิกขาจึงประสานเป็นอันเดียวกัน เมื่อมองในแง่อริยสัจ ๔ ก็เป็นอริยมรรค คือ วิถีชีวิตอันประเสริฐเมื่อเป็นมรรคก็ดำเนินก้าวหน้าไปสู่จุดหมายโดยกำจัดสมุทัยให้หมดไป ช่วยให้เราใช้ชีวิตที่พึงพาอวิชชา ตัณหา อุปทาน น้อยลงไป ไม่อยู่ใต้อำนาจครอบงำ ของมันพร้อมกับที่เรามีปัญญาเพิ่มขึ้นและดำเนินชีวิตด้วยปัญญามากขึ้น ตามลำดับจนกระทั่งในที่สุดพอสมุทัยหมดทุกข์ก็หมดก็บรรลุหมายเป็น นิโรธ โดยสมบูรณ์^{๖๔}

๒.๑.๕.๑ ความสำคัญของไตรสิกขา

ไตรสิกขานั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญ ในการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธเพราะเป็นระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตั้งแต่ต้นและการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ซึ่งเนื้อหาสาระที่สำคัญของไตรสิกขานั้นได้สอดแทรกอยู่ในหลักธรรมต่างๆ ผู้วิจัยจึงจำแนกพุทธโอวาทที่แสดงถึงความสำคัญของไตรสิกขาออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

๑. ไตรสิกขาเป็นหลักธรรมใหญ่เพื่อกำจัดกิเลสของภิกษุและบุคคลทั้งหลาย ดังปรากฏในอนุพุทธสูตร ว่าด้วยการตรัสรู้ธรรมเป็นเหตุสืบมาว่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดธรรม ๔ ประการ เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้ธรรม ๔ ประการ

^{๖๒} พระพุทธโฆษาจารย์, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๑ พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔, ๙-๑๒.

^{๖๓} พุทธทาสภิกขุ, การศึกษาสมบุรณ์แบบ:คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด, (กรุงเทพมหานคร : อุษากการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘๕-๑๘๖.

^{๖๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), หัวใจพระพุทธศาสนา, พุทธจักร, ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๐) : ๗.

อะไรบ้าง คือ อริยศีล อริยสมาธิ อริยปัญญา และอริยวิมุตติเราถอนภวตัณหาได้แล้ว ภวเนตติสิ้นไป แล้ว ธรรมเหล่านี้คือ ศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติอันยอดเยี่ยมพระโคตมผู้มีศได้ตรัสรู้แล้ว ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อความรู้ยิ่ง^{๖๕}

๒. ไตรสิกขารากฐานที่สำคัญของพระวินัย ดังปรากฏในวัชชีปัตตสูตร ว่า พระพุทธองค์ทรงให้คำแนะนำภิกษุรูปหนึ่งว่า หากเธอไม่อาจประพฤติปฏิบัติตามสิกขา บทที่บัญญัติไว้ได้ครบถ้วนบริบูรณ์ ก็ให้พึงศึกษาปฏิบัติในสิกขา ๓ เพื่อการละระคะ โทสะ โมหะ ทำให้เป็นผู้ไม่ประกอบอกุศลกรรม^{๖๖} เพราะสิกขา ๓ ประการนี้เป็นที่รวมของสิกขาบท นั้นเอง^{๖๗}

๓. ไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกศึกษาพัฒนามนุษย์เป็นกระบวนการพื้นฐานในการฝึกพฤติกรรมที่ดีของมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้น ดังที่แสดงในปฐมสิกขาสูตร ว่าภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำพอประมาณในสมาธิ และปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็นพระโสดาบัน หรือเป็นพระสกทาคามี ขณะที่ภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล และสมาธิทำพอประมาณในปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็นพระอนาคามี ส่วนภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญา ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง^{๖๘}

พุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ พอสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาทุกอย่างให้เสริมสร้างมนุษยธรรม ความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ไม่มีปัญหาแก่ฝ่ายใด จัดการศึกษาทุกอย่างให้เสริมสร้างมนุษยธรรมคือสร้างมนุษยธรรมขึ้นมา แล้วเสริมมนุษยธรรมให้ก้าวหน้า ก้าวหน้าไปนับตั้งแต่ว่า ละสังขตญาณอย่างสัตว์แล้วก็มีความคิดเห็นอย่างมนุษย์ ก็เป็นมนุษยธรรมก็ส่งเสริมให้ก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไป ดังนั้นเป้าหมายของการศึกษา ก็คือการพัฒนามนุษยธรรมให้มันมาในทิศทางที่ถูกต้อง คือละอหังการ มมังการ ละความเห็นแก่ตัว กิเลสไม่อาจจะเกิด บุคคลก็จะมีสันติสุข สังคมก็จะมีสันติภาพ นี่คือนเป้าหมายของการศึกษา^{๖๙}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงความสำคัญ of ไตรสิกขาไว้พอสรุปได้ว่า ไตรสิกขา นี้เมื่อนำมาแสดงเป็นคำสอนในภาคปฏิบัติต่างๆ ไป ได้ปรากฏในหลักที่เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์^{๗๐} (พุทธโอวาทที่เป็นหลักใหญ่ ๓ อย่าง) คือ

^{๖๕} อก.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑/๑-๒.

^{๖๖} อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๐ - ๓๑๑.

^{๖๗} อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒, ๒๐/๘๘/๓๑๔, ๒๐/๘๙/๓๑๗.

^{๖๘} อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒ - ๓๑๔.

^{๖๙} พุทธทาสภิกขุ, การศึกษาสมบูรณ์แบบ:คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด, หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

^{๗๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับเดิม) พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒๗.

๑. การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทั้งทางกาย ทางวาจา จัดเป็น ศีล
๒. การบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม จัดอยู่ในการปฏิบัติจิตขั้นที่เรียกว่า สมาธิ
๓. การทำจิตของตนให้ผ่องใส จัดเป็นการฝึกปฏิบัติในขั้นสูงสุดเรียกว่า ปัญญา

พระเทพโศภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขา หรือ (การศึกษา) ที่เกี่ยวเนื่องกับการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักพระพุทธศาสนาไว้ว่า การศึกษา หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ เพราะได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยปัญญา จึงเป็นอิสระหลุดพ้นจากการบีบคั้นของอำนาจกิเลส ตัณหาตั้งค้ำกล่าวที่ว่า “ทุกข์มีเพราะยึด ทุกข์ยึดเพราะอยาก ทุกข์มากเพราะพลอย ทุกข์น้อยเพราะหยุด ทุกข์หลุดเพราะปล่อย”

เมื่อปล่อยวางแล้วยอมหลุดพ้นทุกข์ และพบความสุขสงบคือสันติ ดังนั้นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงผู้บรรลุวิมุตติ คือเป็นอิสระหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงเพราะ ฉะนั้น วิมุตติจึงเป็นเป้าหมายของการศึกษาตามหลักไตรสิกขาตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “สมาธิที่มีศีล อบรมแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก ปัญญาที่มีสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตที่มีปัญญาอบรมแล้วย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ” ความหลุดพ้นนี้ก็คือวิมุตติซึ่งเป็นบรมสันติ เมื่อคนเราบรรลุถึงวิมุตติแล้วถือว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เรียกว่า พระอเสชะ หมายถึงผู้จบการศึกษาสูงสุดในพระพุทธศาสนา^{๗๑}

สรุปว่า ไตรสิกขาเป็นพื้นฐานกระบวนการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์แบบ การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ บิดมารดาจึงต้องมีการศึกษาและฝึกอบรมบุตรให้ครบทุกองค์ประกอบให้มีความสมดุลกัน ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและปัญญา จะทำให้บุตรมีความพร้อมในการเผชิญกับปัญหาต่างๆ ได้ด้วยสติปัญญา และเป็นบุตรดีที่มีความประพฤติที่ดีในสังคม ฉะนั้นกระบวนการพัฒนา ศีล สมาธิ ปัญญาตามหลักไตรสิกขาจึงมีความสำคัญ

๑. การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านศีล (อริศีลสิกขา)

การพัฒนาตนเองด้วยหลักศีลนั้น โดยเนื้อหาสาระสำคัญ ก็เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงตนให้อยู่ร่วมกับสังคม หรือ อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุข ทั้งศีลที่เป็นสิกขาบท ทั่วไป และศีลที่เป็นองค์มรรค คือ อริศีลสิกขา ดังจะได้อธิบายถึงคำแปล ความหมาย และประเภทของศีลไปตามลำดับดังต่อไปนี้

^{๗๑} พระเทพโศภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทิศทางการศึกษาไทย พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๑-๔๒.

๑. **คำแปลของศีล** มีคำแปลหลายอย่าง ได้แก่ แปลว่า ศีรษะ หมายความว่า ศีรษะ ถ้าคนมีศีรษะขาดก็ตาย ถ้าศีรษะขาดเจ็บก็ไม่สบาย ฉันทิใด ถ้าคนศีลขาดก็ตายจากความดีต่าง ๆ ศีล แปลว่า ปกติ หมายความว่า รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยดีเป็นปกติ ศีล แปลว่า เย็น หมายความว่า เย็นกาย เย็นใจ ไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู ไม่มีความเดือดร้อน มีแต่ความสงบสุข ศีล แปลว่า เกษม หมายความว่า ปลอดภัย ไม่มีอันตราย มีแต่ความสุขกาย สบายใจอยู่ เสมอ ศีล แปลว่า ตั้งกายกรรม วชิกรรม ไว้ด้วยดี หมายความว่า รักษากายให้ตั้งอยู่ในสุจริต ๓ รักษาวาจาให้ตั้งอยู่ในวจีสุจริต ๔ ไว้เป็นปกติ ศีล แปลว่า เข้าไปรับรองกุศลกรรมไว้ หมายความว่า เมื่อบุคคลมีศีลดีแล้ว คุณธรรมอื่น ๆ ที่ดีงาม เช่น ขันติ เมตตา สัจจะ สันโดษ วิริยะ ปัญญา เป็นต้น ก็เกิดขึ้นมาตามลำดับ^{๗๒}

๒. **ลักษณะ หน้าที ผลปรากฏ เหตุเกิดของศีล** มีอธิบายว่า ลักษณะของศีล คือ มีการรักษากาย วาจาให้เรียบร้อยดีงาม หน้าทีของศีล คือ มีการกำจัดความทุกข์ ผลปรากฏของศีล คือ มีความสะอาดกาย วาจา ใจ (กายโสเจยย วจิตโสเจยย มโนโสเจยย) ส่วนเหตุเกิดของศีล คือ หิริ (ละอายชั่ว) และโอตตปปะ (กลัวบาป)^{๗๓}

๓. **ความหมายของศีล** ในแง่ของการฝึกฝนตน คือ การฝึกฝนอบรมตนซึ่ง เรียกว่า อธิศีล หรือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง หรือ การฝึกฝนอบรมความประพฤติทางกาย วาจา คือ ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยดี ให้เกื้อกูลไม่เบียดเบียน ไม่ทำลาย เป็นพื้นฐานแห่งการฝึกอบรมจิตใจ

อธิศีลสิกขา เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล^{๗๔} และศีลยังหมายถึง ระเบียบความประพฤติ หรือ ระเบียบความเป็นอยู่ทั้งส่วนตัว และที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายวาจา ตลอดถึงท่ามาหา เลี้ยงชีพ ซึ่งได้กำหนดวางไว้เพื่อทำให้ความเป็นอยู่นั้น กลายเป็นสภาพอันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่การงานต่าง ๆ ประจำวัน โดยเป็นไปเพื่อความหมายอันดีงาม นั่นคือ การทำให้คนในสังคม หรือ ชุมชนมีระเบียบวินัย ขณะเดียวกันศีลก็เป็นเครื่องป้องกันความชั่วไปในตัวอีกโสดหนึ่งด้วย แล้วศีลยังช่วยส่งเสริมโอกาสสำหรับทำความดี โดยฝึกคนให้รู้จักสร้างความสัมพันธ์ ด้วยกาย วาจาที่ดีงาม กับสภาพแวดล้อม ในทางอุดมคติแล้วศีลนั้น ต้องการให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

^{๗๒} พระธรรมธีรราชฆานุมณี, (โชดก ญาณสิทธิ), วิปัสสนาญาณโสภณ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔ - ๗๕.

^{๗๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๗๕ - ๗๖.

^{๗๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๔๑ -

ปราศจากการเบียดเบียนทำร้ายกันและกัน และช่วยเหลือกันตามฐานะทางสังคมจะอำนวยให้อีกด้วย^{๗๕}

นอกจากนั้น ศีลครอบคลุมไปถึง การไม่ละเมิดระเบียบวินัย หรือการไม่เจตนาล่วงเกินเบียดเบียนผู้อื่น ถ้ามองในด้านการกระทำ ศีล จึงหมายถึง ความไม่ละเมิด และการไม่เบียดเบียนสภาวะของศีลอยู่ที่ความสำรวม หมายถึง การสำรวมระวังคอยปิดกั้น หลีกเว้นไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นนั่นเองเป็นศีล และสภาพจิตของผู้ไม่คิดจะละเมิด ไม่คิดเบียดเบียนใครนั้นแหละเป็นตัวศีล^{๗๖}

๔. ความหมายของศีลที่เป็นระเบียบทางสังคม หมายถึง ศีลที่เป็นระเบียบทางสังคม หรือระบบการนั้น ๆ ศีลจึงมีความเข้มงวดกวดขัน เคร่งครัด หยาบ ประณีต และรายละเอียดต่าง ๆ กัน ดังมีศีล ๕^{๗๗} ศีล ๘^{๗๘} ศีลของคฤหัสถ์ ศีล ๑๐^{๗๙} สำหรับสามเณร ศีล ๒๒๗ สำหรับพระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น

๕. ศีลเป็นเหตุให้พัฒนาตนเองจนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้น หมายถึง ศีลที่ทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลแก่การปฏิบัติกิจต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงจุดหมายที่ตั้งตามโดยลำดับ ไปจนถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต ในกัมมัตถยสูตร กล่าวถึงสาระสำคัญของกุศลศีล ว่าสามารถเป็นเหตุให้ดับทุกข์ได้ โดยพระอานนท์ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับผลแห่งศีลที่เป็นกุศล และพระองค์ได้ตรัสตอบว่าศีลที่เป็นกุศล ทำให้สามารถดับทุกข์ได้

มีลำดับการพัฒนา ได้แก่ ศีลที่เป็นกุศล เป็นเหตุให้เกิดอวิปปฏิสาร (ความไม่เดือดร้อนใจ) อวิปปฏิสาร เป็นเหตุให้เกิดปราโมทย์ ปราโมทย์ เป็นเหตุให้เกิดปีติ ปีติ เป็นเหตุให้เกิดปัสสัทธิ ปัสสัทธิ เป็นเหตุให้เกิดสุข สุข เป็นเหตุให้เกิดสมาธิ สมาธิ เป็นเหตุให้เกิดยถาภูตญาณทัสสนะ ยถาภูตญาณทัสสนะ เป็นเหตุให้เกิดนิพพิทาและวิราคะ นิพพิทาและวิราคะ เป็นเหตุให้เกิด วิมุตติญาณทัสสนะ เป็นธรรมสูงสุด^{๘๐}

๖. ศีลทำให้สมาชิกของสังคมหรือชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันด้วยดี หมายถึง ศีลทำให้สังคมสงบเรียบร้อย สมาชิกต่างดำรงอยู่ด้วยดี และมุ่งหน้าปฏิบัติกิจของตน โดยสะดวก

^{๗๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๔๑๙.

^{๗๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖๗.

^{๗๗} ที.ปา. ๑๑/๒๘๖/๒๔๗.

^{๗๘} อัง.อภฺรฺก. ๒๓/๑๓๑/๒๕๓.

^{๗๙} ขุ.๒๕/๒/๑.

^{๘๐} อัง.เอภาทสก. (ไทย) ๒๔/๑/๑ - ๓ .

๗. ศิลจัดเป็นเครื่องมือเพื่อฝึกหัดขัดเกลาตนเอง ทำให้กิเลสอย่างหยาบเบาบางลง ด้วยการควบคุมยับยั้งสังวร ปรับการแสดงออกทางกายวาจาให้เกื้อกูลแก่สภาพความเป็นอยู่ และการอยู่ด้วยกันด้วยดี ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานสำหรับพัฒนาชีวิตของตนให้ พร้อมทั้งจะเป็นที่รองรับกุศลธรรมทั้งหลาย เฉพาะอย่างยิ่ง คือ เป็นพื้นฐานของสมาธิ หรือการฝึกปรือคุณธรรมทางจิตใจที่สูงขึ้นไป^{๔๑}

๘. ประเภทของศีลเพื่อนำมาพัฒนาตนเองและสังคม ศีลเพื่อเสริมสร้างความ ดั่งงามของชีวิตและสังคม คือ หลักคำสอนในสังคาลกสูตรทั้งหมด เรียกคิหิวินัย หมายถึงวินัยของคฤหัสถ์ เป็นศีลสำหรับประชาชน มี ๒ ระดับ มีดังนี้

๘.๑ ธรรมชั้นศีล คือ ศีลในแง่ธรรม หมายถึง หลักความประพฤติระดับกายวาจา และอาชีวะที่นำมาแนะนำสั่งสอน โดยเน้นที่ปัจเจกชนเป็นสำคัญ ในขั้นนี้ มีความหมายไปถึง อธิศีลสิกขา ซึ่งหมายถึง การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ ได้แก่ รวมเอาองค์มรรค สัมมวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ เข้ามาว่าโดยสสารก็คือ การดำรงตนด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบทางสังคมให้ถูกต้อง

มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดั่งงามเกื้อกูลประโยชน์ ช่วยรักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะในทางสังคม ให้อยู่ในภาวะเอื้ออำนวยแก่การที่ทุก ๆ คนจะสามารถดำเนินชีวิตที่ดั่งงาม หรือ ปฏิบัติตามมรรคกันได้ด้วยดี กล่าวโดยย่อ อธิศีลสิกขา คือ ความประพฤติด้านศีล ตัวอย่างพุทธพจน์ที่แสดงเรื่องศีลในแง่ธรรม สำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนที่แสดงถึงบทบาทของศีลและปัญญาของบุตรธิดาต่อบิดามารดา ดังนี้ “บุตรธิดาที่สามารถยังมารดาบิดาผู้ทศศีล ผู้ไม่มีศรัทธาให้ตั้งมั่นในศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญาได้ การกระทำอย่างนั้น ชื่อว่า บุตรได้ตอบแทนแก่มารดาบิดา”^{๔๒}

๘.๒ วินัยที่เป็นศีล คือ ศีลในแง่ที่เป็นวินัย หมายถึง กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดวางกันขึ้นเป็นบัญญัติทางสังคม เพื่อกำกับความประพฤติของบุคคล ตามความมุ่งหมายเฉพาะของหมู่ชน หรือ ชุมชนนั้น โดยมากมุ่งเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามธรรมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และผู้ฝ่าฝืนต้องได้รับโทษตามความรับผิดชอบต่อชุมชน หรือ สังคมนั้นอีกชั้นหนึ่ง

ต่างจากผลทางจิตใจตามกฎธรรมชาติ นั่นคือ วิธีฝึกคนให้มีศีล ซึ่งเป้าหมายของวินัย ที่เป็นศีล^{๔๓} ได้แก่ ศีลระดับสังคมสงฆ์ มีเป้าหมายที่สำคัญอยู่ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดั่งงามที่เป็นไป

^{๔๑} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

^{๔๒} อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๗๘.

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๖๘.

โดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์ ความผาสุกแห่งสงฆ์ การราบคนหน้าด่าน ไม่รู้จักอาย ความอยู่ ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม ปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน บำบัดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหลัง ความเสื่อมเสียยิ่งขึ้นไปของคนที่ยัง ไม่เสื่อมเสีย ความเสื่อมเสียยิ่งขึ้นไปของคนที่เสื่อมเสียแล้ว ความดำรงมั่นแห่งศีลธรรม และส่งเสริมความ เป็นระเบียบเรียบร้อย สนับสนุนวินัยให้หนักแน่น^{๘๔} ส่วนในอังคุตตรนิกาย ได้เพิ่มเข้ามาอีก ๒ ข้อ คือ เพื่อเอื้ออนุเคราะห์แก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย และเพื่อตัดรอนฝักฝ่ายของภิกษุผู้มีความปรารถนาชั่วร้าย^{๘๕}

๙. การพัฒนาตนด้วยศีลที่เป็นของคัมภรค หมายถึง การฝึกฝนอบรมในด้านความ ประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ ในระดับการพัฒนาศีล ท่านเรียกว่า อธิศีล ลสิกขา เรียกกันสั้น ๆ ว่า ศีล วิธีแก้ปัญหาโดยวิธีนี้ เป็นวิธีของอารยชนระดับพื้นฐาน เรียกตามบาลี ว่า หลักของอริยมรรค แปลว่า ทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชน หรือ วิธีดำเนินชีวิตที่ ประเสริฐ อริยมรรคนี้ แบ่งระดับการพัฒนาศีลที่เป็น องคัมภรคเป็น ๓ อย่าง คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ^{๘๖} มีความละเอียด ดังต่อไปนี้

๙.๑ สัมมาวาจา เจรจาชอบ หมายถึง พ่อแม่สอนให้เด็กรู้จักพูดหรือเจรจาชอบ มี ๔ ประการ คือ ละมุสวาท คือ เว้นการพูดเท็จ ขณะเดียวกันให้พูดคำจริง เรียกว่า สัจวาจา ละปิ สุณวาจา คือ เว้นการพูดส่อเสียด ขณะเดียวกันให้พูดคำสมานสามัคคี เรียกว่า สมคฺคกรณีวาจา ละมรุสวาจา คือ เว้นจากพูดคำหยาบคาย ขณะเดียวกันก็ให้พูดแต่คำอ่อนหวานสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ที่เรียกว่า สุนฺหวาจา ละสมปฺปลาป คือ เว้นการพูดเพ้อเจ้อ เหลวไหล ไร้สาระ ขณะเดียวกันก็ให้พูด แต่คำมีประโยชน์ สร้างสรรค์ นำมาแต่คุณธรรมปรงจิตใจให้ ร่าเริง เบิกบาน เรียกว่าอัตถสฺนหิตา วาจา^{๘๗} ดังพระพุทธพจน์ตรัสแสดงสัมมาวาจาว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัมมาวาจา เป็นไฉน ? นี้เรียกว่า สัมมาวาจา คือ เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากวาจาส่อเสียด เจตนางดเว้นจากวาจา หยาบ เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ”^{๘๘}

^{๘๔} อัง.ทสก.(บาลี) ๒๔/๓๑/๗๔.

^{๘๕} อัง.ทุก.(บาลี) ๒๐/๔๓๖/๑๒๓ .

^{๘๖} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒ - ๑๓.

^{๘๗} อัง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๔๘ ๑๔๙/๑๘๙ .

^{๘๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๓๕/๑๒๖ - ๑๒๗.

๙.๒ สัมமாகัมมันตะ หมายถึง พ่อแม่สอนให้เด็กรู้จักการทำงานชอบ คือ การกระทำชอบมี ๓ ประการ ได้แก่ การละจากปาณาติบาต หมายถึง เว้นการทำลายชีวิตทั้งคนและสัตว์ทุกจำพวก ขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่กัน ละอทินนาทาน คือ เว้นการเอาทรัพย์สินสมบัติ สิ่งของคนอื่นที่ไม่อนุญาต หรือ ไม่ได้มีเจตนาที่จะให้ ขณะเดียวกัน ก็ควรจะบริจาคทรัพย์ให้ทานตามโอกาสและฐานะ ละกาเมสุมิฉฉาจารา คือ เว้นความประพฤติผิดในกาม หมายถึง ไม่ล่วงเกินในสามี ภรรยา อันเป็นที่รักยิ่งของคนอื่น ขณะเดียวกัน ก็ประพฤติ สหารสันโดษ คือ พอใจในคู่ครองของตนเองเท่านั้น^{๙๙} ดังพระพุทธพจน์ตรัสสัมமாகัมมันตะ ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สัมமாகัมมันตะ เป็นไฉน ? นี้เรียกว่า
สัมமாகัมมันตะ คือ เจตนางดเว้นจากการตัดรอนชีวิต
เจตนางดเว้นจากการถือเอาของที่เขามีได้ให้
เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย”^{๑๐๐}

๙.๓ สัมมาอาชีวะ หมายถึง พ่อแม่สอนให้เด็กรู้จักการเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ ละมิจฉาชีพ เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ ขณะเดียวกันก็มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพการงานหน้าที่อันสุจริต เช่นทำงานไม่ให้อาภูล หมายถึง ไม่ค้ำงาน ไม่ผัดผ่อนงานไม่จับจดงาน ไม่ยุ่งเหยิงสับสน เป็นต้น

เมื่อกล่าวถึงหลักการของสัมมาอาชีวะนั้น ฟังเข้าใจว่าเป็นการแสวงหาทรัพย์แล้วใช้สอยทรัพย์นั้นโดยชอบธรรม ตั้งแต่ปัจจัย ๔ อันเป็นพื้นฐานในการครองชีพ และผลตอบแทนในด้านจิตใจด้วย ไม่ใช่ทำงานเพื่อวัตถุหรือเพียงเพื่อได้ทรัพย์มาเท่านั้น มีประเด็นควรพิจารณา ๓ ประการดังต่อไปนี้

๑) มุ่งให้คนมีปัจจัย ๔ ที่พอเพียงที่จะเป็นอยู่ได้ แต่ไม่ได้มุ่งว่าจะมีมากหรือน้อย คือ มุ่งให้คนทำงานเป็นมากกว่าจะมานั่งนับทรัพย์สิน ซึ่งเป็นผลของการทำงานอีกต่อหนึ่ง มิใช่เป้าหมายของพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จาก ธรรมะที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง หน้าที่ของพระเจ้าแผ่นดินข้อที่หนึ่ง^{๑๐๑} คือ ทาน หมายถึง การช่วยเหลือด้วยวัตถุสิ่งของแก่ประชาชน คือนำสิ่งของไปช่วยเหลือชาวบ้าน ไม่ให้เก็บไว้จนเต็มท้องพระคลังหลวง ถ้าพิจารณาให้ครบด้าน จะเห็นว่า ก็เป็นการรายได้หลวงบริหารประเทศให้พลเมืองอยู่ดี กินดี และดำรงชีวิตได้ ด้วยองค์กรของรัฐเข้าประคับประคอง

^{๙๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๗/๓๖๒ – ๓๖๔.

^{๑๐๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๓๕/๑๒๖.

^{๑๐๑} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๕/๖๕.

๒) ความสมบูรณ์ด้วยทรัพย์ มิใช่จุดมุ่งหมายแสวงหา แต่เป็นเพียงสิ่งเป็นอุปการะแก่การดำรงชีวิต อันเนื่องมาจากศีลเป็นตัวผลิตให้ด้วยการทำงานสุจริตนั้น จุดมุ่งหมายจริงก็คือ ต้องการให้เกิดการพัฒนาด้านจิตใจและปัญญา มากกว่ามาประกอบอาชีพเพื่อหาทรัพย์มาบำรุงตนฝ่ายเดียว แต่ทรัพย์ภายในอย่างอื่นต้องแสวงหาเพิ่มด้วยเช่นกัน

๓) สัมมาอาชีพ มิได้หมายถึง มีหน้าที่ในการใช้แรงงาน เพื่อให้เกิดทรัพย์สินสมบัติเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การทำหน้าที่ การดำรงตำแหน่ง การมีคุณธรรม ศีลธรรมในหน้าที่ กิจการงานของตนเอง เช่น เป็นครู ก็มีธรรมะสำหรับครู เป็นต้น ไม่ใช่สอนเพื่อหวังแต่เงินเดือนตอบแทนเพียงอย่างเดียว ขณะเดียวกันจะต้องถ่ายทอดความรู้ ความสามารถวิชาการที่ก้าวหน้าแก่ศิษย์ตามหน้าที่ จัดว่าเป็นสัมมาชีพของครู คือ มีการใช้แรงงานการสอนวิชาการ และมีผลผลิต คือ รายได้ต่อเดือนเพื่อนำไปเลี้ยงตนและคนที่เกี่ยวข้อง และเสียภาษีช่วยรัฐ

๔) สัมมาอาชีพะโดยทางธรรม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานกับอาชีพะ และผลตอบแทน โดยพิจารณาแบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ สำหรับคฤหัสถ์ ได้แก่ การใช้แรงงานในหน้าที่เป็นเรื่องของอาชีพะโดยตรง คือเป็นไปเพื่อได้ผลตอบแทนเป็นทรัพย์สินเงินทอง ใช้เป็นปัจจัยเลี้ยงชีพ เช่นอาชีพ กรรมกร ครู ทหาร ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา นายกรัฐมนตรี เป็นต้น ส่วนของพระสงฆ์ ได้แก่ การใช้แรงงานในหน้าที่ไม่เป็นเรื่องของอาชีพะ ไม่มีความมุ่งหมายในด้านอาชีพะ คือไม่เกี่ยวกับอาชีพะเลย เพราะไม่เป็นไป เพื่อได้ผลตอบแทนเป็นปัจจัยเครื่องยังชีพ แต่ปฏิบัติงานเพื่อธรรมและเพื่อผลคุณธรรมในโลก ถ้าเอาแรงงานที่พึงใช้ในหน้าที่ มาใช้ในการแสวงหาปัจจัยเครื่องยังชีพ จัดว่าเป็นมิจฉาชีพ^{๙๒}

๕) สัมมาอาชีพะในแง่การพัฒนาจิตใจและปัญญา ได้แก่ การรู้จักทำงาน ใช้แรงงาน เมื่อได้ทรัพย์อันเกิดจากกิจกรรมนั้น ๆ แล้ว ก็รู้จักวิธีคิด วิธีปฏิบัติต่อทรัพย์ คือ ให้มีความรู้ความเข้าใจคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม และเป็นไปด้วยนิสสรณปัญญา หมายถึง การรู้เท่าทันต่อทรัพย์ไม่ตกเป็นทาสของทรัพย์สิน ไม่หลงมัวเมาในสมบัติที่ตนหาได้แล้วนั้น คือ ให้เป็นนายทรัพย์ ต่อจากนั้นก็นำทรัพย์ที่หามาได้ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ แก่ตนเอง ครอบครัว สังคมประเทศชาติตามลำดับ มีหลักในการปฏิบัติ คือ การแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ข่มเหง หรือ เบียดเบียนเขาได้มา ส่วนการใช้ทรัพย์ คือ บริหารทรัพย์ เป็น ๓ ส่วน ได้แก่ เลี้ยงตน (และคนที่เกี่ยวข้องกับตน) ให้เป็นสุข ช่วยเหลือแบ่งปันแก่คนอื่น เช่น บริจาคเสื้อผ้า ข้าวสารแก่ผู้ประสบภัยพิบัติ เป็นต้น

^{๙๒} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๒๗๕/๑๘๖.

และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เช่น สร้างเครื่องมือแพทย์แก่โรงพยาบาล สร้างโรงเรียน สร้างสะพานข้ามแม่น้ำ ขุดบ่อน้ำ ขุดสระน้ำ เป็นต้น^{๕๓}

๖) สัมมาอาชีวะ ที่มีคุณค่าทางจิตใจและปัญญา ได้แก่ เมื่อมีทรัพย์ก็ไม่มัวเมา ไม่ใช่จ่ายทรัพย์ไปในทางให้โทษแก่ตนและสังคม เช่น เล่นการพนันฟุตบอล หวย ไก่ชน เสพยาเสพติด นำไปลงทุนทางผิดต่อศีลธรรม และกฎหมาย เป็นต้น ดังนั้น ทรัพย์จึงมีผลต่อจิตใจและปัญญาเพื่อการดำรงชีพอยู่อย่างปกติสุข ถ้าขาดหลักสัมมาอาชีวะ ย่อมผิดศีลได้เช่นกัน

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านศีล(อริศีลสิกขา) เป็นการฝึกอบรมในด้านความประพฤติระเบียบวินัย ให้มีความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ ศีล จึงเป็นหัวใจหลักประการแรกแห่งพระพุทธศาสนา^{๕๔} ดังคำอธิบายในคฤหัสถ์กถาสุตตนิเทศ คัมภีร์มหานิทเทสว่า

อริศีลสิกขาเป็นอย่างไร คือ ฝึกในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล สำรวมด้วยความสังวรในพระปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่ ... เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศลนี้ชื่อว่า อริศีลสิกขา^{๕๕}

การฝึกอบรมศีลนั้น มุ่งเน้นที่การสำรวจเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ในการกระทำ เป็นเกราะกั้นกิเลสทั้งหลาย ที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อน และการเบียดเบียน ดังที่แสดงในมาติกาถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรคว่า “เนกขัมมะ ชื่อว่า สิววิสุทธิ เพราะมีความหมายว่ากั้นกามฉันทะ...ความสำรวมชื่อว่า อริศีลสิกขา...อพยาบาล ชื่อว่า สิววิสุทธิ เพราะมีความหมายว่ากั้นพยาบาล...อรหัตตมรรคชื่อว่า สิววิสุทธิ เพราะมีความหมายว่ากั้นกิเลสทั้งปวง”^{๕๖}

สาระของอริศีลสิกขา คือ การมีเจตนาไม่คิดล่วงละเมิดเป็นการดำรงตนอยู่ด้วยดี มีชีวิตที่เกื้อกูลทั้งต่อเพื่อนมนุษย์ สรรพสัตว์ และสิ่งแวดล้อม โดยนัยนี้ ศีล มีค่าที่เป็นไพบูลย์กันคือ วินัย จริยา จรรยา จริยธรรม และสันติ ซึ่งศีลแปลว่า ความประพฤติดีทางกาย และวาจา การรักษากาย และวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย วาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ท่านพุทธทาสภิกขุได้ อธิบายเรื่องศีล สรุปความได้ว่า

^{๕๓} อกุ.ทสก. (บาลี) ๒๔/๙๑/๑๙๔.

^{๕๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก. ๒๕๓๙), หน้า ๓๗.

^{๕๕} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๘.

^{๕๖} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๑/๖๐๖.

ศีล ตามพยานะ แปลว่า ปกติ ความปกติ หรือปกติภาวะตามธรรมดา แต่โดยอรรถเล็งถึงข้อปฏิบัติที่กระทำแล้วทำให้เกิดความปกติ ซึ่งโดยความหมาย คำว่า ศีล หมายถึง ระเบียบที่ได้บัญญัติขึ้นสำหรับประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดภาวะปกติขึ้นที่กาย วาจา ...หรือกล่าวให้กระชับว่า ศีล เป็นกฎของธรรมชาติ เกี่ยวกับความปกติสุขทางวัตถุหรือทางกายของบุคคลและสังคม^{๓๗}

ศีล เป็นหัวใจหลักประการแรกแห่งพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องของการฝึกพฤติกรรม ของคน โดยอาศัยวินัยเป็นเครื่องมือในการฝึก และเนื่องจากวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ด้วยการจัดระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เหมาะสมกับการพัฒนา และพร้อมที่จะรับโอกาสในการพัฒนา วินัยจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาชีวิต เมื่อบุคคลได้รับการฝึกจนเกิดพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัย นั้นแล้ว ศีลก็จะตามมา^{๓๘}

สรุปว่า ศีล เป็นเรื่องการฝึกพฤติกรรม ทั้งด้านกาย วาจา เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล คือวินัย เด็กควรได้รับการปลูกฝังให้อยู่ในหลักของศีล ๕ เน้นการไม่เบียดเบียนกันทางสังคม ด้วยการมีพฤติกรรมที่ไม่ละเมิดต่อกัน ไม่เบียดเบียนกัน โดยไม่ทำร้ายของรักของบุคคลอื่น ไม่ลักขโมย ไม่ใช่ วาจาประทุษร้าย สร้างความมีสติสัมปชัญญะ โดยให้เห็นโทษของการดื่มสุรา เสพของมีนเมา นอกจากการปลูกฝังการไม่เบียดเบียนกันทางสังคมแล้ว ยังต้องพัฒนาเด็กในเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล ช่วยเหลือกันซึ่งกันและกัน สร้างสรรค์ และส่งเสริมสันติสุขให้เกิดขึ้น

อย่างไรก็ดี การอบรมเลี้ยงดูเด็กระดับอนุบาลศึกษา จะต้องตั้งเป้าหมายที่จะสร้างพฤติกรรมความเคยชินที่ดีงามให้สะสมขึ้นในตัวเด็ก เช่นการพาเด็กไปทำบุญที่วัด พาเด็กรับศีลจากพระ และสอนให้เด็กรู้จักการประพฤติตามหลักของศีล เมื่อเด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ตรงก็จะเกิดสะสมและปฏิบัติติดต่อกันไป จะส่งผลไปที่จิตใจ มีความเข้มแข็งและยึดถือ เวลาปฏิบัติจะเกิดแรงเสริมให้มีเจตนาที่จะประพฤติ เมื่อทำความดีงาม

^{๓๗} พุทธทาสภิกขุ), หลักปฏิบัติเกี่ยวกับทาน ศีล สมาธิ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา), หน้า ๒๑๑-๒๑๕.

^{๓๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร, หน้า ๓๗-๔๙.

๒. การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านสมาธิ (อธิจิตตสิกขา)

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ ด้านสมาธินั้น เป็นการฝึกสอนให้เด็กมีสมาธิในการดำเนินชีวิตได้ดีในอนาคต พ่อแม่จึงต้องสอนให้เด็กรู้จักความเพียรพยายาม ให้จิตมีความตั้งมั่นเป็นจิตอันยิ่ง หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เสริมสร้างคุณภาพจิต และรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนการสมาธิ^{๙๙} เพื่อให้เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูมีสภาวะจิตใจที่เบิกบาน มีความเมตตากรุณาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลอื่น ดังคำอธิบายใน คุหฺฏฐกสูตรตนิเทศ คัมภีร์มหาวิทเทศว่า

อธิจิตตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกามและอกุศลทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ และสุข อันเกิดจากความวิเวกอยู่ เพราะวิตก วิจารณ์ สงบระงับไปแล้ว บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจึงจางหายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตตฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริบูรณ์ เพราะอุเบกขาอยู่นี้ชื่อว่า อธิจิตตสิกขา^{๑๐๐}

โดยการฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำใจให้สงบแน่วแน่ เพื่อให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ ดังที่แสดงในมาติกาถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “ชื่อว่าจิตวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่าไม่ฟุ้งซ่าน ... ความไม่ฟุ้งซ่านชื่อว่า อธิจิตตสิกขา”^{๑๐๑}

๑. **คุณสมบัติของจิต** เมื่อกล่าวถึงคุณสมบัติของจิต ย่อมมีลักษณะที่พิเศษหลายประการ ได้แก่ ดินรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก ดินรนไปมา เห็นได้ยาก ละเอียดยิ่งนัก เทียวไปไกล เทียวไปดวงเดียว ไม่มีรูปร่าง อาศัยอยู่ในถ้า

๒. **เป้าหมายในการพัฒนาจิต** คือ ทำให้บุคคลที่ฝึกฝนพัฒนาจิตดีแล้ว ย่อมได้คุณลักษณะที่ดี เพราะอธิจิตตสิกขา เป็นหลักที่ว่าด้วยเรื่องของการฝึกในด้านจิตหรือระดับจิตใจ การอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยใช้หลักของสมาธิเป็นไปในเรื่องของการพัฒนาคุณลักษณะต่างๆ ทางจิตให้สมบูรณ์ด้วย การพัฒนาจิตนั้น จะต้องพัฒนาให้มีคุณลักษณะ ๓ ด้าน คือ

^{๙๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๖๐๔.

^{๑๐๐} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๙.

^{๑๐๑} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๑/๖๐๖-๖๐๗.

๑. คุณภาพจิต คือ ประกอบไปด้วยคุณธรรม เป็นความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเคารพนบถนอบความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความมีน้ำใจ ความกตัญญูกตเวที เป็นต้น

๒. สมรรถภาพของจิต คือ การมีจิตใจ เข้มแข็ง มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน ไม่ย่อท้อ มีความรับผิดชอบ มีความแน่วแน่มั่นคง มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น

๓. สุขภาพจิต คือ การมีจิตใจที่ร่าเริง เบิกบาน มีความสดชื่นผ่องใส มีความพอใจอิ่มเอมใจ เป็นต้น^{๑๐๒}

จิตที่ได้รับการฝึกฝนอบรมมาจะเป็นจิตที่ดี แต่จิตที่ขาดการอบรมก็จะเป็นจิตที่ไปตามกระแสของโลก การอบรมจิตจึงเป็นการยกจิตให้สูงขึ้นด้วยธรรม เมื่อผ่านการอบรมจิตก็จะได้ มีคุณภาพจิต สมรรถภาพของจิตและสุขภาพจิตตั้งที่ผู้วิจัยได้แสดงไว้แล้วข้างต้น

๓. การพัฒนาจิตตามหลักอริยมรรค

การพัฒนาจิตตามหลักอริยมรรค หมายถึง หลักอริยจิตสิกขา คือ มรรค ๘ ข้อว่าด้วยสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ โดยแบ่งเป็น ๓ องค์มรรค ดังต่อไปนี้

๑. สัมมาวายามะ หมายถึง พ่อแม่ต้องสอนให้เด็กมีความเพียรถูกต้อง สมบูรณ์ ซึ่งเรียกว่า สัมมัปปธาน โดยแบ่งเป็น ๔ ประการ ได้แก่ สังวรปธาน คือ เพียรป้องกัน หรือ เพียรระวัง (อกุศลที่ยังไม่เกิด) หมายถึง กระทำโดยการสำรวมอินทรีย์ ๖ มีสำรวมตา หู จมูก เป็นต้น ปหานปธาน คือ เพียรละ หรือเพียรกำจัด (อกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว) หมายถึง ไม่ปล่อยจิตใจไปตามกามวิตก ความในกาม พยาบาทวิตก ความคิดในพยาบาท วิหิงสาวิตก ความคิดเบียดเบียนคนอื่น เป็นต้น

อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาจิตอย่างยิ่ง ภาวนापธาน คือ เพียรเจริญ หรือ เพียรสร้าง (กุศลที่ยังไม่เกิด) หมายถึง การเจริญโพชฌงค์ ๗ ให้เกิดขึ้น เป็นต้น และอนุรักษปธาน คือ เพียรอนุรักษ์ หรือ เพียรรักษาและส่งเสริม (กุศล ที่เกิดขึ้นแล้วมิให้เสื่อมถอยลง) หมายถึง การรักษาสมาธิ นิमितที่ตนได้แล้วให้มั่นคงต่อเนื่อง และยังมีข้อปลีกย่อยสำหรับการบำเพ็ญความเพียร^{๑๐๓}

^{๑๐๒} เพ็ญรุ่ง ปานใหม่, “ไตรสิกขารากแก้วแห่งคุณค่าในยุคปฏิรูปการศึกษา”, สีมารจารย์, ๒๕๔๔ (พฤศจิกายน-มีนาคม) : ๒๗.

^{๑๐๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๒๗๗.

๒. **สัมมาสติ** หมายถึง คือ การสอนให้ใช้สติอยู่เสมอ ด้วยการคอยระวังอยู่เนื่อง ๆ การหวนระลึก สติ คือ การระลึกได้ ภาวะที่ทรงจำไว้ ภาวะที่ไม่เลือนหาย ภาวะที่ไม่ลืม สติที่เป็น อินทรีย์ สติที่เป็นพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ ที่เป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค^{๑๐๔} สัมมาสติ มี ๔ ความหมาย ดังนี้

๒.๑. สัมมาสติในพระสูตร เรียกว่า สติปัฏฐาน มี ๔ ประการ คือ กายานุปัสสนา (พิจารณากาย หรือ การตามดูรู้ทันกาย) เวทนานุปัสสนา (พิจารณากาย หรือการตามดูรู้ทันเวทนา) จิตตานุปัสสนา (พิจารณาจิต หรือ การตามดูรู้ทันจิต) และ ธรรมานุปัสสนา (พิจารณาธรรมต่าง ๆ หรือ การตามดูรู้ทันธรรม)^{๑๐๕}

๒.๒ สติในฐานะอัปปมาทธรรม คือ ในการดำเนินชีวิตหรือ การประพฤติปฏิบัติ โดยมีสติกำกับอยู่เสมอ นั้น เรียกว่ามีอัปปมาท หรือความไม่ประมาท และจัดเป็นองค์ประกอบภายใน เพื่อเร่งรัดพัฒนาสมาธิ (ส่วนโยนิโสมนสิการพัฒนาด้านปัญญา)^{๑๐๖}

๒.๓ สติมีคุณค่าทางสังคม คือ เมื่อทำงานหรือกิจกรรมร่วมกับคนอื่น และสตินั้นมี ความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะอำนวยให้บุคคลสมปรารถนาในกาลทั้งปวง เช่น ตัวอย่างนักกายกรรม ๒ คน ที่ต้องอาศัยกันและกันโดยขณะเล่นกายกรรม คนหนึ่งขึ้นบนคออีกคน ดังนั้น จึงต้องระมัดระวัง ไม่ให้คนที่อยู่บนบ่าของตนตกสู่พื้น^{๑๐๗}

๒.๔ บทบาทของสติในการพัฒนาปัญญา คือ เมื่อบุคคลมีสติแล้ว ย่อมจะระมัดระวัง อินทรีย์ในการใช้งานอย่างพินิจพิเคราะห์ให้เหมาะสมแก่กิจกรรม โดยไม่ละทิ้งสติ หรือไม่ประมาทใน เรื่องนั้น เมื่อสำรวมอินทรีย์ดีแล้ว คุณธรรมอื่น ๆ ที่พึงเจริญ เช่น เมตตา กรุณา เป็นต้นย่อมเกิดขึ้น ตามลำดับ เพราะอาศัยสตินั่นเองเป็นเบื้องต้น

๓. **สัมมาสมาธิ** การฝึกพัฒนาจิตในระดับนี้ มุ่งสัมมาสมาธิเป็นหลักในการปฏิบัติตาม นัยแห่งมรรคข้อสุดท้ายในบรรดามรรคมีองค์ ๘ เหล่านั้น เป็นการฝึกที่ลึกซึ้ง ละเอียดประณีตยิ่ง ทั้ง ในเรื่องของจิตอันเป็นของละเอียดอยู่แล้ว^{๑๐๘}

๓.๑ ความหมายและความมุ่งหมายของสมาธิ คำว่า “สมาธิ” แปลว่า “ความตั้งมั่น

^{๑๐๔} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๑๘๒/๑๔๐.

^{๑๐๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๑/๒๗๖.

^{๑๐๖} อจ.เอก. (บาลี) ๒๐/๑๑๖/๒๓.

^{๑๐๗} ส.ม.(บาลี) ๑๙ /๗๕๘ – ๗๖๒/๒๒๔ – ๒๒๕.

^{๑๐๘} **มรรคมีองค์ ๘ ได้แก่** สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ, สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ, สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

ของจิต” หรือ ภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนดจดจ่ออยู่นั้น คำจำกัดความของสมาธิที่พบเสมอ คือ “จิตตัสเสกัคคตา” หรือ เรียกสั้น ๆ ว่า “เอกัคคตา” ซึ่งแปลว่า ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือ การที่จะกำหนดแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไป อีกนัยหนึ่ง คือ การดำรงจิต และเจตสิกไว้ในอารมณ์หนึ่งเดียวอย่างเรียบ สม่ำเสมอ ด้วยดี^{๑๐๙}

๓.๒ สารสำคัญของสมาธิ ก็เพื่อจุดหมายให้จิตหลุดพ้น เป็นไปเพื่อ ปัญญาที่รู้เข้าใจสรรพสิ่งทั้งปวงตามเป็นจริง ไม่ใช่เพื่อต้องการลาภผลแก่ตนเองด้วยตัณหาความอยาก เช่น ทำสมาธิ ฟีกสมาธิเพื่อมีฤทธิ์แสดงฤทธิ์ปาฏิหาริย์ได้ ปลุกเสกวัตถุมงคลให้ขลัง เป็นต้น และการฝึกสมาธินี้เป็นเบื้องต้นแห่งวิปัสสนาแม้จะมีสมาธิไม่สูงมากนัก คือ อยู่ในระดับต่ำ ๆ พอเจริญวิปัสสนาได้ก็ถือว่าใช้ได้แล้ว เรียกว่า วิปัสสนาสมาธิ คือ สมาธิสำหรับประกอบกับวิปัสสนา หรือเพื่อสร้างปัญญาที่รู้แจ้ง อันเป็นสมาธิในระหว่างขณิกสมาธิกับอุปจารสมาธิ

๓.๓ ความมุ่งหมายของสมาธิ ผู้เจริญสมาธิก็ต้องการเพื่อจะนำสมาธิ ที่ได้ นั้น ไปเป็นเบื้องต้นแห่งเจริญปัญญาในระดับต่อไปให้มีประสิทธิภาพสูงสุดเท่าที่กำลังของสมาธิ จะส่งผลให้ได้ ความมุ่งหมายของสมาธิ คือ การรู้เห็นสิ่งทั้งหลายตามที่มีนเป็นจริงก็มี ต้องการทำความเห็นให้ถูกต้องหมดจดจนเกิดความบริสุทธิ์ และจุดมุ่งหมายเฉพาะในการพัฒนาจิต ที่แสดงไว้ในสมาธิภาวนาสูตฺร มี ๔ อย่าง ได้แก่ เพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เพื่อญาณทัสสนะ เพื่อสติสัมปชัญญะ และเพื่อความสิ้นอาสวะ^{๑๑๐}

๔. การพัฒนาจิตในทัศนะของผู้รู้ทางพระพุทธศาสนา

๔.๑ พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ทัศนะเรื่องจิตหรือสมาธิกับวัยรุ่นว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโต อยากเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ สำหรับชีวิต ถ้าได้ฝึกฝนจิตใจของตนก็เป็นบุญไป แต่ถ้าไม่ได้ฝึกฝนจิตใจพ่อแม่ก็จะลำบากไปด้วย ที่นี้พอถึงเด็กวัยรุ่น มันกำลังจะบ้าแล้ววัย พวกเด็กวัยรุ่นนี้ กำลังจะบ้า จับตัวมาฝึกระบบอานาปานสติ ให้รู้จักบังคับความรู้สึกขบไล่ความรู้สึกที่ไม่พึงปรารถนาออกไป สร้างสรรค์ความรู้สึกที่ควรจะมี

^{๑๐๙} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๘๒๔.

^{๑๑๐} อจ. จตุกุก. (ไทย) ๒๑/๔๑/๖๘ – ๗๐.

ถ้าเด็กวัยรุ่นทำได้แบบนี้ มันไม่ต้องไปดิเสโก้เซค ให้พ่อแม่ต้องน้ำตาไหลเหมือนที่เป็น ๆ อยู่มันจะไม่ทำอะไรให้พ่อแม่ น้ำตาตก เหมือนเด็กชนิดที่มันไม่รู้จักบังคับจิตใจ^{๑๑๑} นอกจากนั้น ท่านยังได้กล่าวไว้อีกหลายแห่งว่า สมาธิทำให้จิตใจเราได้พักผ่อน คือได้ผ่อนคลายความกังวลในเรื่องต่าง ๆ สมาธิทำให้เกิดความสุขเฉพาะตน สมาธิทำให้ความรู้สึกร้าย ๆ หายไป สมาธิรักษาโรคภัยไข้เจ็บ บางชนิดได้ดีกว่ายาเสียอีก^{๑๑๒} การรู้เรื่องจิตจนสามารถควบคุมจิตได้นั้นแหละ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดกว่าสิ่งใดหมด สำหรับพุทธศาสนาเราก็มีวิชานี้เป็นหัวใจ เป็นคุณค่าที่สูงที่สุด คือ วิชาที่บังคับจิตใจให้ได้ไม่ให้จิตทำความทุกข์ให้เกิดขึ้นอีกต่อไป^{๑๑๓}

๔.๒ พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะจิตที่เป็นสมาธิไว้ความ ตอนหนึ่งว่า “ถ้าจะพิจารณาคิดเรื่องอะไร ก็อยู่กับสิ่งนั้นสิ่งเดียว สิ่งอื่นเข้ามาแทรกมากวนไม่ได้ อย่างนี้ เรียกว่าสมาธิ...สมาธิเป็นเรื่องของจิต คือ ทำจิตให้สงบ แต่พอสงบแล้วจิตก็ใส ก็เลยใช้ปัญญาได้ดี มองเห็นอะไรได้ชัดเจน”^{๑๑๔}

๕. ประโยชน์ของสมาธิ คือ ผลอันเกิดจากการพัฒนาจิตไปตามลำดับ เมื่อจิตมีสมาธิแน่นแล้ว สามารถจะมีพลังมหาศาล มีกำลังมากพอที่จะเอาชนะกิเลสฝ่ายต่ำได้ ซึ่งเรียกว่า บรรลุเจโตวิมุตติ คือ หลุดพ้นด้วยใจ และพิจารณาด้วยปัญญาที่สมบูรณ์แล้ว ย่อมบรรลุ ปัญญาวิมุตติ คือ หลุดพ้นด้วยปัญญาอันชอบ (สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ) กล่าวโดยสรุป สมาธิให้ประโยชน์ ๔ ประการ ดังนี้

๕.๑ ประโยชน์ที่เป็นจุดหมาย หมายถึง ประโยชน์ที่เป็นความมุ่งหมายแท้จริงของสมาธิ ตามหลักพระพุทธศาสนา คือเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของการปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดได้แก่ ความหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวง เป็นบาทแห่งวิปัสสนาเพื่อทำให้เกิดญาณตญาณทัศนะ อันจะนำไปสู่วิชชาและวิมุตติในเมืองปลาย และทำจิตให้เกิดเจโตวิมุตติ วิชฌมณวิมุตติ คือ

^{๑๑๑} พุทธศาสนิกฯ, วิปัสสนาในอิริยาบถหนึ่ง, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗๕ - ๑๗๖.

^{๑๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๕ - ๑๗๓.

^{๑๑๓} อ้างแล้ว.

^{๑๑๔} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศนะพระธรรมปิฎก หมวดพุทธศาสตร์, หน้า

หลุดพ้นด้วยการข่มกิเลสไว้ด้วยอำนาจของปฐมฌานข่มนิรวรณไว้ได้ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในฌานนั้น^{๑๑๕}

๕.๒ ประโยชน์ของสมาธิในด้านความสามารถพิเศษ เห็นอสามัญวิสัยของมนุษย์ธรรมดาที่เป็นผลสำเร็จอย่างสูงในทางจิตเรียกว่าประโยชน์ด้านอภิปัญญา ได้แก่ การใช้สมาธิในระดับฌานสมาบัติเป็นฐาน ทำให้เกิดฤทธิ์ และอภิปัญญาในชั้นโลกีย์ อย่างอื่น ๆ เช่น หูทิพย์ ตาทิพย์ ทายใจคนอื่นได้ ระลึกชาติได้^{๑๑๖}

๕.๓ ประโยชน์ของสมาธิในด้านสุขภาพจิตและการพัฒนาบุคลิกภาพ เช่น ทำให้เป็นคนร่าเริงแจ่มใส มีใจคอหนักแน่น เข้มแข็ง สงบ ใจเย็น สดชื่น เป็นต้น เรียกว่าในปัจจุบันนี้ มีความมั่นคงทางอารมณ์ และมีภูมิคุ้มกันโรคทางจิต

๕.๔ ประโยชน์ของสมาธิในชีวิตประจำวัน มี ๓ อย่าง คือ (๑)ทำให้เกิดการผ่อนคลายทางจิตสำหรับปุถุชน และสำหรับพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ สมาธิแบบนี้ถือว่าการพักผ่อนในขณะว่างจากการบำเพ็ญกิจ เรียกว่า มีทิวฐธรรมสุขวิหาร (๒) ทำให้การทำงาน กิจกรรมต่าง ๆ ประจำวัน สามารถดำเนินไปได้อย่างน่าอัศจรรย์ และมีความแน่วแน่ในการทำงาน ได้อย่างดีเยี่ยม เพราะถ้าขาดสติแล้วก็ทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ยากขึ้น (๓) และมีประโยชน์ต่อการส่งเสริมสุขภาพ และรักษาโรคบางชนิดได้ เพราะร่างกายกับจิตใจสัมพันธ์กัน ทำงานร่วมกันเป็นสิ่งต่อเนื่องกัน ดังนั้น เมื่อจิตใจดี มีสมาธิย่อมระงับเวทนาบางอย่างได้ดี เช่น คนธรรมดาที่มีเรื่องดีใจ ปลาบปลื้มอึ้งใจ ไม่หิวข้าว หรือ พระที่บรรลุนิรวรณแล้ว มีปิติเป็นภักษา ฉันทอาหารวันละมือเดียวก็อยู่ได้ ไม่ลำบากเรื่องสุขภาพทางกาย^{๑๑๗}

สรุปว่าการอบรมเลี้ยงแบบพุทธโดยใช้หลักของอริจิตตสิกขาก่อให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี ๓ ระดับ คือ คุณภาพจิต ทำให้ มีความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สมรรถภาพของจิต ทำให้ มีจิตใจ เข้มแข็ง มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน ไม่ย่อท้อ และสุขภาพจิต คือ การมีจิตใจที่ร่าเริง เบิกบาน มีความสดชื่นผ่องใส มี ทำให้สติเท่าทันอารมณ์และความคิด อันเป็นคุณลักษณะของความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) เป็นคำย่อของ Emotional Quotient ในทางจิตวิทยานั้นเอง ดังที่พระธรรมปิฎกให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่อง อริจิตตสิกขากับความฉลาดทางอารมณ์ ไว้ว่า

^{๑๑๕} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๙๔ - ๑๙๕.

^{๑๑๖} อัง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๔/๔๑๒ - ๔๑๔ .

^{๑๑๗} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๘๓๓ - ๘๔๔.

...ปัจจุบันคนไทยกำลังตื่นตัวไปด้วยกับเรื่องอีคิว ซึ่งก็คือว่าตามอย่างชาวตะวันตกที่พาคนทั่วโลกติดอยู่กับไอคิว มาหลายทศวรรษมองลึกลงไปก็คือ ความก้าวหน้าของความคิดแบบแยกส่วน เพราะในอดีตคนทางตะวันตกอยู่กับ Moral หรือ Ethic ของศาสนา ต่อมาวิทยาศาสตร์เจริญ ศาสนาเสื่อมอิทธิพล คนก็หันมาเน้นเรื่องปัญญาในแง่ความคิดทางเหตุผล จึงชื่นชมกับ Intelligence ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญในการสร้างความก้าวหน้าและความสำเร็จของยุคสมัยนั้น แต่เวลานี้คนซักจะผิดหวังหรือซักจะเบื่อหรือล้ากับการหาความสำเร็จในการทำงานหนัก เปลี่ยนมาเน้นเรื่องความสุขและความสำเร็จเชิงสังคมและธุรกิจ ก็ก้าวมาเห็นความสำคัญของสภาพจิต หรืออารมณ์ ... ซึ่งก็คือเจียตระบบศีล สมาธิ ปัญญา เข้ามา...^{๑๑๘}

๓. การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านปัญญา (อธิปัญญาสิกขา)

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านปัญญานั้นในพระพุทธศาสนา หมายถึง การฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูง ทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์^{๑๑๙} อธิปัญญาสิกขา เป็นการฝึกอบรมปัญญา โดยมุ่งเน้นที่การรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เพื่อให้เกิดความเห็นที่บริสุทธิ์ จึงสามารถทำลายกิเลสได้ ดังที่แสดงในมาติกาภาดา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “ชื่อว่าทิวฐิวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่าเห็น ... ความเห็นชื่อว่า อธิปัญญาสิกขา”^{๑๒๐}

๑.การพัฒนาปัญญาตามหลักอริยมรรค

การพัฒนาปัญญาในเบื้องต้นจำต้องอาศัย ความรู้ ความเข้าใจ ความเห็นที่ถูกต้อง เมื่อมีความเห็นความเข้าใจถูกต้องการปฏิบัติก็ถูกต้องไปด้วย หลักดังกล่าวนี้ เรียกว่า สัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นแกนกลางแห่งการศึกษา และพัฒนามนุษย์ให้สามารถ พัฒนาได้สูงสุดจนอาจหลุดพ้นไปจากกองทุกข์ การรู้จักคิดหรือคิดเป็น ประกอบด้วยวิธีการคิดต่าง ๆ หลายอย่าง การฝึกฝนพัฒนาความรู้จักคิดหรือคิดเป็น ก็คือ การฝึกฝนพัฒนาตน หรือฝึกฝนพัฒนาบุคคลตามแนวทางของ

^{๑๑๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาแบบองค์รวมของเด็กไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๖๔.

^{๑๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๖๐๔.

^{๑๒๐} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๑/๖๐๖ - ๖๐๗.

พระพุทธศาสนา^{๑๒๑} คนเราจะพูดดี ทำดี และคิดดีได้นั้น จำต้องมี ความรู้ ความเข้าใจในการอบรม ฝึกฝนมาจากสิ่งแวดล้อมทั้งภายในตนเองและจากคนอื่น จึงกล้าแสดงออกตามความเชื่อ ค่านิยมและ ความคิดเห็นของตนเอง

ถ้าแสดงออกทางพฤติกรรมที่ดีก็เกิดคุณเกิดประโยชน์แก่ตนและสังคม เรียกว่า เป็น คนมีสัมมาทิฏฐิ คือ รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ รู้คุณบิดามารดา รู้จักกตัญญูเกื้อกูลต่อเพื่อนร่วมสังคม ดังนั้น การพัฒนาปัญญาตามหลักอริยมรรค มี ๓ อย่าง คือ สัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะ มีความ ละเอียดย ดั่งจะได้อธิบายโดยสังเขป ต่อไปนี้

๑. สัมมาทิฏฐิ ได้แก่ พ่อแม่สอนเด็กให้มีความเห็นชอบ สัมมาทิฏฐิ^{๑๒๒} หมายถึง เห็นชอบ ทศนะ ความคิด แนวคิด ความเชื่อถือ ทศนคติ ค่านิยมต่าง ๆ ที่ตั้งงามถูกต้อง มองสิ่ง ทั้งหลายตามเหตุปัจจัยสอดคล้องกับความเป็นจริง หรือตรงตามสภาวะ^{๑๒๓} สรุปเป็นคำจำกัดความ ของสัมมาทิฏฐิ ไว้ได้ ๔ ความหมาย ได้แก่ (๑) ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ใน ทุกขนิ โรธ และความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา^{๑๒๔} (๒) รู้อกุศลและอกุศลมูล กับ กุศลและกุศลมูล^{๑๒๕} (๓) เห็นไตรลักษณ์^{๑๒๖} (๔) เห็นปฏิจจสมุปบาท^{๑๒๗}

๑.๑ ระดับของสัมมาทิฏฐิ มีความหมาย ๒ ระดับ ได้แก่

๑) ระดับโลกีย์สัมมาทิฏฐิ ได้แก่ ความเห็นชอบระดับโลกีย์ คือ ยังเนื่องในโลก ขึ้น ต่อโลก ได้แก่ ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตที่ถูกต้องตามหลักแห่งความดี เป็นไปตามคลองธรรม หรือสอดคล้องกับศีลธรรม จึงจะพัฒนาปัญญาได้ซึ่งเกิดจากปรโตโฆสะ คือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่องค์ประกอบทางสังคม เช่น การ อบรมสั่งสอนทางศีลธรรม การถ่ายทอดทาง วัฒนธรรมเป็นต้น^{๑๒๘}

^{๑๒๑} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, หน้า ๘.

^{๑๒๒} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๘๘ - ๑๐๔/๘๑ - ๑๐๐.

^{๑๒๓} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, หน้า ๑๒ - ๑๓.

^{๑๒๔} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๙๙/๓๔๘ .

^{๑๒๕} ม.มู. (บาลี) ๑๒/๑๑๑/๘๕.

^{๑๒๖} ส.ข. (บาลี) ๑๗/๑๐๓/๖๓, ส.สพ. (บาลี) ๑๘/๒๔๕/๑๗๙.

^{๑๒๗} ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๔๒/๒๐.

^{๑๒๘} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๒๕๘/๑๘๑.

๒) ระดับโลกุตตรสัมมาทิฏฐิ ได้แก่ ความเห็นชอบระดับ โลกุตตระ คือ เห็นอโลกลไม่ขึ้นต่อโลก ได้แก่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตถูกต้องตามความเป็นจริง หรือรู้เข้าใจตามสภาวะของธรรมชาติ ซึ่งสัมมาทิฏฐิ ชนิดนี้เกิดจากโยนิโสมนสิการ การพิจารณาโดยแยบคาย^{๑๒๙}

๑.๒ ธรรมที่เกี่ยวเนื่องแก่สัมมาทิฏฐิ ปัจจัยที่ทำให้บรรลุถึงเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ เมื่อมีสัมมาทิฏฐิแล้ว ก็จะมีเจริญเข้าสู่จุดหมายด้วยการอุปการะขององค์ธรรม ๕ ประการ ได้แก่ ศีล คือ ความประพฤติดีงาม สุตะ คือ ความรู้จากการสดับ เล่าเรียน เป็นต้น สากัจฉา คือ การสนทนาอภิปราย สอบค้นความรู้ สมณะ คือ อุบายสงบใจ และวิปัสสนา คือ อุบายเรื่องปัญญา^{๑๓๐}

๑.๓ เหตุปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฏฐิ มี ๒ ประการ ได้แก่

๑) ปัจจัยภายนอก (ปรโตโฆส) แปลว่า เสียงจากผู้อื่น หรือเสียงบอกจากผู้อื่น ได้แก่ การรับถ่ายทอดหรืออิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม^{๑๓๑} เช่น ได้รับถ่ายทอดจากบิดามารดา ครูอาจารย์ เพื่อนที่คบหา หนังสือ สื่อมวลชน และวัฒนธรรม ซึ่งให้ข่าวสารที่ถูกต้อง สั่งสอน อบรม ฝึกหัดพัฒนา แนะนำชักจูงไปในทางที่ดีงาม^{๑๓๒}

๒) ปัจจัยภายใน (โยนิโสมนสิการ) แปลว่า การทำใจโดยแยบคาย หมายถึง การคิดถูกวิธีความรู้จักคิด หรือคิดเป็น และในขณะที่เดียวกัน โดยนัยตรงกันข้ามก็มีแหล่งที่มาของความรู้ที่ผิด หรือ การศึกษาที่ไม่ถูกต้อง เรียกว่าปัจจัยแห่งมิจฉาทิฏฐิ มี ๒ อย่างเหมือนกัน คือ ปรโตโฆสะ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารมาในทางที่ไม่ดีไม่งาม ไม่ถูกต้องเป็นฝ่ายบาป ฝ่ายอกุศลธรรม และโยนิโสมนสิการ การทำใจไม่แยบคาย การไม่รู้จักคิด คิดไม่เป็น หรือการขาดหลักโยนิโสมนสิการที่ดำเนินเอง ซึ่งเป็นอันตราย เป็นภัยทั้งแก่ผู้คิดเองและถ้าแสดงออกทางกาย วาจา ก็เป็นภัยต่อคนอื่นต่อส่วนรวม จึงควรศึกษาหลักของการเกิดปัญญาให้ถูกต้อง เพื่อจะได้ปฏิบัติถูกต้อง

ปัจจัยทั้งสองอย่างนี้ ย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกันสำหรับคนสามัญ ซึ่งมีปัญญาไม่แก่กล้า ย่อมอาศัยการแนะนำชักจูงจากผู้อื่น และคล้อยไปตามคำแนะนำชักจูงที่ฉลาดได้ง่าย แต่ก็จะต้องฝึกหัดให้สามารถใช้ความคิดอย่างถูกวิธีด้วยตนเองได้ด้วย จึงจะก้าวหน้าไปถึงที่สุดได้ ส่วนคนที่มีปัญญาแก่กล้า ย่อมรู้จักใช้โยนิโสมนสิการได้ดีกว่า แต่กระนั้นก็อาจต้องอาศัยคำแนะนำที่ถูกต้องเป็น

^{๑๒๙} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๓๘.

^{๑๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔๘.

^{๑๓๑} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๗/๕๓๙.

^{๑๓๒} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, หน้า ๑๑.

เครื่องนำทางในเบื้องต้น และเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมให้ก้าวหน้าไปได้รวดเร็วยิ่งขึ้นในระหว่างการฝึกอบรม^{๑๓๓}

๒. สัมผัสกับปะ คือ พ่อแม่สอนเด็กมีความตำริชอบ หมายถึง ความตำริชอบ ความคิด ความตำริตริตรตรง หรือคิดการต่าง ๆ ที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่เศร้าหมองขุ่นมัว เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ประโยชน์สุข เช่น คิดในทางเสียสละ หวังดี มีไมตรี ช่วยเหลือ เกื้อกูลและความคิดบริสุทธิ์ อิงสัจจะ อิงธรรมะ ไม่เอนเอียงด้วยความเห็นแก่ตัว ความคิดจะได้จะเอา หรือความคิดเคียดแค้นชิงชัง มุ่งร้ายคิดทำลาย^{๑๓๔} ฉะนั้น สรุปความหมายของสัมผัสกับปะ ออกเป็น ๓ ประการ ดังต่อไปนี้

๒.๑ เนกขัมมะสัมผัสกับปะ (เนกขัมมวิตก) ก็เรียก หมายถึง ความตำริที่ปลอดจาก โลภะ ความนึกคิดที่ปลอดโปร่งจากกาม ไม่หมกมุ่นพัวพันติดข้องในสิ่งสนองความอยากต่าง ๆ ความคิดที่ปราศจากความเห็นแก่ตัว ไม่ปะปนด้วยราคะ และโลภะนั้นเอง

๒.๒ อพยบาทสัมผัสกับปะ (อพยบาทวิตก) หมายถึง ความตำริที่ไม่มี ความเคียดแค้น ชิงชัง ชัดเคือง หรือ เฟื่องมอในแง่ร้ายต่าง ๆ โดยเฉพาะมุ่งเอาธรรมที่ตรงข้าม คือ เมตตา (ปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง) นั่นคือตำริที่ปราศจากโทสะ

๒.๓ อวิหิงสาสัมผัสกับปะ (อวิหิงสาวิตก) หมายถึง ความตำริที่ไม่มีการเบียดเบียน การคิดร้าย หรือทำลาย โดยมุ่งเอากรุณามาเป็นแนวปฏิบัติในการคิดด้วย เป็นการคิดที่ปราศจาก โทสะเช่นกัน^{๑๓๕}

๒. การพัฒนาปัญญาตามหลักของโยนิโสมนสิการ

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านปัญญาพ่อแม่ต้องอบรมเลี้ยงดูลูกให้มีความคิดที่ดีที่ถูกต้องในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าการใช้ โยนิโสมนสิการ ซึ่งหมายถึง การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี จัดอยู่ในกระบวนการพัฒนาปัญญาที่อยู่เหนือศรัทธา เพราะเป็นขั้นที่เริ่มใช้ความคิดของตนเองเป็นอิสระ ส่วนในระบบการศึกษาอบรม โยนิโสมนสิการเป็นการฝึกการใช้ความคิด ให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักคิดวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ ผิวกิน เป็นขั้นสำคัญในการสร้างปัญญาที่บริสุทธิ์เป็นอิสระ ทำให้ทุกคนช่วยตนเองได้ และนำไปสู่จุดหมายของพุทธธรรมอย่าง

^{๑๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับเดิม, หน้า ๒๖๓.

^{๑๓๔} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๑

^{๑๓๕} บางที่ท่านเรียกว่า กุศลสัญญา ก็มี เช่นใน ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๒

แท้จริง^{๑๓๖} โยนิโสมนสิการ แยกศัพท์เป็น โยนิโส + มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่า เหตุ ต้น
 กำเนิด แหล่งเกิด ปัญญา อูบาย วิธี ทาง ส่วนมนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนี้ นึกถึง ใส่ใจ
 พิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ แปลต่อ ๆ กันมาว่า การทำในใจโดยแยบคาย มี
 รายละเอียดของโยนิโสมนสิการ ดังต่อไปนี้

๑. คำแปลและความหมายของโยนิโสมนสิการ มี ๔ ประการ ได้แก่

๑.๑ อูบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอูบาย คือ คิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี
 หมายถึงคิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวสัจจะ ทำให้ยังรู้สภาวะลักษณะและ
 สัมณลักษณะของสิ่งทั้งหลายได้

๑.๒ ปถมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือ คิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ
 จัดลำดับได้ หรือมีลำดับ มีขั้นตอน แล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตามแนว
 เหตุผล เป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสน ไม่วกไปวนมาทำในใจ คือ คิดกระโดดไปกระโดดมา

๑.๓ การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมี
 เหตุผล หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหา
 สาเหตุ ให้เข้าใจถึงต้นกำเนิด หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

๑.๔ อุปปาทกมนสิการ แปลว่า คิดให้เกิดผล คือ ใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์
 เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย หมายถึง การคิดพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิด
 ความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำ
 ให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น^{๑๓๗}

๒. ความสำคัญของโยนิโสมนสิการ มีหลายประการด้วยกันที่ทำให้ผู้ฝึกฝนคิด พัฒนา
 ความคิดโดยวิธีมีความเจริญ เรียกว่า ตั้งแต่กาลยามมิตรไปจนถึงการบรรลุอนุตตรธรรมสูงสุดใน
 พระพุทธศาสนา ดังตัวอย่างเช่น

^{๑๓๖} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๖๖๗.

^{๑๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗๐.

ผู้เจริญโยนิโสมนสิการให้มากแล้ว ย่อมทำให้มรรค ๘ เจริญยิ่งขึ้น^{๑๓๘}โพชฌงค์ ๗ เจริญยิ่งขึ้น^{๑๓๙} ...อนุตตรวิมุตติเกิดขึ้นได้^{๑๔๐} ...ย่อมจะรักษาพระสัทธรรมคำสั่งสอนเอาไว้ได้^{๑๔๑} สัมมาทิฏฐิจะเกิดขึ้นได้โดยอาศัย โยนิโสมนสิการ เมื่อพัฒนาตนถึงขั้นสูงสุดแล้ว วิมุตติความหลุดพ้นย่อมปรากฏแก่ตนเอง ก็เพราะธรรมคือโยนิโสมนสิการนั่นเอง ตั้งกระบวนการธรรมแห่งความหลุดพ้น โดยอาศัยหลักโยนิโสมนสิการตามลำดับ ดังต่อไปนี้ โยนิโสมนสิการ ปราโมทย์ ปิติ บัณฑิต สุข สมายะ ญาณทัสสนะ นิพพิทา วิราคะ วิมุตติ^{๑๔๒}

๓. วิธีคิดให้เกิดปัญญาตามหัยแห่งโยนิโสมนสิการ

วิธีคิดเพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านปัญญานั้น ทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า โยนิโสมนสิการ คือ การคิดครบถ้วนกระบวนการความ มี ๑๐ ประการ ได้แก่ คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ คิดแบบสามัญลักษณ์ คิดแบบอริยสัจ คิดแบบอรรถสัมพันธ์ คิดแบบคุณโทษ และทางออก คิดแบบคุณค่าเทียบคุณค่าแท้ คิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม คิดแบบมีสติอยู่กับอารมณ์ปัจจุบัน และคิดแบบวิภาษวาทมีรายละเอียดพร้อมหลักการ วิธีการ ตัวอย่าง และขั้นคิดวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

๓.๑ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย เรียก วิธีคิดแบบอิทัปปัจจยตาก็ได้ มี

องค์ประกอบที่พึงทราบ ได้แก่

๑) หลักการ เป็นแนวความคิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ โดยโยนิโสมนสิการ ต่อสรรพสิ่งที่อิงอาศัยกันเกิดขึ้นพร้อม และคิดแบบสอบสวน หรือตั้งคำถาม

๒) วิธีการ ให้ถือหลักที่ว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ”^{๑๔๓} และชักใช้ไล่เลียง จากเหตุไปหาผล และจากผลไปหาเหตุ คำตอบก็จะได้เหมือนเดิมเสมอไม่เปลี่ยนแปลง

^{๑๓๘} ส.ม. (ไทย) ๑๘/๕๕/๔๔.

^{๑๓๙} ส.ม. (บาลี) ๑๘/๔๑๔/๑๑๓.

^{๑๔๐} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๔๒๕/๑๕๓ .

^{๑๔๑} อง.เอก. (บาลี) ๒๐/๑๒๔/๒๔.

^{๑๔๒} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๔๓๕/๓๒๘.

^{๑๔๓} ส.น. (บาลี) ๑๖/๑๔๔/๗๗, ๑๕๔.

๓.๒ วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ มืองค์ประกอบ ได้แก่

๑) หลักการ ใช้วิธีผสมผสานแนวคิดอื่น ๆ เข้ามาร่วมวิเคราะห์ คือ ใช้วิธี คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยมาร่วมปฏิบัติการด้วย และในการคิดเรื่องใด ๆ ก็พึงใช้วิธีคิดแยกแยะส่วนประกอบของสิ่งนั้นออกเป็นส่วนย่อย จนละเอียดสุด ไม่สามารถแยกแยะออกไปได้ และอาจจะนำวิธีคิดแบบสามัญลักษณะ มาร่วมวิเคราะห์แยกแยะด้วย เพื่อให้เห็นภาพความจริงได้ชัดเจน ไม่ผิดพลาด

๒) วิธีการ ให้มองลึกโดยนัยปรมัตต์ จากสิ่งที่สมมติบัญญัติ เช่น คนทั่วไป มองเห็นว่า มนุษย์เป็นหญิงสวยงาม ชายรูปหล่อ เป็นต้น แต่เมื่อนำวิธีการเข้าไปจับวิเคราะห์แล้ว ตามนัยแห่งปรมัตต์ แยกเป็นเพียง ชันธ ๕ (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) และธาตุ ๔ (ดิน น้ำ ไฟ ลม) ประกอบกันอยู่อย่าง จึงไม่ใช่บุคคล ตัวตน เรา เขา ชาย หญิง เป็นต้น

๓.๓ วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ หรือ วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา มีดังนี้

๑) หลักการ คือ ให้รู้เท่าทันสภาพแห่งความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความเป็นอนัตตา หรือ รู้เท่าทันต่อสภาพที่ปรากฏจริงของสรรพสิ่งทั้งปวงในโลก

๒) วิธีการ คือ ให้รู้เท่าทันต่อความเป็นไตรลักษณ์ของสังขาร แล้ววางตัวให้เป็นอิสระจากเครื่องผูกมัดนั้น เช่น ถ้าทำงานก็ทำด้วยความเป็นหน้าที่อย่าไปยึดว่า ต้องเป็นเราเท่านั้นถึงทำงานได้ดี คนอื่นทำงานได้ไม่ดีเท่าเรา ก็จะไม่เกิดทุกข์ถ้าคิดแบบนี้ แล้วรีบแก้ไข และปฏิบัติไปตามเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น

๓.๔ วิธีคิดแบบอริยสัจ หรือ คิดแบบแก้ปัญหา,วิธีคิดดับทุกข์ ดังนี้

๑) หลักการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค

คู่ที่ ๑ : ทุกข์เป็นผล เป็นตัวปัญหา เป็นสิ่งที่ไม่ต้องการ

: สมุทัยเป็นเหตุ เป็นที่มาของปัญหา เป็นสิ่งที่ต้องกำจัดไป

คู่ที่ ๒ : นิโรธเป็นผล เป็นภาวะสิ้นปัญหา เป็นจุดที่ต้องเข้าถึง

: มรรคเป็นเหตุ เป็นวิธีการ แนวทางแก้ไขปัญหาคือทำให้มีขึ้น
เกิด ขึ้นภายในตนเอง

๒) วิธีการ ให้คิดตามเหตุผล หรือเป็นไปตามเหตุและผล ดังนี้

ก. วิธีปฏิบัติต่อทุกข์ หรือปัญหา คือให้กำหนดรู้เท่าทัน (ปริยญา)

ข. วิธีปฏิบัติต่อสมุทัย หรือสาเหตุปัญหา คือ ให้กำหนดละ หรือกำจัดเสียอย่าปล่อยให้เข้ามาทำลายสภาพจิตใจ ให้เสียอิสระภาพได้ (ปหาน)

ค. วิธีปฏิบัติต่อนิโรธ คือ ความดับทุกข์ โดยให้ประจักษ์แจ้ง ทำให้เป็นจริง ทำให้สำเร็จ หรือบรรลุถึง (สัจฉิกิริยา)

ง. วิธีปฏิบัติต่อมรรค คือ ทางดับทุกข์ โดยให้ลงมือทำ หาวิธีการทำให้เหมาะสมต่อปัญหานั้น รู้จักวิธีว่าทางใด มรรคใดเจริญ ทางใดเสื่อมควรหลีกเลี่ยง (ภาวนา)

๓.๕ วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ มีดังนี้

๑) หลักการ คือการคิดแบบมีหลักการ และคิดแบบมีความมุ่งหมาย
๒) วิธีการ คือ ปฏิบัติหรือทำงานนั้นเพื่ออะไร มีหลักการอย่างไร มีจุดหมายปลายทางอย่างไร เป้าหมายกลางเป็นอย่างไร คือให้เข้าใจตลอดแนววิธีปฏิบัตินั้น ๆ

๓.๖ วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก ดังนี้

๑) หลักการ โดยทั่วไปการคิดแบบคุณโทษและทางออก มี ๓ ลักษณะ คือ (๑) อัสสาทะ คิดแง่คุณค่า ข้อดี (๒) อาทีนวะ คิดแง่โทษ ข้อเสีย และ(๓) นิสสรณะ คิดแง่ทางออก ทางแก้ปัญหา ทางรอดปลอดภัย

๒) วิธีการ ให้รู้จักคิดทั้งสองด้าน คือ ทั้งในแง่ของข้อดี มีคุณประโยชน์(อัสสาทะ) และในแง่ของข้อเสีย เป็นโทษกำกับกันไปเสมอ (อาทีนวะ) แล้วหาวิธีการที่จะดำเนินออกทางปัญหาที่ประสบอยู่นั้น (นิสสรณะ) อย่างฉลาด มีอุบายที่เหมาะสมว่าจะปฏิบัติอย่างไร เกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง จะแก้แบบถาวร หรือ ชั่วคราว ในการแก้ปัญหา

๓.๗ วิธีคิดแบบคุณค่าเทียบ – คุณค่าแท้ ดังนี้

๑) หลักการ คือให้พิจารณาก่อนการใช้สอยวัตถุสิ่งของ ปัจจัย ๔ ที่เกี่ยวข้องเป็น ๒ ลักษณะ คือ คิดถึงคุณค่าแท้ และคุณค่าเทียบ
๒)วิธีการ คือ ให้ คิดถึงคุณค่าของวัตถุที่จะใช้สอยว่า เกิดประโยชน์มากน้อยเพียงใดสำหรับ ความจำเป็นในการบริโภค ใช้สอย การกิน การซื้อสิ่งของมาบริโภคนั้น ๆ และ คิดถึงคุณค่าเทียบจากสิ่งที่แสดงให้เห็นเพียงภายนอก แต่ราคาสูงกว่า แพงกว่า ก็ควรจะเลือกเอาสิ่งของที่มีราคาถูกลงกว่า และใช้งานได้เหมือน ๆ กัน

๓.๘ วิธีคิดแบบอุบายปลุกเร้าคุณธรรม ดังนี้

๑) หลักการ คือ ใช้ประสบการณ์ นิสัยเคยชินปลุกเร้าฝ่ายกุศลแทนฝ่ายอกุศล
๒)วิธีการ ได้แก่ คิดโดยอาศัยประสบการณ์และเอาความเคยชินนั้นแหละเป็นเครื่องมือในการคิด แต่เป็นการคิดในฝ่ายปลุกเร้าคุณธรรม สร้างจิตสำนึกใหม่ เพื่อละนิสัยเดิมที่อกุศลครอบงำไว้ แล้วคิดแบบกุศลโดยใช้อุบายต่าง ๆ ช่วยในการคิดวิธีนี้
๓) ตัวอย่าง “วิธีคิดแก่นิสัยมักโกรธคนอื่น” โดยใช้อุบายใน การแก้ปัญหา หรือ วิธีปลุกเร้ากุศลมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

ก. ใช้เมตตาระงับความโกรธ เมื่อคิดถึงคนที่เราผูกโกรธเอาไว้ ไม่ชอบหน้า

ข. ให้นึกถึงเฉพาะส่วนดีของคนที่เราโกรธอยู่นั้น ถ้ายังมองไม่เห็น ก็ให้คิดว่าเขาจะต้องประสบสิ่งที่ไม่ดีร้ายด้วยตนเอง ไม่เกี่ยวกับเรา

ค. ให้นึกว่า ขณะที่เราโกรธเขาอยู่นี้ เรานั้นแหละกินไม่ได้ นอนไม่หลับ ส่วนตัวผู้ถูกเราโกรธ เขาไม่รู้เรื่องด้วยเลย จึงควรไม่ถือโกรธต่อไป

ง. ให้นึกว่ามนุษย์มีกรรมเป็นของตนเอง เขาจะต้องรับผลกรรมเองไม่ต้องไปโกรธให้เสียเวลา

จ. ให้นึกถึงการสร้างพระบารมีของพระพุทธเจ้าว่า ครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ จะเห็นว่า ในบางชาติถูกกลั่นแกล้งจนเสียชีวิตแม้แก่ศัตรู บางชาติถูกจับทรมานร่างกาย จึงไม่ควรถือความโกรธเป็นใหญ่ จะเป็นอุปสรรคในการบำเพ็ญบารมีแก่ตนเอง

ฉ. ให้นึกว่ามนุษย์ทุกคน คงจะเคยเกิดเป็นญาติกัน เป็นบิดามารดา กัน เป็นครูอาจารย์กัน เป็นต้น เพื่อลดความโกรธให้ลดลง ถือว่า เป็นเรื่องแห่งวิภวภูตสังสาร

ช. ให้นึกถึงอานิสงส์แห่งเมตตา เมื่อมีจิตเป็นกุศลคือเมตตาแล้ว จะได้รับความสุขหลายประการ เช่น นอนก็เป็นสุข ตื่นก็เป็นสุข มีเทวดารักษา เป็นต้น

ฉ. ให้นึกถึงความจริงของร่างกายมนุษย์นี้ สักว่าธาตุเท่านั้นเอง จะมัวไปโกรธอยู่ทำไมกับธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม และอาการ ๓๒ มีผม ขน เล็บ กระดูก เป็นต้น นั่นแสดงว่ากำลังโกรธกระดูกอยู่ ไม่มีประโยชน์อันใดเลย เขาประชุมกันอยู่อย่างนี้ ไม่รู้จริงเองจึงโกรธ

ฉ. ใช้วิธีพยายามยกเอาหยาบบงแบบโบราณ คือ เมื่อตระหนักก็ให้ทาน หาสิ่งของไปให้ไปสงเคราะห์และรับของให้ตอบแทนกันไป หันหน้าเข้าหากัน ค่อยพูดเจรจาเมื่อมีโอกาส หรือไม่พูดก็ไม่เสียหายอะไร^{๑๔๔}

๓.๙ วิธีคิดแบบมีสติเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน มีดังนี้

๑) หลักการ ให้มีสติระลึกอยู่เฉพาะในกิจกรรมที่กำลังทำอยู่ในขณะนั้น ๆ เวลานั้น ไม่คิดถึงอดีต ไม่คิดถึงอนาคต ไม่คิดถึงเรื่องอื่น ๆ มาปะปนกิจกรรมที่กำลังทำอยู่ โดยใช้การฝึกสติแบบสติปัฏฐาน ๔

๒) วิธีการ ให้สละความคิดที่แส่ไปตามกระแสตัณหาในอดีต และอนาคต แล้วนำจิตของตนให้คิดเฉพาะปัจจุบัน โดยเป็นการคิดด้วยปัญญาเท่านั้น เพราะจะเกิดความรู้ตามความเป็นจริงได้ มิใช่ภาพมายา หรือ ความรู้ที่แฝงด้วยตัณหา คือ อยากจะรู้แต่รู้ไม่จริง

^{๑๔๔} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๗๐๐ - ๗๐๑.

๓) ตัวอย่าง เช่น พระพุทธดำรัสตรัสไว้ในภัทเทกรัตตสูตร ว่า

บุคคลไม่ควรคำนึงถึง สิ่งทีล่วงไปแล้ว ไม่ควรหวังสิ่งที่ยังไม่มาถึง
 สิ่งใดล่วงไปแล้ว สิ่งนั้นก็พ้นอันละไปแล้ว และสิ่งใดที่ยังไม่มาถึง
 สิ่งนั้นก็พ้นอันยังไม่มาถึง” บุคคลควรทำความเพียรเสียแต่วันนี้
 ใครเล่ารู้ได้ว่า ความตายจักมี ในวันพรุ่งนี้ เพราะว่าความผิดเพี้ยน
 กับมัจจุราชผู้มีเสนามากนั้น ย่อมไม่มีแก่เราทั้งหลาย ผู้ที่เป็นอยู่อย่างนี้
 มีความเพียร ไม่ซึมเซาทั้งคืนวัน พระสันตมุนีเรียกขานว่า
 ผู้มีแต่ละวันเจริญดี^{๑๔๕}

๔) ชั้นคิดวิเคราะห์ พระพุทธประสงค์ให้ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนา

ปัญญาภาวนา มีจิตใจอยู่กับปัจจุบันรักษาจิตโดยมีสติสัมปชัญญะไม่ขาดสาย เป็นไปอย่างต่อเนื่อง
 โดยไม่ประมาทในการบำเพ็ญสมณะธรรม เพราะภัยใหญ่กำลังรอคอยอยู่ข้างหน้า คือ ความตาย จึง
 ไม่ควรใส่ใจในอดีต และอนาคต แต่ให้รีบทำความเพียรในวันนี้ ขณะนี้

๓.๑๐ วิธีคิดแบบวิภาษวาท ดังนี้

๑) หลักการ คือ การคิดที่เลียนแบบมาจากคำพูดที่เรียกว่า วิภาษวาท หมายถึงการ
 คิดแยกแยะออกเป็นประเด็น ในแต่ละแง่ แต่ละด้าน เพื่อให้รู้ความจริงของเรื่องนั้น ๆ

๒) วิธีการ ได้แก่ จำแนกเรื่องที่จะคิดโดยความจริง จำแนก เรื่องที่จะคิดให้เห็น
 ส่วนประกอบย่อย จำแนกเรื่องที่จะคิดโดยลำดับเวลาที่เกิดเหตุ จำแนกเรื่องจะคิดโดยหา
 ความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย จำแนกเรื่องจะคิดโดยเงื่อนไข เช่น คนดี มีรู้เหตุ รู้ผล รู้กาล เป็นต้น
 จำแนกเรื่องจะคิดโดยอนุโลมตามหลักปัญหาพยากรณ์ ๔ ประการ ดังนี้

ก. ความโน้มเอียง ความพร้อม นิสัย ความเคยชินต่าง ๆ ซึ่งเขวachsenได้สั่งสมไว้โดย
 การอบรมเลี้ยงดู และอิทธิพลทางวัฒนธรรม เป็นต้น เท่าที่มีอยู่ในขณะนั้น

ข. โยนิโสมนสิการ คือ เขวachsenรู้จักใช้โยนิโสมนสิการหรือไม่ และเพียงไร

ค. กัลยาณมิตร คือ เขวachsenมีบุคคลหรืออุปกรณ์ ที่จะช่วยชี้แนะแนวทางการคิด
 ความเข้าใจ (ถึงโทษการเที่ยวกลางคืนและดื่มสุรา) อย่างถูกต้องต่อสิ่งที่พบเห็นหรือไม่ ทั้งคนใน
 ครอบครัว มิตรสหาย สื่อมวลชน หรือ คนทั่วไปแนะนำเขวachsenกันเพียงไร

^{๑๔๕} ม.อ.(ไทย) ๑๔/๒๗๒/ ๓๑๙ - ๓๒๐.

ง. ประสบการณ์ คือสิ่งที่ปล่อยให้แพร่ หรือให้เยาวชนพบเห็นนั้น มีลักษณะที่ก่อให้เกิดอารมณ์ร่วม หรือ ยั่วอารมณ์ให้คิดทำร้ายกันได้มากน้อยเพียงใด^{๑๔๖}

นอกจากนี้ ในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้น หลักพระพุทธศาสนาได้อธิบายถึงปัญญาที่เกิดขึ้นจากการศึกษา การเรียนรู้ และฝึกหัดอบรม ได้แก่ ปัญญา ๓ ประเภท คือ

๑. จินตามยปัญญา เป็นปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณาหาเหตุผล^{๑๔๗} ปัญญาที่บุคคลได้มาโดยไม่ต้องเรียนรู้จากผู้อื่นโดยตรง เป็นปัญญาที่เกิดจากกรรมที่เป็นเหตุให้เกิดของแต่ละบุคคล คือ การคิด หรือปัญญาที่ตรงกับความเป็นจริง เป็นความรู้หรือปัญญาที่เกี่ยวกับหน้าที่การงาน หรือเกี่ยวกับศาสตร์ต่างๆ ในทางโลก

๒. สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการสดับรับฟังหรือเล่าเรียน หรือศึกษาจากบุคคลที่น่าเชื่อถือได้ ตลอดจนการศึกษาเล่าเรียนจากโรงเรียนหรือสถาบันต่างๆ

๓. ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฝึกหัดอบรม และลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ หรือฝึกฝนอบรมโดยตรง โดยอาศัยครูอาจารย์ที่ทรงคุณวุฒิ มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาการนั้นๆ โดยตรง^{๑๔๘}

สรุปว่าแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านปัญญาในพระพุทธศาสนา ดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการพัฒนามนุษย์ให้เกิดปัญญาอย่างแท้จริงและถูกต้องด้วยกระบวนการฝึกหัดทางด้านปัญญา ซึ่งปัญญาเกิดจากการพิจารณาอย่างรอบคอบ การฟังและการเล่าเรียนอย่างต่อเนื่อง การฝึกให้ตนเองมีสติและสมาธิและเรียนรู้จากการลงมือการกระทำ เมื่อเด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูตามหลักทางด้านปัญญา จะทำให้เด็กมีความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ การรู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง รู้จักแก้ปัญหา รู้จักดำเนินการต่างๆ อย่างมีเหตุมีผล รู้จักคิดการต่างๆ อย่างสร้างสรรค์

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เน้นการรู้จริงตรงตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง นั่นคือรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิต การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามหลักไตรสิกขาที่กล่าวมานี้ สามารถฝึกฝนได้ทุกการกระทำของเด็ก และหากหัดให้เด็กรู้จักการตรวจสอบตนเองด้วย จะช่วยให้การปฏิบัติดี

^{๑๔๖} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๑๓ - ๗๑๔.

^{๑๔๗} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), จะอยู่อย่างเห็นหรือขึ้นเหนือไปหาเขา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เอดิสัน เพรสโปรดักส์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒.

^{๑๔๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๔ - ๓๐๕.

สมาธิ ปัญญาก้าวหน้ายิ่งขึ้น^{๑๔๙} นั่นคือ ในการอบรมเด็กนั้น ต้องให้เด็กเกิดการตระหนักว่า การกระทำของตนเอง ทำให้เกิดการเบียดเบียน เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้หนึ่งหรือไม่ หรือว่าการกระทำนี้เป็นไปเพื่อสนับสนุน เกื้อกูล ช่วยเหลือ และสร้างสรรค์ (ศีล)

ในการกระทำเดียวกันนี้ จิตใจของเด็กเป็นอย่างไร ทำสิ่งนั้นไปด้วยจิตใจที่เห็นแก่ตัว คิดร้ายต่อใคร ทำด้วยความริษยา อาฆาต ความโลภ ความโกรธ ความหลง หรือเปล่า หรือทำด้วยความรัก ความเมตตา ความปรารถนาต่อกัน ทำด้วยความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ความมีสติ ในขณะที่ทำมีสุขภาพจิตเป็นอย่างไร เช่น เร่าร้อน กระวนกระวาย เศร้าหมอง หรือว่ามีจิตใจที่ผ่องใส อิ่มเอม สุขสงบ (สมาธิ) และการกระทำครั้งนี้ ทำด้วยความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ทำ มีความเข้าใจในกฎเกณฑ์และความมุ่งหมาย ทำโดยมีการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างแยบคาย มองเห็นถึงผลดีผลเสีย และวิธีการปรับปรุงแก้ไขแล้วหรือไม่ (ปัญญา)^{๑๕๐}

การอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยใช้หลักของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ต้องอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อช่วยให้เด็กมีการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ดีได้ในสังคม มีการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ งามตา วนินทานนท์^{๑๕๑} ได้ศึกษาวิจัยลักษณะของบิฑามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อถ่ายทอดลักษณะทางพุทธศาสนา ทำให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนว่า บิฑามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อส่งเสริมให้เป็นคนดีมีคุณธรรมตามแนวพุทธศาสนานั้นเป็นบิฑามารดาที่มีลักษณะทางพุทธสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการดำเนินชีวิตประจำวันตามวิถีทางแบบพุทธ ที่สำคัญคือ ยึดมั่นในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ การบริจาคทาน การรักษาศีลห้า และหมั่นปฏิบัติสมาธิภาวนา เป็นผู้มีสุขภาพจิตดี และให้การปฏิสัมพันธ์กับบุตรอย่างใกล้ชิดและมีคุณภาพด้วย

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังให้ภาพโดยรวมว่าฝ่ายบิดาที่มีคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นในปริมาณสูง สามารถปฏิบัติบทบาทหน้าที่ด้านการอบรมสั่งสอนบุตรวัยรุ่นเพื่อปลูกฝังหลักคุณธรรมตามแนวพุทธศาสนาได้เด่นชัดกว่าฝ่ายมารดาด้วย ดังนั้นผู้ปกครองฝ่ายบิดาจึงควรได้รับการณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาประสบการณ์ทางพุทธศาสนาและลักษณะทางพุทธ และให้มีการตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของตนด้านการถ่ายทอดทางพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

^{๑๔๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๙๑ - ๙๘/๖๗ - ๗๒.

^{๑๕๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๓๙/๔๗๒.

^{๑๕๑} งามตา วนินทานนท์, "ลักษณะทางพระพุทธศาสนากับพฤติกรรมศาสตร์ของบิฑามารดาที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูบุตร", รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๐ (สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๖) (อัดสำเนา)

ดาไล ลามะ ได้แสดงทัศนะเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรไว้ว่า บิดามารดาต้องมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากๆ เคารพซึ่งกันและกัน สิ่งนี้จะมีผลในทางที่ดีต่อจิตใจของเด็ก ยิ่งกว่านั้น บิดามารดาจะต้องให้ความรักที่แท้จริงกับลูกทุกโอกาสที่ทำได้ นี่เป็นเรื่องที่สำคัญมาก...ความเมตตา ความรัก และวิธีที่ถูกต้องไม่ใช่โดยคำพูด แต่โดยการกระทำ^{๑๕๒}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า การพัฒนาจะต้องเริ่มต้นที่ครอบครัว ซึ่งเป็นจุดที่เราเริ่มต้นได้ทันที มารดาบิดาเป็นพรหมของลูก เป็นครูคนแรกหรือเป็นอาจารย์ต้น^{๑๕๓} เป็นเสมือนบุคคลต้นแบบ (Model Persons) ให้แก่ลูก หน้าที่สำคัญของพรหมก็คือ “การแสดงโลกนี้แก่ลูก” หมายถึง การนำเสนอโลกนี้แก่ลูก บิดามารดาจะนำเสนอโลกในภาพอย่างไรสำคัญที่สุด เด็กจะเห็นโลกอย่างไร มีทัศนคติ มีท่าทีต่อโลกอย่างไร อยู่ที่บิดามารดาเป็นผู้ชักนำ โดยรู้ตัวบ้างไม่รู้ตัวบ้าง

ถ้าบิดามารดาไม่ฉลาดก็อาจจะทำให้เด็กได้ภาพที่เลวร้ายรุนแรง ทำให้เกิด Emotions และ Attitudes คือ ความรู้สึกและทัศนคติต่อโลกในทางลบเสียหาย^{๑๕๔} เด็กๆ จะเรียนรู้และทำตามแบบอย่างจากบิดามารดา พฤติกรรมที่ดีจะถูกถ่ายทอดไปยังเด็กและปรากฏให้เห็น เด็กที่แสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น เกเรยวกราด ปฏิเสธ หรือแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อบิดามารดา เนื่องจากได้รับการถ่ายทอดพฤติกรรมดังกล่าวจากบิดามารดา^{๑๕๕}

สรุปคือ การปฏิบัติเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบที่ดีและการปลูกฝังอบรมสั่งสอนของบิดามารดาจะมีอิทธิพลต่อค่านิยม ความนึกคิด ทัศนคติ ของเด็กอย่างมาก เพราะเด็กจะซึมซับจากสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวได้ดีที่สุด บิดามารดาจึงเป็นแบบอย่างที่ดี พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่างเพื่อให้สงฆ์ได้ปฏิบัติตาม เมื่อครั้งหนึ่ง

พระองค์พร้อมด้วยพระอานนท์เสด็จทอดพระเนตรเห็นพระสงฆ์รูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคท้องร่วง นอนจมกองมูลธุของตมอยู่โดยไม่มีเพื่อนสหธรรมิกรูปใดพยาบาล พระองค์และพระอานนท์ จึงจัดการทำความสะอาดโดยมิได้รังเกียจแต่ประการใด จากนั้นจึงทรงประชุมสงฆ์ ทรงสอบถามเรื่องราวความเป็นมาและตรัสสั่งสอนภิกษุในที่ประชุมสงฆ์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มี

^{๑๕๒} “ตั้งสมุทรวางใหญ่”, สรรสาระ - Reader's Digest, (กรกฎาคม ๒๕๔๖), : ๖๒.

^{๑๕๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์, หน้า ๗๘.

^{๑๕๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพ : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๑๕๕} Robert M. Regoli & John D. Hewitt, *Delinquency in Society*, 3rd ed., (New York : McGraw-Hill Co., Inc., 1997), p. 282.

มารดา ไม่มีบิดาผู้คอยพยาบาล ถ้าพวกเขาไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะคอยพยาบาลพวกเขา เกิกษุทั้งหลาย ผู้จะพยาบาลเราก็จงพยาบาลภิกษุไข้เถิด”^{๑๕๖}

ในทำนองเดียวกัน หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เน้นย้ำให้ผู้นำผู้อาวุโส ซึ่งอาจหมายถึงบิดามารดา ครูอาจารย์ หัวหน้างาน ผู้ปกครอง เป็นต้น ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างเพื่อให้บุตร ศิษย์ ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา คนอื่นๆ พบเห็น และกระทำพฤติกรรมตามตัวแบบดังกล่าว ดังคาถาปรากฏใน อุมมาทนต์ชาดก ที่ว่า “เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปคดเคี้ยว” ในทางกลับกัน “เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปตรง”^{๑๕๗}

ฉะนั้น บิดามารดาที่มีความเชื่อความศรัทธาในหลักพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อในพระรัตนตรัย กฎแห่งกรรม นรก สวรรค์ นิพพาน หรือบิดามารดาที่ได้ปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ทาน ศีล ภาวนา และกัณฑ์ดำเนินวิถีชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญ ตักบาตร บริจาคเงินหรือสิ่งของให้วัด การเข้าร่วมปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ ดังกล่าวจะถูกถ่ายทอดไปยังบุตรโดยการพบเห็นบิดามารดาเป็นแบบอย่าง ซึ่งบุตรจะค่อยๆ ซึมซับคุณธรรมจริยธรรมโดยรู้สึกและไม่รู้สึกตัว

อานันท์ ปันยารชุน แสดงทัศนะสนับสนุนเรื่องนี้ว่า คุณธรรมจริยธรรมต้องได้จากครอบครัวก่อน ต้องได้จากพ่อแม่ ส่วนหนึ่งได้จากการสั่งสอน แต่ส่วนที่สำคัญที่สุดจะได้จากการที่ลูกเห็นว่าพ่อแม่ปฏิบัติอย่างไร เด็กจะได้รับการประทับใจที่ลึกซึ้ง ที่สุด จะยืนนานที่สุดถ้าเด็กเห็นการปฏิบัติตัวของพ่อแม่ ความประพฤติของพ่อแม่ และความสำคัญของพ่อแม่^{๑๕๘}

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธเพื่อให้เด็กมีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต ต้องให้เขาเป็นคนดีทั้งจิตใจและการกระทำ ความจริงพ่อแม่ทุกคนก็อยากให้ลูกเป็นคนดีทั้งนั้น แต่ลูกจะเป็นคนดีตามที่ต้องการได้ก็หาไม่ ข้อนี้ขึ้นอยู่กับเราผู้เป็นพ่อแม่ด้วย คือเราต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของลูกเป็นอันดับแรก เราอยากให้ลูกของเราดีอย่างไรดีทางไหนเราก็ต้องทำให้เขาเห็นหรือพาเขา

^{๑๕๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๓๙-๒๔๐. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) แสดงทัศนะว่า การทำตัวเป็นตัวอย่างเป็นวิธีสอนที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งโดยเฉพาะในทางจริยธรรม ซึ่งเป็นการสอนโดยไม่ต้องกล่าวสอนเป็นทำนองการสาธิตให้ดู แต่ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำนั้นเป็นไปในรูปทรงเป็นผู้นำที่ดี การสอนโดยทำเป็นตัวอย่างก็คือ พระจริยาวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกติตนเอง อ่างใน พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๕๔.

^{๑๕๗} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๐๔,๑๐๖/๒๑.

^{๑๕๘} อานันท์ ปันยารชุน, “ความโปร่งใสและธรรมรัฐ”ใน วิสัยทัศน์ผู้นำ, รวบรวมและเรียบเรียงโดย พิจารณ์ ธนาไพบลูย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฐานมีเดีย เน็ตเวิร์ค, ๒๕๕๗) หน้า ๒๘๕.

ไปดูตามแบบอย่างที่ดีตามที่เราต้องการ เช่นอยากให้ลูกมีน้ำใจ มีเมตตา กรุณา เราต้องทำให้เป็นคนมีน้ำใจ มีเมตตา กรุณาให้เขาเห็นประจำ

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงเดือน พันธุมนาวิณ^{๑๕๕} นักวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมของไทย ได้ทำการศึกษาค้นคว้าสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งว่า พฤติกรรมเหล่านี้มีสาเหตุปัจจัยทางจิตใจอะไรบ้าง ทฤษฎีนี้สร้างจากการสรุปผลการวิจัยในเรื่องดังกล่าวของเยาวชนและประชาชนคนไทยทั่วไป อายุระหว่าง ๗ ถึง ๖๐ ปี จำนวนรวมกันหลายพันคน ซึ่งเป็นผลงานวิจัยที่ปรากฏทั่วไปในประเทศไทยมารวม ๓๐ ปี

จากการวิจัยคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่อายุตั้งแต่ ๗ ถึง ๖๐ ปี จำนวนกว่า ๕,๐๐๐ คน ในการวิจัยหลายสิบเรื่องจนถึงปัจจุบัน ทำให้พบว่า คนไทยที่มีการกระทำที่จัดว่าเป็นพฤติกรรมของคนดีหรือพฤติกรรมของคนเก่งนั้น มีลักษณะทางจิตใจที่สำคัญ ๘ ประการ ในปริมาณที่แตกต่างจากคนที่ดีน้อยหรือเก่งน้อย (ซึ่งอยู่ในสถานการณ์เดียวกันกับคนที่ดีมากและเก่งมาก) นั่นคือคนที่ดีมากและเก่งมากเป็นคนที่มีความตั้งใจดี ดังนี้ คือ (๑) มีทัศนคติที่ดีต่อคุณธรรม หมายถึง เป็นผู้มีคุณธรรมต่างๆ สูง เห็นประโยชน์ของความดีงามต่างๆ และเห็นโทษของความชั่ว (๒) มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง หมายถึง เป็นผู้ที่เห็นแก่ตัวน้อย แต่เห็นแก่ผู้อื่น เห็นแก่ส่วนรวม และเห็นแก่หลักการหรืออุดมคติมากกว่า (๓) การมุ่งอนาคตและควบคุมตนได้มาก หมายถึง เห็นความสำคัญของอนาคต มีการวางแผนเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว รู้จักบังคับตนให้อดได้รอได้ (๔) มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง หมายถึง มุมานะบากบั่นฝ่าฟันอุปสรรคเพื่อทำความดี และทำงานอย่างขยันขันแข็งตามเป้าหมายที่วางไว้ (๕) การเชื่ออำนาจในตน หมายถึง เชื่อว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เชื่อว่าผลดีและผลเสียที่เกิดกับตนนั้น ส่วนใหญ่มีสาเหตุจากการกระทำของตนเองทั้งในปัจจุบันและในอดีต (๖) มีความสามารถทางการรู้การคิดสูง หมายถึง เป็นผู้ที่มีความฉลาดคิดได้หลายแง่มุมและคิดได้ในเชิงรูปธรรมและนามธรรมอย่างลึกซึ้ง (๗) มีประสบการณ์ทางสังคมสูง วัฒนธรรมชาติของมนุษย์และสังคมอย่างถูกต้องกว้างไกล รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และลักษณะสุดท้าย (๘) มีสุขภาพจิตดี หมายถึง อารมณ์ผ่องใส วิตกกังวลน้อยหรือเหมาะสมกับเหตุการณ์ รู้เท่าทันเหตุการณ์ต่างๆ

ต้นไม้จริยธรรมในทฤษฎีนี้มีส่วนสำคัญ ๓ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นดอกและผลไม้ของต้นไม้ ส่วนลำต้นและส่วนที่เป็นราก (ดูภาพ ๒.๑) ในส่วนแรกคือดอกและผลไม้นั้น แสดงถึงพฤติกรรม การกระทำดีละเว้นชั่วและพฤติกรรม การกระทำอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ส่วนแรกนี้เป็น

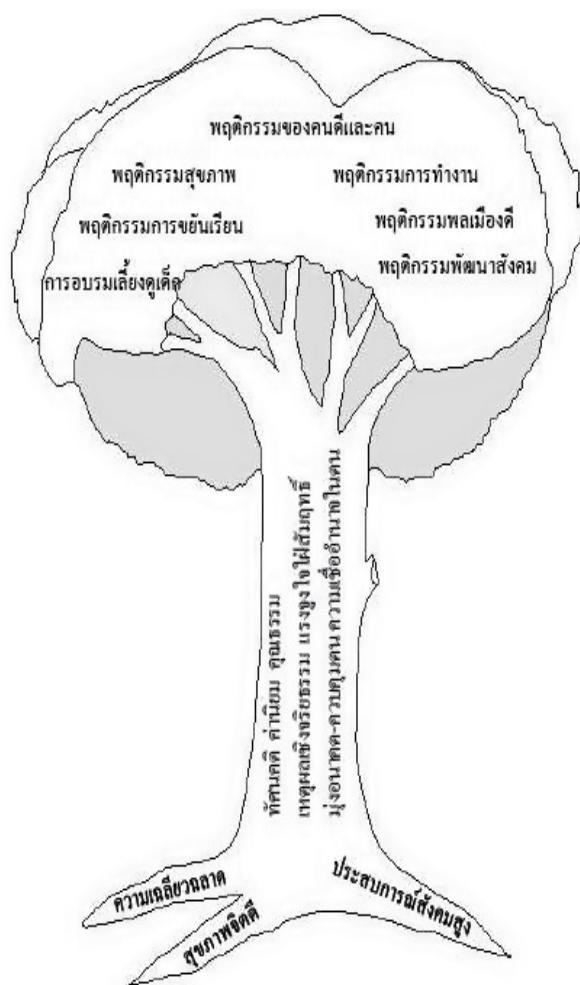
^{๑๕๕} ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิณ, “ลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธศาสนาของชายไทยในภาคใต้”, รายงานการวิจัยฉบับที่ ๔๓, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖-๑๘.

พฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ที่รวมเข้าเป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ และพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ผลที่ออกมาเป็นพฤติกรรมต่าง ๆ ที่น่าปรารถนานี้ มีสาเหตุอยู่ ๒ กลุ่ม

กลุ่มแรกคือ สาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้ อันประกอบด้วย จิตลักษณะ ๕ ด้านคือ (๑) เหตุผลเชิงจริยธรรม (๒) มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง (๓) ความเชื่ออำนาจในตน (๔) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ (๕) ทศนคติ คุณธรรม และค่านิยม (ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้นๆ หรือสถานการณ์นั้น) ถ้าต้องการที่จะเข้าใจ อธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมชนิดใด จะต้องใช้จิตลักษณะบางด้านหรือทั้ง ๕ ด้านนี้ประกอบกันจึงจะได้ผลดีที่สุด

ส่วนที่สามของต้นไม้จริยธรรมคือ รากของต้นไม้ ซึ่งเป็นจิตลักษณะกลุ่มที่สองมี ๓ ด้านคือ (๑) สติปัญญา (๒) ประสบการณ์ทางสังคม และ (๓) สุขภาพจิต (ดูภาพ ๒.๑) จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ ๕ ประการที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ ๓ ด้านในปริมาณที่สูงเหมาะสมกับอายุจึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง ๕ ประการที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตลักษณะทั้ง ๕ นี้จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจ ๓ ด้านดังกล่าว และอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการ จึงเป็นสาเหตุของสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการนี้ อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ ๕ ประการที่ลำต้นเพื่อใช้อธิบายทำนายและพัฒนาพฤติกรรมดังกล่าวมาแล้วด้วย^{๑๖๐}

^{๑๖๐} ดวงเดือน พันธุนาวิน, *ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล*, หน้า ๒ -

แผนภูมิภาพที่ ๒.๑ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมแสดงจิตลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรม ทางจริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ เกิดจากผลการวิจัยพฤติกรรมและจิตลักษณะของคนไทย เมื่อสร้างขึ้นแล้วทฤษฎีนี้ก็ได้อธิบายแนวทางการตั้งสมมติฐานการวิจัย เพื่อหาหลักฐานใหม่ๆ มาเพิ่มเติมในทฤษฎีนี้ อีกต่อๆ มา เช่น การวิจัยที่เกี่ยวกับจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการที่สามารถจำแนกคนเป็น ๔ ประเภท เหมือนบัวสี่เหล่า กับความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล

โดยพบว่าคนที่เป็นบัวเหนือน้ำเท่านั้น (มีจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ด้าน นี้ในปริมาณสูงเหมาะสมกับอายุ) เป็นผู้ที่จะสามารถรับการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเหมาะสมกับอายุ

ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก ผลนี้เติมพบในการวิจัยไทย ๒ เรื่อง แต่ต่อมาได้มีผู้ทำการวิจัยตรงจุดนี้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นอีก และพบผลที่สนับสนุนทฤษฎีตันไม้จริยธรรมเพิ่มเติมด้วย

สรุปได้ว่า ทฤษฎีตันไม้จริยธรรมเป็นการสร้างรูปแบบของการศึกษาพฤติกรรมของการอบรมเลี้ยงดูให้เห็นได้ชัดเจนในวิถีชีวิตของคนไทย เมื่อมีการส่งเสริมเด็กและบุคลากรให้ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ดีงามถูกต้องการพัฒนากระบวนการของคนในชาติก็จะมีปัญหาในสังคมอีกต่อไปซึ่งก็เข้ากับถ้าได้รับการอบรมเลี้ยงดูตามแนวทางการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาปลูกฝังจริยธรรมในเด็กและเยาวชน ไตรสิกขา หรือ สิกขา ๓ เป็นหลักธรรมพัฒนาพร้อมกันทั้ง ๓ ด้าน คือ ฝึกอบรมความประพฤติ ฝึกอบรมจิต ฝึกอบรมปัญญา ^{๑๖๑} เมื่อพัฒนาเต็มความสามารถสังคมก็จะเกิดความสงบสุข ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนที่จะร่วมกันส่งเสริม สนับสนุน และร่วมกันปลูกฝังตั้งแต่สถาบันครอบครัว ชุมชน สังคม สถาบันการปกครอง สถาบันศาสนา องค์กรที่เกี่ยวข้อง และบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย โดยให้ยึดหลักธรรมคำสอนเป็นสำคัญในการปลูกฝังเด็ก

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธนอกจากจะมีการอบรมเลี้ยงดูตามหลักไตรสิกขาแล้วยังต้องอาศัยธรรมะในการถ่ายทอดด้วย เพื่อให้เด็กได้มีการพัฒนาการสมบูรณ์ทั้งทางด้านกาย วาจาและจิตใจ ธรรมะเป็นเครื่องมือในการหล่อเลี้ยงจิตใจให้มีความสุข ไม่คิดเบียดเบียนใคร และก่อให้เกิดพฤติกรรมช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้วย หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธดังนี้

๑. พรหมวิหาร ๔^{๑๖๒}

หลักธรรมของพรหม อันหมายถึง ธรรมสำหรับพระพรหมเป็นที่อยู่ของจิตใจ มี ๔ ข้อ พรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมสำคัญสำหรับบิดามารดา ผู้ได้รับสมญานามว่าเป็นพรหมของบุตร เพราะพรหมวิหารนี้เป็นธรรมสำหรับพรหมหรือผู้ประเสริฐ มี ๔ ข้อดังนี้

เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข

กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี

อุเบกขา การรู้จักวางเฉย

^{๑๖๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๖๐๓-๖๐๔.

^{๑๖๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๔.

หลักพรหมวิหาร ๔ นี้ มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งในทางปฏิบัติจะต้องทำให้มีความสมดุลกัน กล่าวคือ ไม่เน้นข้อใดข้อหนึ่งโดยเฉพาะ แต่จะต้องปฏิบัติครบทุกข้อ จึงจะประสานความเชื่อมโยงกันใน พรหมวิหาร ๔ นี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๖๓} ได้แบ่งออกเป็น ๒ ภาค คือ

(๑) ภาคความรู้สึก ได้แก่ เมตตา กรุณา และมุทิตา อันเป็นความรู้สึกที่บิฑามารดา แสดงต่อบุตร ซึ่งจะทำให้บุตรมีบุคลิกภาพและนิสัยใจคอที่ดี เช่น มีความรัก ความอบอุ่น เป็นคนอ่อนโยน ละมุนละไม มีความสุข

(๒) ภาคปัญญา ได้แก่ อุเบกขา ซึ่งเป็นธรรมที่สร้างความสมดุลให้บิฑามารดา แสดงออกแต่เพียงด้านความรู้สึกต่อบุตรเพียงอย่างเดียวจะต้องแสดงออกทางด้านปัญญาเพราะความเป็นจริงของชีวิตเขาจะต้องดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องอาศัยบิฑามารดาตลอดไป

เพราะฉะนั้น บิฑามารดาจะต้องเตรียมความพร้อมให้กับบุตรของตน ด้วยการฝึกให้บุตรของตนทำภาระงานด้วยตัวเอง แทนที่จะให้บิฑามารดาทำให้เพียงอย่างเดียว และต้องมีอุเบกขาด้วยการให้เขาทำด้วยตัวเอง บิฑามารดาคอยดูอยู่ใกล้ๆ และทำเป็นตัวอย่างให้ดู หากบิฑามารดามีเมตตา กรุณา มุทิตา มากเกินไปจะเป็นการขัดขวางการพัฒนาการของบุตร จึงต้องมีอุเบกขาเข้ามาถ่วงดุล เพื่อให้บุตรได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง เมื่อการเลี้ยงดูบุตรมีทั้ง ๒ ภาค อย่างสมดุลกันก็จะทำให้บุตรเจริญเติบโตอย่างพอดี คือมีทั้งความอ่อนโยน ความสุข ความอบอุ่น และมีความเข้มแข็ง มีความสามารถ มีปัญญารับผิดชอบตนเองได้

ในแง่ของการปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร ๔ ในแต่ละข้อ จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ซึ่ง พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๖๔} ได้อธิบาย ดังนี้

เมตตา ใช้ในสถานการณ์ที่เขาความเป็นอยู่ดีเป็นปกติไม่เดือดร้อน และไม่ประสบความสำเร็จอะไรเป็นพิเศษ ก็มีความปรารถนาดี แสดงมิตรไมตรีที่ดีต่อเขา

กรุณา ใช้ในสถานการณ์ที่คนอื่นประสบทุกข์ มีความเดือดร้อน ต้องแสดงความสงสาร และหาทางช่วยเหลือให้เขาพ้นจากภาวะที่เป็นทุกข์นั้นให้เขามีสภาพที่เป็นปกติเช่นเดิม

มุทิตา ใช้ในสถานการณ์ที่คนอื่นประสบความสำเร็จ ได้รับความดีงาม มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ก็ต้องแสดงความยินดีกับความสำเร็จของเขา สนับสนุนให้กำลังใจต่อไป

อุเบกขา ใช้ในสถานการณ์ที่ต้องพิจารณาเห็นความจริงของชีวิตของเขาที่จะต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยที่บุคคลจะต้องรับผิดชอบชีวิตของตัวเอง ด้วยการพึ่งตัวเองไม่

^{๑๖๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ความสุขของครอบครัวคือสันติสุขของสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๕ - ๙.

^{๑๖๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), คุณบิฑามารดา สุตพรรณนามหาศาล, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕ - ๑๖.

อาจจะรอ ความช่วยเหลือจากผู้อื่นได้ตลอดไป จึงต้องใช้อุเบกขา เพื่อให้การปฏิบัติของเขาให้ สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ หลักของความเมตตา กรุณา มุทิตา เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับมนุษย์ แต่อุเบกขาเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริงของชีวิตในธรรมชาติ

ธรรม ๔ ข้อนี้ ควรอบรมให้มีในจิตใจด้วยวิธีคิดแผ่ใจประกอบด้วยเมตตา ออกไปใน บุคคลและในสัตว์ทั้งหลาย โดยเจาะจง และโดยไม่เจาะจง คือทั่วไป เมื่อฝึกคิดอยู่บ่อยๆ จิตใจก็จะอยู่ กับธรรมเหล่านั้นบ่อยเข้าความรู้สึกไม่ชอบใจ ก็จะกลายเป็นอหยาตย์ที่เกิดขึ้นใหม่ทำให้เกิด ความรู้สึกเป็นความสุขภายในจิตใจมากขึ้น^{๑๖๕}

เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ๔ ประการนี้ พระบรมศาสดาทรงแสดงว่าเป็นคุณธรรม สำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ ทรงเรียกคุณธรรมนี้ว่าพรหมวิหาร เป็นธรรมอันเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและความสุข^{๑๖๖} แต่ความลำเอียงหรือความประพฤติที่ คลาดเคลื่อนของการปกครองที่ดี เมื่อปฏิบัติหน้าที่ของตน พึงละเว้น อคติ^{๑๖๗}

สรุปว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักปฏิบัติสำหรับผู้ที่ป็นบิดามารดาหรือผู้ปกครอง โดยมี กระบวนการที่มองเห็นได้ชัดเจน เช่นการให้ความเมตตา ในการอบรมเลี้ยงดู การให้ความกรุณา คิด ช่วยเหลือให้บุตรได้ประสบผลสำเร็จ มุทิตา เมื่อบุตรของตนประสบผลสำเร็จก็แสดงความยินดีชื่นชม และอุเบกขา วางใจเป็นกลางเพื่อให้บุตรได้รู้จักความพอดิไม่ดีใจไปจนเกินไปและไม่เสียใจจนเกินไป เมื่อประสบความสำเร็จหรือประสบกับภาวะที่มีปัญหา โดยบิดามารดาเองก็ต้องมีการละจากอคติใน การอบรมเด็กด้วยเช่นกัน

^{๑๖๕} พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย, “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตาม แนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๙๘.

^{๑๖๖} คณะกรรมการฝ่ายจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก ในคณะกรรมการ, “งานเฉลิมฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี วันคล้ายวันราชสมภพ สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี”, (บริษัท อมรินทร์พริ้นแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด ๒๕๔๓), หน้า ๒๙ – ๓๐.

^{๑๖๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๙๖.

๒. อคติ ๔

ผู้ที่เป็นบิดามารดาจะต้องระมัดระวังมิให้เกิดอคติแก่บุตร ด้วยการปฏิบัติด้วยความเท่าเทียมกันเสมอๆกัน เหมือนๆกัน บิดามารดาจึงต้องขจัดความลำเอียง มี ๔ ประการ ดังนี้

๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะความรัก บิดามารดาพึงมอบความรักให้กับบุตรทุกคนให้เท่าเทียมกัน โดยไม่แสดงว่ารักบุตรคนใดคนหนึ่งมากเกินไป หากมีบุตรคนเดียวก็ไม่พึงแสดงความรักและตามใจมากเกินไป เพราะอาจทำให้บุตรเสียได้ การแสดงความรักต่อบุตรควรที่จะแสดงออกมาในลักษณะของการมีเจตนาดีที่ปรารถนาให้เขามีความสุข มีชีวิตที่ดีงาม เป็นความรักที่ประกอบไปด้วยความเมตตาที่แผ่ไปสู่บุตรทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

๒) โทษาคติ ลำเอียงเพราะความชัง บิดามารดาไม่ควรใช้อารมณ์ในการอบรมสั่งสอนบุตร ความลำเอียงอาจเกิดขึ้นได้เมื่อบิดามารดาใช้โทษในการอบรมสั่งสอนบุตร เพราะในขณะที่เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อบุตร ลักษณะนี้มักเกิดจากบิดามารดามีบุตรหลายคน จึงมองว่าบุตรเป็นภาระสร้างความทุกข์ให้ ก็จะนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นความลำเอียงต่อบุตรได้

๓) โมหาคติ ลำเอียงเพราะความหลง บิดามารดาที่ตกอยู่ในอำนาจของโมหะความไม่รู้ตามความเป็นจริง ความไม่รู้ทำให้บุคคลกระทำสิ่งต่างๆ ลงไปด้วยความมืดมน เพราะอำนาจของโมหะ ซึ่งเป็นมูลฐานของอกุศลอย่างหนึ่งในบรรดาอกุศลมูล ๓ ประการ ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ จะมีความเห็นผิดในเรื่องเพศภาวะ(บุตรชาย – บุตรหญิง) เรื่องวัย (บุตรคนโต – บุตรคนเล็ก) หรือบุตรที่เกิดมามีรูปร่างสติปัญญาที่ไม่สมประกอบ บิดามารดาที่ถูกโมหะครอบงำ ก็จะปฏิบัติต่อบุตรด้วยความลำเอียงเพราะความไม่รู้ในสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง

๔) ภยาคติ ลำเอียงเพราะความกลัว บิดามารดาที่ปฏิบัติต่อบุตรไม่เสมอภาคกัน หรือการกลัวว่าบุตรจะไม่รักตนเอง หรือเกิดจากการข่มขู่ต่อรองของบุตร เมื่อบิดามารดาไม่ให้ก็จะแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรไม่เสมอภาคกัน ความลำเอียงเพราะกลัวอาจเกิดขึ้นได้กับบิดามารดา บิดามารดาจึงควรขจัดความกลัวให้สิ้นไปมิให้มีอำนาจครอบงำจิตใจ เพราะจะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อบุตร

สรุปว่า ความอคติ ๔ คือหลักปฏิบัติที่บิดามารดาควรละเว้น เพื่อให้บุคคลที่อยู่ในครอบครัวเดียวกันได้มีความเป็นประชาธิปไตย เนื่องจากบิดามารดาจะต้องให้ความเป็นธรรมแก่สมาชิกในครอบครัวโดยเท่าเทียมกัน สมาชิกในครอบครัวจะต้องปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามหลักธรรม การดำเนินชีวิตในครอบครัวก็จะมีความสุข ด้วยการพาเด็กไปทำบุญ หรือบริจาคทานตามสถานที่ต่างๆ เพื่อให้เด็กมีจิตใจที่ดีมีจิตที่ละเอียดอ่อนมากยิ่งขึ้น เพราะการบริจาคทานนั้นเป็นการให้เด็กรู้จักการมีน้ำใจ มีความอ่อนน้อมถ่อมตนและช่วยเหลือต่อผู้อื่นที่กำลังได้รับความเดือนร้อน

๒.๒ การให้ทาน

๒.๒.๑ ความเชื่อในพระพุทธศาสนา

ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศรัทธา คำว่า ศรัทธา เป็นคำภาษาสันสกฤต ตรงกับคำภาษาบาลีว่า สหุชา เป็นนิติติลิงค์แปลว่าความเชื่อ มีความหมายเฉพาะคำคือที่ชื่อว่าศรัทธา เพราะเป็นธรรมชาติตั้งมั่น^{๑๖๘} ที่ชื่อว่าศรัทธาเพราะเป็นเหตุให้บุคคลตั้งจิตชอบ^{๑๖๙} ความเชื่อในพระรัตนตรัยเป็นต้น ชื่อว่า ศรัทธา^{๑๗๐}

หลวงพ่อบัญญาหนักะภิกขุ ได้กล่าวถึงเรื่องความเชื่อความศรัทธาของชาวพุทธไว้ในหนังสือ“มงคลชีวิต” ว่า ชาวพุทธเราเชื่อในพระพุทธเจ้า และสิ่งที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ เราถือว่าสิ่งนั้นเป็นเรื่องถูกต้อง เพราะพระพุทธเจ้าสอนแต่เรื่องถูกต้องให้เราเข้าใจ ให้นำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งถ้าเราเข้าใจเราก็จะสามารถรู้ได้ด้วยตัวเอง^{๑๗๑}

๒.๒.๒ คุณสมบัติและหน้าที่ของศรัทธา

ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับคนทั่วไป ที่จะเข้าสู่มีสมาธิปฏิบัติ จึงเป็นธรรมสำคัญที่จำเป็นต้องเน้นให้มาก ว่าจะต้องเป็นศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักที่จะเป็นสัมมาทิฐิ ในที่นี้ จึงขอสรุปคุณสมบัติและการทำหน้าที่ของศรัทธาที่จะต้องสัมพันธ์กับปัญญา ไว้เป็นส่วนเฉพาะอีกครั้งหนึ่ง ว่า

๑. ศรัทธาต้องประกอบด้วยปัญญา และนำไปสู่ปัญญา

๒. ศรัทธาเกื้อหนุนและนำไปสู่ปัญญา โดย

ก) ช่วยให้อุบายได้จุดเริ่มต้น เช่น ได้ฟังเรื่องหรือบุคคลใด แสดงสาระ มีเหตุผล น่าเชื่อถือหรือน่าเลื่อมใส เห็นว่าจะนำไปสู่ความจริงได้ จึงเริ่มศึกษาค้นคว้าจากจุดหรือแหล่งนั้น

ข) ช่วยให้อุบายมีเป้าหมายและทิศทาง เมื่อเกิดศรัทธาเป็นแล้วจะได้ความจริงแล้ว ก็มุ่งหน้าไปทางนั้น เจาะลึกไปในเรื่องนั้น ไม่พრა ไม่จับจด

ค) ช่วยให้อุบายมีพลัง หรือช่วยให้การพัฒนาปัญญาก้าวไปอย่างเข้มแข็ง คือ เมื่อเกิดศรัทธามั่นใจว่าจะได้ความจริง ก็มีกำลังใจเพียรพยายามศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง วิริยะก็มาหนุน

^{๑๖๘} “สย สหุหติ สหุชา” มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ, สัททนีติปกรณ สุตตมาลา (ฉบับภูมิพล), (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิพล, ๒๕๒๕), หน้า ๔๐๔.

^{๑๖๙} “สมุมา จิตตํ นิเรติ เอตยาติ สหุชา” เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐๔.

^{๑๗๐} “รัตนตติยาทีสุปสาโท สหุชา นาม” พันตรีป. หลงสมบุญ, (นามแฝง), พจนานุกรม มคธไทย, (กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์, สำนักเรียนวัดปากน้ำจัดพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๗๐๑.

^{๑๗๑} หลวงพ่อบัญญาหนักะภิกขุ, ธรรมะสำหรับคนดี ปีปัญญาหนักะ มงคลแห่งชีวิต ความคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับทุกข์ - ยาม, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๕.

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงหลักความเสมอกัน หรือหลักความสมดุลแห่งอินทรีย์ ที่เรียกว่า อินทรีย์สมตภา ไว้ โดยให้ผู้ปฏิบัติทุกๆ ไป มีศรัทธาที่เข้าสู่สมดุลกับปัญญา ให้ธรรมสองอย่างนี้ ช่วยเสริมกันและค้ำกันให้พอดี (เช่นเดียวกับวิริยะคือความเพียร ที่จะต้องเข้าสู่สมดุลกับสมาธิ เพื่อให้วิริยะไม่เป็นความเพียรที่พลุ่งพล่านร้อนรน และสมาธิไม่กลายเป็นนิ่งเฉยหรือเกียจคร้านเฉื่อยชา แต่ให้เป็นการก้าวไปอย่างเรียบรื่นและหนักแน่นมั่นคง ทั้งนี้โดยมีสติเป็นตัวกำกับ จัด ปรับ และรักษาความสมดุลนั้นไว้ ถ้าพูดกว้างๆ ก็ถือว่าทั้ง ๕ อย่าง คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ต้องสมดุลกันทั้งหมด)

๒.๒.๓ พุทธพจน์แสดงหลักศรัทธาที่สอดคล้องตามแนวกาลามสูตร

สำหรับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้นับถือทฤษฎี ลัทธิ หรือ คำสอนอันใดอันหนึ่งอยู่แล้ว หรือยังไม่นับถือก็ตามมีหลักการตั้งทัศนคติที่ประกอบด้วยเหตุผล ตามแนวกาลามสูตร ดังนี้พระพุทธเจ้าเสด็จจาริก ถึงเกสปุตตนิคมของพวกกาลามะ ในแคว้นโกศล ชาวกาลามะได้ยินกิตติศัพท์ของพระองค์ จึงพากันไปเฝ้า แสดงอาการต่างๆ กัน ในฐานะยังไม่เคยนับถือมาก่อน และได้ทูลถามว่า พระองค์ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมาสู่เกสปุตตนิคม

ท่านเหล่านั้นแสดงเชิดชูแต่วาทะ (ลัทธิ) ของตนเองเท่านั้น แต่ย่อมกระทบกระเทียบ ดูหมิ่นพูดดวาทะฝ่ายอื่น ชักจูงไม่ให้เชื่อ สมณพราหมณ์อีกพวกหนึ่งก็มาสู่เกสปุตตนิคม ท่านเหล่านั้น ก็แสดงเชิดชูแต่วาทะของตนเองเท่านั้น ย่อมกระทบกระเทียบ ดูหมิ่น พูดดวาทะฝ่ายอื่น ชักจูงไม่ให้เชื่อ พวกข้าพระองค์ มีความเคลือบแคลงสงสัยว่า บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น ใครพูดจริง ใครพูดเท็จ ? กาลามชนทั้งหลาย เป็นการสมควรที่ท่านทั้งหลายจะเคลือบแคลง สมควรที่จะสงสัย ความเคลือบแคลงสงสัยของพวกท่านเกิดขึ้นในฐานะกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย

- อย่าปลงใจเชื่อ โดยการฟัง (เรียน) ตามกันมา (อนุสสวะ)
- อย่าปลงใจเชื่อ โดยการถือสืบๆ กันมา (ปรัมปรာ)
- อย่าปลงใจเชื่อ โดยการเล่าลือ (อิตทิกรา)
- อย่าปลงใจเชื่อ โดยการอ้างตำรา (ปิฎกสัมปทาน)
- อย่าปลงใจเชื่อ โดยตรรก (ตักกะ)
- อย่าปลงใจเชื่อ โดยการอนุমান (นยะ)
- อย่าปลงใจเชื่อ โดยการคิดตรองตามแนวเหตุผล (อาการปริวิตักกะ)
- อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีของตน (ทิวฐินิชฌานักขันติ)
- อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าเชื่อ (ภัพพรูปตา)
- อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา (สมโณ โน ครูติ)

เมื่อใด ท่านทั้งหลายรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้วิญญูชนติเตียน ธรรมเหล่านี้ใครยึดถือปฏิบัติถ้วนถึงแล้ว จะเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความทุกข์ เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายพึงละเสีย ฯลฯ เมื่อใด ท่านทั้งหลายรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้วิญญูชนสรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครยึดถือปฏิบัติถ้วนถึงแล้ว จะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายพึงถือปฏิบัติบำเพ็ญ (ธรรมเหล่านั้น) ในกรณีที่คุณฟังยังไม่รู้ไม่เข้าใจ และยังไม่มีความเชื่อในเรื่องใดๆ ก็ไม่ทรงชักจูงความเชื่อ เป็นแต่ทรงสอนให้พิจารณาตัดสินเอาตามเหตุผลที่เขาเห็นได้ด้วยตนเอง เช่น ในเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับชาติหน้าในแง่จริยธรรม ก็มีความในตอนที่ท้ายของสูตรเดียวกันนั้นว่ากาลามชนทั้งหลาย อริยสาวกนั้น ผู้มีจิตปราศจากเวรอย่างนี้ มีจิตปราศจากความเบียดเบียนอย่างนี้ มีจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตบริสุทธิ์อย่างนี้ ย่อมได้ประสบความอุ่งใจถึง ๔ ประการ

๑. ถ้าปรโลกมีจริง ผลวิบากของกรรมที่ทำไว้ดีทำไว้ชั่วมีจริง การที่ว่า เมื่อเราแตกกายทำลายขันธไปแล้วจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ก็ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

๒. ที่เขาได้รับก็ถ้าปรโลกไม่มี ผลวิบากของกรรมที่ทำไว้ดีทำไว้ชั่วไม่มี เราก็ครองตนอยู่ โดยไม่มีทุกข์ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุขอยู่แต่ในชาติปัจจุบันนี้แล้ว

๓. ที่เขาได้รับก็ถ้าเมื่อคนทำความชั่วก็เป็นอันทำไซ้ไร เรามีได้คิดการชั่วร้ายต่อใครๆ ที่ไหนทุกข์จักมาถูกต้องเราผู้มีได้ทำบาปกรรมเล่า

๔. ที่เขาได้รับก็ถ้าเมื่อคนทำความชั่ว ก็ไม่เชื่อว่าเป็นอันทำไซ้ไร ในกรณีนี้ เราก็มองเห็นตนเป็นผู้บริสุทธิ์ทั้งสองด้านนี้เป็นความอุ่งใจประการข้อสุดท้าย

๒.๒.๓.๑ พุทธศาสนิกชนควรมีความเชื่อความศรัทธา^{๑๗๒}ในเรื่อง ๔ ประการ คือ

๑. กัมมสัทธา เชื่อกรรม, เชื่อกฎแห่งกรรม, เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรืออนอนคอยโชค เป็นต้น

๒. วิปากสัทธา เชื่อวิบาก, เชื่อผลของกรรม, เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

^{๑๗๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๒๘ .

^{๑๗๓} อัง.สตุตทก. ๒๓/๔/๓.

๓. กัมมัฏฐกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน, เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

๔. ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า, มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๔ ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิ์หลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง

ศรัทธา ๔ อย่างนี้ มีมาในบาลีเฉพาะข้อที่ ๔ อย่างเดียว^{๑๗๓} ว่าโดยใจความ ศรัทธา ๓ ข้อต้น ย่อมรวมลงในข้อที่ ๔ ได้ทั้งหมด หนึ่ง ในข้อ ๓ มีข้อธรรมที่มาในบาลีคล้ายกัน คือ กัมมัฏฐกตาทิฏฐิยา (ปริชาหยังรู้ความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน^{๑๗๔})

สรุปว่า จากความเชื่อหลัก ๔ ประการข้างต้นผู้วิจัยได้ศึกษาและแบ่งแยกเป็น ๓ ระดับ ดังนี้

๑. ความเชื่อเรื่องกรรม กรรมตามหลักของพุทธศาสนา หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความจงใจ ซึ่งตรงกับพุทธพจน์ที่ว่า “เจตนาหํ ภิกขเว กมมํ วทามิ” แปลว่า “ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย เจตนาอันเอง ที่เรากล่าวว่า เป็นกรรม”^{๑๗๕} ความเชื่อเรื่องกรรมโดยทั่วไปแล้ว ชาวพุทธมักเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้ มากบ้าง น้อยบ้าง แต่ชาวพุทธเราจำนวนไม่น้อยที่คิดว่า ผลที่ตนได้รับอยู่ในปัจจุบันทั้งหมด ล้วนเป็นผลของกรรมในอดีตชาติ ซึ่งผิดไปจากพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงตรัสว่า

“สุข ทุกข์ ที่เราได้รับในปัจจุบัน บางอย่างเป็นผลของการกระทำในชาตินี้ บางอย่างเกิดขึ้นเพราะความประมาทเลินเล่อ และบางอย่างเป็นผลของกรรมเก่า” ดังเช่นในสีกุสสูตร สหายตนนวรรค สังยุตตนิกาย ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสกับ โมฬิยสิวกปริพาชก ว่า “เวทนา อนบุคคผล เสวยในโลกนี้ บางอย่างเกิดขึ้น มีดีเป็นสมุฏฐานก็มี บางอย่างเกิดขึ้นมีเสลดเป็นสมุฏฐาน บางอย่างเกิดขึ้นมีลมเป็นสมุฏฐาน หรือสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นรวมกันเป็นสมุฏฐานก็มี เกิดจากการเปลี่ยนธาตุก็มี เกิดจากการบริหารกายไม่สม่ำเสมอก็มี เกิดจากการถูกทำร้ายก็มี เกิดจากผลกรรมเกิดขึ้นในกายตนที่เจ้าตัวก็รู้เองก็มี การที่เวทนาบางอย่างซึ่งเกิดจาก ผลกรรมเกิดขึ้นในกายนี้ โลกสมมติว่าเป็นจริงอย่างนั้นก็มี สมณพราหมณ์ทั้งหลายเหล่าใด มักกล่าวและมีความเห็นในข้อนี้ว่า ‘บุคคลเสวย

^{๑๗๓} อภ.วิ. ๓๕/๘๒๒/๔๔๓.

^{๑๗๔} อภ.นกก.(บาลี) ๒๒/๖๓/๓๙๕.

สุข ทุกข์ อทุกข์มสุขอย่างใด อย่างหนึ่ง เหล่านี้ทั้งหมด มีเหตุที่บุคคลได้ทำไว้ในกาลก่อน...”^{๑๗๖} ซึ่งเป็นข้อบ่งชี้ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้น เกิดขึ้นจากทั้งกรรมเก่าและกรรมใหม่ที่กระทำในชาตินี้

พระพุทธวรญาณ (หลวงตาแพะเยื่อไม้) กล่าวไว้ในหนังสือ“วาทะ นักเทศน์” สรุปใจความได้ว่า พระพุทธศาสนาถือหลักกรรมเป็นเรื่องสำคัญ หากเจตนาทำ ไม่ว่าจะทำอะไรไว้ก็ตาม จะไม่สูญหาย ซึ่งตรงกับหลักวิทยาศาสตร์ฝ่ายวัตถุที่ว่า สสาร ไม่สูญหายไปจากโลกจะแตกต่างกันก็ตรงที่พระพุทธศาสนาเป็นฝ่ายจิตและเป็นปัจเจกตั้ง คือรู้ได้เฉพาะตน จิตที่ฝึกได้ดีแล้วทำอะไรได้หลายอย่างที่คนธรรมดาทำไม่ได้ เช่น ทายใจคน^{๑๗๗} เป็นต้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องกรรมของ ชาวพุทธในหนังสือ “ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง” ว่า ถ้าชาวพุทธตั้งอยู่ในหลักที่ถูกตองแล้ว ก็จะเชื่อในเรื่องกรรมหวังผลจากกรรม คือหวังผลจากการกระทำด้วยความเพียรพยายามของตนโดยใช้สติปัญญาพิจารณาตามเหตุตามผล ซึ่งจะทำให้เราสามารถพัฒนาตนเองได้โดยไม่มัวมาตื่นข่าวมงคล ทำให้ต้องเสียเวลาซึ่งหาประโยชน์อันใดมิได้ เสียเวลาพัฒนา ตนเองไปกับการหวังพึ่งปัจจัยจากภายนอก ความเชื่อเรื่องกรรมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก สำหรับความเป็นชาวพุทธ หากเราจะเชื่ออะไรที่พิเศษออกไปโดยไม่มีคามหนักแน่น ในการทำความดี โดยนั่งคอยนอนคอยโชคหวังผลจากการดลบันดาลเท่านั้น ก็เป็นอันว่า ขัดต่อหลักความเชื่อในเรื่องกรรม ซึ่งหมายถึงการกระทำ เมื่อไม่ได้ผลดังที่รอการคอย ก็คือการสูญเปล่านั่นเอง^{๑๗๘}

ส่วนความหมายของกรรม ซึ่งคนทั่วไปเข้าใจก็คือ กรรม หมายถึง บาปหรือเคราะห์ซึ่งเป็นการเข้าใจไปในทางร้ายด้านเดียว ซึ่งความจริงแล้ว เจตนาในการทำ หากรับผลด้านดี ก็เรียกว่า บุคคลรับกรรม(ดี) เช่นกัน ความหมายของกรรมจึงเป็นคำกลาง ๆ ไม่ดี ไม่ชั่ว ซึ่งเกิดขึ้นได้ ๓ ทางคือ ทางกาย (กายกรรม ทางวาจา(วจีกรรม) และทางใจ(มโนกรรม)^{๑๗๙} และยามใดก็ตามที่กายเคลื่อนไหว ใจคิด ปากพูด ย่อมเกิดกรรมซึ่งอาจจะเป็นกรรมดี(กุศลกรรม) กรรมชั่ว(อกุศลกรรม) หรือกรรมที่เป็นกลาง ๆ ไม่ดี ไม่ชั่ว (อัปยาคตกรรม) ก็ได้ ดังข้อความที่กล่าวไว้ ดังนี้

^{๑๗๖} ส.สพว.(ไทย) ๑๘/๒๖๙/๓๐๑-๓๐๒.

^{๑๗๗} พระพุทธวรญาณ และพระนักเทศน์ วัดประยูรวงศาวาส, **ข้อคิดคติธรรมวาทะ พระนักเทศน์**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๗.

^{๑๗๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง**, พิมพ์ครั้งที่ ๖๐, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๔), หน้า ๗.

^{๑๗๙} ม.ม.(บาลี) ๑๓/๕๗/๓๙.

๑) **กุศลกรรม** คือ กรรมดี เป็นการกระทำที่เกิดจากกุศลเจตนา ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นตัวกระตุ้น กระทำไปแล้วเกิดประโยชน์สุขแก่ตน แก่คนอื่น หรือทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่น จัดเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยปัญญา^{๑๘๐}

๒) **อกุศลกรรม** ได้แก่ กรรมชั่ว เป็นการกระทำที่เกิดจากอกุศลเจตนา คือกระทำไปโดยมีกรรมชั่วเป็นฝ่ายกระตุ้น กระทำแล้วเกิดโทษทุกข์ทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่น^{๑๘๑}

๓) **อัปยาคตกรรม** ได้แก่ กรรมที่เป็นกลาง ๆ ไม่ดีไม่ชั่ว กระทำไปโดยไม่มีแรงกระตุ้นภายในที่เด่นชัด อาจกระทำไปด้วยความเคยชิน หรือไม่มีเจตนาอย่างนี้ เป็นต้น

กฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนานั้น เราเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กรรมนิยาม เป็นสิ่งที่ยืนยันว่า ทุกคนจะต้องได้รับผลแห่งการกระทำที่ตนได้ก่อไว้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “บุคคลทำกรรมใดไว้ย่อมเห็นกรรมนั้นในตน บุคคลทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี บุคคลที่ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น”^{๑๘๒} เมื่อกระทำสิ่งใดไว้ย่อมได้รับผลในการกระทำจากสิ่งนั้นเว้นแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น คือไม่ว่ากรรมที่บุคคลทำลงไปแล้วจะดีหรือชั่ว ย่อมก่อให้เกิดผลตามสมควรแก่เหตุเสมอ

ดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสแก่สุภมาณพ โตทยยบุตร ที่เชตวันมหาวิหาร พระอารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตนครสาวัตถี ว่า เหตุที่บุคคลและสัตว์ทั้งหลายมีความแตกต่างกัน อันเนื่องมาจากกรรมของแต่ละคนไว้ ๗ คู่ใน *จูฬกัมมวิภังคสูตร*^{๑๘๓} ว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม ตนเป็นผู้รับมรดกแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ ให้เลวทรามและประณีตได้” ดังนี้

คนใจร้าย ชอบการฆ่าสัตว์ ตายไปจะเข้าถึงอบาย ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ก็จะมีอายุสั้น คนใจดี มีความสงสารสัตว์เว้นจากการทำลายชีวิต ผลการไม่ฆ่าสัตว์นั้น เมื่อตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ หากไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้าเกิดเป็น มนุษย์จะมีอายุยืน คนใจร้าย ชอบทรมานสัตว์ เบียดเบียนสัตว์ให้ลำบาก ซาดิหน้าถ้าเกิดเป็นมนุษย์จะเป็นคนขี้โรค และเป็นโรคที่รักษาไม่หาย คนใจดี ไม่เบียดเบียนสัตว์ ชอบช่วยเหลือสัตว์ให้พ้นทุกข์ ซาดิหน้าถ้าเกิดเป็นมนุษย์จะเป็นคนมีโรคน้อย

^{๑๘๐} ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๓๕๓/๒๔๓-๒๔๔.

^{๑๘๑} ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๓๕๓/๒๔๓-๒๔๔; ขุ.อิติ.(บาลี) ๒๕/๕๐/๒๗๒.

^{๑๘๒} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ขุ.ชา.(บาลี) ๒๗/๓๕๓/๑๒๖. ว่า

ยานิ กโรติ ปุริโส ตานิ อุตตนิ ปสฺสติ

กฺลฺยาณการี กฺลฺยาณํ ปาปการี จ ปาปกํ

ยาทิสํ วปเต พิชํ ตาทิสํ หเรเต ผลํ.

^{๑๘๓} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๓๕/๕๕๒-๕๕๖.

คนผู้มักโกรธ ชอบผูกอาฆาตพยาบาท เกิดชาติหน้า จะเป็นคนมีรูปร่าง ไม่สวย มีผิวพรรณทราม คนใจดี ไม่โกรธง่าย ไม่แสดงความโกรธ เกิดชาติหน้า จะเป็นคนมีรูปร่างสวย ผิวพรรณงาม คนใจอิจฉา ริษยาต่อลาภ ยศ สรรเสริญของคนอื่น เกิดชาติหน้า จะเป็นผู้มีอำนาจวาสนาน้อย คนไม่ค่อยเชื่อฟัง คนใจกว้าง ไม่ริษยา ยินดีต่อกับลาภ ยศ สรรเสริญ สุขของคนอื่น ชาติหน้าถ้าเกิดเป็นมนุษย์ จะเป็นผู้มีอำนาจวาสนามาก คนตระหนี่ ไม่ให้สิ่งใดเป็นทาน เกิดชาติหน้า จะเป็นคนยากจน คนใจเผื่อแผ่ ให้ทานแก่สมณพราหมณ์เป็นนิตย์ เกิดชาติหน้า จะเป็นคนร่ำรวย

คนกระต้างเย่อหยิ่ง ไม่เคารพกราบไหว้บูชา นับถือผู้ควรเคารพ กราบไหว้ ถ้าชาติหน้า เกิดเป็นมนุษย์ จะเกิดในตระกูลต่ำ คนอ่อนน้อม เคารพกราบไหว้ บูชานับถือบูชาชุกชุม ถ้าชาติหน้าเกิดเป็นมนุษย์ จะเกิดในตระกูลสูง คนผู้สนใจในความรู้ ชอบเข้าหานักปราชญ์ ใต้อาณัติปัญหาต่าง ๆ ชาติหน้าถ้าเกิดเป็นมนุษย์ จะเป็นคนฉลาดมีสติปัญญาดี คนผู้ไม่สนใจความรู้ ไม่ชอบเข้าหาผู้รู้ ไม่ชอบใต้อาณัติปัญหา ไม่สนใจถามเรื่องบาป บุญ ดี ชั่ว ถ้าชาติหน้าเกิดเป็นมนุษย์ จะเกิดเป็นคนโง่ ดังนั้น กรรมที่มนุษย์ทำ ย่อมมีพลังและมีอำนาจในการที่จะกำหนดให้มนุษย์ มีความแตกต่างกัน ด้วยผลแห่งการกระทำของตนอันเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ ดังเช่นที่พระพุทธองค์ได้ทรง ภาษิตธรรมบรรยายพุทธาปทานชื่อ ปุพพกรรมปิไลติ^{๑๘๔} อันเป็นบุพการิตของพระองค์ว่า แม้แต่พระองค์เองซึ่งเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เป็นผู้ทรงเปี่ยมล้นไปด้วยพระบารมี พระองค์ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงกฎแห่งกรรมที่พระองค์ได้เคยทรงกระทำไว้ในอดีตชาติได้

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสชี้แจงบุพกรรมทั้งหลายของพระองค์แก่ภิกษุสาวก ว่า “ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังกรรมที่เราทำแล้วของเรา เราเห็นภิกษุอยู่ป่าเป็นวัตรรูปหนึ่งแล้ว ได้ ถวายผ้าเก่า เราได้ตั้งสัจจะปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้าในกาล นั้น ผลแห่งกรรมคือ การถวายผ้าเก่า ย่อมอำนวยผลให้เป็นพระพุทธเจ้าในกาลก่อน” ในชาติหนึ่ง ที่พระองค์เป็นนายโคบาล ต้อนโคไปเลี้ยงเห็นแม่โคกำลังจะดื่มน้ำ จึงห้าม ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ใน ภายหลังสุดนี้เมื่อพระองค์กระหายน้ำ ก็ไม่ได้ดื่มน้ำตามความปรารถนา

ในชาติหนึ่งพระองค์เกิดเป็นนักเลงชื่อปุนาลี ได้กล่าวต่อพระปัจเจกพุทธเจ้าชื่อว่าสุรภิ ผู้ ไม่ประทุษร้าย(ตอบ) ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ทำให้พระองค์ต้องท่องเที่ยวอยู่ในนรกเป็นเวลานาน ได้ เสวยทุกข์เวทนาแสนสาหัสหลายพันปี ส่วนผลกรรมที่เหลืออีกในภายหลังสุดนี้ ทำให้ทรงถูกค้ำกล่าว ต่อจากนางสุนทริกา เพราะการกล่าวต่อพระเถระนามว่านันทะ สาวกของพระพุทธเจ้าผู้ครอบงำ อันตรายทั้งปวง ทำให้พระองค์ต้องท่องเที่ยวอยู่ในนรก ลี้กาลนาน ต้องท่องเที่ยวอยู่ในนรกเป็น

^{๑๘๔} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๙๒/๒๓๖.

เวลานานถึงหมื่นปีและเมื่อกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ได้รับการกล่าวตู่เป็นอันมากและด้วยผลกรรมที่เหลือนั้น นางจึงจมนานวิกาภิกับหมู่ชน ได้กล่าวตู่พระองค์ด้วยคำที่ไม่เป็นจริง

เมื่อชาติที่พระองค์เป็นพราหมณ์ชื่อ สุตวา ทรงเป็นที่สักการะแก่ชนทั้งหลาย ทรงสอนมนต์ให้กับมาณพประมาณ ๕๐๐ คนในปีใหญ่ พระองค์ได้เห็นฤๅษีผู้ได้อภิญญา ๕ มีฤทธิ์มาก มาในสำนักของพระองค์ พระองค์จึงกล่าวตู่ฤๅษีผู้ไม่ประทุษร้าย โดยได้บอกกับพวกลูกศิษย์ของพระองค์ว่าฤๅษีพวกนี้มักบริโภคมกาม ทำให้พวกมาณพเชื่อตาม เมื่อมาณพทั้งหลายเที่ยวไปภิกษาในที่ต่าง ๆ พวกมันบอกแก่มหาชนว่า ฤๅษีพวกนี้ มักบริโภคมกาม ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้นทำให้ภิกษุทั้ง ๕๐๐ เหล่านี้ ได้รับคำกล่าวตู่ทั้งหมดเพราะเหตุแห่งนางสุนทริกา ในกาลก่อนพระองค์ได้ฆ่าน้องชายต่างมารดา เพราะเหตุแห่งทรัพย์ จับใส่ลงใน ซอกเขาและทับด้วยหิน ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ทำให้พระองค์ต้องตกนรก และด้วย เศษกรรมที่เหลืออยู่พระเทวทัตจึงผลึกก้อนหินกลิ้งลงมากกระทบนิ้วแม่เท้าของพระองค์ จนห้อเลือด ในกาลก่อนพระองค์เป็นเด็ก เล่นอยู่ที่หนทางใหญ่ เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า จึงใส่ไฟเผา(ตัก)ไว้ทั่วหนทาง ด้วยวิบากกรรมนั้นในภพหลังสุดนี้ พระเทวทัตจึงชักชวนนายขมังธนูผู้ฆ่าคนตายมากเพื่อให้มาฆ่าพระองค์

ในกาลก่อนพระองค์เป็นนายควาญช้าง ได้ไล่ช้าง ให้จับมัดพระปัจเจกพุทธเจ้า ผู้กำลังเที่ยวบิณฑบาต ด้วยวิบากกรรมนั้น ทำให้ช้างนาพาตีรันตู่ร้ายวิ่งเล่นเข้าจะประทุษร้ายพระองค์ พระองค์ได้บริภาษพระสาวกทั้งหลาย ในศาสนาของพระพุทธเจ้า พระนามว่า ผุสสะว่าท่านทั้งหลายจงเคี้ยว จงกินแต่ข้าวแดง อย่ากินข้าวสาลีเลย ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ทำให้พราหมณ์ในเมืองเวรัญชา นิมนต์ให้บริโภคมกามตลอดระยะเวลา ๓ เดือน กรรมทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าได้ทรงยกเป็นตัวอย่างแก่พระสาวกนี้ ได้ทรงแสดงเพื่อให้ชาวพุทธได้สังวรระวังมิให้เกิดกรรม อันจะเป็นเวรภัยต่อตนในที่สุด และเป็นสิ่งที่เราชาวพุทธได้เล่าสืบต่อกันมาจนถึงยุคปัจจุบัน

๒. ความเชื่อทางสังคม เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นในสังคมยุคสมัย ซึ่งคนเรามีเหตุผลมากมายที่จะเชื่อ อย่างความเชื่อในเรื่องของการให้ทาน ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเองก็ยังมีระบุถึงแรงจูงใจของการให้ ซึ่งมีหลากหลาย เช่นใน ปฐมทานสูตร ระบุว่า

๑. บางคนให้ทานเพราะประสบกับเหตุการณ์ เช่น เห็นเขาเดือดร้อนเลยให้ เพื่อนเก่าเดือดร้อนมายืมเงินถึงบ้านก็เลยให้ ดีความว่าน่าจะเป็นลักษณะจวนตัวเลยต้องให้

๒. บางคนให้ทานเพราะกลัว กลัวถูกตำหนิขี้เหนียวเลยต้องให้ทาน

๓. บางคนให้ทานเพื่อตอบแทนคุณ เช่น คนหนึ่งเคยช่วยเหลือเรา เวลาเขาเดือดร้อนเราจึงต้องช่วยกลับ

๔. บางคนให้ทานเพราะหวังว่าวันข้างหน้าจะได้รับสิ่งตอบแทน

๕. บางคนให้ทานเพราะเห็นว่าการทำงานเป็นสิ่งดี

๖. บางคนให้ทานเพราะคิดว่าตนเองอยู่ในสถานะดีกว่าและช่วยตัวเองได้ ในขณะที่บางคนอยู่ในฐานะที่แย่และช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงควรทำทาน

๗. บางคนให้ทานเพราะอยากได้ชื่อเสียงเกียรติยศ

๘. บางคนให้ทานเพื่อประดับหรือปรุงแต่งจิตของตนเอง^{๑๘๕}

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าคนในสังคมมีความเชื่อการให้ทานที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ และการให้ทานในสังคมก็เกิดจากแรงจูงใจในหลายๆ ด้านของสังคม การให้ทานจึงเป็นหลักแห่งการแบ่งปันช่วยเหลือกันในสังคมที่จะช่วยทำให้สังคมลดความเห็นแก่ตัวได้

๓. ความเชื่อด้านจิต-ปัญญา คือความเชื่อเกี่ยวกับหลักธรรมในขั้นต้น^{๑๘๖} โดยเฉพาะ ซึ่งชาวพุทธมีความเคารพนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึก มีศรัทธาเป็นแรงหนุนย่อมจะหาเวลาและโอกาสศึกษาความเป็นมาแห่งสิ่งเคารพ คือ พระรัตนตรัย เพื่อเพิ่มพูนศรัทธาความเชื่อให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น^{๑๘๗} ดังนั้น พระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่พุทธศาสนิกชนต้องยึดถือเป็นที่พึ่ง ดังจะเห็นได้จากการแสดงตนเป็นพุทธมามกะของเด็กนักเรียน^{๑๘๘} ที่ต้องให้สัตย์ปฏิญาณว่าจะยึดถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่ระลึกไปตลอดชีวิต เป็นพิธีกรรมขั้นพื้นฐานของเด็กเพื่อให้เกิดความเคารพความศรัทธาในเบื้องต้น

ความเชื่อในพระพุทธเจ้านั้น หมายถึง ความเชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีจริง ผู้เพียบพร้อมด้วยพระปัญญาคุณ คือเป็นผู้มีสติปัญญาความรู้ความสามารถที่ได้พัฒนาไปสู่ความหลุดพ้นด้วยพระองค์เอง แล้วจึงสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม เชื่อในพระวิสุทธิคุณ คือความเป็นผู้บริสุทธิ์ในศีลประกอบด้วยพุทธจริยวัตรอันงดงามปราศจากสิ่งเศร้าหมองทั้งหลาย คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ส่วนความเชื่อในพระมหากรุณาธิคุณนั้น เป็นการระลึกว่าพระองค์เป็นผู้เสียสละอย่างสูงสุด ที่ไม่ ปรีณิพพานเสียตั้งแต่แรก แต่ทรงประทับระครองสังขารของพระองค์เพื่อต้องการประกาศพระธรรม เพื่ออนุเคราะห์มนุษย์และสัตว์ รวมทั้งเทวดา มาร พรหม ให้ปฏิบัติตาม จะได้พ้นจากความทุกข์ทั้ง ปวง

^{๑๘๕} ศีลปาโล, ทานและสังฆทาน ฉบับคู่มือชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

^{๑๘๖} พระมหาสังเวช ฐมมเนตฺติโก, ความอัครจริยในพระธรรมวินัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประติพัทธ์, ๒๕๓๖), หน้า ๒๙.

^{๑๘๗} พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺจิตฺโต), กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔. ระบุในหัวเรื่องหน้าที่ชาวพุทธว่า การแสดงตนเป็นพุทธมามกะของนักเรียนเริ่มตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑.

^{๑๘๘} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๐/๓๔-๓๖.

ความเชื่อในพระธรรมนั้นหมายถึง เชื่อว่าพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นสังฆธรรมเป็นความจริงแท้ เป็นธรรมที่ปรากฏในอยู่ตามธรรมชาติแม้ว่าพระองค์จะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม เป็นธรรมที่พระองค์ค้นพบแล้วได้ประกาศ^{๑๘๘} ผู้ใดปฏิบัติตามก็จะได้เห็นผลเป็นที่ประจักษ์ คือความสุขแท้ที่ไม่อิงค้นหา โดยไม่จำกัดด้วยกาลเวลา พุทธศาสนิกชนควรน้อมรำลึกและนำมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน ผู้ปฏิบัติเองจะเป็นผู้ที่เข้าใจอย่างถ่องแท้ขององค์ธรรมนั้น และสุดท้ายคือความเชื่อในพระสงฆ์ เป็นความเชื่อว่าพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อันมีตัวอย่างพระสาวกและศาสนิกชนที่บรรลुरुธรรมแล้วในสมัยพุทธกาล พระสงฆ์เป็นผู้ที่ควรเคารพ ควรกราบไหว้ พร้อมกับเป็นผู้ที่ศาสนิกควรบำรุงอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔ และสิ่งจำเป็นต่อสมณะภาวะ

ความเชื่อด้านจิต-ปัญญา นั้นเป็นความเชื่อขั้นสูงโดยผู้ที่มีความเชื่อด้านนี้จะเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาธรรมะหรือเข้าใจในธรรมะตามความเป็นจริง ฉะนั้นการให้ทานด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญาจึงเป็นการให้ทานเพื่อความถึงพร้อมด้วยปัญญา ให้ทานเพื่อความสืบทอดคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อยกระดับจิตของผู้ให้และผู้รับ และเพื่อความบริสุทธิ์ของศีล

๒.๒.๔ ความหมายและความสำคัญของทานในพระพุทธศาสนา

ทาน คือ การให้ การบริจาค การเสียสละ ซึ่งได้ปรากฏให้คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ และออกเผยแผ่แสดงธรรม ในเบื้องต้นของการแสดงเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเลื่อมใสต่อหลักคำสอน จึงแสดงอนุบุพพิภพ ๕ ซึ่งมีทานกถาเป็นข้อแรก^{๑๘๙} ในบุญกิริยาวัตถุ มีทานเป็นเบื้องต้น^{๑๙๐} ในสังคหวัตถุ ๔ มีทานเป็นข้อแรก^{๑๙๑} นอกจากนี้ ทานยังปรากฏเป็นข้อแรกในบารมี ๑๐^{๑๙๒} ที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญมาก่อนจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

^{๑๘๘} วิ.มหา.(ไทย) ๔ /๒๗/๓๒.

^{๑๘๙} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๐.

^{๑๙๐} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

^{๑๙๑} ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓/๑/๔๑๔.

ทาน หมายถึง การให้^{๑๙๓} , สิ่งของที่ให้ ตรงกับภาษาอังกฤษ ว่า **alms** : money, clothes and food that are given to poor people. หรือ **Dāna** ; to give, to deal out,giving, dealing out, alms giving.^{๑๙๔}

คำว่า “ทาน” มาจากรากศัพท์บาลีว่า “ ทา ธาตุ ในความให้, ยุ บัจจยหลังธาตุ มี อา เป็นที่สุด ญฺ เป็น อก, เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ, บทวิเคราะห์ เทตติ ทายโก. (ผู้ใด) ย่อมให้, เหตุนั้น (ผู้ นั้น) ชื่อว่า ผู้ให้”^{๑๙๕}

ทาน (นป.) วัตถุอันบุคคลพึงให้

วิ. เทติ เอตุถาติ ทานํ. เจตนาเป็นเครื่องอันเขาให้

วิ. ทียติ อเนนาติ ทานํ . การสละ, การให้, การบริจาค

วิ. ทียเตติ ทานํ. ทียเตติ วา ทานํ. ทานํ วา ทานํ. ทา ทาเย, ยุ.

การชำระ, ความชำระ, ความสะอาด, ความบริสุทธิ์^{๑๙๖}

ทาน , ทาน- (ทานะ- , ทานนะ-) น. การให้^{๑๙๗}

ทาน เป็นกิริยาศัพท์ แปลว่า ให้ เป็นนามศัพท์ แปลว่า ของที่ให้ กิริยาที่ให้ไม่คิดเอาคืนกลับมา กล่าวโดยสามัญแห่งโวหารว่า ทานํ ในทานนั้นมีพรรณนาไว้โดยนิพพจนะว่า ทียติ เอเตนาติ = ทานํ วัตถุ นั้น ๆ มีขำว่น้ำ เป็นต้น อันบุคคลทั้งหลายย่อมให้ด้วยธรรมชาตินี้เป็นเหตุ

^{๑๙๓} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๒,๓๑๓/๕๑,๒๙๕.

^{๑๙๔} A S Hornby , Oxford Advanced Learner's **Dictionary of Current English**, OxfordUniversity ,page 30., Rhys davids, T.W. and Stede .W. **Pali-English Dictionary**. Printed in Great Britain by Antony Rowe Ltd, Chippenham, Wiltshire, Reprint 1999, p.138 .

^{๑๙๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, บาลีไวยากรณ์วิจิตร ภาคที่ ๒ อาขยาตและกิตก์, พิมพ์ครั้งที่ ๓๗, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๙๓.

^{๑๙๖} ประยูรค์ หลงสมบุญ, **พจนานุกรมมคธ-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ , (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓๓๓., (วิ. หมายถึง วิเคราะห์).

^{๑๙๗} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, ๒๕๔๒, หน้า ๕๒๔.

เพราะเหตุนั้น ธรรมชาตินั้น จึงชื่อว่าทาน ธรรมชาติเป็นเหตุให้ซึ่งวัตถุแห่งบุคคลผู้ให้ บริจาค เจตนามีไทยธรรมทานวัตถุเป็นสหาย ชื่อว่าทาน^{๑๙๘}

สรุปว่า ทาน หมายถึง การบริจาค การแบ่งปัน การเสียสละ การให้สิ่งของ ทั้งที่เป็นวัตถุ และไม่ใช่วัตถุคือคำสั่งสอน เป็นต้น ซึ่งแต่ละบุคคลก็จะมีจุดประสงค์ของการให้ทานที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ในสภาพแวดล้อมที่ตนเองอยู่

๒.๒.๕ จุดประสงค์ของการให้ทาน

การให้ทานของบุคคลมีเป้าหมายหรือจุดประสงค์ของการให้มีปรากฏให้เห็นในพระสูตรต่าง ๆ ซึ่งกล่าวถึงการให้ทานในพระสูตรต่าง ๆ แม้ในมังคลัตถที่ปนี ได้กล่าวถึงจุดประสงค์การให้ทานไว้ ๒ ประการ คือ

๑. ให้เพื่ออนุเคราะห์ คือ การช่วยเหลือสงเคราะห์คนยากไร้ด้วยความสงสารมีจิตเมตตา ไม่หวังผลตอบแทนจากสิ่งที่ตนให้ไป เพราะคิดว่า ผู้ที่มีความเดือดร้อน ตกยากลำบากเมื่อได้รับการช่วยเหลือ จะส่งผลให้เขามีจิตใจและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๒. ให้เพื่อบูชาคุณได้แก่ถวายทานในพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์สาวก เพราะเป็นผู้มีพระคุณแก่ชาวโลก^{๑๙๙} การให้ทานอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า ทานูปัติ ๘ คือ การให้ ข้าว น้ำ ผ้า ยานดอกไม้ ของหอม ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป เป็นทานแก่สมณะพราหมณ์

จุดประสงค์ของผู้ให้ คือ

๑. ให้เพื่อตายไปจะเกิดเป็น กษัตริย์ หรือเศรษฐี
๒. ให้เพื่อตายไปจะได้เป็น เทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา
๓. ให้เพื่อตายไปจะได้เป็น เทวดาชั้นดาวดึงส์
๔. ให้เพื่อตายไปจะได้เป็น เทวดาชั้นยามา
๕. ให้เพื่อตายไปจะได้เป็น เทวดาชั้นดุสิต
๖. ให้เพื่อตายไปจะได้เป็น เทวดาชั้นนิมานรดี
๗. ให้เพื่อตายไปจะได้เป็น เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี

^{๑๙๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, สุขาวินิจฉัย พลอยชุม รวบรวม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘๖.

^{๑๙๙} พระสิริมงคลจารย์, มงคลัตถที่ปนี แปล เล่มที่ ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗. , ปิ่น มุกข์กันท์, มงคลชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๑๑.

๘. ให้เพื่อตายไปจะได้เป็น พรหม^{๒๐๐}

สรุปว่า จุดประสงค์ของการให้ทานนั้นแตกต่างกันออกไปตามแต่ประเภทของทานและขึ้นอยู่กับบุคคลสมัยและสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ โดยหลัก ๆ คือการให้ทานเพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นที่กำลังเดือดร้อนและเป็นการให้ทานเพื่อตนเองในอนาคต ในชาติต่อไป

๒.๒.๖ ประเภทและขอบข่ายของทาน

การให้ทานในพระพุทธศาสนา มีหลายประเภท ในทานสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงทานไว้ ๒ ประเภท^{๒๐๑} คือ

๑. อามิสทาน การให้สิ่งของเป็นทาน
๒. ธรรมทาน การให้ธรรมเป็นทาน

อามิสทาน คือการให้วัตถุสิ่งของ การให้ปัจจัย ๔ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค^{๒๐๒} ส่วนธรรมทาน คือ การให้คำแนะนำสั่งสอนให้รู้ดีรู้ชั่ว หรือการแสดงธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศแล้ว อันเป็นเหตุสิ้นทุกข์และนำสุขมาให้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพื่อจะให้ เป็นประโยชน์แก่คนอื่น ๆ

พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญธรรมทานว่ามีผลเลิศกว่าอามิสทาน ดังปรากฏในทานสูตร ขุททกนิกาย อิติวุตตกะว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่างนี้ คือ อามิสทาน ๑ ธรรมทาน ๑ ภิกษุทั้งหลาย บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ”^{๒๐๓}

ในอรรถกถาจริยาปิฎก พระอรรถกถาจารย์ จำแนกทานไว้ ๓ ประเภท คือ

๑. การให้วัตถุที่ควรให้ (วัตถุทาน)
๒. การให้พระธรรมคำสั่งสอน (ธรรมทาน)
๓. การให้อภัยแก่คนหรือสัตว์ (อภัยทาน)

อามิสทาน แบ่งได้ ๒ อย่าง คือ แบ่งตามผู้ให้ (ทายก) และแบ่งตามเจตนาของผู้ให้

อามิสทานที่แบ่งตามผู้ให้ มี ๓ ประเภท คือ

๑. สามีทาน การให้ของที่ดีกว่าตนเองบริโภคนิสัย คือของเหล่าใดที่ตนเองไม่ค่อยได้ใช้ ก็ให้ของเหล่านั้นไป ทานเช่นนี้มีผลมาก
๒. สหายทาน การให้ของที่เหมือนกับที่ตนบริโภคนิสัย ทานเช่นนี้มีผลปานกลาง

^{๒๐๐} อัง.อภฺรฺก. (ไทย) ๒๓/๓๕/๒๕๒-๒๕๓.

^{๒๐๑} ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๕๘/๓๑๙, ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๕๘/๔๗๓.

^{๒๐๒} ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๑๐๐/๓๑๙, ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๕๘/๔๗๓.

^{๒๐๓} ขุ.จริยา.อ. (บาลี) ๑/๓๕๒, ขุ.จริยา.อ. (ไทย) ๙/๓/๖๑๘.

๓. ทาสทาน การให้ของที่เลวหรือของที่ตนเองไม่ใช้แล้ว เช่น ที่ให้แก่คนใช้ หรือให้แก่ สัตว์เดรัจฉาน ทานเช่นนี้มีผลน้อย^{๒๐๔}

อามิสทานที่แบ่งตามเจตนาของผู้ให้ มี ๒ ประเภท คือ

๑. สังฆทาน ทานที่ให้เพื่อส่วนรวม ไม่เจาะจงผู้ใดผู้หนึ่ง
๒. ปาฏิปุคลิกทาน ทานที่ให้เจาะจงแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง^{๒๐๕}

๒.๒.๖.๑ ระดับของทาน

การให้ทาน แบ่งเป็น ๓ ระดับ^{๒๐๖} คือ

๑. ทานระดับต้น คือ อามิสทาน การให้ปันสงเคราะห์กันด้วยวัตถุสิ่งของหรือปัจจัย ๔
๒. ทานระดับกลาง คือ ทานวิริติ (หมายถึงศีลด้วย) ได้แก่ การงดเว้นจากการทำบาป โดยปฏิบัติตามศีล ๕ ซึ่งจัดเป็นมหาทาน ดังปรากฏในอภิธานสูตร อังคุตรนิกาย อฎฐก-นิบาตว่า

ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศล ๘ ประการนี้ ย่อมนำสุขมาให้มีสุขเป็น ผลเป็นไปเพื่อ สวรรค์ เพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขห้วง บุญกุศล มีอารมณ์เลิศ ๘ ประการ คืออะไรบ้าง คือ ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในพระ ธรรมวินัยนี้ ยึดถือพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ เป็นผู้งดเว้น ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร มุสาวาทและการดื่มสุราและเมรัยอันเป็น ที่ตั้งแห่งความประมาท ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๕ ประการนี้ เป็นมหาทาน อันบัณฑิตรู้ว่า เป็นเลิศมีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก้ออันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญู ชนไม่คัดค้าน^{๒๐๗}

ข้อความในพระสูตรนี้ได้กล่าวถึงการหวังผลบุญ ๘ ประการ ๓ ประการแรก หมายถึง การ ยึดถือพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง และ ๕ ประการหลัง คือ การประพฤติตามศีล ๕ จัดเป็นมหาทาน เพราะเป็นอภัยทาน คือการให้ความไม่มีเวร ความไม่มีภัย แก่สัตว์ทั้งหลาย ทั้ง เป็นไปเพื่อความสงบสุขแก่ตนเองและสังคมด้วย ทานประเภทนี้จัดเป็นศีล เพราะมีผลมากกว่าทาน ทั้งปวง ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสทานประเภทนี้ว่าเป็นมหาทาน

^{๒๐๔} อัง. ปญจก.อ. (บาลี) ๓/๓๔/๒๒, อัง. ปญจก.อ. (ไทย) ๓/๘๑.

^{๒๐๕} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๓๗๙-๓๘๐/๓๒๓-๓๒๕, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๗๙-๓๘๐/๔๒๗-๔๓๐.

^{๒๐๖} กรีสฎา เทียรทอง, "การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพุทธศาสนาและคริสต์ ศาสนาและผลของความเชื่อนั้นที่มีต่อวิถีดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนและคริสตศาสนิกชน", **ปริญญาอักษร-ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), หน้า ๒๓.

^{๒๐๗} อัง. อฎฐก. (บาลี) ๒๓/๓๙/๒๐๑-๒๐๒, อัง. อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๓๙/๒๙๙-๒๓๐.

๓. ทานระดับสูง คือ อภัยทานและธรรมทาน อภัยทาน ได้แก่ การไม่ผูกพยาบาท อาฆาตจองเวร การชนะความชั่วด้วยความดี ส่วนธรรมทานมีอยู่ ๒ ระดับ คือ ระดับโลกียะ หมายถึง การแสดงธรรมที่เกี่ยวกับเรื่องโลกธรรม และระดับโลกุตตระ หมายถึง การแสดงธรรมที่เป็นเครื่องปฏิบัติไปสู่ความหลุดพ้นจากวัฏฏะ ผลแห่งทานก็จะต่างระดับกัน คือ ระดับโลกุตตระ ผลของทานก็คือทำให้พ้นจากสิ่งที่มีโทษประโยชน์ และทำให้ก้าวล่วงวัฏฏสงสารเสียได้ ส่วนระดับโลกียะนั้น ผลของธรรมทานระดับนี้ ก็เพื่อเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นแห่งการให้ทานทุกประการ และเป็นเหตุอันเป็นต้นเค้าเพื่อการได้ทรัพย์สมบัติทุกอย่าง การให้ธรรมทั้งสองระดับ จัดเป็นทานที่เลิศ ดังปรากฏในนิทานสูตรว่า “ในทาน ๒ อย่างนั้น คือ อามิสทาน และธรรมทาน ธรรมทานนั้นเป็นเลิศ”^{๒๐๘}

๒.๒.๗ ผู้ให้ทานและผู้รับทาน

ผู้ให้และผู้รับทาน^{๒๐๙} ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้ากำหนดไว้คือ พุทธบริษัท ๔ ประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ซึ่งมีหน้าที่บำรุงอุปฐาก

๑ ผู้ให้ทาน ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า ทายก (ผู้ให้ชาย) ทายิกา (ผู้ให้หญิง)^{๒๑๐} คุณสมบัติของทายก คือ ก่อนให้ก็มีใจดี ขณะให้ก็มีจิตใจเลื่อมใส เมื่อให้แล้วก็มีใจชื่นบาน มีความยำเกรงในผู้รับ และอุปฐากบำรุง

๒ ผู้รับทาน ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า ปฏิคาหก (ผู้รับ) จะเป็นบุคคลดีมาก ดีน้อย หรือเลวอะไรก็ตาม ทานนั้นมันก็ต่าง ๆ กัน^{๒๑๑} มีองค์ ๓ คือ เป็นผู้ปราศจากราคะเป็นผู้ปราศจากโทสะ เป็นผู้ปราศจากโมหะ หรือเป็นพระอริยบุคคล เมื่อผู้ให้ผู้รับมีคุณสมบัติดังกล่าวย่อมได้รับผลบุญคือความสุข

๒.๒.๗.๑ สิ่งที่ควรให้ทาน

ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา การให้ทานมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการคือ ผู้ให้ทาน (ที่เรียกว่า ทายก) สิ่งที่ให้ทาน (ที่เรียกว่า วัตถุทานหรือทานวัตถุ) และผู้รับทาน (ที่เรียกว่า ปฏิคาหก) จึงจะสัมฤทธิ์ผลตามกระบวนการของการให้ทาน ในการให้ทานผู้ให้ต้องมีเจตนาเป็นสำคัญ ซึ่งมีอยู่ ๓ ประการคือ

^{๒๐๘} ชุ.อิตติ. (บาลี) ๒๕/๘๘/๔๗๓, ชุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๗๓.

^{๒๐๙} ศัพท์ทางศาสนาใช้ว่า “ปฏิคาหก” หมายถึง ผู้รับทาน ผู้รับของถวาย หรือเป็นทักษิณะบุคคลคือผู้ควรรับของทำบุญ.

^{๒๑๐} พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๙๔.

^{๒๑๑} พุทธศาสนิกฯ, ทาน ศील ภาวนา, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๑๙.

๑. บุปผเจตนา คือ ความตั้งใจก่อนที่จะให้ทาน ผู้ให้ทานมีความยินดี เริ่มตั้งแต่คิดจะกระทำการแล้วเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ที่เป็นอุปกรณ์แห่งทาน ขณะที่จัดสรรสิ่งของนั้นจิตมีความยินดี คิดว่า “เราจะทำการฝังขุมทรัพย์สมบัติที่จะติดตามตนไปในกาลทุกเมื่อ”^{๒๑๒}

๒. มุญจนเจตนา คือ ความตั้งใจในขณะที่กำลังให้ทาน ขณะที่ทลายกำลังให้ทานนั้นมีจิตผ่องใส บรรจงวางวัตถุทานลงที่มือของทักษิณบุคคล ทำจิตให้เลื่อมใสว่า “เรากำลังถือเอาสาระจากทรัพย์ที่ไม่มีสาระ”^{๒๑๓}

๓. อปราปรเจตนา คือ ความตั้งใจหลังจากให้ทาน หมายถึง จิตของผู้ให้ทานมีความเบิกบาน เมื่อระลึกถึงการกระทำทานของตนคราวใดก็มีความอิมใจ เกิดปีติในทานนั้นว่า “ทานที่ท่านผู้รับบุญผู้ดีไว้ เราได้กระทำตามแล้ว ทานของเราสำเร็จประโยชน์ด้วยดี”^{๒๑๔}

เจตนาแห่งผู้กระทำการดังกล่าวนี้ เป็นเหตุนำความสุขมาให้แก่ผู้กระทำและเป็นไปเพื่อประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ส่วนผู้รับทานจะกล่าวในทักษิณบุคคลข้างหน้า ในที่นี้จะกล่าวถึงทานวัตถุหรือสิ่งที่ควรให้ทานก่อน

สิ่งที่ควรให้ทาน จัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในกระบวนการของการให้ทาน และสิ่งที่ควรให้ทานตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาก็มีทั้งที่เป็นวัตถุสิ่งของ (รูปธรรม) และสิ่งที่มีชีวิต (นามธรรม) หลักฐานที่กล่าวถึงสิ่งที่ควรให้เป็นทาน พอจะนำมากล่าวในที่นี้ดังนี้

ในอรรถกถาแห่งจริยาปิฎก^{๒๑๕} กล่าวถึงวัตถุที่ควรให้เป็นทาน ๓ อย่างคือ (๑) อามิสทาน (๒) อภัยทาน (๓) ธรรมทาน ในทานทั้ง ๓ ประการนี้ อามิสทาน เป็นการให้วัตถุสิ่งของ หรือที่เรียกว่า ทานวัตถุ ในสังคิตีสูตรและอรรถกถาแห่งจริยาปิฎก ได้กล่าวถึงวัตถุที่พระโพธิสัตว์ควรให้ไว้ ๑๐ ประการคือ

๑. อันนะ ข้าวรวมไปถึงของเคี้ยวของกินทุกชนิด
๒. ปานะ น้ำดื่ม น้ำผลไม้ และน้ำหวาน
๓. วัตถุ ผ้าคือเครื่องปกปิดร่างกาย มีผ้าห่มและผ้าห่ม เป็นต้น
๔. ยานะ ยานพาหนะ
๕. มาลา ดอกไม้ทุกชนิด
๖. คันธะ ของหอมทุกชนิด

^{๒๑๒} อง.ปญจก.(บาลี) ๒๒/๓๗/๓๖-๓๗.

^{๒๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

^{๒๑๔} อ้างแล้ว.

^{๒๑๕} จริยา.อ.(บาลี) ๓๕๒, ชุ.จริยา.อ.(ไทย)๗/๓/๖๑๘.

๗. วิเลปนะ เครื่องลูปไม้
๘. เสยยา ที่นอนอันมีเตียงและตั้ง เป็นต้น
๙. อวสเถ ที่พักอาศัย
๑๐. ปทีเปยยะ ประทีปและโคมไฟต่างๆ^{๒๑๖}

หากพิจารณาจากทานวัตถุที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นวัตถุทานชนิดใดบรรดามี ล้วนสงเคราะห์ลงในวัตถุทานทั้ง ๑๐ ประการนี้ทั้งสิ้น นอกจากนั้น ในคัมภีร์มังคลัตถที่ปนี ท่านยังได้อธิบายขยายความคำว่า “น้ำดื่ม” ไว้อีกว่าหมายถึงน้ำปานะ ๑๖ อย่างคือ

๑. น้ำผลมะม่วง
๒. น้ำผลหว่า
๓. น้ำกล้วยมีเมล็ด
๔. น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด
๕. น้ำมะขาง
๖. น้ำผลจันทร์
๗. น้ำเหง้าอุบล
๘. น้ำมะพร้าว
๙. น้ำผลเล็บเหยี่ยว
๑๐. น้ำพุทราเล็ก
๑๑. น้ำพุทราใหญ่
๑๒. น้ำเปรียง (น้ำเนยใส)
๑๓. น้ำมันจากงา หรือจากเมล็ดพืชทุกชนิด
๑๔. น้ำมันจากคนหรือสัตว์
๑๕. น้ำข้าวยา
๑๖. น้ำปรุงจากรสต่างๆ มีน้ำผักดอง เป็นต้น^{๒๑๗}

^{๒๑๖} ฦง.อฎฐก.(ปาลี)๒๓/๓๕/๑๙๖, ฦง.อฎฐก.(ไทย)๒๓/๓๕/๒๙๒.

^{๒๑๗} ชุ.ม.(ปาลี) ๒๙/๑๕๙/๓๑๐, ชุ.ม.(ไทย) ๒๙/๑๕๙/๔๔๔.

ในวนโรปสูตรได้กล่าวถึงวัตถุที่ให้ทานว่า ชนเหล่าใดสร้างวัดวาอาราม ปลูกสวนไม้ ดอกไม้ผล ปลูกต้นไม้ให้ร่มเงาสร้างสะพาน สระน้ำ บ่อน้ำ และบ้านเรือน ที่พักอาศัยให้เป็นทาน บุญย่อมเจริญแก่เขาทั้งกลางวันและกลางคืน ตลอดกาลทุกเมื่อ ชนเหล่านั้นยังตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล จึงไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอน^{๒๑๘}

นอกจากนั้น พระพุทธเจ้ายังทรงอนุญาตให้ถวายเภสัชแก่ภิกษุใช้ ซึ่งหมายเอาเภสัชทั้ง ๕ ประการคือ

๑. เนยใส
๒. เนยขี้ผึ้ง
๓. น้ำมัน
๔. น้ำผึ้ง
๕. น้ำอ้อย^{๒๑๙}

ถึงอย่างไรก็ตาม มีการให้ทานด้วยวัตถุบางประเภท ไม่จัดว่าเป็นการให้ทาน เพราะไม่ยังผลหรืออานิสงส์แก่ผู้ให้ตามปรารถนา ซึ่งท่านจำแนกไว้ ๑๐ ประการคือ

๑. อิตถิทาน การให้หญิงแก่ชายเพื่อเมถุนธรรม
๒. อุสมะทาน การให้แม่โคแก่พ่อโค
๓. มีชชะทาน การให้น้ำเมาคือ สุราและเมรัย
๔. จิตตะภณะทาน การให้รูปภาพเขียน ภาพที่งามวิจิตร
๕. สัตถะทาน การให้ศาตราหรืออาวุธ
๖. วิสะทาน การให้ยาพิษ
๗. สังขลิกทาน การให้โช่ตรวนที่จะพึงใส่ของจำ
๘. กุกุกุฏทาน การให้แม่ไก่แก่พ่อไก่
๙. สุกรทาน การให้แม่สุกรแก่พ่อสุกร
๑๐. มานุกุฏตุลา การให้คะแนนเครื่องนับและตราชู^{๒๒๐}

^{๒๑๘} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๔๗/๓๗, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๗/๖๑.

^{๒๑๙} วิ.มหา.(ไทย) ๒/๖๒๒/๑๔๓.

^{๒๒๐} วิ.ปริ.(บาลี) ๘/๘๗๘/๓๒๖, อง.นวก.อ.(ไทย) ๔/๗๘๕.

๒.๒.๘ แรงจูงใจในการให้ทาน

การให้ทานตามที่กล่าวมานั้น แต่ละคนก็มีเหตุผลในการให้ทานแตกต่างกันไป ดังพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระสาวกถึงสาเหตุแห่งการให้ทานในทานสูตรไว้ ๘ ประการคือ

๑. บางคนให้ทาน เพราะชอบพอกัน
๒. บางคนให้ทานเพราะโกรธ
๓. บางคนให้ทาน เพราะหลง
๔. บางคนให้ทาน เพราะกลัว
๕. บางคนให้ทาน เพราะนึกว่า บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เคยให้มา เคยทำมา เราไม่ควรให้เสียวงศ์ตระกูลดั้งเดิม

๖. บางคนให้ทาน เพราะนึกว่า เราให้ทานนี้แล้ว เมื่อกายแตกดับตายไปจักเข้าถึงคติโลกสวรรค์

๗. บางคนให้ทาน เพราะนึกว่า เมื่อเราให้ทานนี้ จิตย่อมเลื่อมใส ความเบิกบานใจ ความดีใจ ย่อมเกิดขึ้นตามลำดับ

๘. บางคนให้ทานเพื่อประดับปรุงแต่งจิตของตน^{๒๒๑}

ในสังคีตสูตร ก็ได้กล่าวถึงสาเหตุของการให้ทานไว้ ๘ ประการเช่นกันคือ

๑. บางคนให้ทาน เพราะประจวบเหมาะ (มีผู้รับมาถึงเข้าก็ให้ทาน)
๒. บางคนให้ทาน เพราะกลัว
๓. บางคนให้ทาน เพราะคิดว่า เขาได้เคยให้แก่เรา
๔. บางคนให้ทาน เพราะคิดว่า เขาจักให้แก่เรา
๕. บางคนให้ทาน เพราะคิดว่า การให้ทานเป็นการดี
๖. บางคนให้ทาน เพราะคิดว่า เราหุงต้ม คนเหล่านี้มิได้หุงต้ม เราหุงต้มอยู่จะไม่ให้แก่ผู้ที่มีได้หุงต้มย่อมไม่สมควรดังนั้น เขาจึงให้ทาน

๗. บางคนให้ทาน เพราะเรา เมื่อเราให้ทานนี้แล้ว เกียรติศัพท์อันงามของเราย่อมระบือไป

๘. บางคนให้ทานเพื่อความสบายอกสบายใจ^{๒๒๒}

^{๒๒๑} อง.อภฺรฐก.(บาลี) ๒๓/๓๓/๑๙๔, อง.อภฺรฐก.(ไทย) ๒๓/๓๓/๒๘๘-๒๘๙.

^{๒๒๒} ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๓๓๖/๒๒๗, ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๓๖/๓๔๕.

ในสังคีตสูตรเช่นเดียวกัน ได้กล่าวถึงสาเหตุของการให้ทานและความปรารถนาที่จะสำเร็จได้ไว้อีก ๘ ประการคือ

๑. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ให้ทานไป เพราะได้เห็นกษัตริย์พราหมณ์ คฤหบดี มีความสมบูรณ์ด้วยกามคุณห้า จึงคิดว่า เมื่อตายแล้วจักเข้าถึงความเป็นสหายของกษัตริย์ พราหมณ์ คฤหบดี ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิต เพื่อคุณธรรมเบื้องสูงจึงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจักสำเร็จได้เพราะจิตบริสุทธิ์

๒. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ให้ทาน เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกามีอายุยืนมีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายแล้วจักเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิต เพื่อคุณธรรมเบื้องสูงจึงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๓. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ตนให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์มีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายแล้ว จักเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิต เพื่อคุณธรรมเบื้องสูงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๔. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ตนให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาชั้นยามาอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายแล้วจักเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นยามา ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิต เพื่อคุณธรรมเบื้องสูง จึงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๕. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ตนให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาชั้นดุสิตมีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายแล้วจักเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นดุสิต ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิต เพื่อคุณธรรมเบื้องสูง จึงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๖. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ตนให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาชั้นนิมมานรดีมีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายแล้ว จักเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นนิมมานรดี ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิต เพื่อคุณธรรมเบื้องสูง จึงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๗. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ตนให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีมีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่าเมื่อตายแล้ว จักเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิต เพื่อคุณธรรมเบื้องสูง จึงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๘. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ตนให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาในหมู่พรหมมีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายแล้ว จักเข้าถึงความเป็น สหายของเทวดาในหมู่พรหม ได้ตั้งอธิฐานจิต อบรมจิต เพื่อคุณเบื้องสูง จึงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์^{๒๒๓} จากพระสูตรนี้ ได้กล่าวถึงสาเหตุแห่งการให้ ทานและความปรารถนาของผู้ให้ทานที่จะสำเร็จผลได้ เพราะได้ตั้งอธิฐานจิต มีการอบรมจิต เพื่อ พัฒนาจิตให้มีคุณธรรมให้สูงขึ้น และที่สำคัญผู้ให้ต้องเป็นผู้มีศีลด้วย ความปรารถนาจึงจะ สำเร็จได้ตามที่ต้องการ

ในทานสูตรแสดงให้เห็นว่า บางคนให้ทานตั้งความหวังที่จะได้สิ่งที่ตนปรารถนา โดยมากก็จะเป็นทรัพย์สมบัติ ลาภ ยศ ชื่อเสียง หรือไม่ก็เป็นความสุขเป็นสิ่งตอบแทน บางคนเกิด ความกลัวต่างๆ นานา เป็นต้นว่า กลัวคนอื่นจะนิินทา กลัวคนอื่นจะนำเอาเรื่องของตนไปพูดในทาง ที่ไม่ดี กลัวภัยอันตรายต่างๆ จะตกมาถึงตน กลัวว่าตายไปแล้วจะไม่มีกินมีใช้ และยังมีอีกหลาย สารพัดปัญหาที่จะทำให้กลัว บางคนมีความยากจน อดมือกินมือก็คิดว่า คงจะเป็นเพราะชาติก่อนๆ เราไม่เคยทำบุญให้ทาน มาชาตินี้จึงได้เกิดมายากจน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ในชาติต่อไป เราจะต้อง ทำบุญให้ทานในชาตินี้ให้มากๆ บางคนให้ทานแก่พระภิกษุ สามเณร เพราะเห็นว่า ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ หุงหาอาหารเองไม่ได้ หรือเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่ได้ทำประโยชน์แก่ส่วนรวม จึงได้ให้ทาน บางคน เพื่อกำจัดความตระหนี่ที่ฝังแน่นอยู่ในจิตให้เบาบางลง เพื่อฝึกจิตให้มีความเสียสละ ยึดเอาคุณธรรม มาไว้ในใจและพัฒนาจิตให้เข้าถึงความจริงแท้แห่งชีวิต และสาเหตุของการให้ทาน

สรุปว่าแรงจูงใจในการให้ทานของบุคคลเกิดจากแรงผลักดันจากภายในบุคคลและ สิ่งแวดล้อมรอบข้างให้แสดงออกมาเพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นที่กำลังได้รับความทุกข์ให้ได้รับประโยชน์ ของทานมากที่สุดตามกำลังของผู้ให้และแรงจูงใจในการให้ทานก็เพื่อตนเองได้สะสมเป็นบารมีต่อไป ในอนาคตด้วย

^{๒๒๓} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๓๗/๒๒๗, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๗/๓๔๕-๓๔๗.

๒.๒.๙ ประโยชน์ของการให้ทาน

ประโยชน์ของการให้ทาน หรือที่ทางศาสนาเรียกว่า “อานิสงส์” ก็คือประโยชน์หรือผลที่เกิดจากการให้ทานนั่นเอง ซึ่งจะมีผลเกิดขึ้นทั้งแก่ผู้ให้ทานและผู้รับทาน แต่ถ้าพูดถึงอานิสงส์ของการให้ทานจะหมายถึง ผลทานที่เกิดขึ้น มีขึ้นแก่ผู้ให้เป็นสำคัญ เฉพาะผู้ให้ทาน ไม่ว่าจะให้ด้วยเหตุผลประการใดก็ตาม (ตามที่กล่าวมาแล้วนั้น) ผู้ให้ย่อมจะได้รับอานิสงส์คือ ผลที่เกิดจากการให้ทานนั้น

พระพุทธเจ้า ทรงแสดงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้ให้ทานไว้ ๕ ประการคือ

๑. ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รัก ที่พอใจของคนหมู่มาก
๒. สัตบุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ทาน
๓. กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรไป
๔. ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากกรรมของคฤหัสถ์
๕. ผู้ให้ทาน หลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๒๒๔}

การให้ทานจะให้กับทักษิณบุคคล หรือผู้รับทานระดับใดก็ตาม ผู้ให้ย่อมจะได้รับอานิสงส์หรือผลจากการให้ทานนั้นทั้ง ๕ ประการดังกล่าว แต่ถ้าพูดถึงอานิสงส์ว่าจะได้มากน้อยเพียงใด ก็ต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆ อีก เช่น ผู้ให้ทาน ผู้รับทาน วัตถุทาน ยกตัวอย่าง วัตถุทาน หากเป็นการให้วัตถุเป็นทานก็มีอานิสงส์ระดับหนึ่ง แต่ถ้าให้ธรรมเป็นทานถือว่าชนะการให้ทั้งปวง^{๒๒๕}

นอกจากนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงอานิสงส์หรือประโยชน์ของการให้ทาน ซึ่งเป็นการตอบคำถามที่สุภมาณพโตทยบุตรว่า การให้ทานเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหากมาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเป็นผู้มีโชคมาก ดังข้อความตอนหนึ่งในจุฬามณีวงศ์ว่า

ดูก่อนมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้ จะเป็นสตรีหรือบุรุษก็ตาม ย่อมให้ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย ประทีปโคมไฟ แก้วสมณะหรือพราหมณ์ เขา

ปัญญารู้ชัดอย่างนี้แล้ว ควรใช้สอยโภคทรัพย์และให้ทาน เมื่อให้ทานและใช้สอยตามควรแล้วจะไม่ถูกดิฉิน นินทา ฟังถึงสถานะอันเป็นแดนสวรรค์^{๒๒๖}

^{๒๒๔} อัง.ปญจก.(บาลี)๒๒/๓๕/๓๕-๓๖, อัง.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๓๕/๓๕-๓๖.

^{๒๒๕} ขุ.ขุ.(บาลี)๒๕/๓๕๔/๑๔๔, ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๓๕๔/๗๘.

^{๒๒๖} ส.ส.(บาลี)๑๕/๔๑/๓๕, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๑/๕๗-๕๘.

มีปัญหาเกี่ยวกับประโยชน์แห่งการให้ทานปรากฏอยู่ทุกยุคสมัย แม้ในสมัยพุทธกาลก็มีผู้สงสัยในการกระทำทานเช่นกันว่า การกระทำทานด้วยความเชื่อ เพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายไปแล้ว เขาจะได้บริโภคทานนั้นหรือไม่ ปัญหานี้พระพุทธเจ้าทรงแก้ไว้ในชาตุนุสสุตที่กล่าวว่า

ทานนั้นจะสำเร็จแก่ผู้ตายไปก็เฉพาะในฐานะที่เขาจะรับได้ ถ้าไม่อยู่ในฐานะที่จะรับได้ก็ไม่สำเร็จประโยชน์ หากผู้ตายไม่อยู่ในฐานะที่จะรับ แม้ทานที่ให้แล้วก็ไม่ไร้ผล ฐานะที่ผู้ตายไม่สามารถจะได้รับความบุญที่อุทิศให้ ได้แก่ ผู้ที่ตายไปเกิดในนรก เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เกิดเป็นมนุษย์ เกิดเป็นเทวดา สัตว์เหล่านี้จะมีอาหารเฉพาะตนอยู่แล้ว ฉะนั้นบุญที่ญาติอุทิศไปให้เขาจึงไม่ได้รับ แต่ถ้าหากผู้ตายไปเกิดเป็นเปรต ญาติทำบุญอุทิศให้สัตว์ประเภทนี้จึงจะได้รับ และการที่ญาติทั้งหลายที่ตายไปแล้วจะไม่ไปเกิดเป็นเปรตก็เป็นไปไม่ได้ เพราะเวลาผ่านมานานแล้ว

กรรมหรือการกระทำที่ทำให้ไปเกิดในนรก สัตว์เดรัจฉาน ได้แก่ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพ้อเจ้อ มีความอยากได้ของผู้อื่น มีจิตปองร้าย มีความเห็นผิด ส่วนการกระทำที่ทำให้ไปเกิดเป็นมนุษย์ หรือเทวดา ก็คือ การไม่กระทำความผิดกล่าวข้างต้นนี้

บางคนแม้จะกระทำการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ มีความเห็นผิด แต่ได้ให้ทานด้วยข้าว น้ำ ผ้า ยาน มาลา ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีปแก่ สมณพราหมณ์ เมื่อตายไปจะเกิดเป็นช่าง หรือสุนัข จะมีข้าว น้ำ มาลา และเครื่องประดับต่างๆ เพราะกรรมคือการให้ทานนั้น

บางคนเมื่อมีชีวิตอยู่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ มีความเห็นชอบ ได้ให้ทานแก่ สมณพราหมณ์ เมื่อตายไปจะเกิดเป็นมนุษย์ หรือเทวดา จะได้รับเบญจกามคุณที่เป็นมนุษย์ และเบญจกามคุณของเทวดา เพราะกรรมคือการให้ทานนั้น^{๒๒๗}

การให้ทานถือเป็นหลักปฏิบัติอย่างหนึ่งของพุทธศาสนิกชนและจากประโยชน์ของการให้ทานที่กล่าวมา พอสรุปได้ดังนี้

๑. ประโยชน์ในปัจจุบัน (ทิฏฐธมมิกัตถ) เป็นประโยชน์ขั้นต้นที่ผู้ให้ทานจะพึงได้รับ เป็นประโยชน์ที่เห็นได้โดยง่าย เช่น การได้ความรักความพอใจ คนดีเข้ามาคบหาสมาคมด้วย ชื่อเสียงอันดีงามย่อมขจรไปทั่ว มีทรัพย์สมบัติ มีฐานะ มีชีวิตที่เป็นสุขโดยสรุปคือ มีลาภ ยศ สุข สรรเสริญ

๒. ประโยชน์ในเบื้องหน้า (สมปรายิกัตถ) เป็นประโยชน์ระดับกลาง มีความลึกซึ้งกว่าระดับแรก เป็นคุณค่าของชีวิตภายในที่สามารถจะพัฒนาให้ก้าวเข้าไปสู่ระดับสูง ระดับนี้จะไม่ยึดติดในวัตถุ แต่จะให้ความสำคัญแก่คุณธรรม ยึดมั่นในการทำความดี ดำเนินชีวิตอยู่เหนือแรงจูงใจทางวัตถุ เป็นอยู่อย่างมีความหวังในชีวิต มีการสมาคมกับคนอื่นด้วยความจริงใจ กระทำกิจที่ชอบธรรม

^{๒๒๗} อัง.ทสก.(บาลี)๒๔/๑๗๗/๒๒๑-๒๒๕, อัง.ทสก.(ไทย) ๒๔/๑๗๗/๓๒๕-๓๒๗.

ด้วยความรัก รู้จักฝึกฝนตนเอง ควบคุมอารมณ์ฝ่ายต่ำ ไม่ล่วงล้ำกระทำความผิด มีความอดทน และมีชีวิตเพื่อผู้อื่นโดยการเสียสละ แบ่งปัน เอื้ออาทรต่อคนอื่น เป็นต้น

๓. ประโยชน์สูงสุด (ปรมตถ) เป็นประโยชน์ระดับสูงที่สืบเนื่องมาจากระดับ (๑) และ (๒) เป็นอนิสงส์ขั้นสุดท้ายแห่งการให้ทาน เป็นขั้นที่จะบรรลุสาระแห่งชีวิต คือ รู้แจ้งแห่งสภาพของสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เป็นผู้หมดเครื่องผูกมัดทั้งปวงถึงความหลุดพ้น (วิมุตติ)^{๒๒๘} และได้ปฏิบัติสมาธิ^{๒๒๙}

สรุปได้ว่า การให้ทานนั้นมีประโยชน์อยู่ ๓ ประการด้วยกัน คือประโยชน์ในปัจจุบัน เมื่อทำทานแล้วก็มีคนรู้จัก ประโยชน์ในเบื้องหน้า คือการทำทานเพื่อให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่นให้เขาได้รับโอกาสที่ดีคลายความทุกข์จากความเดือดร้อน และผู้ให้ทานก็มีความสุขด้วยการเสียสละ แบ่งปัน เอื้ออาทรต่อคนอื่น และประโยชน์สูงสุด ตระหนักรู้สภาพอะตามความเป็นจริงเข้าใจการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

๒.๓ พฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น

พฤติการณ์การช่วยเหลือหรือพฤติการณ์เอื้อเฟื้อ (altruism) ถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์รูปแบบหนึ่ง คำว่า altruism มาจากรากศัพท์ภาษาลาติน ซึ่งประกอบด้วย คำ ๒ คำ คือ alter แปลว่า other และคำว่า ism ซึ่งหมายถึง การเข้าเผชิญหน้ากับผู้อื่น^{๒๓๐} ผู้อื่นในความหมายของพฤติกรรมการช่วยเหลือจะหมายรวมถึงคนอื่น ๆ ทุกคน ถึงแม้จะเป็นคนแปลกหน้าก็ตาม ยิ่งไปกว่านั้น พฤติกรรมที่ช่วยเหลือผู้อื่น ยังแสดงออกมาเพื่อช่วยเหลือมากกว่าจะผูกพันห่วงใยตนเอง และคนใกล้ชิด พฤติกรรมนี้เป็นพฤติกรรมที่กระทำเพื่อให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

^{๒๒๘} วิมุตติคือ ความหลุดพ้นจากกิเลส ท่านจัดไว้ ๕ ประการคือ (๑) ตัทธวิมุตติ การพ้นชั่วคราว (๒) วิกขัมภณวิมุตติ การพ้นด้วยการข่มไว้ (๓) สมุจเฉทวิมุตติ การพ้นด้วยการตัดขาด (๔) ปฏิปัสสทธิวิมุตติ การพ้นด้วยความสงบ และ (๕) นิสสรณวิมุตติ การพ้นด้วยการหลีกไป.

^{๒๒๙} ปฏิสัมภิตาคือ การแตกฉานทางปัญญามี ๔ ประการคือ (๑) อัตถปฏิสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในอรรถ (๒) ธัมมปฏิสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในธรรม (๓) นิรุกติปฏิสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในภาษา และ (๔) ปฏิภาณปฏิสัมภิตา ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ).

^{๒๓๐} พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์, และคณะ, จิตวิทยาสังคมร่วมสมัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยามศึกษาจำกัด, ๒๕๓๑), หน้า ๒๓๕.

๒.๓.๑ ความหมายของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละ

มีผู้ให้ความหมายพฤติกรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละไว้หลายคน ดังนี้

กรมการศาสนา^{๒๓๑} ได้ให้ความหมายของความเอื้อเฟื้อไว้ว่า ความเอื้อเฟื้อหมายถึง การแสดงความปรารถนาดีต่อผู้อื่นด้วย กาย วาจา ตลอดทั้งการให้ปันวัตถุ สิ่งของ

พระราชวิสุทธิโมลี^{๒๓๒} กล่าวว่า การเสียสละ หมายถึง

๑. การมีจิตเมตตาโอบอ้อมอารี เสียสละสิ่งของและแรงงานของตนเพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น การบริจาคเสื้อผ้า อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ เป็นต้น

๒. การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม

๓. การบริจาคเพื่อช่วยเหลือสาธารณะประโยชน์ เช่น สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล ถนน เป็นต้น

๔. การส่งเสริมผู้มีความเสียสละ และไม่ยกย่องผู้ที่ไม่เสียสละ

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ^{๒๓๓} ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละไว้ดังนี้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หมายถึง อุดหนุน เจือจาน แสดงน้ำใจดีต่อผู้อื่นให้ประโยชน์แก่ ผู้อื่นด้วยความโอบอ้อมอารี

เสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่คนที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา รวมทั้งการรู้จักระงับอารมณ์ของตนได้ พฤติกรรมเอื้อสังคมมีผู้ให้ความหมายไว้หลายคน ดังนี้

ไอเซนเบิร์ก และคณะ (Eisenberg & Fabes,)^{๒๓๔} ได้กล่าวถึงพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยรวมเอาการกระทำต่าง ๆ ดังนี้คือ

^{๒๓๑} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือสอนจริยศึกษาชั้น ป.๕**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๑), หน้า ๒๘.

^{๒๓๒} พระราชวิสุทธิโมลี, **หลักธรรมการอยู่ร่วมกัน**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๖), หน้า ๑๐๐.

^{๒๓๓} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุงพ.ศ. ๒๕๓๓)**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๑๑๘.

^{๒๓๔} Eisenberg, N., & Fabes, R.A. "Social, emotional, and personality development " Prosocial development, **Handbook of child psychology** : Vol 3. : 701 – 778.

การช่วยเหลือ (helping) หมายถึงความพยายามที่จะแบ่งเบาหรือบรรเทาความต้องการของผู้อื่น โดยไม่มีอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง รวมทั้งการช่วยเหลือ ให้ผู้อื่นบรรลุถึงเป้าหมาย ให้ข้อมูล หรือสิ่งของที่ไม่ใช่ของตนเองกับผู้อื่น

การแบ่งปัน (sharing donating) หมายถึงการที่บุคคลยอมสละหรือให้ยืมสิ่งของที่เป็นของตนเอง หรือสิ่งของของตนเองเคยครอบครอง เช่น เครื่องเล่น ของใช้ ของกิน เป็นต้น ให้กับผู้อื่น

การปลอบโยน (comforting) หมายถึง ความพยายามที่จะบรรเทาหรือผ่อนคลายความทุกข์ของผู้อื่น การใช้คำพูดหรือการกระทำ เพื่อให้ผู้อื่นคลายความกังวล หรือความไม่สบายใจ

คาร์โล และ แรนดัลล์ (Carlo & Randall)^{๒๓๕} นิยามพฤติกรรมเอื้อสังคมสำหรับวัยรุ่นตอนปลายว่าเป็นพฤติกรรมที่ตั้งใจทำประโยชน์ให้ผู้อื่น โดยแบ่งออกเป็น ๖ ประเภทดังนี้คือ

พฤติกรรมเอื้อสังคมที่เอื้ออาทร (altruism prosocial behaviors) เป็นการช่วยเหลือโดยสมัครใจ ซึ่งได้รับการจูงใจจากการคำนึงถึงความต้องการและสวัสดิภาพของผู้อื่น มักประกอบด้วยความเห็นอกเห็นใจด้วย

พฤติกรรมเอื้อสังคมที่คล้อยตาม (compliant prosocial behaviors) เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อตอบสนองการขอร้องทั้งที่ใช้วาจาหรือไม่ใช้วาจา

พฤติกรรมเอื้อสังคมทางอารมณ์ (emotional prosocial behaviors) เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นภายใต้สถานการณ์ที่มีการกระตุ้นทางอารมณ์

พฤติกรรมเอื้อสังคมทางสาธารณะ (public prosocial behaviors) เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นที่มาจากแรงจูงใจที่ต้องการยอมรับและยกย่องจากผู้อื่นและต้องการส่งเสริมความมีคุณค่าของตนเอง

พฤติกรรมเอื้อสังคมที่เป็นความลับ (anonymous prosocial behaviors) เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นโดยปราศจากความรู้ว่าผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือเป็นใคร และมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมนี้เมื่ออยู่ต่อหน้าผู้อื่น

พฤติกรรมเอื้อสังคมที่วิกฤติ (dire prosocial behaviors) เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นในสถานการณ์ที่วิกฤติหรือฉุกเฉิน

สรุปจากแนวความคิดของนักวิชาการข้างต้น พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น หมายถึง การแสดงออกทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเพื่อให้การช่วยเหลือผู้อื่นที่กำลังได้รับความเดือดร้อนตามกำลังของตนเองด้วยความบริสุทธิ์ใจโดยไม่คำนึงถึงผลตอบแทน

^{๒๓๕} Carlo, G., & Randall, B.A., "The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents", **Journal of Youth and Adolescence**, 31(1), : 1 – 14.

๒.๓.๒ ขอบข่ายและพฤติกรรมที่แสดงออกของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ

พฤติกรรมทางด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละนั้น

กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ^{๒๓๖} แบ่งเป็น ๕ ด้านดังนี้ คือ

๑. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละทางใจ หมายถึง การกระทำที่แสดงถึงไมตรีจิตความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น รู้สึกยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จหรือมีความสุข ให้อภัยในความผิดพลาดของผู้อื่น ไม่มีความโลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน เช่น การแสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ ไม่โกรธเมื่อผู้อื่นไม่พอใจ เป็นต้น

๒. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละทางกาย หมายถึง การกระทำที่แสดงถึงไมตรีจิต ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยกำลังกาย โดยการช่วยทำธุรกิจช่วยเหลือในการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ พ้นจากปัญหา หรือความทุกข์ยากด้วยความเต็มใจและเป็นการกระทำที่ไม่ได้หวังผลตอบแทน เช่น การช่วยถือของ หรือช่วยผู้อื่นยกของ การช่วยบริการให้ความสะดวกแก่ผู้อื่น เป็นต้น

๓. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละทางวาจา หมายถึง การกระทำที่แสดงถึงไมตรีจิต ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ให้ความช่วยเหลือด้วยการบอก การให้คำแนะนำ ตักเตือน หรือให้คำปรึกษา ชี้แนะในทางที่ถูกที่ควร ช่วยเจรจาเอาเป็นธุระให้สำเร็จประโยชน์ ช่วยไกล่เกลี่ยให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ด้วยวาจาที่สุภาพ เช่น การให้คำแนะนำแก่เพื่อนที่ประสบปัญหาด้านการเรียน หรือการปฏิบัติงานต่างๆ การพูดจาปลอบโยนเมื่อผู้อื่นประสบทุกข์

๔. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละทางสติปัญญา หมายถึง การกระทำที่แสดงถึงไมตรีจิต ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นด้วยการใช้ความรู้ การเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้อื่น หรือการให้ประสบการณ์ที่เกิดประโยชน์อย่างไม่ปิดบัง เช่น การช่วยอธิบายบทเรียน หรือเล่าวิธีการปฏิบัติที่ทำให้ประสบความสำเร็จ

๕. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละทางทรัพย์สิน หมายถึง การกระทำที่แสดงถึงไมตรีจิตความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ด้วยการแบ่งปันทรัพย์สิน สิ่งของ เครื่องใช้ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ให้แก่ผู้อื่น หรือการเสียสละเพื่อสาธารณประโยชน์ ตามกำลังที่มีอยู่เช่น การแบ่งปันเครื่องเขียนให้กับเพื่อน การให้เพื่อนยืมสิ่งของ เครื่องใช้ในการเรียน เป็นต้น

^{๒๓๖} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, เอกสารเสริมความรู้สำหรับครูกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (จริยศึกษา), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๗), หน้า ๑๖.

สำหรับการศึกษาวิจัยพฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่นหรือการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ๒ พฤติกรรมดังนี้คือ

๑. พฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย หมายถึงการแสดงออกทางกาย เช่น การช่วยถือของ ช่วยยกของ ซึ่งอาจเป็นการช่วยบริการหรือช่วยกระทำทางกายแก่สังคมด้วยความเต็มอกเต็มใจมีจุดหมายในตัวเองไม่มุ่งรับผลตอบแทน เป็นการกระทำโดยเจตนา และกระทำเพื่อสร้างที่ดี และความรู้สึกเห็นอกเห็นใจด้วย และเพื่อต้องการให้สังคมได้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันมีการแสดงออกทางมิตรไมตรีต่อกัน และเพื่อจัดความโลภ ความเห็นแก่ตัวของตนเอง

๒. พฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา หมายถึงการช่วยเหลือผู้อื่นทางวาจาด้วยความเต็มใจโดยปราศจากอคติ การช่วยเหลือผู้อื่นทางวาจา เช่น การที่บิดามารดาอบรมสั่งสอนบุตรหรือ การให้คำแนะนำ การให้ปรึกษาแก่บุคคลอื่นที่กำลังประสบปัญหา การพูดคุยซักจูงให้บุคคลอื่นกระทำในสิ่งที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม

สรุปความว่า พฤติกรรมการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยสมัครใจที่จะกระทำ โดยไม่ได้หวังผลตอบแทนซึ่ง อาจแสดงออกเป็นพฤติกรรมย่อยๆได้หลายอย่างซึ่งเรียกแตกต่างกัน เช่น การบริจาค การเสียสละ การแบ่งปัน และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความเป็นประโยชน์ เป็นที่ต้องการของสังคมโดยรวม

๒.๓.๓ รูปแบบการช่วยเหลือผู้อื่นในสถานการณ์ฉุกเฉิน

เมื่อบุคคลต้องพบกับสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีผู้ต้องการช่วยเหลือ และหากสถานการณ์นั้นมีลักษณะซับซ้อน ไม่ได้เป็นเพียงการช่วยเหลือเล็กๆน้อยๆ การตัดสินใจว่าจะช่วยหรือไม่ช่วยนั้น Latane^{๒๓๗} และ Darley^{๒๓๘} ได้เสนอรูปแบบไว้ มีลักษณะเป็นขั้นตอน ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑. สังเกตเห็นว่ามีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้น
๒. ตีความว่าเหตุการณ์นั้นเป็นเหตุการณ์ที่ต้องการความช่วยเหลือหรือไม่
๓. ตัดสินใจว่าจะช่วยเหลือหรือไม่
๔. เลือกวิธีการช่วยเหลือ
๕. ดำเนินการช่วยเหลือ

^{๒๓๗} Latane', B. and J.M. Darley, **The Unresponsive by Stander: Why Doesn't the Help?** (New York:Appleten- Century-Crofts, 1970), p.2.

๒.๓.๔ คุณลักษณะและความสำคัญของความเอื้อเพื่อพ่อแม่และการเสียสละ

วัชระ วงษ์สด^{๒๓๘} กล่าวถึง ลักษณะและความสำคัญของความเอื้อเพื่อพ่อแม่ไว้ ๔ ประการ คือ

๑. ความเอื้อเพื่อพ่อแม่เป็นคุณธรรมที่ผู้ใดประพฤติปฏิบัติได้ย่อมแสดงว่าผู้นั้นมีลักษณะน่าใจดี มีคุณธรรมสร้างความผูกพันความไมตรีของหมู่คณะไว้

๒. คนมีความเอื้อเพื่อพ่อแม่เป็นคนมีเสน่ห์ มีคนรักนับถือ จะทำการสิ่งใดมักมี ผู้เต็มใจช่วยเหลือให้กิจการสำเร็จ

๓. การแสดงความเอื้อเพื่อพ่อแม่ต้องเป็นไปด้วยน้ำใสใจจริง และต้องแสดงถึงพร้อมด้วย กาย วาจา ใจ

๔. ความเอื้อเพื่อพ่อแม่ที่แท้จริงนั้น ย่อมไม่หวังผลตอบแทน ไม่ได้ทำไปโดยหวังให้ผู้อื่นเขายกย่อง หรือให้เขาให้แก่เราบ้าง ถ้าแสดงโดยไม่หวังผลตอบแทนแล้ว จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสุข คนที่ขาดความเอื้อเพื่อพ่อแม่จะเป็นคนใจแคบ ไม่เห็นใจผู้อื่น คิดแต่จะเบียดเบียนให้เขาได้รับความเดือดร้อน โดยหาประโยชน์ให้แก่ตนฝ่ายเดียว

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ^{๒๓๙} กล่าวไว้ว่า ความเอื้อเพื่อพ่อแม่และการเสียสละเป็นคุณธรรมที่ทำให้เกิดการช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดไมตรีจิตต่อกัน เป็นคุณธรรมที่ช่วยขจัดความโลภ ความเห็นแก่ตัว ซึ่งในทางพุทธศาสนาความเอื้อเพื่อ พ่อแม่และการเสียสละเป็นส่วนหนึ่งของสังคหวัตถุ ๔ ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคลอันอุดมหรือเป็นมงคลอันสูงสุดประการหนึ่ง คือ

๑. ทาน การให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้
๒. ปิยวาจา การเจรจาด้วยวาจาที่สุภาพอ่อนหวาน
๓. อุตถจริยา การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น
๔. สมานัตตตา การประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว

^{๒๓๘} วัชระ วงษ์สด, “การทดลองสอนความเอื้อเพื่อพ่อแม่แก่เด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาต่างกันโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์”, *ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, วิชาเอกจิตวิทยาพัฒนาการ (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๖), หน้า ๑๔.

^{๒๓๙} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, *เอกสารเสริมความรู้สำหรับครูกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (จริยศึกษา)*, หน้า ๑๖๔.

บรรทม มณีโชติ^{๒๔๐} จัดคุณลักษณะความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่และการเสียสละว่าเป็นการ แสดงออกของบุคคลในพฤติกรรมต่อไปนี้

๑. การให้ปัน หมายถึง การช่วยเหลือ หรือให้ผู้อื่นในด้านทรัพย์สินของความรู้และ แรงงาน
๒. การเห็นแก่ส่วนรวม หมายถึง การอุทิศตนทำงานเพื่อสังคมและส่วนรวม
๓. ความมีน้ำใจ หมายถึงการมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นในด้านการพูดและการกระทำ โดยให้กำลังใจและแสดงความเห็นใจผู้อื่น
๔. การไม่เอาเปรียบผู้อื่น หมายถึง การสละทรัพย์สิน สิ่งของ และแรงงานของตนให้ เท่ากับหรือมากกว่าผู้อื่น

สุพล วงศ์ศิลป์^{๒๔๑} กล่าวว่า ความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่และการ เสียสละ หรือการให้ นั้น เป็น พฤติกรรมที่สำคัญในการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ระหว่างผู้ที่มี ปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ผู้ให้จะได้รับความ ชาบซึ่ง ประทับใจ ความจงรักภักดี ความศรัทธาและความรักใคร่จากผู้ที่เป็นฝ่ายรับ ดังพุทธภาษิตที่ กล่าวไว้ว่า ทท มายํ ปิโย โหติ(ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก) เพราะธรรมชาติของมนุษย์ย่อมมีความต้องการ ไม่มีใครสมบูรณ์พร้อม ไม่มีใครเพียงพอ ต่างกระหายทะยานอยากในสิ่งที่มีได้ครอบครองฉะนั้นจึงให้สิ่ง ที่เขาต้องการเสียก่อนแล้วเขาจึงจะให้สิ่งที่เราต้องการ สิ่งที่เราควรให้ผู้อื่นเพื่อทำให้เกิดความรู้สึก สบายใจมีความสุขทั้งตัวเราและเขา มีดังนี้

๑. การให้ความรัก ชีวิตที่เปี่ยมไปด้วยความรักที่ให้กับทุกคน คือชีวิตที่สมบูรณ์และมั่ง คั่ง เป็นชีวิตที่งดงามและมีพลังอย่างไม่มีที่สิ้นสุด
๒. การให้ขวัญและกำลังใจ ขวัญและกำลังใจจะเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม ที่ สร้างสรรค์ ช่วยให้มีมนุษย์เกิดพลังพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า
๓. การให้ความร่วมมือ การทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะย่อมทำให้งานเกิดประสิทธิผล ดีกว่าการทำงานคนเดียว การทำงานร่วมกัน จำเป็นต้องมีความเข้าใจในบุคคลที่ร่วมงานกับเราด้วย และเราจะต้องให้ความร่วมมือกัน เพื่อประสิทธิผลของงานที่ดีต่อไป

^{๒๔๐} บรรทม มณีโชติ, “การศึกษารูปแบบของข้อคำถามวัดลักษณะนิสัยด้านความเสียสละชนิด ข้อความและชนิดสถานการณ์ที่มีผลต่อคุณภาพของแบบทดสอบ”, *ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, วิชาเอกการวัดผลการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ,๒๕๓๐), หน้า ๒๖.

^{๒๔๑} สุพล วงศ์ศิลป์, “ยุทธวิธีเสริมสร้างมนุษย์สัมพันธ์”, วารสารแนะแนว , (ธันวาคม ๒๕๓๗- มกราคม,๒๕๓๘), (อัสสัมชัญ)

๔. การให้ความเมตตา ชีวิตที่อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขด้วยการส่งความปรารถนาดี และการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ฉะนั้นการรู้จักให้ความเมตตากรุณา ต่อผู้อื่นจึงเป็นการจัดความเป็นแกตัว นำไปสู่ความสงบสุขของบุคคลที่อยู่ในสังคมนั้น

๕. การให้คำปรึกษาหารือ การให้คำ ปรึกษาเป็นการให้บริการที่ทำให้มีความสัมพันธ์กัน ให้ความช่วยเหลือกันทางสติปัญญา เพื่อให้ผู้ประสบความเดือดร้อน ได้มองเห็นสาเหตุของปัญหา หาทางเลือกในการแก้ปัญหา และวางแผนที่จะดำเนินการแก้ปัญหาตามความต้องการของตนเองได้

๖. การให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความขัดแย้งและความวุ่นวายต่างๆ ที่มักเกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันเนื่องจากคนส่วนใหญ่มุ่งกอบโกยผลประโยชน์สุดตนให้มากโดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่น หรือส่วนรวม การให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กันจะชนะใจคนและครองใจคนได้

นอกจากการให้ด้วยวัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ อาหาร แร่กาย สติปัญญาแล้ว การให้ที่ช่วยทำให้สังคมเต็มไปด้วยความสงบสุขอีกประการหนึ่งคือ การให้อภัย ได้แก่การให้อภัยต่อผู้ที่ทำผิดต่อเรา ต่อผู้อื่น หรือต่อส่วนรวม เป็นการเปิดโอกาสให้คนที่ทำผิดได้กลับใจสำนึกตนเป็น คนดีต่อไป แทนการข่มขู่ ซ้ำเติม การอยู่ร่วมกันในสังคมต้องประนีประนอมกัน รู้จักผ่อนหนัก ผ่อนเบา ผ่อนสั้น ผ่อนยาว มีเมตตากรุณาต่อกันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ไม่อาฆาตพยาบาทปองร้ายหมายผลาญกัน ไม่สร้างเวรต่อกัน รู้จักอภัยในความพลั้งพลาด ความบกพร่องของกันและกัน ซึ่งคุณธรรมต่างๆ เหล่านี้ อยู่ในสังคมใดก็ตาม ย่อมส่งผลให้สังคมนั้นๆ อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

๒.๓.๕ ประโยชน์และคุณค่าของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละ

วัชระ วงษ์สด^{๒๔๒} กล่าวถึง ประโยชน์ของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไว้ดังนี้

๑. มนุษย์เราย่อมมีความทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น ถึงแม้ว่าเราจะเห็นว่าผู้มีความทุกข์นั้นได้ก่อทุกข์ให้แก่ตนเอง ก็ไม่สมควรสมน้ำหน้า หรือกล่าวซ้ำเติมเขา ควรยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุขไม่ควรอาฆาตจองเวร ควรให้อภัยในความผิดของผู้อื่น จึงทำให้สังคมมีความสุขสงบเรียบร้อย

๒. มนุษย์เรามีผู้ขาดแคลนเราจึงมีโอกาสให้ความช่วยเหลือ ทั้งในด้านกำลังกายวาจา ใจ และกำลังทรัพย์ จึงก่อให้เกิดความสุขใจทั้งผู้ให้และผู้รับ

๓. จิตที่คิดจะให้ย่อมดีกว่าจิตที่คิดจะรับ เพราะผู้ให้ย่อมมีความสุขใจ

๔. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา เมื่อมนุษย์มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็

^{๒๔๒} วัชระ วงษ์สด, "การทดลองสอนความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาต่างกันโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์", หน้า ๑๔-๑๕.

ทำให้พุทธศาสนาดำรงอยู่นาน

๕. การแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็เพื่อสละหรือละความเห็นแก่ตัวให้เบาบางลง จนกระทั่งหมดความเห็นแก่ตัว เมื่อหมดความเห็นแก่ตัวก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข หรือพ้นจากความทุกข์ต่างๆ ได้นอกจากประโยชน์ดังกล่าว

พระราชวิสุทธิโมลี^{๒๔๓} กล่าวถึงคุณค่าของการเสียสละไว้ ๗ ประการ คือ

๑. ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
๒. ทำให้สังคมช่วยเหลือกัน รักและสามัคคีกัน
๓. เกิดสวัสดิภาพและความมั่นคงในสังคม
๔. คนในสังคมเกิดความอบอุ่น ไม่ว่าหนาว
๕. เกิดความเจริญมั่นคงแก่ประเทศชาติ
๖. ดำรงไว้ซึ่งหลักมนุษยธรรม
๗. ฝึกบุคคลให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา^{๒๔๔} สรุปประโยชน์ของความเสียสละไว้ดังนี้

๑. สร้างประโยชน์ให้กับตนเองและสังคม
๒. ส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คณะ
๓. ได้รับความดีความชอบจากบุคคลอื่น
๔. เป็นที่เคารพนับถือของบุคคลอื่น
๕. ทำให้ใจเป็นสุข

จะเห็นได้ว่าความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นสิ่งสำคัญต่อการอยู่ร่วมกัน เป็นพฤติกรรมที่เสริมสร้างสังคม ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความสงบสุข ความมั่นคง ต่อตนเอง ครอบครัว หมู่คณะ ชุมชน สังคม และส่วนรวม อีกทั้งยังช่วยลดความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ พฤติกรรมการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรสร้างเสริมให้เกิดขึ้นกับบุคคลในทุกระดับ

^{๒๔๓} พระราชวิสุทธิโมลี, **หลักธรรมการอยู่ร่วมกัน**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ , ๒๕๒๖), หน้า ๑๐๐.

^{๒๔๔} ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย , **พุทธศาสนากับความมั่นคงของชาติ** (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๐), หน้า ๑๔๖.

๒.๓.๖ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องพฤติกรรมกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น

๒.๓.๖.๑ สังคหวัตถุ ๔ หมายถึงธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจ ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า เป็นสังคหวัตถุ ๔ ประการ^{๒๔๕} คือ

๑. ทาน (การให้)
๒. ปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก)
๓. อุตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)
๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่าเสมอ)

ทาน ปิยวาจา อุตถจริยาในโลกนี้ และสมานัตตตาในธรรมนั้นๆตามสมควร ธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลกเหมือนลี้มสลักที่ยึดคุมรถซึ่งแล่นไปไว้ได้นั้น ถ้าไม่เพียงมีธรรมเหล่านี้มารดาหรือบิดาก็ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้จะนั้นบัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่และเป็นผู้นำสรรเสริญ^{๒๔๖}

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า เมื่อทุกคนต่างประพฤติสังคหวัตถุทั่วถึงกันแล้ว อย่างว่าแต่เฉพาะคน เฉพาะครอบครัว จะรักใคร่นับถืออยู่เป็นสุขสบายเลย ถึงคนทั้งหมู่บ้าน ทั้งเมือง ทั้งประเทศ ทั้งโลก ก็ต้องอยู่เป็นสุขสบายตลอดไปเหมือนกัน เพราะฉะนั้นท่านจึงว่าสังคหวัตถุทั้ง ๔ อย่าง เป็นคุณสำหรับยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่นให้รักใคร่นับถือ ช่วยเหลือกัน อย่างวิเศษแท้^{๒๔๗}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสังคหวัตถุ มี ๔ ประการ ได้แก่

๑. ทาน หมายถึง การให้ (โอบอ้อมอารี) นักบริหารที่ดีต้องมีน้ำใจรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ทานแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาการให้ทานจะช่วยให้ผู้คนอื่นไว้ได้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ทโท คนถดมิตฺตานิ ผู้ให้ย่อมผูกใจมิตรไว้ได้” นักบริหารอาจให้ทานได้ ๓ วิธี คือ

ก. อามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาโดยเฉพาะการให้เพื่อผูกใจในยามที่เขาตกต่ำหรือมีความเดือดร้อน ดังภาษิตอังกฤษที่ว่า “เพื่อนแท้ คือเพื่อนที่ช่วยเหลือในยามตกยาก” การให้รางวัลหรือขึ้นเงินเดือนจัดเข้าในอามิสทาน

^{๒๔๕} อง.นวก. (ไทย) ๒๓/๕/๔๓๙-๔๔๑.

^{๒๔๖} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑.

^{๒๔๗} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน), สังคหวัตถุ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๕๓.

ข. วิทยาทาน คือ ธรรมทาน หมายถึง การให้คำแนะนำหรือสอนวิธีทำงานที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรหรือส่งไปศึกษาและดูงาน

ค. อกภัยทาน หมายถึง การให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงาน หรือล่วงเกินซึ่งกันและกัน การให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคาถูกแต่ได้ผลตอบแทนราคาสูง นั่นคือ ได้มิตรภาพกลับคืนมา และมีคนสนองงานเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่งมีภาษีที่ดินที่ว่า “มีมิตร ๕๐๐ คน นับว่ายังน้อยเกินไป มีศัตรู ๑ คน นับว่ามากเกินไป อับราฮัม ลินคอล์น กล่าวว่า “วิธีทำลายศัตรูที่ดีที่สุด คือ เปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตร” เราจะทำอย่างนั้นได้ก็ต่อเมื่อเรารู้จักให้อภัย

๒. ปิยวาจา หมายถึง การพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน (วจีไพเราะ) นักบริหารที่ดีจะรู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน คำพูดหยาบกระด้างผูกใจใครไม่ได้ ตามปกติคนเราจะมัดสิ่งของต้องใช้ของอ่อน เช่น เชือก หรือลวดมัด ในทำนองเดียวกันเราจะมัดใจคนได้ก็ด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน ดังโคลงโลกนิติที่ว่า

อ่อนหวานมานมิตรล้น	เหลือหลาย
หยาบบมีเกลอราย	เกลื่อนไกล
จุดดวงศศิณาย ดาวดาศ	ประดับนา
สุริยส่องดาราไร	เมื่อร้อนแรงแสง

๓. อุตถจริยา หมายถึง การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น (สงเคราะห์ประชาชน) ตรงกับคำพังเพยที่ว่า “อยู่บ้านท่านอย่างไร่งดูตาย บั้นวับันควายให้ลูกท่านเล่น” นักบริหารทำอุตถจริยาได้หลายวิธี เช่น บริการช่วยเหลือยามเขาป่วยไข้ หรือเป็นประธานในงานพิธีของผู้ได้บังคับบัญชาดังโคลงโลกนิติที่ว่า

อาศัยเรือนท่านให้	วิจารณ์
เห็นท่านทำการงาน	ช่วยพร้อม
แม้มีกิจโดยสาร	นาเวศ
พายค่อยช่วยคำจ้วง	จรดให้จนถึง

๔. สมานัตตา หมายถึง การวางตัวสม่ำเสมอ (วางตนพอดี) เมื่อนักบริหารไม่ทอดทิ้งผู้ร่วมงานทั้งหลาย เขาจึงจะสามารถสร้างทีมงานขึ้นมาได้ นั่นคือถือคติว่า “มีทุกข์ร่วมทุกข์ มีสุขร่วมสุข” นักบริหารต้องกล้ารับผิดชอบในผลการตัดสินใจของตนเอง ถ้าผลเสียตกมาถึงผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของตน นักบริหารต้องออกมาปกป้องคนนั้น ไม่ใช่หนีเอาตัวรอดตามลำพัง ตัวอย่างคนที่มีสมานัตตาก็คือคนที่ เป็น “เพื่อนตาย” ในโคลงบทนี้

เพื่อนกิน สิ้นทรัพย์แล้ว	แหว่งหนี
หาง่าย หลายหมื่นปี	มาได้

เพื่อนตาย ถ้ายแทนซี- วาวาตม์
 หายาก ผากผีใช้ ยากแท้จักหา^{๒๔๘}

คุณ โทษันธ์ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า สังคหวัตถุ ๔ ว่าเป็นหลัก
 ผูกใจคน เป็นเหมือนมนต์รัก มนต์เสน่ห์หา เมตตา มหานิยม^{๒๔๙}

สรุปความว่าสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้คนในสังคมได้ช่วยเหลือซึ่ง
 กันและกันรู้จักการวางตนให้เหมาะสม รู้จักการช่วยเหลือแบ่งกันและกันเพื่อให้สังคมเกิดความดีงาม

๒.๓.๖.๒ สาราณียธรรม ๖ ธรรมเป็นไปเพื่อความระลึกถึงกัน ช่วยเหลือ สามัคคีกัน ใน
 พระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสาราณียธรรมไว้ดังนี้ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ เป็น
 ที่ตั้งแห่งการให้ระลึกถึง กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความ
 ไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรม ๖ ประการ คือ สาราณียธรรม ๖
 อย่าง

๑) ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งกายกรรม ประกอบด้วย
 เมตตาในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็น
 เครื่องกระทำให้เป็นที่รัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์เพื่อความไม่
 วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๒) ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งวจีกรรม
 ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมแม้ข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่ง
 ความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่รัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความ
 สงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓) ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งมโนกรรม
 ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมแม้ข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่ง
 ความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่รัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความ
 สงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

^{๒๔๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) , พุทธวิธีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
 มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๐-๗๕.

^{๒๔๙} คุณ โทษันธ์, พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์,
 ๒๕๓๗), หน้า ๒๕-๒๘.

๔) ดุกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ลากอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยธรรมได้มาแล้วโดยธรรม โดยที่สุดแม้เพียงอาหารในบาตร ไม่หวงกันด้วยลากเห็นปานดั่งนั้น แบ่งปันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีล ธรรมแม้ข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาทเพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๕) ดุกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ศีลอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งไม่ขาด ไม่ทะลุไม่ต่างพร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ ไม่เกี่ยวด้วยตัณหาและทิฐิ เป็นไปเพื่อสมาธิ ภิกษุเป็นผู้ถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยศีลในศีลเห็นปานดั่งนั้น กับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังอยู่ ธรรมแม้ข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๖) ดุกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ทิฐิอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประเสริฐ เป็นเครื่องนำสัตว์ออกจากทุกข์ ย่อมนาออกเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำ ทิฐินั้น ภิกษุเป็นผู้ถึงความเป็นผู้เสมอกัน โดยทิฐิในทิฐิเห็นปานดั่งนั้น กับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังอยู่ ธรรมแม้ข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๒๕๐}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบาย สาราณียธรรม คือ หลักธรรมสำหรับพัฒนาตนเองให้มีความเสียสละ เมตตากรุณา กตัญญูกตเวที และสามัคคี (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ๖ ประการคือ^{๒๕๑}

๑) เมตตาทายกรรม ทาต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอน หรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

^{๒๕๐} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๒๑-๓๒๒.

^{๒๕๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๓๓ -

- ๓) เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดหาสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน
- ๔) สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน
- ๕) สีสสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตตั้งงามรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทาดนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ
- ๖) ภัทริสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกันมีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

สรุปได้ว่า หลักสาราณียธรรม ๖ ประการ เป็นหลักการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความเมตตาจิตต่อกัน ปรารถนาความสุขความเจริญแก่กันและกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมซึ่งกันและกัน เพื่อความสมานสามัคคี ในสถาบันสังคม และประเทศชาติต่อไป

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู

พระมหาสุชาติ นาคโร^{๒๕๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการสงเคราะห์บุตรและภรรยาในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่าสภาพของครอบครัวไทยในปัจจุบัน ในโลกของวัตถุนิยมมีปัญหาทางครอบครัวหลายประการ เช่น ปัญหาเด็กจรจัด ปัญหายาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น ปัญหาโสเภณีเด็ก ปัญหาการข่มขืนชำเราเด็ก และปัญหาการทำแท้ง เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำครอบครัวคือสามี (ภรรยา) จะต้องดิ้นรนขนขวายออกไปทำงานหารู้งานหามา ไม่มีเวลาเอาใจใส่ดูแลบุตรอย่างใกล้ชิด ทำให้เขาเหล่านั้นขาดความรัก ความอบอุ่น ซึ่งเป็นสาเหตุให้บุตรไม่มีความเคารพเชื่อฟัง ขาดจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการศึกษาเล่าเรียน สถาบันครอบครัวไทยในปัจจุบัน จึงตกอยู่ในสภาวะการณ์ที่วิกฤตอย่างมาก จะเห็นได้จากสื่อต่างๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ ที่สื่อ

^{๒๕๒} พระมหาสุชาติ นาคโร, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการสงเคราะห์บุตรและภรรยาในพุทธศาสนาเถรวาท”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕.

สะท้อนให้เห็นถึงความตกต่ำทางศีลธรรมปัญหาครอบครัวซึ่งแสดงให้เห็นว่า ทั้งสามี ภรรยา บิดามารดาและบุตร ต่างก็ไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์บุตรและภรรยา อย่างถูกต้อง เพราะฉะนั้น หากบุคคลทุกฝ่ายในสถาบันครอบครัว ได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักการ สงเคราะห์บุตรและภรรยา (โดยเฉพาะการสงเคราะห์บุตรและภรรยาในทรรศนะของพุทธศาสนาเถรวาท) ให้รู้ถึงคุณค่าและสามารถนำหลักการเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในครอบครัวได้ ย่อมมีส่วนช่วยลดปัญหาหระหว่างสามีกับภรรยา หรือปัญหาหระหว่างบิดามารดากับบุตร อันจะเป็น การช่วยแก้ปัญหาและสร้างสังคมคือครอบครัวให้มีรากฐานมั่นคง

พระมหาภูเนต จันทรจิต^{๒๕๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง หน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริย ศาสตร์ จากการศึกษาพบว่า บุตรธิดา มีหน้าที่ต่อมารดาบิดาในฐานะเป็นกตัญญูและกตเวทีบุคคล คือการรู้คุณและกระทำการตอบแทน การกรทำดังกล่าวคือคุณธรรมที่ได้รับการปลูกฝังจากมารดา บิดาให้เป็นมโนธรรม ซึ่งสามารถต่อต้านป้องกันมิให้บุตรธิดาเป็นบุคคลอกตัญญูและเป็นบุคคลที่ไม่รู้ บุญคุณของผู้อื่น ซึ่งจะทำให้ประสบกับวิบากกรรมที่มีผลเผ็ดร้อน มารดาบิดา คือบุคคลผู้ ประกอบด้วยคุณูปการของบุตรธิดา กล่าวคือเป็นพระพรหม (ผู้ทรงคุณธรรม) เป็นเทวดา (เป็นผู้ คุ้มครองรักษา) เป็นบูรพาจารย์ (ครูคนแรก) เป็นพระอรหันต์ (เป็นเนื่อนาบุญอันประเสริฐ) ของบุตร ธิดา ดังนั้นการกระทำหน้าที่ตอบแทน สามารถกระทำได้ด้วยฐานะ คือ

- ๑) กระทำให้ท่านเป็นผู้มีศรัทธามั่นคง (สัทธาสัมปทา)
- ๒) กระทำให้ท่านเป็นผู้มีศีลธรรม (ศีลสัมปทา)
- ๓) กระทำให้ท่านเป็นผู้เสียสละ (จาคสัมปทา)
- ๔) กระทำให้ท่านเป็นผู้มีปัญญา (ปัญญาสัมปทา)

การตอบแทนพระคุณต่อบุพพการี แม้ว่าการกระทำนั้น ๆ ไม่สามารถจะตอบแทนให้หมดไปเสีย ที่เดียว บุคคลนั้นก็ยังสามารถเชื่อว่าเป็นผู้กตัญญูกตเวทีเพราะความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมของคนดี

^{๒๕๓} พระมหาภูเนต จันทรจิต, “หน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์, วิทยานิพนธ์ปริญญา อักษร ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา จริยศาสตร์ศึกษา , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล ,๒๕๔๑), หน้า ๑๑.

พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย^{๒๕๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ส่วนแรก ในด้านแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว พระพุทธศาสนาเห็นว่าครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญสำหรับฆราวาส ซึ่งเป็นสถานที่ใช้ชีวิตร่วมกันของบุคคลที่มีอุดมคติชีวิตเหมือนหรือใกล้เคียงกัน โดยมีสัมพันธภาพทางกายและทางจิตใจต่อกันอันมีเป้าหมายเพื่อการแบ่งเบาภาระหน้าที่ต่อกัน และการผลิตสมาชิกที่มีคุณภาพให้กับสังคม ลักษณะครอบครัวที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาได้แก่ครอบครัวที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีคุณลักษณะทางธรรมและสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง

ด้านความคิดเกี่ยวกับการขัดเกลา พระพุทธศาสนาเห็นว่า การขัดเกลาคือกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องขัดเกลาตนเองให้มีคุณภาพอันเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตอย่างต่อเนื่องจนบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตคือพระนิพพาน ซึ่งการขัดเกลาเป็นกระบวนการที่บุคคลทุกสถานภาพจะต้องปฏิบัติ และส่งเสริมผู้อื่นให้ได้รับการขัดเกลาอย่างถูกต้อง แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการขัดเกลาในครอบครัวได้แก่ การให้ความสำคัญแก่เด็กในฐานะที่เป็นผู้สืบทอดอารยธรรมของมนุษย์ ที่ผู้ใหญ่จะต้องให้การอบรมสั่งสอนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีงาม และเชื่อมั่นในศักยภาพของเด็กที่สามารถฝึกฝนพัฒนาตนเองได้ การปลูกฝังจิตสำนึกในความกตัญญูกตเวที การรู้จักหน้าที่ของตนเองที่พึงปฏิบัติต่อผู้อื่น การเข้าใจในความแตกต่างของบุคคล และตระหนักถึงกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยของสรรพสิ่ง

ส่วนที่สอง วิธีการขัดเกลาในสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนามีลักษณะสำคัญคือ การให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยต่อการขัดเกลาบุคคลทุกด้าน ทั้งที่เป็นองค์ประกอบภายในและองค์ประกอบภายนอกตัวบุคคล ซึ่งสมาชิกในครอบครัวจะต้องขัดเกลาตนเองให้มีคุณสมบัติตามหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ในส่วนของการอบรมสั่งสอนบุตรมีลักษณะสำคัญคือปลูกฝังให้บุตรได้พัฒนาตนเองทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญาอย่างครบถ้วน อีกทั้งจะต้องทำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เล็กจนเติบโตใหญ่ โดยที่บุคคลเกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติเป็นกัลยาณมิตรในการส่งเสริมการขัดเกลาให้บรรลุ

ส่วนที่สาม วิธีประยุกต์การขัดเกลาในทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้กับสถาบันครอบครัว ได้แก่วิธีการขัดเกลาที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาปฏิบัติในสังคมสงฆ์ คือ การวางระเบียบกฎเกณฑ์การปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว การส่งเสริมสนับสนุนให้กำลังใจแก่

^{๒๕๔} พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย, “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔.

สมาชิกครอบครัวเมื่อปฏิบัติถูกต้อง การลงโทษหรือห้ามปรามเมื่อมีการทำผิดกฎเกณฑ์ การเปิดให้สมาชิกในครอบครัวได้ตรวจสอบและแนะนำตักเตือนกันได้ และการเปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวได้สำนึกตนในกรณีที่ได้เผลอพลั้งทำผิดพลาดไป

งามตา วนินทานนท์^{๒๕๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ลักษณะทางพระพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิฑามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู ผลการวิจัยพบว่า บิฑามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมให้เป็นคนดีมีคุณธรรมตามแนวพุทธศาสนานั้น เป็นบิฑามารดาที่มีลักษณะทางพุทธสูง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการดำเนินชีวิตประจำวันตามวิถีทางแบบพุทธ ที่สำคัญคือ ยึดมั่นในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมพื้นฐาน อันได้แก่ การบริจาคทาน การรักษาศีลห้า และหมั่นปฏิบัติสมาธิภาวนา) เป็นผู้มีสุขภาพจิตดี และให้การปฏิสัมพันธ์กับบุตรอย่างใกล้ชิดและมีคุณภาพด้วย นอกจากนี้ผลการวิจัยยังให้ภาพรวมว่าฝ่ายบิดาที่มีคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นในปริมาณสูง สามารถปฏิบัติหน้าที่ด้านการอบรมสั่งสอนบุตรเพื่อปลูกฝังหลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาได้เด่นชัดกว่าฝ่ายมารดา

สมสุตา ผูกพัฒน์ และจุฬารัตน์ วัฒนะ^{๒๕๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู การไปวัด การรักษาศีล ๕ และการนั่งสมาธิ ต่อความกตัญญูกตเวที จากการศึกษพบว่า บิฑามารดาเป็นผู้มีพระคุณต่อบุตรในฐานะ ๔ ประการ คือ ในฐานะเป็นพรหม บุรพาจารย์ บุรพเทวดา และอาหุไนยบุคคล นอกจากนี้แล้ว การที่บิฑามารดาเป็นต้นแบบกายมมนุษย์ให้แก่บุตร ก็เป็นพระคุณอย่างสูงเช่นกัน เพราะการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ซึ่งมีความพร้อมที่จะทำความดีได้มากกว่าสัตว์ประเภทอื่นนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก ดังนั้น เฉพาะการที่บิฑามารดาเป็นต้นแบบกายมมนุษย์แก่บุตร ก็กล่าวได้ว่าเป็นพระคุณแก่บุตรมากแล้ว และถ้าหากท่านยังทำหน้าที่ของบิฑามารดาให้สมบูรณ์แล้ว ก็ยิ่งเป็นผู้มีพระคุณต่อบุตรในฐานะทั้ง ๔ ข้างต้นบิฑามารดาจึงเป็นผู้ที่มีพระคุณต่อบุตรอย่างยากที่จะหาใครเสมอเหมือนได้

^{๒๕๕} งามตา วนินทานนท์, “ลักษณะทางพระพุทธศาสนากับพฤติกรรมศาสตร์ของบิฑามารดาที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูบุตร”, รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๐ (สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๓๖.

^{๒๕๖} สมสุตา ผูกพัฒน์ และจุฬารัตน์ วัฒนะ, “อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู การไปวัด การรักษาศีล ๕ และการนั่งสมาธิ ต่อความกตัญญูกตเวที”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๕๓.

พูนฤดี สุวรรณพันธุ์^{๒๕๗} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยทางครอบครัวและโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะพุทธศาสนาของนักเรียนในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกัน ผลจากการศึกษาที่สำคัญ ๕ ประการได้แก่

๑. นักเรียนที่อยู่ในครอบครัวที่เคร่งครัดพระพุทธานามากและเรียนอยู่ในโรงเรียนส่งเสริมพระพุทธานามาก จะมีพฤติกรรมและสุขภาพจิตดีกว่านักเรียนที่อยู่ในกลุ่มอื่น
๒. นักเรียนที่อยู่ในชุมชนที่พัฒนาน้อยมีการคบเพื่อนที่เหมาะสมมากกว่า แต่กลับมีพฤติกรรมก้าวร้าวกว่านักเรียนที่อยู่ในชุมชนที่พัฒนามาก
๓. แม้นักเรียนที่อยู่ในชุมชนที่พัฒนามาก แต่ถ้าครอบครัวและโรงเรียนเอาใจใส่ การอบรมสั่งสอนทางพระพุทธานแก่เด็กแล้ว ทำให้เด็กมีศีล ๕ สูงกว่า และมีพฤติกรรมก้าวร้าวน้อยกว่า และมีการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมมากกว่าโรงเรียนที่เน้นพระพุทธานน้อยทั้งสองฝ่าย
๔. การที่นักเรียนมีศีล ๕ สูง ขึ้นอยู่กับการที่ได้เรียนในโรงเรียนที่ส่งเสริมพระพุทธานมาก นักเรียนที่ได้รับประสบการณ์ทางพระพุทธานจะเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดีและมุ่งอนาคตสูงด้วย การวิจัยยังพบอีกว่านักเรียนที่มีศีล ๕ สูงนั้นยอมคบเพื่อนอย่างเหมาะสมมากกว่าด้วย
๕. ลักษณะทางจิตทั้ง ๓ คือ สุขภาพจิต ลักษณะมุ่งอนาคต และศีล ๕ เป็นปัจจัยที่ทำนายพฤติกรรมการคบเพื่อนได้อย่างเหมาะสมที่สุดในนักเรียนที่อยู่ในชุมชนที่พัฒนามากแต่ครอบครัวและโรงเรียนเน้นพระพุทธานน้อย และพบว่าจิตใจและพฤติกรรมของเด็กสอดคล้องกันมากในสภาพที่ครอบครัวและโรงเรียนเน้นพระพุทธานมากกว่าสภาพที่ครอบครัวและโรงเรียนเน้นพระพุทธานน้อยและชุมชนพัฒนาน้อยด้วย

เฮอร์ลอค (Hurlock)^{๒๕๘} ได้ศึกษาวิจัยพบว่า ผลของการอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยใช้วิธีประชาธิปไตย กล่าวคือ การให้ความรักความสนใจและการให้ความสำคัญเด็ก จะทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีเพื่อนมาก มีลักษณะเป็นมิตร ซื่อสัตย์ คล่องแคล่ว ร่าเริง และทำให้เด็กรู้จักรับผิดชอบ ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย เด็กจะขาดความใกล้ชิดกับพ่อแม่ ขาด

^{๒๕๗} พูนฤดี สุวรรณพันธุ์, "ปัจจัยทางครอบครัวและโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน", วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), ๒๕๓๗.

^{๒๕๘} Hurlock , E **Child Development** . 4th ed. (New York : McGraw – Hill Book ,1974),(Typewriter).

ความรู้สึกอบอุ่น ขาดความมั่นคงปลอดภัย มีความรู้สึกว้ากฏคือสิ่งที่จะต้องกระทำอย่างเคร่งครัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เด็กขาดความริเริ่ม ขาดความเชื่อมั่นในตนเองและขาดความรับผิดชอบ เพราะไม่เคยฝึกตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง

คอนโทส (Kontos) ^{๒๕๙} ได้ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการรับรู้ของเด็กตอนต้นที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดู และการรับรู้เอาใจใส่จากผู้ปกครอง พบว่า พฤติกรรมของผู้ปกครองทั้งทางบวกและทางลบ ตลอดจนได้รับความเอาใจใส่จากพ่อแม่ ถือว่ามีความสำคัญยิ่งในมาตรฐานเป็นผู้ปกครองที่ดี ขณะที่ผู้ปกครองเห็นว่าพฤติกรรมของตนเป็นสิ่งที่คล้ายกับบรรทัดฐานของการเป็นผู้ปกครอง จากการศึกษาพบว่า ในวัยเด็กตอนต้นจะมีการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางลบหรือไม่ ขึ้นอยู่กับ การอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองในบ้าน

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการให้ทาน

พระมหาสง่า ไชยวงศ์ ^{๒๖๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เรื่องทานในพระพุทธศาสนา ในส่วนของแรงจูงใจในการให้ทานนั้น พบว่า แรงจูงใจที่ทำให้คนทำทานเป็นแรงจูงใจกระตุ้นทางจิต คือความมุ่งหวังพัฒนาจิตใจให้ผ่องใสงดงามในกุศลบางอย่างก็แสดงแรงกระตุ้นจากภายนอก จากสังคมเช่นประสบเหตุจึงให้ หรือเห็นผู้ที่ทุกข์ยากกว่าตนจึงให้ เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงทายกจะให้ทานด้วยสิ่งใดก็ตามจะหวังอานิสงส์คือความสุขแก่ตน หรือกิเลสในใจ หรือเพราะแรงจูงใจจากสังคม ภาคนอก องค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้การให้ทานบรรลุผลก็คือจะต้องมีผู้รับทานคือปฏิบัติกาหกเสมอ

^{๒๕๙} Kontos , S. "Congruence of Parent and Early Childhood Staff Perception of Parenting " , **Psychological Abstracts** , September : 72 .

^{๒๖๐} พระมหาสง่า ไชยวงศ์ , "การศึกษาวิเคราะห์เรื่องทานในพระพุทธศาสนา" , วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๑.

พระมหาเซน แสงมิ่ง^{๒๖๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอานิสงส์ของ ทานในพระพุทธศาสนา ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่าในพระพุทธศาสนาหมายถึงการให้แบ่ง ออกเป็น ๒ ประเภทคือ อามิสทาน และ ธรรมทาน แต่ในที่นี้ผู้ศึกษาวิจัยเฉพาะอามิสทาน เท่านั้น และได้จัดอามิสทานเป็น ๒ หมวดคือ บัจจัย ๔ และ ทานวัตถุ ๑๐ ส่วนบุคคลที่ เกี่ยวข้องกับการให้ทานแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่ายคือ ฝ่ายทายก (ผู้ให้ทาน) ฝ่ายปฏิบัติหค (ผู้รับทาน) ซึ่งผู้รับทานนั้นแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือปฏิบัติบุคคลิกทาน ได้แก่ การให้เจาะจงบุคคลมี ๑๔ ประเภท และสังฆทาน ได้แก่ การถวายทานแก่บุคคล ๗ จำพวก โดยไม่ได้เจาะจงบุคคลมี ๑๔ ประเภท และสังฆทาน ได้แก่ การถวายทานแก่บุคคล ๗ จำพวก โดยไม่ได้เจาะจงบุคคลสิ่งที สำคัญที่เกิดขึ้นหลังจากการให้ทานตามหลักพระพุทธศาสนานั้นคือ อานิสงส์ของทานซึ่งขึ้นอยู่กับ องค์ประกอบของทานทั้ง ๒ ฝ่าย คือองค์ประกอบของฝ่ายทายกมี ๓ ประการ ได้แก่ก่อนให้มี จิตยินดี กำลังให้มีจิตเลื่อมใส ครั้งให้แล้วยอมปลื้มใจ และองค์ประกอบของ ปฏิภาหค มี ๓ ประการ ได้แก่เป็นผู้ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ หรือเป็นผู้ปฏิบัติที่กำจัด ราคะ โทสะ โมหะ การให้ทานที่ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการนี้ จัดเป็นบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ซึ่งไม่อาจนับประมาณได้ และยังได้อานิสงส์ที่พึงปรารถนาอีกด้วย คือนำความสุขมาให้ มีอารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไป เพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อสิ่งที่ปรารถนาและเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล

พระมหาอานนท์ ชวนาภิกู (แสนแป้)^{๒๖๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทานในพระไตรปิฎกที่มี อิทธิพลต่อสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ชาวพุทธไทยในปัจจุบัน ยังไม่เข้าใจเรื่องการให้ทานใน พระพุทธศาสนา ส่วนมากมักเข้าใจว่า การให้ทานคือการถวายทานแก่พระสงฆ์และชอบถวายทาน เจาะจงบุคคลเป็นส่วนมาก ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา การให้ทานที่ควรยกย่องคือให้เพื่อ ประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น เพราะทานเป็นธรรมขั้นแรกที่ต้องบำเพ็ญ เหมือนอย่างพระโพธิสัตว์ทั้ง หลายผู้ที่ปรารถนาพระสัมพันธัญญ ก็ต้องบำเพ็ญทานบารมีเป็นข้อแรกก่อน ต่อมาจึงบำเพ็ญบารมีขี้อื่น ๆ ต่อไป

พุทธศาสนิกชนชาวไทยเมื่อได้ศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกแล้ว จะทำให้มีความเข้าใจ ถูกต้องในการให้ทานตามหลักพระพุทธศาสนา ทำให้คำสอนเรื่องทานซึมซาบอยู่ในจิตใจของพุทธสา

^{๒๖๑} พระมหาเซน แสงมิ่ง, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์ในเรื่องของอานิสงส์ในเรื่องของทานในพระ พุทธศาสนา", วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๒.

^{๒๖๒} พระมหาอานนท์ ชวนาภิกู (แสนแป้), "การศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกที่มีอิทธิพลต่อ สังคมไทย" วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย), ๒๕๔๘.

สติกชาวไทย เห็นได้จากนิสัยของคนไทย คือ มักทำบุญสุนทานเป็นประจำ และ เป็นการกำจัดกิเลส คือความตระหนี่และความโลภภายในจิตใจให้หมดสิ้นไปอีกด้วย นับว่า เป็นผลมาจากการศึกษาเรื่อง ทานในพระไตรปิฎก

พระลือชัย อินฺทยโส (นราทอง)^{๒๖๓} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ศึกษาการให้ทานของชาว พุทธในจังหวัดเลย ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องทาน ข้าราชการ อุบาสก และ อุบาสิกา มีความเห็นว่า ทานที่คิดว่าได้ปฏิบัติมากที่สุดคืออามิสทานร้อยละ ๗๖.๐ ทานข้อที่สำคัญ ที่สุดคือธรรมทาน ร้อยละ ๗๒.๐ เหตุผลในการให้ทาน ข้าราชการ มีความเห็นว่า ให้ทานเพราะ ต้องการบำเพ็ญบุญ ในขณะที่อุบาสกและอุบาสิกา มีความเห็นตรงกันว่า ให้ทานเพราะศรัทธา การให้ที่ได้รับอันานิสงส์มากที่สุด เป็นสังฆทาน ทานที่ควรให้แก่ใครมากที่สุด มีความเห็นตรงกันว่า ให้แก่พระภิกษุ สามเณร การทำบุญให้ทานส่วนมากอุทิศให้แก่ผู้ตาย บรรพบุรุษส่วนมากจะให้ทาน ตามโอกาส ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติในการให้ทานของข้าราชการอุบาสกและอุบาสิกาอยู่ใน ระดับมากด้วยค่าเฉลี่ย ๓.๘๘ ค่าเบี่ยงเบน ๑.๐๔ แรงจูงใจในการให้ทานของข้าราชการ อุบาสก และอุบาสิกา อยู่ในระดับมากด้วยค่าเฉลี่ย ๔.๒๘ ค่าเบี่ยงเบน ๓.๒๔ ลักษณะการให้ทาน ข้าราชการ อุบาสกและอุบาสิกาที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากด้วยค่าเฉลี่ย ๔.๔๖ ค่าเบี่ยงเบน ๐.๖๑ ปัญหาที่เกิดจากการความเข้าใจเรื่องทานคือ การติดอยู่เพียงแค่วัตถุทานไม่เข้าใจทานใน ระดับสูงขึ้นไปได้แก่ธรรมทานและอภัยทาน และมองเห็นผู้ให้ทานเป็นคนดีทั้งหมด ทั้งที่ผู้ให้ทาน บางคนอาจไม่ได้มาซึ่งวัตถุทานอันบริสุทธิ์

พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ (ถนอม ภิญโญจิตร)^{๒๖๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษา เปรียบเทียบตัวอย่างการให้ทานในพระสูตรต้นตปิฎกกับการปฏิบัติจริงในลำพูน จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ทานในพระสูตรต้นตปิฎกและการปฏิบัติจริงในลำพูนจะมีลักษณะคล้ายกัน คือ ผู้ให้ทานที่ปรากฏ ในพระสูตรต้นตปิฎกเป็นผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ส่วนผู้ให้ทานในลำพูนปัจจุบันก็ให้ความ ศรัทธาในพระรัตนตรัย ซึ่งหมายรวมถึงพระพุทธเจ้าด้วยเช่นกันจะมีจุดแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยก็คือ จากตัวอย่างผู้รับทานในพระสูตรต้นตปิฎกส่วนมากจะเป็นพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และที่

^{๒๖๓} พระลือชัย อินฺทยโส (นราทอง) , “ ศึกษาการให้ทานของชาวพุทธในจังหวัดเลย” วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย,) ๒๕๕๙.

^{๒๖๔} พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ (ถนอม ภิญโญจิตร), “ การศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างการให้ทานใน พระ สูตรต้นตปิฎกกับการปฏิบัติจริงในลำพูน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖.

เป็นพระสงฆ์มีบ้างเพียงส่วนน้อย ในการปฏิบัติจริงผู้รับทานส่วนมากเป็นพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งก็ถือว่าเป็นผู้แทนพระพุทธเจ้าได้ เพราะเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัย อีกอย่างหนึ่ง ผู้รับทานที่ไม่ใช่กลุ่มพระสงฆ์ ก็มีคือ ผู้ประสพภัย ผู้ยากไร้ เด็กกำพร้า และคนชรา เป็นต้น

สิ่งของหรือวัตถุทานที่ให้ในพระสูตรต้นตปิฎกกับการปฏิบัติจริงในลำพูน มีลักษณะเหมือนกัน คือ เป็นการให้ทานวัตถุ ๑๐ ประกอบด้วย ข้าว น้ำ ผลไม้ และระเบียบดอกไม้ เป็นต้น และทานที่นอกเหนือจากทานวัตถุ ๑๐ ประกอบด้วย การสร้างห้องน้ำห้องส้วม การสร้างสะพาน บ่อน้ำ ร่ม ไม้แขวนเสื้อ เป็นต้น คุณภาพของวัตถุทานมีความแตกต่างกันบ้าง กล่าวคือ ในพระสูตรต้นตปิฎก จะสังเกตเห็นได้ว่า ผู้ให้ทานจะเลือกสรรวัตถุทานด้วยตัวเอง จัดเตรียมด้วยความประณีต ส่วนการปฏิบัติจริงในลำพูนนั้น จะเห็นว่า ความประณีตของวัตถุทานที่จะให้หั้นลดลง

ส่วนมากจะไม่ได้จัดเตรียมสิ่งของที่จะให้ทานด้วยตนเอง เพราะไปซื้อตามร้านค้าต่าง ๆ ที่เขาจัดเป็นชุดสังฆทานสำเร็จรูป ทั้งนี้เนื่องมาจากยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ทายกทายิกาในปัจจุบันก็ทำงานแข่งกับเวลา จึงจำเป็นต้องทำบุญให้ทานด้วยวิธีการดังกล่าว

พฤติกรรมกรให้ทานของบุคคลตามตัวอย่างที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎกกับการปฏิบัติจริงในลำพูน มีความแตกต่างกัน คือ ในพระสูตรต้นตปิฎกให้โดยเจาะจงผู้รับมากกว่า ซึ่งก็คือ พระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้า ที่ให้โดยไม่เจาะจงผู้รับคือให้แก่พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้านั้นมีส่วนน้อยส่วนในการปฏิบัติจริงในลำพูนนั้นส่วนมากจะเป็นการให้ทานโดยไม่เจาะจงผู้รับ คือ ให้เป็นสังฆทานถวายสงฆ์โดยไม่เจาะจงว่าเป็นของรูปใดรูปหนึ่งนั่นเอง

วัตถุประสงค์ของการให้ทาน ต่างก็มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่เหมือนกันคือให้เพื่อบูชาคุณความดีของผู้ที่ตนเคารพบูชาและเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ และอานิสงส์หรือผลของการให้ทานที่ผู้ให้จะพึงได้รับนั้น จากตัวอย่างของผู้ให้ทานในพระสูตรต้นตปิฎก พบว่า ได้รับอานิสงส์ คือ ทำให้ได้รับทรัพย์สมบัติมากมาย เป็นพระเจ้าจักรพรรดิบ้าง ไปบังเกิดในเทวโลกและมนุษย์โลก ท่องเที่ยวไปในวิภวสังสารโดยไม่รู้จักทุกขเลย สุดท้ายได้บรรลุพระอรหันต์ส่วนการปฏิบัติจริงในลำพูน พบว่า ได้รับอานิสงส์ คือ ทำให้ได้รับความสุขสบายใจ มีความสุขที่ได้ทำบุญทำทานแก่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อว่าผลของการทำบุญให้ทานนั้นจะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว และผลบุญนั้นจะเป็นหนทางนำตนไปสู่สุคติในสัมปรายภพต่อไป

๒.๔.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น

กรมวิชาการ, กองการวิจัยทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ^{๒๖๔} ได้ทำการวิจัยการจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทร ๓ เรื่อง ประกอบด้วยงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่นำไปสู่ความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน ๒ เรื่องคือ ในกรณีศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาศึกษาและในกรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา ส่วนอีกเรื่องเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดัชนีชี้วัดความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อสังคมไทย โดยใช้เทคนิคเดลฟายผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรม /ลักษณะบ่งชี้ “ความเอื้ออาทรต่อกัน” ได้แก่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดูแลซึ่งกันและกัน เป็นห่วงเป็นใยซึ่งกันและกัน และดูแลทุกข์สุขซึ่งกันและกันด้านสภาพการจัดการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเสริมสร้างคุณลักษณะความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน พบว่า กระบวนการที่โรงเรียนใช้ในการเสริมสร้างคุณลักษณะความสามัคคีและเอื้ออาทร คือ ๑) สอดแทรกอยู่ในการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของโรงเรียน ๒) สร้างความตระหนักและจัดบรรยากาศในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะ และ ๓) ให้ทุกคนทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการปลูกฝัง / สร้างเสริมคุณลักษณะ ส่วนกระบวนการที่ครูใช้ในการจัดการเรียนรู้อุ้การเสริมสร้างความเอื้ออาทรได้แก่

๑) การสอนสอดแทรกในระหว่างจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม (Group Process)

๒) การสร้างสถานการณ์จำลองบทบาทสมมติ

๓) การฝึกปฏิบัติ

๔) การประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของครู

๕) การอบรมสั่งสอนสำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะที่นำไปสู่ความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน ผู้บริหารโรงเรียนต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง เป็นแกนนำในการกำหนดนโยบาย ส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ อำนาจความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน สร้างจิตสำนึกความสามัคคีและเอื้ออาทรให้เกิดขึ้นกับครูในโรงเรียน

ครูต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ปฏิบัติตามนโยบายและโครงการของโรงเรียนที่ร่วมกันตั้งไว้ มีความสามัคคีในหมู่คณะ ร่วมมือในการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จขององค์กรนักเรียนนำสิ่งที่เรียนรู้ไปปฏิบัติต่ออย่างจริงจัง มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อู้ดูแลเอาใจใส่และมี

^{๒๖๔} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, “รายงานวิจัยเรื่องดัชนีชี้วัดความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อสังคมไทย โดยใช้เทคนิคเดลฟาย”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว , ๒๕๔๖, (อัดสำเนา)

ความเห็นอกเห็นใจกัน ผู้ปกครองดูแลเอาใจใส่การประพฤติปฏิบัติของบุตรหลานร่วมกับโรงเรียน ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนทั้งด้านการปฏิบัติและร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่งแนะสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่โรงเรียนกรรมการสถานศึกษาให้ข้อคิดข้อเสนอแนะแนวปฏิบัติแก่สถานศึกษาและชุมชน ร่วมดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรม / งบประมาณกับทางโรงเรียน

ส่วนในกรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา มีผลการวิจัยว่า พฤติกรรม / ลักษณะบ่งชี้ “ความเอื้ออาทรต่อกัน” ได้แก่ รู้จักแบ่งปัน เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน คอยให้ความช่วยเหลือดูแลทุกข์สุข ห่วงใยและมีความเข้าใจกัน สภาพการจัดการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเสริมสร้างคุณลักษณะความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน มีกระบวนการที่โรงเรียนใช้ในการเสริมสร้างคุณลักษณะคือ

- ๑) ดำเนินการในรูปแบบโครงการ / กิจกรรมโดยตรง
- ๒) สร้างความตระหนักและจัดบรรยากาศในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะ
 - ๓) ประสานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน ชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม มีกระบวนการที่ครูใช้ในการจัดการเรียนรู้คือ
 - ๑) จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้มีโอกาสทำงานร่วมกัน
 - ๒) ครูปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง
 - ๓) การยกย่องชมเชย
 - ๔) การสร้างความตระหนัก
 - ๕) อบรมหรือแนะนำสั่งสอน

แนวทางการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะที่นำไปสู่ความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ผู้บริหารโรงเรียนต้องกำหนดเป็นนโยบายให้ครูถือปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากรในโรงเรียน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับครูครูต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการเสริมสร้างความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน นักเรียนให้ความร่วมมือโดยการเข้าร่วมกิจกรรม / โครงการ ตระหนักและเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกันและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้ปกครองประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรหลานร่วมกับทางโรงเรียนดูแลอบรมบุตรหลาน ให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนและชุมชน กรรมการสถานศึกษาให้ความร่วมมือในการกำหนดนโยบาย ให้คำแนะนำ และข้อเสนอแนะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน รวมทั้งติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

ส่วนงานวิจัยเรื่องดัชนีชี้วัดความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อสังคมไทย โดยใช้เทคนิคเดลฟาย ผลการวิจัย ความเอื้ออาทร หมายถึง ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และความเอาใจใส่คุณลักษณะของเด็กที่มีความเอื้ออาทร คือ มีน้ำใจ และมีความเมตตากรุณา พฤติกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กมีความเอื้ออาทรคือ มีน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเห็นอกเห็นใจ ปัจจัยด้านบริบทที่เด็กจะดำเนินการให้สำเร็จโดยใช้ความสมานฉันท์และความเอื้ออาทร คือ มีบรรยากาศที่เอื้อให้เด็กเกิดความสมานฉันท์และเอื้ออาทร และจัดสิ่งแวดล้อมให้เด็กทำงานร่วมกัน

ปัจจัยด้านกระบวนการที่เด็กจะดำเนินการให้สำเร็จโดยใช้ความสมานฉันท์และเอื้ออาทร คือ ครูต้องจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาความสมานฉันท์และเอื้ออาทร แล้วแต่ประสบการณ์ให้เด็กมีความเมตตากรุณา ปัจจัยด้านผลผลิตที่เด็กจะดำเนินการให้สำเร็จโดยใช้ความสมานฉันท์และเอื้ออาทร คือ เด็กยอมรับและเห็นคุณค่าของความสมานฉันท์และความเอื้ออาทร ครูและเด็กเห็นคุณค่าและนำความสมานฉันท์และเอื้ออาทรไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเด็กมีพฤติกรรมด้านความสมานฉันท์และเอื้ออาทร ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กไม่มีความเอื้ออาทร คือ เด็กเห็นแก่ตัวและเด็กชอบเอาใจเอาเปรียบ แนวทางที่โรงเรียนหรือผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาต้องดำเนินการเพื่อช่วยให้เด็กมีความสมานฉันท์และเอื้ออาทร คือ ส่งเสริมให้เด็กได้ช่วยเหลือกันและทำงานเป็นกลุ่ม และสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความสมานฉันท์และความเอื้ออาทร และควรจัดบรรยากาศให้มีความสมานฉันท์และความเอื้ออาทร

สรุปดี อำนวยศิริสุข^{๒๖๖} ได้ศึกษาและ พัฒนาแบบทดสอบวัดคุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ สังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา ๒๕๓๓ จำนวน ๑,๙๖๘ คน ในรูปแบบสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมย่อยทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านความสามัคคี ด้านความเสียสละ ด้านการให้อภัย ด้านความเอื้อเฟื้อ ด้านการยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น และความเห็นอกเห็นใจ แบบทดสอบฉบับนี้มีข้อทดสอบในแต่ละคุณธรรมทั้งฉบับรวม ๖๐ สถานการณ์ ผลการศึกษารูปว่า ค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบหาโดยใช้ t - test ซึ่งมีค่า ๑.๗๕๘ - ๑๖.๙๕๓ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ทุกข้อ ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบหาโดยให้สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) มีค่าตั้งแต่ .๖๘๘ ทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ มีค่าความเที่ยงตรงของแบบทดสอบวัดคุณธรรมการอยู่ร่วมกัน ๒ ชนิด คือ ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) หาโดยเทคนิคกลุ่มรู้จัก (Known Group Technique) และวิเคราะห์องค์ประกอบ ทดสอบ

^{๒๖๖} สรุปดี อำนวยศิริสุข, “การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ สังกัดกรุงเทพฯ”, *ปริญญาพนธ์ กศ.ม.*, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยสารคาม), ๒๕๓๔.

ความแตกต่างโดยใช้ - test มีค่าตั้งแต่ ๖.๖๓-๑๒.๑๓ แบบทดสอบทั้งฉบับมีค่า ๑๒.๑๓ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .๐๑ ค่าความเที่ยงตรงตามสภาพโดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ได้ค่าของความเที่ยงตรงในแต่ละด้านอยู่ระหว่าง .๕๗๓ - .๗๙๔ ทั้งฉบับมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .๗๙๔ทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

สุจิตรา แก้วเขียว^{๒๖๗} ได้ศึกษาผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมเอื้อเฟื้อของนักเรียนประถมศึกษาที่มีความสามารถในการสวมบทบาทด้านการคิดแตกต่างกัน ใน สถานการณ์ที่มีผู้สังเกต และไม่มีผู้สังเกต ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนกึ่งเพชรกรุงเทพมหานคร จำนวน ๖๐ คน โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างเข้ากลุ่มทดลอง ๔ กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่านักเรียนที่มีความสามารถในการสวมบทบาทด้านการคิดสูงแสดงพฤติกรรมเอื้อเฟื้อมากกว่า นักเรียนที่มีความสามารถในการสวมบทบาทด้านการคิดต่ำ ทั้งในสถานการณ์ที่มีผู้สังเกต และไม่มีผู้สังเกต นักเรียนที่มีความสามารถในการสวมบทบาทด้านการคิดสูง แสดงพฤติกรรมเอื้อเฟื้อในสถานการณ์ที่มีผู้สังเกตและในสถานการณ์ที่ไม่มีผู้สังเกต ไม่แตกต่างกัน และนักเรียนที่มีความสามารถในการสวมบทบาทด้านการคิดต่ำ แสดงพฤติกรรมเอื้อเฟื้อในสถานการณ์ที่มีผู้สังเกตและในสถานการณ์ที่ไม่มีผู้สังเกต ไม่แตกต่างกัน

อาภรณ์ เต็มยอด^{๒๖๘} ได้ศึกษาผลการใช้ชุดการแนะแนวที่มีต่อความ เสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านบางม่วง อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุงจำนวน ๒๙ คน โดยกลุ่มทดลองได้รับการใช้ชุดการแนะแนวที่มีต่อการเสียสละและกลุ่มควบคุม ได้รับการสอนแบบปกติ ผลการศึกษาพบว่านักเรียนที่ได้รับการใช้ชุดแนะแนวมีความเสียสละ มากกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ

^{๒๖๗} สุจิตรา แก้วเขียว, “การเปรียบเทียบพฤติกรรมเอื้อเฟื้อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีความสามารถในการสวมบทบาทด้านการคิดแตกต่างกันในสถานการณ์ที่มีผู้สังเกตและไม่มีผู้สังเกต” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจิตวิทยาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๓๓.

^{๒๖๘} อาภรณ์ เต็มยอด, “ผลของการใช้ชุดแนะแนวที่มีต่อความเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านบางม่วง อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, วิชาเอกจิตวิทยาการแนะแนว, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๗), หน้า ๔๒.

เลห์ตัน (Leighton)^{๒๖๙} ได้ศึกษาการเสียสละและการให้อภัยที่มีต่อการรังสติเกี่ยวกับ ความรุนแรง โดยศึกษาวิธีการบางอย่างที่กระตุ้นให้เกิดความรุนแรง วิธีการศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนที่หนึ่ง เป็นการวิเคราะห์กลไกของผู้รับบาป ส่วนที่สองเป็นการศึกษาความคิด รวบรวมยอดของการให้อภัยในแง่ของเนื้อหา และวิธีการโดยแปลความหมายการกระทำของผู้รับบาปและการ ปฏิบัติการให้อภัยจากภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า การทำความเข้าใจอย่างละเอียดลึกซึ้ง เกี่ยวกับการไม่รับผิดชอบและกระบวนการของการให้อภัยนั้นเป็นพื้นฐานในการสร้างแบบ การสอนสำหรับการรังสติเกี่ยวกับความรุนแรง

คอกซ์ ซานท์ (Cox)^{๒๗๐} ได้ทำการศึกษาผลกระทบของการแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในชีวิตประจำวันต่อสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนร่วมห้องและตรวจสอบความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของแต่ละ บุคคลในบริบทของสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนร่วมห้อง ผลการวิจัยพบว่าสิ่งที่มีผลกระทบต่อความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ขึ้นอยู่กับรูปแบบการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของเพื่อน และ พบว่า ระดับความ ผูกพันหรือสัมพันธภาพ ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีส่วนเกี่ยวข้องกับความถี่ของพฤติกรรมด้าน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

แดเนียล แบ็ทสัน (Batson)^{๒๗๑} ได้เสนอประเด็นว่า การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น เกิดจากแรงจูงใจที่ดีด้วยใจจริงก็มีเช่นเดียวกับกับการช่วยเหลือบุคคลอื่นในลักษณะการคำนวณ ว่าผลตอบแทนจะมากกว่าการลงทุน เขาอธิบายว่าขึ้นอยู่กับตัวผู้ให้ความช่วยเหลือนั้นมีความเห็น ใจ ผู้ที่เขาช่วยหรือไม่ ถ้าเขาเห็นใจ เขาย่อมจะช่วยโดยไม่หวังการตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้นแม้ว่า จะต้องลงทุนมากกว่าที่จะได้รับผลตอบแทนกลับมาก็ตาม แต่ถ้าเขาไม่มีความเห็นใจ เขาจะช่วย ต่อเมื่อผลตอบแทนที่ได้คือมากกว่าการลงทุนของเขา ด้วยเหตุนี้จึงเรียกข้อเสนองานของเขาว่า Empathy – altruism Hypothesis

^{๒๖๙} Leighton , Christopher Magee. “**On Sacrifice and Forgiveness: Toward the Containment of Violence (Anti- Semitism)**” .(CD-ROM). Doctoral Dissertation, Columbia University Teachers College, 1990.

^{๒๗๐} Cox , Chante L. “**Willingness to Sacrifice in Everyday Life (Roommate, Relationship Functioning)**” .(CD-ROM) .Doctoral Dissertation, The University of North Carolina at Chapel Hill, 1996.

^{๒๗๑} Batson, C.D. Altruism and prosocial behavior. In D. Gilbert, S. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), “**The Handbook of Social Psychology**”, (4th ed.) Vol.2 : 228-316.

อีกลีกกับครออลีย์ (Eagle & Crowley) ^{๒๗๒} ได้รวบรวมผลการวิจัยมากกว่า ๑๗๐ ชิ้นที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือพบว่า ผู้ชายกับผู้หญิงมีความแตกต่างกันในการแสดงความช่วยเหลือผู้อื่น ผู้ชายมักจะแสดงพฤติกรรมช่วยเหลือในแบบของความกล้าหาญแบบวีรบุรุษ ในขณะที่ผู้หญิงจะนิยมแสดงพฤติกรรมช่วยเหลือแบบอาสาสมัครที่ต้องใช้เวลาในการกระทำการดูแลสวัสดิภาพของผู้อื่นซึ่งดูเหมือนว่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคมที่ส่วนมากจะสอนให้ผู้ชายแสดงความกล้าหาญและดูแลผู้หญิง ในขณะที่สอนให้ผู้หญิงดูแลการกินดีอยู่ดีของคนในครอบครัว

นอกจากนั้นยังแตกต่างกันในแง่ของกลุ่มเป้าหมายในการช่วยเหลืออีกด้วยกล่าวคือถ้าเปรียบเทียบกรณีการช่วยเหลือเพื่อนหรือคนแปลกหน้า ผู้ชายจะช่วยเหลือคนแปลกหน้ามากกว่าผู้หญิง แต่ผู้หญิงกลับช่วยเพื่อนมากกว่าผู้ชายนี่คงจะเป็นเพราะว่ามีปัจจัยอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นต้นว่าเพราะผู้หญิงอาจจะต้องระวังเรื่องความสัมพันธ์ที่จะตามมาหลังจากได้ให้ความช่วยเหลือกับคนแปลกหน้าไปแล้ว ดังนั้นจึงพบว่าผู้หญิงจะให้ความช่วยเหลือเพื่อนมากกว่าผู้ชาย อาจจะเป็นเพราะมั่นใจไว้ใจได้มากกว่า หรืออาจจะเป็นได้ว่าผู้ชายช่วยคนแปลกหน้ามากกว่าเพราะว่าผู้ชายมีค่านิยมแสดงอำนาจมากกว่าหญิง ฯลฯ เหตุต่างๆ เหล่านี้ยังเป็นเพียงข้อสมมุติฐานซึ่งจะต้องมีการวิจัยต่อไป

รีแกนและคณะ (Regan and Other) ^{๒๗๓} ได้ศึกษาผลของความรู้สึกผิดแล้วทำให้เกิดการช่วยเหลือที่น่าสนใจ โดยศึกษาจากผู้ถูกทดลองที่เดินเล่นอยู่บนถนนในเมืองโตรอนโต ขณะที่เขากำลังเดินอยู่นั้น ผู้ทำการทดลองจะแกล้งทำบัตรดัชนี (กระดาษบันทึกข้อมูลต่าง ๆ) ตกเบื้องหน้าเขา และเปิดโอกาสให้ผู้ถูกทดลองมีโอกาสช่วยหยิบ ซึ่งการวัดความช่วยเหลือนี้ดูจากจำนวนบัตรที่เขาหยิบ ในอีกทางหนึ่ง คือผู้ทำการทดลองจะแกล้งเดินชนผู้ถูกทดลอง แล้วทำเหมือนว่าผู้ถูกทดลองเป็นเหตุทำให้บัตรตก สถานการณ์นี้เรียกว่า การไถ่บาป เพราะผู้ถูกทดลองเป็นต้นเหตุที่สร้างความเดือดร้อนและยังเปิดโอกาสให้แก้ตัวและในอีกสถานการณ์หนึ่งที่ผู้ถูกทดลองเดินเล่นอยู่บนถนนแล้วเดินชนผู้ทำการทดลองเป็นเหตุให้หนังสือของผู้ทำการทดลองหล่น แล้วผู้ทำการทดลองก็ก้มหยิบและเดินต่อไป ต่อมาก็ให้ผู้ทำการทดลองที่ ๒ แกล้งทำบัตรดัชนีหล่นต่อหน้าผู้ถูกทดลองคนเดิมซึ่งมีโอกาสที่จะช่วยเหลือสถานการณ์นี้เรียกว่า ความรู้สึกผิดชดเชย เพราะผู้ถูกทดลองทำให้ผู้อื่น

^{๒๗๒} Eagly, A.H., & Crowley, "MGender and helping behavior ; A meta – analytic review of the social psychological literature", (Psychological Bulletin, 1986), pp.283-308.

^{๒๗๓} Ragan, D., Williams, M., & Sparling,S."Voluntary expiation of guilty : A field experiment Journal of personality and Social Psychology",44 : 545-552.

เดือดร้อนแต่ก็ยังมีความช่วยเหลือผู้อื่นต่อมา และในอีกสถานการณ์หนึ่งคือ สภาวะที่เรียกว่า Sympathy หรือสภาวะเห็นใจ เพราะผู้ถูกทดลองเห็นคนหนึ่งชนผู้ทำการทดลอง แล้วทำให้บัตรดัชนีของผู้ทำการทดลองหล่น แต่คนนั้นกลับเดินไปจากไปโดยไม่ได้ช่วยเหลือ แต่ตัวผู้ถูกทดลองที่เป็นคนเห็นสามารถช่วยเก็บถ้าเขาอยากช่วยและในสถานการณ์นั้นไม่มีตัวแปรอื่น นอกจากผู้ถูกทดลองเห็นอุบัติเหตุบัตรดัชนีที่หล่นอยู่ตรงหน้า

แบบสัทและคณะ (Batson and his associates)^{๒๗๔} จากมหาวิทยาลัย Kansas ได้ทำการทดลองกระตุ้นความรู้สึกร่วม (Empathy) ของนักศึกษาว่าผู้ที่ได้รับการกระตุ้นแล้วจะบรรเทาความทุกข์ของตัวเองอย่างไร โดยการหลีกหนีความทุกข์นั้นหรือหาทางช่วยเหลือผู้รับทุกข์ให้พ้นทุกข์ ผลการทดลองสรุปได้ว่าเมื่อได้รับการกระตุ้นความรู้สึกร่วม “บุคคลจะช่วยเหลือผู้ที่ได้รับทุกข์นั้นมากกว่าเดิม” หรือ “เปลี่ยนพฤติกรรมจากไม่ช่วยเป็นช่วย” ในการทดลองแบบสัทและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ให้นักศึกษาสังเกตความเจ็บปวดของหญิงคนที่ถูกช็อตด้วยกระแสไฟฟ้าพบว่า เมื่อได้รับการกระตุ้นความรู้สึกเช่นนี้ นักศึกษาเต็มใจสลับเปลี่ยนมาเป็นผู้ที่ถูกช็อตแทน นี่เป็นความเอื้ออาทรจริงหรืออย่างไรก็ตามความรู้สึกร่วมกับผู้รับทุกข์จะทำให้เรารู้สึกเศร้าใจ และความเสียใจจะบรรเทาลงเมื่อได้รับอารมณ์อย่างอื่นเข้ามาแทน เช่นการฟังเพลงละครชวนหัว ในภาวะการณ์มีความทุกข์ร่วมไปกับผู้อื่น แต่รู้ว่ามีสิ่งอื่นที่จะช่วยให้เรารู้สึกดีขึ้น เราก็มักจะช่วยเหลือผู้รับทุกข์ เพราะฉะนั้นการช่วยเหลือผู้อื่นโดยมีเป้าหมายเพื่อขจัดทุกข์ของตนมิใช่ความเอื้ออาทรแท้จริง

Grusec, Saas – Kortsak และ Simutis^{๒๗๕} ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยผลของการกระทำของตัวแบบที่กระทำการบริจาค กับตัวแบบ ที่พูดสนับสนุนการบริจาค โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กชายจำนวน ๔๘ คน และเด็กหญิง จำนวน ๔๘ อายุ ๘-๑๐ ปีแบ่งเป็น ๒ สภาพการณ์หลัก คือสภาพการณ์ที่มีตัวแบบแสดงพฤติกรรมบริจาค และสภาพการณ์ที่ตัวแบบไม่แสดงพฤติกรรมการบริจาค และในแต่ละสภาพการณ์หลักจะแบ่งออกเป็นสภาพการณ์ที่ตัวแบบชักชวนให้บริจาคเฉพาะเจาะจงเพื่อการกุศลนี้

^{๒๗๔} Batson, C.D., Duncan, B.D., Ackerman, P., Buckley, T., & Birch, K, “Is empathic emotion a source of altruistic motivation” Journal of Personality and Social Psychology , v.40 : 290-302.

^{๒๗๕} Grusec, J.E., Saas- Kortsak, P., & Simutis, S.M., “The role of example and moral exhortation in the training of altruism Child Development”, v. 49 (1978) : 920-923.

(Specife preachin condition) โดยตัวแบบกล่าวกับเด็กว่า เด็กควรจะบริจาคของรางวัลครึ่งหนึ่งของเด็กเมื่อเด็กได้ รับจากการเล่นเกมนี้แล้ว เพราะการกระทำเช่นนี้เป็นสิ่งที่ทำให้เด็กยากจนนั้นมีความสุข

สภาพการณ์ที่สองเป็นสภาพการณ์ที่ตัวแบบพูดอธิบายชักชวนให้บริจาคเพื่อการกุศลโดยทั่วไป (General preaching condition) โดยกล่าวกับเด็กว่า เด็กควรบริจาคของรางวัลครึ่งหนึ่งของเด็กเนื่องจากการทำเช่นนี้เป็นสิ่งที่ทำให้คนอื่นมีความสุขจากการที่เด็กได้ทำอะไรอย่างหนึ่งอย่างใด เมื่อสามารถทำได้ และ สภาพการณ์สุดท้ายคือการที่ตัวแบบไม่พูดอธิบายชักชวนให้บริจาค (No preaching condition) งานวิจัยนี้จึงมีกลุ่มทดลอง ๕ กลุ่มและกลุ่มควบคุม ๑ กลุ่ม ซึ่งเป็นกลุ่มที่ตัวแบบไม่ทำการบริจาคและไม่พูดอธิบายสนับสนุนการบริจาค การวิจัยเริ่มที่เด็กแต่ละคนจะได้รับคำแนะนำจากผู้ทดลองว่า เมื่อเล่นเกมได้ตามกติกาแล้วจะได้รับรางวัล ผู้ทดลองแนะนำผู้เป็นตัวแทนแก่เด็กและให้ตัวแบบกับเด็กอยู่ด้วยกัน ๒ คน ตามลำพัง โดยตัวแบบจะแสดงการเล่นเกมซึ่งด้านข้างของเกมมีป้ายและกระปุกรับบริจาคอยู่ เมื่อตัวแบบเล่นเกมและได้ของรางวัลแล้ว ผู้เป็นตัวแทนจะแสดงการบริจาคหรือพูดอธิบายชักชวนสนับสนุนการบริจาคแตกต่างกันแล้วแต่ว่าจะแสดงเป็นตัวแบบให้กับกลุ่มทดลองใด จากนั้นให้เด็กแต่ละคนเล่นเกมและได้รับรางวัล ตลอดจนเปิดโอกาสให้เด็กบริจาคของรางวัลตามลำพัง

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองที่อยู่ในสภาพการณ์ที่ตัวแบบแสดงพฤติกรรมบริจาคและชักชวนให้บริจาคเพื่อการกุศลโดยเฉพาะ หรือเพื่อการกุศลทั่วไป จะมีการบริจาคให้แก่เด็กยากจนมากกว่าใน สภาพการณ์ที่ตัวแบบไม่แสดงพฤติกรรมบริจาค กลุ่มทดลองทุกกลุ่มมีจำนวนบริจาคมากกว่ากลุ่มควบคุม นอกจากนี้ยังพบว่าหลังการทดลอง ๓ สัปดาห์ กลุ่มทดลองทุกกลุ่มมีจำนวนผู้บริจาคไม่แตกต่างกัน และกลุ่มทดลองทุกกลุ่มมีจำนวนผู้บริจาคมากกว่ากลุ่มควบคุม นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบจำนวนผู้บริจาค ในระยะหลังการทดลองทันทีและหลังการทดลอง ๓ สัปดาห์

พบว่า จำนวนผู้บริจาคลดลงทุกกลุ่มและกลุ่มควบคุมยังคงไม่มีผู้บริจาค ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ในสภาพการณ์ที่การพูดและกระทำของตัวแบบในทิศทางที่สอดคล้องกัน หรือการมีตัวแบบแสดงพฤติกรรมเอื้อเฟื้อเพียงอย่างเดียว โดย ไม่พูดอธิบายสนับสนุนเด็กจะแสดงพฤติกรรมบริจาคมากกว่าในสภาพการณ์ที่ตัวแบบพูด แต่กระทำไม่สอดคล้องกัน นอกจากนี้ยังพบว่าถึงแม้ตัวแบบจะไม่แสดงพฤติกรรมเอื้อเฟื้อโดยการบริจาคแต่พูดอธิบายสนับสนุนให้บริจาค ก็จะส่งผลให้เด็กเกิดพฤติกรรมการบริจาคมากกว่าตัวแบบที่ไม่แสดงพฤติกรรมบริจาคและไม่พูดสนับสนุนการบริจาค แต่งานวิจัยนี้ไม่ได้ระบุถึงวิธีการชี้แนะหรือการสอนลักษณะใดที่จะสร้างเสริมพฤติกรรมเอื้อเฟื้อ

Grusec, Kuczynski, Rushton และ Simutis^{๒๗๖} ได้ศึกษาถึงการแสดงพฤติกรรมของตัวแบบ การพูดของตัวแบบ และการระบุสาเหตุ ของการกระทำที่มีต่อพฤติกรรมเอื้อเพื่อ กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กชายจำนวน ๖๓ คน เด็กหญิงจำนวน ๖๓ คน อายุ ๗-๑๐ ปี จากนั้นผู้วิจัยจัดเด็กให้อยู่ภายใต้สภาพการณ์หลัก ๓ สภาพการณ์ คือ สภาพการณ์แรกเป็นสภาพการณ์ที่ตัวแบบแสดงพฤติกรรมบริจาค สภาพการณ์ที่สอง เป็นสภาพการณ์ที่ตัวแบบพูด ชี้แนะให้บริจาค และสภาพการณ์ที่สาม คือ สภาพการณ์ที่ตัวแบบแสดงพฤติกรรมบริจาคและพูดชี้แนะให้บริจาค ในแต่ละสภาพการณ์หลักมีสภาพการณ์ย่อยอีก ๓ สภาพการณ์คือ สภาพการณ์ที่หนึ่งเป็นการพูดสนับสนุนการบริจาคที่ระบุสาเหตุการกระทำจากภายใน (Self- Attribution) โดยการพูดว่าตัวเด็กจะมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น สภาพการณ์ที่สอง เป็นการสนับสนุนการบริจาคที่ระบุสาเหตุการกระทำจากภายนอก (External- Attribution) โดยการพูดว่า การเอื้อเฟื้อนั้นเป็นสิ่งที่เด็กได้รับการคาดหวังว่าควรจะทำ

และสภาพการณ์ที่ สาม เป็นการพูดสนับสนุนการบริจาคที่ไม่มีการบอกถึงเหตุผลการกระทำมาจากภายนอกหรือภายใน (No Attribution) จากนั้นผู้วิจัยจัดเด็กให้อยู่ในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งใน ๙ สภาพการณ์ การวิจัยเริ่มจากที่เด็กแต่ละคนจะได้รับการแนะนำ จากผู้ทดลองว่าเมื่อเล่นเกมได้คะแนนตามกติกาแล้วจะได้รับรางวัล ผู้ทดลองแนะนำผู้เป็นตัวแบบแก่เด็กและให้ตัวแบบอยู่กับเด็ก ๒ คนตามลำพัง โดยตัวแบบจะแสดงการเล่นเกมนับคะแนนด้านข้างของเกมมีป้ายและกระปุกรับบริจาคเพื่อเด็กยากจนซึ่งภายในกระปุกมีของบริจาคอยู่ เมื่อตัวแบบเล่นเกมและได้ของรางวัลแล้ว ผู้เป็นตัวแบบจะแสดงการบริจาคหรือพูดชักชวนสนับสนุนให้บริจาคแตกต่างกันแล้วแต่ว่าจะแสดงเป็นตัวแบบให้กับเด็กกลุ่มทดลองใด

จากนั้นเปิดโอกาสให้เด็กเล่นเกมเพื่อได้รับรางวัลและบริจาค เมื่อกิจกรรมทั้งหมดสิ้นสุดลง ตัวแบบจะพูดถึงการบริจาคที่ระบุสาเหตุการกระทำจากภายในหรือภายนอกหรือไม่ระบุสาเหตุให้กับเด็กแต่ละคนแตกต่างกันแล้วแต่ว่าเป็นเด็กกลุ่มทดลองกลุ่มใด จากนั้นผู้ทดลองจะเชิญตัวแบบออกจากห้องและปล่อยให้เด็กเล่นเกมและรับรางวัลตลอดจนบริจาคของตามลำพัง ต่อจากนั้นผู้ทดลองจะมอบดินสอสี ๑๒ แท่งให้กับเด็กเนื่องในการที่เด็กเข้าร่วมการทดลองเล่นเกม และเปิดโอกาสให้เด็กแบ่งปันดินสอสีลงในกล่องสำหรับเด็กที่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งอยู่ในโรงเรียนเดียวกันแต่ไม่ได้รับเลือก

^{๒๗๖} Grusec, J.E., Kuczynski, L., Rushton, J.P. & Simutis, Z.M. Modeling, “direct instruction, and attribution : Effects on altruism”. *Developmental Psychology*, 14 (1975) : 51-57.

ผลการวิจัยพบว่า เด็กในสภาพการณ์ที่ได้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมการบริจาคและพูดถึงการบริจาคที่ระบุนสาเหตุการกระทำจากภายใน จะมีการบริจาคมากกว่าเด็กในสภาพการณ์ที่ตัวแบบแสดง พฤติกรรมการบริจาคและพูดถึงการบริจาคที่ระบุนสาเหตุการกระทำจากภายนอก และเด็กในสภาพการณ์ที่ตัวแบบแสดงพฤติกรรมการบริจาคและพูดถึงการบริจาคโดยไม่มีการระบุนสาเหตุการกระทำในขณะที่เด็กในสภาพการณ์ทั้งหมด ยกเว้น ๓ สภาพการณ์ดังกล่าว มีการบริจาคไม่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ยังพบว่า การระบุนสาเหตุมีผลต่อการแบ่งปันดินสอสี โดยกลุ่มที่ได้รับการพูดถึงการบริจาคที่ระบุนสาเหตุการกระทำจากภายในจะแบ่งปันดินสอมากกว่ากลุ่มที่ได้รับการพูดถึงการบริจาคที่ระบุนสาเหตุ การกระทำจากภายนอก และกลุ่มที่ไม่ได้รับการระบุนสาเหตุการกระทำ นอกจากนั้นยังพบว่า การติดตาม การมีพฤติกรรมเอื้อเฟื้อภายหลังการทดลอง ๒ สัปดาห์ต่อมา เด็กในทุกกลุ่มการทดลองมีพฤติกรรมการบริจาคของรางวัลไม่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาจำนวนของเด็กที่ทำการบริจาค โดยไม่พิจารณาจำนวนของที่บริจาคแล้วจะพบว่า จำนวนเด็กที่บริจาคในกลุ่มที่อยู่ในสภาพการณ์ที่ตัวแบบแสดงพฤติกรรมบริจาคและได้รับการพูดถึงการบริจาคที่ระบุนสาเหตุการกระทำจากภายใน จะมีจำนวนมากกว่า จำนวนเด็กในกลุ่มที่อยู่ในสภาพการณ์ที่ตัวแบบแสดงพฤติกรรมการบริจาคและได้รับการพูดถึงการบริจาคที่ระบุนสาเหตุการกระทำจากภายนอก ทั้งในระยะหลังการทดลองทันที และหลังการทดลอง ๒ สัปดาห์

Latane' และ Darley^{๒๗๗} ได้ทำการทดลองภาคสนามกับคนเดินถนนใน New York โดยการให้ผู้ช่วยทดลองเข้าไปขอความช่วยเหลือ ๕ แบบ คือ ถามเวลา ถามทาง ขอแลกเศษสตางค์ ถามชื่อ และขอเหรียญ ๑๐ เซ็นต์ จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมเหล่านี้ผู้ให้ความช่วยเหลือมีความสูญเสียแตกต่างกันไป คือการช่วยบอกเวลานั้น ผู้ให้ความช่วยเหลือเพียงแต่มองนาฬิกาแล้วบอกเวลาออกไป จะให้ความคิด และเสียเวลาน้อยมาก การบอกทางจะต้องใช้ความคิดและเสียเวลามากขึ้นเล็กน้อย การให้แลกเศษสตางค์จะต้องสูญเสียสตางค์ไป อาจจะต้องเดือดร้อนภายหลังหากผู้ให้ความช่วยเหลือจำเป็นต้องใช้เศษสตางค์เหล่านั้นขึ้นมา การบอกชื่อแก่คนแปลกหน้าเป็นเรื่องที่แปลกและคาดเดายากกว่าเขาจะเอาชื่อของเราไปทำอะไร จะมีผลเสียอะไรตามมาหรือไม่ และการให้เหรียญ ๑๐ เซ็นต์เป็นการเสียเงินไปเลย ผลที่ได้คือพฤติกรรมผู้ให้ความช่วยเหลือมีการสูญเสียน้อยที่สุดสาม

^{๒๗๗} Latane' , B., & Darley, J.M., "The unresponsive bystander : why doesn't he help", (New York : Meredith, 1971),p. 3.

การทดลองแรกคือถามเวลา ถามทาง และขอแลกเศษสตางค์ เพศของทั้งผู้ขอและผู้ถูกขอความช่วยเหลือยังไม่มีผลต่อการให้และได้รับความช่วยเหลืออีกด้วย

West, Whitney, และ Schnedler^{๒๗๘} ได้ทำการทดลองโดยให้ผู้ช่วยทดลองจอดรถไว้ข้างทาง ลงมายืนข้างรถที่เปิดฝากระโปรงไว้ หันหน้าไปทางรถคันอื่นที่แล่นเข้ามา ทำเป็นว่ารถมีปัญหา ผลพบว่า เพศชายให้ความช่วยเหลือมากกว่าเพศหญิง และเพศหญิงที่ได้รับความช่วยเหลือเร็วกว่าเพศชาย I.M. Piliavin, และ Rodin (๑๙๗๒) ทำการทดลองในรถไฟใต้ดินในเมือง New York โดยให้ผู้ช่วยทดลองเพศชายถือไม้เท้าและสะดุดล้มลงบนพื้นรถไฟ ปรากฏว่าเพศชายให้ความช่วยเหลือมากกว่าเพศหญิง

Cunningham^{๒๗๙} ได้ทำการทดลองเรื่องที่ ๑ ทำการทดลองโดยให้ผู้ช่วยทดลองไปขอสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเห็นทางสังคม (Social opinion) ซึ่งเพศหญิงน่าจะมีความสนใจมากกว่าเพศชาย เป็นการตอบคำถามจำนวน ๘๐ คำถาม แต่ให้ผู้ตอบสามารถเลือกได้ว่าจะตอบกี่คำถาม ในสภาพอากาศต่าง ๆ กัน ปรากฏว่าเพศหญิงให้ความช่วยเหลือมากกว่าเพศชาย

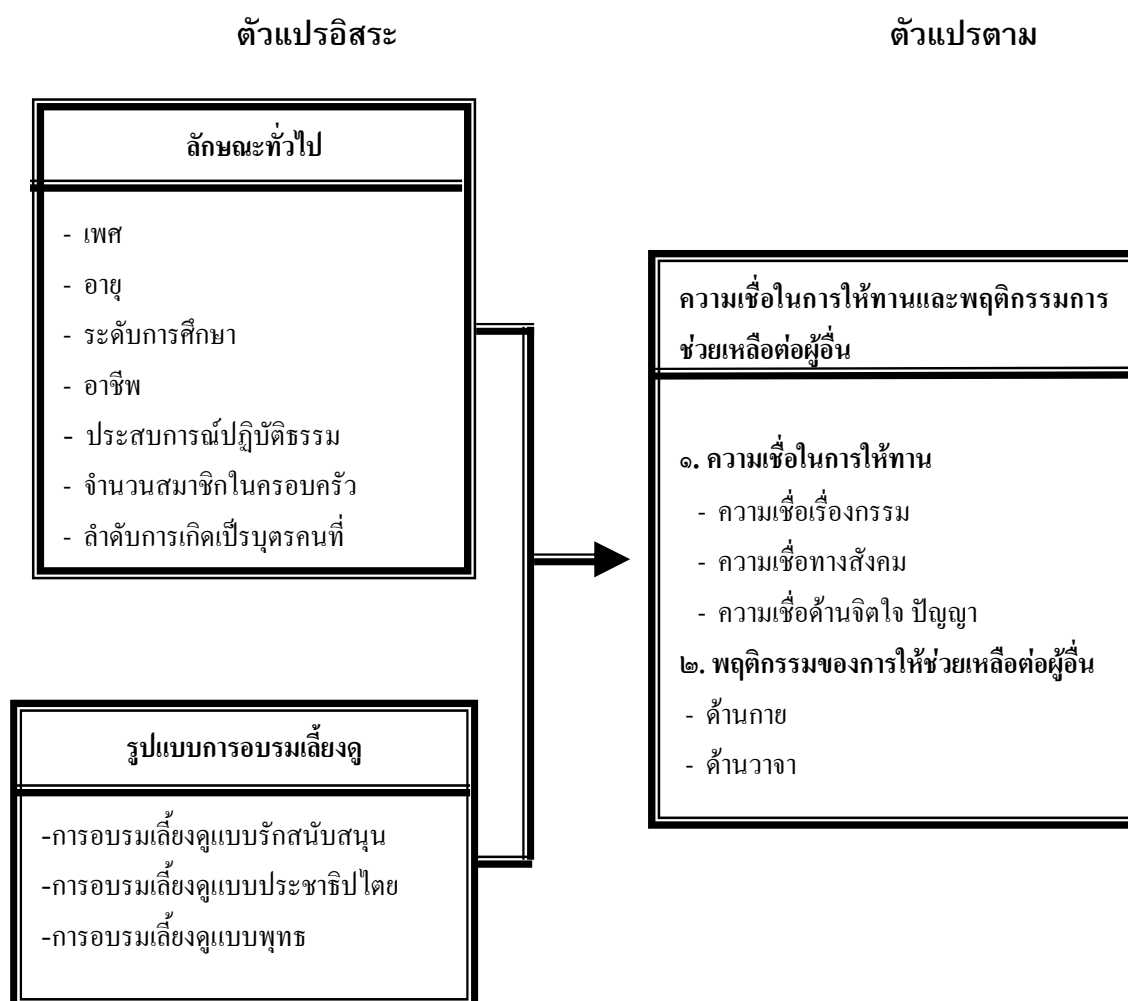
^{๒๗๘} West, S.G., Whitney , G., Schnedler, R, Helping a motorists in distress : the effects of sex, race, and neighborhood, **Journal of Personality and Social Psychology**, (1975), 31, pp.691-698.

^{๒๗๙} Cunningham, M.R., "Weather, mood, and helping behavior : Quasi experiments with the sunshine samaritan". **Journal of Personality and Social Psychology**, 1947 -1956 : 37.

๒.๕ กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวข้องกับการรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงคาดว่า ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม จำนวนสมาชิกในครอบครัว และลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ จะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสิกอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จึงเสนอกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังนี้

แผนภูมิที่ ๒ แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสกอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. รูปแบบการวิจัย
๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
๔. จัดเก็บรวบรวมข้อมูล
๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสกอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร” เป็นการวิจัยโดยการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากรได้แก่อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๕๐๐ คน

๓.๒.๒ เลือกกลุ่มตัวอย่างได้แก่อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๒๒ คน โดยเลือกตามปัจจัยส่วนบุคคลและแบ่งกลุ่มสัดส่วนโดยใช้สูตรของ Tero Yamane

๑) แบ่งกลุ่มแบบสัดส่วน (Proportionate Stratified Sampling) ด้วยวิธีการหาได้จากสูตรของ Taro Yamane (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์, ๒๕๔๐ : ๗๑)^๑ ไปสุ่มตัวอย่างใน อุบาสก อุบาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร จำนวน ๕๐๐ คน

จากสูตร

$$n = \frac{N}{1 + \frac{NE}{n}}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N = ขนาดของกลุ่มประชากร
 E = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

สามารถคำนวณของกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

$$n = \frac{500}{1 + 500(0.05)^2}$$

$$n = 222$$

ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ ๒๒๒ คน

๒) สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกใน อุบาสก อุบาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร จำนวน ๒๒๒ คน

^๑ บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, ๒๕๓๕), หน้า ๗๑.

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยดำเนินการดังนี้

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสอบถามความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม จำนวนสมาชิกในครอบครัว และลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และกรอกรายละเอียดในช่องที่กำหนดให้ จำนวน ๗ ข้อ

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบอบรมเลี้ยงดู กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert, ๑๙๓๒)^๒ มี ๓ รูปแบบ ๕ ระดับ จำนวน ๕๐ ข้อ

แบ่งเป็น	รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสั่นสนุน	๑๐ ข้อ
	รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย	๑๐ ข้อ
	รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ	๒๔ ข้อ

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับความเชื่อในการให้ทาน กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) มี ๓ ด้าน ๕ ระดับ จำนวน ๒๔ ข้อ

แบ่งเป็น	ความเชื่อเรื่องกรรม	๘ ข้อ
	ความเชื่อด้านสังคม	๘ ข้อ
	ความเชื่อด้านจิต - ปัญญา	๘ ข้อ

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการช่วยเหลือผู้อื่น กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร ลักษณะแบบสอบถามเป็น

^๒ Likert, **Technique for the measurement of attitudes archives of psychology**, (New York : McGraw Hill International Book Company, ๑๙๓๒), p. ๕๕.

แบบสอบถามประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) มี ๒ ด้าน ๕ ระดับ จำนวน ๑๖ ข้อ

แบ่งเป็น	ด้านกาย	๘ ข้อ
	ด้านวาจา	๘ ข้อ

ตอนที่ ๕ แบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นอิสระของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๔ ข้อ

๓.๓.๒ นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วไปทำการหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

๑) หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ช่วยตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการศึกษาจำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

๑. ชื่อ พระเอกภัทร อภินนุโท, ผศ.ดร.
สถานที่ทำงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตพระนคร
กรุงเทพมหานคร. ๑๐๒๐๐
๒. ชื่อ ผศ.ดร.ประยูร สุยะใจ
สถานที่ทำงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร. ๑๐๒๐๐
๓. ชื่อ ผศ.ดร. อำนาจ ตั้งเจริญชัย สาขาศิลปศาสตร์ประยุกต์ คณะครุศาสตร์
อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
๔. ชื่อ ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธ์ สาขาศิลปศาสตร์ประยุกต์ คณะครุศาสตร์
อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
๕. ชื่อ อาจารย์สุรชัย ฐานสโร สาขาศิลปศาสตร์ประยุกต์ คณะครุศาสตร์
อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

๒) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุง ตามข้อ ๑) ไปหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการนำไปให้อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๐ คน ตอบแบบสอบถามแล้วตรวจให้คะแนนหาความเชื่อมั่น ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้โปรแกรม คอมพิวเตอร์ ได้ด้วยความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๔๖

๓.๔ จัดเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยได้ดำเนินการ ดังนี้

- ๑) แจกแบบสอบถามอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๘๐ ฉบับ
- ๒) รับคืนแบบสอบถามอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร ด้วยตนเอง จำนวน ๒๘๐ ฉบับ
- ๓) ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของแบบสอบถาม ได้เลือกเหลือ จำนวน ๒๒๒ ฉบับ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

๓.๔.๑ เกณฑ์การให้คะแนน

ผู้วิจัยตรวจและให้คะแนนตามข้อความในแบบสอบถามแต่ละข้อ ดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้	๕	คะแนน
เห็นด้วย	ให้	๔	คะแนน
ไม่แน่ใจ	ให้	๓	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	ให้	๒	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้	๑	คะแนน

๓.๔.๒ เกณฑ์การแปลความหมาย

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การแปลความหมายตามแนวคิดของ บุญชม ศรีสะอาด^๓ และกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	๔.๕๐ - ๕.๐๐	หมายถึง	ดีมาก
คะแนนเฉลี่ย	๓.๕๐ - ๔.๔๙	หมายถึง	ดี
คะแนนเฉลี่ย	๒.๕๐ - ๓.๔๙	หมายถึง	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	๑.๕๐ - ๒.๔๙	หมายถึง	น้อย
คะแนนเฉลี่ย	๑.๐๐ - ๑.๔๙	หมายถึง	น้อยที่สุด

^๓ บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยทางการวัดผลและประเมินผล, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑ - ๒๕.

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

- ๑) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป โดยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ
- ๒) วิเคราะห์ศึกษาการยอมรับเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีผลต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร โดยการหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- ๓) เปรียบเทียบความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร จำแนกตามข้อมูลทั่วไป โดยการทดสอบค่า Independent Samples t-test, F-test (One-way ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD และหาความสัมพันธ์ แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

๓.๕.๑ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๓.๕.๑.๑ สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้สูตรดังนี้

๑) สูตรการหาค่าร้อยละ (Percentage)

$$P = \frac{f}{n} \times 100$$

เมื่อ	f	หมายถึง	ความถี่หรือจำนวนข้อมูล
	X	หมายถึง	ค่าของข้อมูลหรือคะแนน
	n	หมายถึง	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
	P	หมายถึง	ค่าร้อยละ

๒) สูตรการหาค่าเฉลี่ย (mean)^๔

$$\bar{X} = \frac{\sum fx}{n}$$

เมื่อ	\bar{x}	หมายถึง	ค่าเฉลี่ย
	$\sum fx$	หมายถึง	ผลรวมของข้อมูลทั้งหมด
	n	หมายถึง	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

^๔ บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, ศาสตราจารย์เกียรติคุณ, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์,

f หมายถึง ความถี่

๓) สูตรการหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)^๕

$$S.D. = \sqrt{\frac{n(\sum fx^2) - (\sum x)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ	S.D.	หมายถึง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	$\sum fx^2$	หมายถึง	ผลรวมกำลังสอง
	$(\sum fx)^2$	หมายถึง	ผลรวมของข้อมูล
	n	หมายถึง	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

๓.๕.๑.๒ สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

๑) ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้สูตร^๖ ดังนี้

$$[\alpha] = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum S_i^2}{S^2} \right)$$

เมื่อ	α	หมายถึง	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา
	k	หมายถึง	จำนวนข้อของแบบสอบถาม
	$\sum S_i^2$	หมายถึง	ผลรวมของความแปรปรวนของแต่ละข้อ
	S^2	หมายถึง	ความแปรปรวนของคะแนนรวม

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๘.

^๖ อ้างแล้ว

๒) ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) เพื่อหาความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ โดยใช้สูตร^๗ ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC หมายถึง ดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามกับวัตถุประสงค์
 $\sum R$ หมายถึง ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด
 N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

เกณฑ์การให้คะแนนข้อคำถามแต่ละข้อของผู้เชี่ยวชาญ มีค่าที่เป็นไปได้ ๓ ค่า ดังนี้
 +๑ เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสามารถวัดได้ตรงตามนิยามศัพท์เฉพาะ
 ๐ เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสามารถวัดได้ตรงตามนิยามศัพท์เฉพาะ
 - ๑ เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่สามารถวัดได้ตรงตามนิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เลือกข้อคำถาม ที่มีค่า IOC มากกว่า หรือเท่ากับ ๐.๕๐ ขึ้นไป ผลการหาค่า IOC ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง ๐.๖๐ – ๑.๐๐

๓.๕.๑.๓ สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ Independent Samples t-test, F-test (One-way ANOVA) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ถ้าพบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี Fisher's Least-Significant Difference (LSD)

๑) สูตร t-test^๘

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2}}}$$

เมื่อ	\bar{X}_1	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ ๑
	\bar{X}_2	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ ๒
	S_1^2	หมายถึง	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ ๑
	S_2^2	หมายถึง	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ ๒

^๗ พวงรัตน์ ทวีรัตน์, การสร้างและพัฒนาแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๐), หน้า ๒๙.

^๘ บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, ศาสตราจารย์เกียรติคุณ, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์, หน้า ๓๘๕.

n_1	หมายถึง	ขนาดกลุ่มตัวอย่างกลุ่ม ๑
n_2	หมายถึง	ขนาดกลุ่มตัวอย่างกลุ่ม ๒

๒) สูตร F-test^๙

$$F = \frac{MS_B}{MS_W}$$

เมื่อ	MS_B	หมายถึง	ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม
	MS_W	หมายถึง	ความแปรปรวนภายในกลุ่ม

เมื่อทดสอบด้วยสถิติ F-test (One-way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม (Sig.) จะเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ (Post Hoc Multiple Comparisons) ด้วยวิธี Fisher's Least-Significant Difference (LSD) โดยใช้สูตร ดังนี้

๓) สูตร LSD^{๑๐}

$$\text{เมื่อ } n_i \neq n_j \quad \text{LSD} = t_{1-\frac{\alpha}{2}; n-k} \sqrt{\text{MSE} \left[\frac{1}{n_i} + \frac{1}{n_j} \right]}$$

$$\text{ถ้า } n_i = n_j \quad \text{LSD} = t_{1-\frac{\alpha}{2}; n-k} \sqrt{\frac{2\text{MSE}}{n_i}}$$

$$\text{โดยที่ } t \quad df_w = n-k$$

LSD	หมายถึง	ค่าผลต่างนัยสำคัญที่คำนวณได้สำหรับกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มที่ i และ j
MSE	หมายถึง	ค่า Mean square error (MS_W)
K	หมายถึง	จำนวนกลุ่มของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ทดสอบ
n	หมายถึง	จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด
α	หมายถึง	ค่าความคลาดเคลื่อน
n_i	หมายถึง	จำนวนตัวอย่างในกลุ่มที่ i

^๙ กัลยา วานิชย์บัญชา, การวิเคราะห์สถิติ : สถิติสำหรับการบริหารและวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๘๕.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๘.

n_j หมายถึง จำนวนตัวอย่างในกลุ่มที่ j

๓.๕.๑.๔ สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) สำหรับทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธกับความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น วิเคราะห์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบ เพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

เกณฑ์การแปลค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีดังนี้

-๑.๐๐	หมายถึง	มีความสัมพันธ์เชิงลบเต็มที่
-.๗๖ ถึง -.๙๙	หมายถึง	มีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับสูงมาก
-.๕๖ ถึง -.๗๕	หมายถึง	มีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับสูง
-.๒๖ ถึง -.๕๕	หมายถึง	มีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับปานกลาง
-.๐๑ ถึง -.๒๕	หมายถึง	มีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับต่ำ
๐	หมายถึง	ไม่มีความสัมพันธ์
.๐๑ ถึง .๒๕	หมายถึง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับต่ำ
.๒๖ ถึง .๕๕	หมายถึง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง
.๕๖ ถึง .๗๕	หมายถึง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง
.๗๖ ถึง .๙๙	หมายถึง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก
๑.๐๐	หมายถึง	มีความสัมพันธ์เชิงบวกเต็มที่ ^{๑๑}

^{๑๑} พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๐.

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อเปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธกับ ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๔) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามข้อมูลทั่วไป ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ ตามลำดับดังนี้

๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

๔.๓ ผลการวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของชาวพุทธ

๔.๕ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธกับ ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น

๔.๖ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น

๔.๗ แนวทางการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น

๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

N	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณา t-distribution
F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณา F-distribution
df	แทน	ระดับชั้นของความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
sig.	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Significant)

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ ๔.๑ แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๕๒	๒๔.๔๒
หญิง	๑๗๐	๗๕.๕๘
รวม	๒๒๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๔๒ เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๕๘

ตารางที่ ๔.๒ แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม อายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๓	๕.๘๖
๒๐ - ๓๐ ปี	๖๔	๒๘.๘๒

ตารางที่ ๔.๒ แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราช
วรวีหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม อายุ (ต่อ)

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
๓๑ - ๔๐ ปี	๕๙	๒๖.๕๘
๔๑ - ๕๐ ปี	๔๗	๒๑.๑๗
๕๑ ปีขึ้นไป	๓๙	๑๗.๕๗
รวม	๒๒๕	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวีหาร กรุงเทพมหานคร มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๖ มีอายุระหว่าง ๒๐ - ๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘๒ มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕๘ มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๑๗ และมีอายุระหว่าง ๕๑ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๕๗

ตารางที่ ๔.๓ แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราช
วรวีหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม วุฒิการศึกษา

วุฒิการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ประถมศึกษา	๔	๑.๘๐
ประถมศึกษา	๑๕	๖.๗๕
มัธยมศึกษา	๔๕	๒๐.๒๗
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ หรืออนุปริญญา	๒๓	๑๐.๓๖
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	๑๓๘	๖๐.๘๒
รวม	๒๒๕	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวีหาร กรุงเทพมหานคร มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่า ประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๑.๘๐ มีวุฒิการศึกษาประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๖.๗๕ มีวุฒิศึกษามัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๒๗ มีวุฒิการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพ หรืออนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓๖ มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๘๒

ตารางที่ ๔.๔ แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราช
วรวีหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม อาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
นักศึกษา	๓๗	๑๖.๖๗
เกษตรกร	๑๔	๖.๓๑
ลูกจ้างทั่วไป	๖๕	๒๙.๒๘
ธุรกิจส่วนตัว	๔๖	๒๐.๗๒
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๒๘	๑๒.๖๑
รับราชการ	๑๕	๖.๗๖
อื่นๆ	๑๗	๗.๖๕
รวม	๒๒๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวีหาร กรุงเทพมหานคร มีอาชีพเป็นนักศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๖๗ มีอาชีพเป็นเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ ๖.๓๑ มีอาชีพเป็นลูกจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๒๘ มีอาชีพเป็นธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๗๒ มีอาชีพเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๖๑ มีอาชีพเป็นรับราชการ คิดเป็นร้อยละ ๖.๗๖ และมีอาชีพอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๗.๖๕

ตารางที่ ๔.๕ แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราช
วรวีหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๑ ปี	๑๐๔	๔๖.๘๕
๑ ปี	๒๓	๑๐.๓๖
๒ ปี	๑๔	๖.๓๑
๓ ปี	๑๘	๘.๑๐
๔ ปี ขึ้นไป	๖๓	๒๘.๓๘
รวม	๒๒๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่ำกว่า ๑ ปี คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๘๕ มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๑ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓๖ มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี คิดเป็นร้อยละ ๖.๓๑ มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๓ ปี คิดเป็นร้อยละ ๘.๑๐ และมีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมมากกว่า ๓ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๓๘

ตารางที่ ๔.๖ แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว

จำนวนสมาชิกในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
๒ คน	๑๒	๕.๔๑
๓ คน	๓๖	๑๖.๒๒
๔ คน	๕๒	๒๓.๔๒
๕ คน	๔๖	๒๐.๗๒
๖ คนขึ้นไป	๗๖	๓๔.๒๓
รวม	๒๒๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๔๑ มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๒๒ มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๔๒ มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๗๒ และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๖ คนขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒๓

ตารางที่ ๔.๗ แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่	จำนวน	ร้อยละ
๑	๗๒	๓๒.๔๓
๒	๕๓	๒๓.๘๗
๓	๓๓	๑๔.๘๖

ตารางที่ ๔.๗ แสดงข้อมูลทั่วไปของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราช
โอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร(ต่อ)

ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่	จำนวน	ร้อยละ
๔	๒๒	๙.๙๑
๕ ขึ้นไป	๔๒	๑๙.๙๒
รวม	๒๒๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม
ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๑ คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๔๓ มีลำดับ
การเกิดเป็นบุตรคนที่ ๒ คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๙๗ มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๓ คิดเป็นร้อยละ
๑๔.๘๖ มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ คิดเป็นร้อยละ ๙.๙๑ และมีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่
๕ ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๙๒

๔.๓ ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการถุกอบรมเลี้ยงดู

ผู้ศึกษาวิจัยได้วิเคราะห์ผลการอบรมเลี้ยงดูของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม
ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร วิเคราะห์จากแบบสอบถามส่วนที่ ๒
ประกอบด้วย การถุกอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน การ
อบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านศีล การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านสมาธิและการอบรมเลี้ยงดูแบบ
พุทธด้านปัญญา ดังนี้

ตารางที่ ๔.๘ แสดงการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัด
ราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม จำนวน ๓ ด้าน
ประกอบด้วย

ภาพรวม	\bar{X}	S.D.	การแปล ผล
๑. ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน	๔.๒๖	๐.๗๙	มาก
๒. ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย	๔.๐๖	๐.๙๐	มาก
๓. ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบแบบพุทธ	๔.๒๖	๐.๗๒	มาก
รวม	๔.๑๙	๐.๘๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบรักษนับสนุน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ และด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบแบบพุทธ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖

ตารางที่ ๔.๙ แสดงการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบรักษนับสนุน จำแนกเป็นรายข้อ

การอบรมเลี้ยงดูแบบรักษนสนับสนุน	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑.ได้รับความอบอุ่นจากครอบครัว	๔.๔๓	๐.๗๒	มาก
๒.ได้รับประทานอาหารแต่พออิ่มไม่ตักข้าวล้นจาน	๔.๓๕	๐.๗๖	มาก
๓.ให้นำของที่เหลือใช้ไปบริจาคให้คนอื่น	๔.๒๖	๐.๘๑	มาก
๔.เมื่อผิดหวัง พ่อแม่จะปลอบโยนด้วยความรัก	๔.๑๓	๐.๘๖	มาก
๕.ให้ช่วยเหลือตนเองตามวัยของตน	๔.๔๐	๐.๖๓	มาก
๖.เมื่อทำสิ่งใดแล้วเกิดความผิดพลาดพ่อแม่จะให้กำลังใจ	๔.๑๘	๐.๘๔	มาก
๗.ยกย่องเมื่อทำดี	๔.๒๕	๐.๘๐	มาก
๘.ช่วยแก้ไขปัญหาให้	๔.๐๐	๐.๘๗	มาก
๙.เมื่อไม่สบายจะได้รับการเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดี	๔.๒๙	๐.๘๒	มาก
๑๐.ดูแลเอาใจใส่ห้วงโยเสมอ	๔.๓๕	๐.๗๔	มาก
รวม	๔.๒๖	๐.๗๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบรักษนสนับสนุน โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ได้รับความอบอุ่นจากครอบครัว อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓ ให้ช่วยเหลือตนเองตามวัยของตน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ ให้รับประทานอาหารแต่พออิ่มไม่ตักข้าวล้นจานและดูแลเอาใจใส่ห้วงโยเสมอ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕ เมื่อไม่สบายจะได้รับการเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดี อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙ ให้นำของที่เหลือใช้ไปบริจาคให้คนอื่น อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ ยกย่องเมื่อทำดี อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ เมื่อทำ

สิ่งใดแล้วเกิดความผิดพลาดพ่อแม่จะให้กำลังใจ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘ เมื่อผิดหวัง พ่อแม่จะปลอบโยนด้วยความรัก อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ และช่วยแก้ไขปัญหาให้ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จำแนกเป็นรายข้อ

การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑.จัดหาสิ่งของให้เท่ากับลูกคนอื่นๆ	๓.๗๗	๑.๐๔	มาก
๒.จะว่ากล่าวตักเตือนทุกคน ไม่ยกเว้น คนใด	๔.๐๖	๐.๙๐	มาก
๓.อนุญาตให้ไปเที่ยวนอกบ้านได้ตามสมควร	๓.๙๑	๐.๙๕	มาก
๔.ในวันหยุด อนุญาตให้ทำในสิ่งที่อยู่ในขอบเขตที่ดีงาม	๔.๒๒	๐.๘๓	มาก
๕.ให้อิสระในการเลือกทำงานตามที่ชอบ	๔.๓๗	๐.๗๙	มาก
๖.พ่อแม่จะรับฟังท่านและไม่โกรธเมื่อท่านมีเหตุผลที่ดี	๔.๑๒	๐.๘๗	มาก
๗.เมื่อมีปัญหาจะให้การปรึกษา	๔.๑๒	๐.๘๙	มาก
๘.เมื่อทำความผิด จะให้ออกาสชี้แจงถึงเหตุผล	๔.๐๖	๐.๙๑	มาก
๙.เมื่อเสนอความคิดเห็น พ่อแม่จะรับฟัง	๔.๐๕	๐.๙๑	มาก
๑๐.จะถามถึงเหตุผล เมื่อท่านไม่ทำสิ่งที่พ่อแม่ต้องการ	๓.๙๔	๐.๙๔	มาก
รวม	๔.๐๖	๐.๙๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ให้อิสระในการเลือกทำงานตามที่ชอบ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ ในวันหยุดอนุญาตให้ทำในสิ่งที่อยู่ในขอบเขตที่ดีงาม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ พ่อแม่จะรับฟังท่านและไม่โกรธเมื่อท่านมีเหตุผลที่ดีและเมื่อมีปัญหาจะให้การปรึกษา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๒ จะว่ากล่าวตักเตือนทุกคน ไม่ยกเว้น คนใดและเมื่อทำความผิด จะให้ออกาสชี้แจงถึงเหตุผล อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ เมื่อเสนอความคิดเห็น พ่อแม่จะรับฟัง อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ จะถามถึงเหตุผล เมื่อท่านไม่ทำสิ่งที่พ่อแม่ต้องการ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ

๓.๙๔ อนุญาตให้ไปเที่ยวนอกบ้านได้ตามสมควร อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ และจัดหาสิ่งของให้เท่ากับลูกคนอื่น ๆ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ โดยภาพรวม

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านศีล	๔.๗๘	๐.๖๔	มากที่สุด
ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านสมาธิ	๔.๒๘	๐.๗๒	มาก
ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านปัญญา	๔.๒๖	๐.๗๒	มาก
รวม	๔.๔๔	๐.๖๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านศีล อยู่ในระดับ “มากที่สุด” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๗๘ ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านสมาธิ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๘ และลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านปัญญา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน
วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้าน
ศีล จำแนกเป็นรายข้อ

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านศีล	\bar{X}	S.D.	การแปล ผล
๑. เข้มงวดเรื่องกิริยามารยาท	๓.๙๗	๐.๘๔	มาก
๒. ไม่ให้ลักทรัพย์	๔.๗๐	๐.๕๓	มากที่สุด
๓. ไม่ทำร้ายของรักผู้อื่น	๔.๖๕	๐.๕๕	มากที่สุด
๔. ไม่ให้ทำร้ายสติปัญญาของตนเอง	๔.๔๔	๐.๖๙	มาก
๕. ไม่ให้ทำร้ายสิ่งมีชีวิต	๔.๓๘	๐.๗๑	มาก
๖. ให้อภัยผู้อื่นเพื่อผู้อื่น	๔.๕๙	๐.๕๕	มากที่สุด
๗. ไม่ให้แย่งหรือทำลายของผู้อื่น	๔.๖๐	๐.๕๘	มากที่สุด
๘. ให้มีระบบระเบียบในการทำงาน	๔.๔๔	๐.๖๘	มาก
๙. ไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด	๔.๗๓	๐.๔๙	มากที่สุด
๑๐. ไม่ให้ท่านเที่ยวกลางคืน	๔.๒๖	๐.๘๔	มาก
รวม	๔.๗๘	๐.๖๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม
ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านศีล โดยภาพรวม อยู่ในระดับ
“มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๗๘ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด อยู่ใน
ระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๗๓ ไม่ให้ลักทรัพย์ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๗๐
ไม่ทำร้ายของรักผู้อื่น อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๕ ไม่ให้แย่งหรือทำลายของผู้อื่น
อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๐ ให้อภัยผู้อื่นเพื่อผู้อื่น อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ย
เท่ากับ ๔.๕๙ ไม่ให้ทำร้ายสติปัญญาของตนเองและให้มีระบบระเบียบในการทำงาน อยู่ในระดับ
“มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔ ไม่ให้ทำร้ายสิ่งมีชีวิต อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘
ไม่ให้ท่านเที่ยวกลางคืน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ และเข้มงวดเรื่อง
กิริยามารยาท อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัด
ราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้าน
สมาธิ จำแนกเป็นรายชื่อ

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านสมาธิ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑.ให้มีความตระหนักรู้ก่อนพูดจากับผู้อื่น	๔.๒๖	๐.๗๑	มาก
๒.ให้มีความตระหนักรู้ก่อนการกระทำลงไป	๔.๒๕	๐.๖๘	มาก
๓.พิจารณาหาเหตุผลก่อนการตัดสินใจในการจัดซื้อเครื่องนุ่งห่ม	๔.๒๐	๐.๗๔	มาก
๔.ให้มีความอดทนไม่หวั่นไหวต่อคำกล่าวร้ายจากเพื่อน ๆ	๔.๒๓	๐.๗๔	มาก
๕.ให้รู้จักจัดการอารมณ์โกรธ	๔.๐๙	๐.๘๑	มาก
๖.ให้มีความละเอียดต่อบาปกรรม	๔.๔๔	๐.๖๕	มาก
๗.ให้มีความหักห้ามความวิตกกังวล	๔.๑๐	๐.๘๕	มาก
๘.ให้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่	๔.๕๐	๐.๖๕	มากที่สุด
๙.มีความเพียร มีความขยันในการทำงาน	๔.๔๖	๐.๖๙	มาก
๑๐.ให้มีความตั้งใจในการแสวงหาความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๔.๘๒	๐.๗๕	มาก
รวม	๔.๒๘	๐.๗๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านสมาธิ โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๘ เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า ให้มีความตั้งใจในการแสวงหาความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๘๒ ให้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๐ มีความเพียร มีความขยันในการทำงาน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๖ ให้มีความละเอียดต่อบาปกรรม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔ ให้มีความตระหนักรู้ก่อนพูดจากับผู้อื่น อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ ให้มีความตระหนักรู้ก่อนการกระทำลงไป อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ ให้มีความอดทนไม่หวั่นไหวต่อคำกล่าวร้ายจากเพื่อน ๆ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ พิจารณาหาเหตุผลก่อนการตัดสินใจในการจัดซื้อเครื่องนุ่งห่ม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ให้มีความหักห้ามความวิตกกังวล อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ และให้รู้จักจัดการอารมณ์โกรธ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๙ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัด
ราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้าน
ปัญญา จำแนกเป็นรายข้อ

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านปัญญา	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑.ให้รู้จักการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง	๔.๓๘	๐.๖๓	มาก
๒.ให้รู้จักการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของมนุษย์	๔.๑๗	๐.๗๔	มาก
๓.ให้รู้จักความพอดีในการดำรงชีวิต	๔.๓๓	๐.๖๒	มาก
๔.ให้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา	๔.๔๐	๐.๗๖	มาก
๕.ให้เห็นคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๔.๓๖	๐.๗๑	มาก
๖.ให้ใช้หลักธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน	๔.๓๐	๐.๗๓	มาก
๗.ให้ประยุกต์ใช้หลักธรรมในการมองโลกปัจจุบัน	๔.๑๖	๐.๗๗	มาก
๘.ให้มีความฉลาดในการใช้อารมณ์	๔.๒๒	๐.๗๑	มาก
๙.ให้เข้าใจความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตัวเอง	๔.๑๕	๐.๗๖	มาก
๑๐.ให้ใช้หลักจริยธรรมในการแสดงออกต่อสังคมรอบข้าง	๔.๑๖	๐.๗๖	มาก
รวม	๔.๒๖	๐.๗๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านปัญญา โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ให้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ ให้รู้จักการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘ ให้เห็นคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖ ให้รู้จักความพอดีในการดำรงชีวิต อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ ให้ใช้หลักธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๐ ให้มีความฉลาดในการใช้อารมณ์ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ ให้รู้จักการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของมนุษย์ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๗ ให้ประยุกต์ใช้หลักธรรมในการมองโลกปัจจุบันและให้ใช้หลักจริยธรรมในการแสดงออกต่อสังคมรอบข้างอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๖ และให้เข้าใจความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตัวเอง อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของ ชาวพุทธ

ผู้ศึกษาวิจัยได้วิเคราะห์ด้านความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร โดยแบบสอบถามตอนที่ ๓ ประกอบด้วยความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๕ แสดงความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม

ความเชื่อ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. ด้านความเชื่อในการให้ทาน	๓.๙๐	๐.๙๓	มาก
๑. ด้านพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น	๔.๐๒	๐.๗๗	มาก
รวม	๓.๙๖	๐.๘๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ด้านความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความเชื่อเกี่ยวกับการให้ทาน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ และด้านด้านพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒

ตารางที่ ๔.๑๖ แสดงความเชื่อในการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราช
โอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกเป็น
รายชื่อ

ความเชื่อเรื่องกรรม	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑.การให้ทานเป็นกรรม	๓.๓๕	๑.๓๑	ปานกลาง
๒.การให้ทานมีผลกรรม	๓.๕๙	๑.๑๖	มาก
๓.ผลของท่านในชาติหน้ามีจริง	๔.๑๒	๐.๙๓	มาก
๔.การให้ทานตัดกรรมได้	๓.๓๙	๑.๐๓	ปานกลาง
๕.การอุทิศผลทานต่อผู้ล่วงลับมีผลบุญจริง	๔.๒๐	๐.๗๙	มาก
๖.ท่านให้ทานเพราะเชื่อเรื่องกรรม	๔.๐๐	๐.๙๓	มาก
๗.ท่านให้ทานเพราะเชื่อเรื่องผลของกรรม	๔.๐๐	๐.๙๔	มาก
๘.หากของถวายมีราคาจะได้กุศลมาก	๒.๕๒	๑.๓๑	ปานกลาง
รวม	๓.๖๕	๑.๐๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อเกี่ยวกับการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๕ เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า การอุทิศผลทานต่อผู้ล่วงลับมีผลบุญจริง อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ผลของท่านในชาติหน้ามีจริง อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๒ ท่านให้ทานเพราะเชื่อเรื่องกรรมและท่านให้ทานเพราะเชื่อเรื่องผลของกรรม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ การให้ทานมีผลกรรม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๙ การให้ทานตัดกรรมได้ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๙ การให้ทานเป็นกรรม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕ และหากของถวายมีราคาจะได้กุศลมาก อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๕๒ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๗ แสดงความเชื่อในการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราช
โอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกเป็น
รายชื่อ

ด้านความเชื่อด้านสังคม	\bar{X}	S.D.	การแปล ผล
๑.สภาวะทางเศรษฐกิจปัจจุบันมีผลต่อการให้ทานของท่าน	๓.๖๓	๑.๑๐	มาก
๒.พระสงฆ์ได้ทำประโยชน์แก่สังคมสมกับทานที่ได้รับ	๓.๗๔	๐.๘๔	มาก
๓.ท่านเคยให้ทานแก่คนขอทาน	๔.๒๓	๐.๗๗	มาก
๔.ท่านชอบถวายทานแก่ผู้อยู่ในเพศพรหมจรรย์	๔.๐๗	๐.๘๕	มาก
๕.การให้ทานแก่คนขอทานเป็นสิ่งควร	๓.๖๙	๐.๙๔	มาก
๖.การปล่อยสัตว์เพื่อการสะเดาะเคราะห์ควรทำ	๓.๖๘	๑.๐๒	มาก
๗.การเจียดทรัพย์ของตน ไปบริจาคสะสมทานบารมีเป็นสิ่ง ถูกต้อง	๓.๙๗	๐.๙๗	มาก
๘.ท่านยังให้ทานอยู่ แม้รู้ว่าเป็นปัญหาสังคม (การขอทานข้าม ชาติ, กลุ่มแสวงหาผลประโยชน์)	๓.๕๗	๑.๐๘	มาก
รวม	๓.๘๒	๐.๙๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม
ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อเกี่ยวกับการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม โดย
ภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒ เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า ท่านเคยให้
ทานแก่คนขอทาน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ ท่านชอบถวายทานแก่ผู้อยู่ใน
เพศพรหมจรรย์ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ การเจียดทรัพย์ของตน ไปบริจาค
สะสมทานบารมีเป็นสิ่งถูกต้อง อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ พระสงฆ์ได้ทำ
ประโยชน์แก่สังคมสมกับทานที่ได้รับ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๔ การให้ทานแก่
คนขอทานเป็นสิ่งควร อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ การปล่อยสัตว์เพื่อการสะเดาะ
เคราะห์ควรทำ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๘ สภาวะทางเศรษฐกิจปัจจุบันมีผลต่อ
การให้ทานของท่าน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๓ และท่านยังให้ทานอยู่ แม้รู้ว่
เป็นปัญหาสังคม (การขอทานข้ามชาติ, กลุ่มแสวงหาผลประโยชน์) อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ย
เท่ากับ ๓.๕๗ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๘ แสดงความเชื่อในการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราช
โอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนก
เป็นรายข้อ

ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา	\bar{X}	S.D.	การแปล ผล
๑.ทานมีผลมากน้อยขึ้นอยู่กับระดับจิตใจของผู้ให้	๔.๒๔	๐.๘๓	มาก
๒.ทานมีผลมากน้อยขึ้นอยู่กับระดับจิตใจของผู้รับ	๓.๘๐	๑.๐๖	มาก
๓.ท่านทำทานเพื่อความบริสุทธิ์ของศีล	๔.๒๐	๐.๘๒	มาก
๔.ท่านทำทานเพื่อทำจิตใจให้บริสุทธิ์	๔.๓๔	๐.๗๗	มาก
๕.ท่านทำทานเพื่อให้เกิดความสุขความสบายใจ	๔.๔๖	๐.๖๘	มาก
๖.ท่านทำทานเพื่อสร้างสมบารมีทางจิต	๔.๒๙	๐.๗๕	มาก
๗.ท่านทำทานเพื่อบำรุงสืบทอดคำสอนพระศาสนา	๔.๒๘	๐.๗๙	มาก
๘.ท่านทำทานเพื่อความถึงพร้อมด้วยสติปัญญา	๔.๒๔	๐.๘๒	มาก
รวม	๔.๒๓	๐.๘๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม
ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อเกี่ยวกับการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา
โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ท่านทำ
ทานเพื่อให้เกิดความสุขความสบายใจ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๖ ท่านทำทาน
เพื่อทำจิตใจให้บริสุทธิ์ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๔ ท่านทำทานเพื่อสร้างสม
บารมีทางจิต อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙ ท่านทำทานเพื่อบำรุงสืบทอดคำสอน
พระศาสนา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๘ ทานมีผลมากน้อยขึ้นอยู่กับระดับจิตใจ
ของผู้ให้และท่านทำทานเพื่อความถึงพร้อมด้วยสติปัญญา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ
๔.๒๔ ท่านทำทานเพื่อความบริสุทธิ์ของศีล อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ และทาน
มีผลมากน้อยขึ้นอยู่กับระดับจิตใจของผู้รับ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐
ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๙ แสดงพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติ
ธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านกาย จำแนกเป็นราย
ข้อ

พฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านกาย	\bar{X}	S.D.	การแปล ผล
๑. ท่านมีจิตอาสาในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยด้วยแรงกาย	๔.๑๖	๐.๗๐	มาก
๒. ท่านต้องการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมสงเคราะห์	๔.๐๙	๐.๗๘	มาก
๓. ท่านไม่สามารถทนเห็นความลำบากของเพื่อนมนุษย์	๔.๐๔	๐.๘๐	มาก
๔. ท่านต้องการเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์	๔.๑๔	๐.๗๒	มาก
๕. ท่านให้การสนับสนุนทางการเงินต่อกิจกรรม	๔.๑๑	๐.๖๘	มาก
๖. ท่านช่วยเหลือเพื่อนบ้านทำงาน	๓.๘๗	๐.๘๑	มาก
๗. ท่านแสดงอาการสุภาพต่อการผู้อื่นในการเข้าร่วมกิจกรรม	๔.๒๙	๐.๖๓	มาก
๘. ท่านให้ข้อมูลในการทำงานเกี่ยวกับสาธารณประโยชน์	๔.๑๙	๐.๖๔	มาก
รวม	๔.๑๑	๐.๗๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม
ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย โดยภาพรวม อยู่ใน
ระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ท่านแสดงอาการสุภาพต่อการ
ผู้อื่นในการเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙ ท่านให้ข้อมูลในการ
ทำงานเกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ท่านมีจิตอาสาใน
การช่วยเหลือผู้ประสบภัยด้วยแรงกาย อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๖ ท่านต้องการ
เข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ ท่านให้
การสนับสนุนทางการเงินต่อกิจกรรม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ ท่านต้องการ
เข้าร่วมกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๙ ท่านไม่สามารถทน
เห็นความลำบากของเพื่อนมนุษย์ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ และท่านช่วยเหลือ
เพื่อนบ้านทำงาน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๐ แสดงพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน
วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ดัชนีภาวะ จำแนกเป็นรายข้อ

พฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านภาวะ	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. ท่านมักพูดให้ผู้อื่นมองเห็นคุณค่าในตนเอง	๓.๖๑	๑.๐๘	มาก
๒. ท่านไม่เคยพูดทำร้ายจิตใจคนอื่น	๓.๔๐	๐.๘๙	มาก
๓. ท่านมักพูดชมเชยผู้อื่นลับหลัง	๓.๖๑	๐.๙๑	มาก
๔. ท่านมักพูดจาไกล่เกลี่ย แก้ปัญหาความแตกแยกในหมู่คณะ	๓.๙๗	๐.๘๐	มาก
๕. ท่านมักพูดให้คนอื่นร่วมปฏิบัติงานให้สำเร็จ	๔.๑๒	๐.๖๘	มาก
๖. ท่านมักพูดปลอบโยน ให้กำลังใจ เมื่อผู้อื่นประสบปัญหา	๔.๒๘	๐.๖๘	มาก
๗. ท่านพูดยกย่องชมเชยเพื่อนฝูงในการช่วยเหลือสังคม	๔.๒๒	๐.๗๔	มาก
๘. ท่านพูดชวนคนอื่นเข้าร่วมกิจกรรมของสังคม	๔.๑๗	๐.๗๘	มาก
รวม	๓.๙๒	๐.๘๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านภาวะ โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ท่านมักพูดปลอบโยน ให้กำลังใจ เมื่อผู้อื่นประสบปัญหา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๘ ท่านพูดยกย่องชมเชยเพื่อนฝูงในการช่วยเหลือสังคม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ ท่านพูดชวนคนอื่นเข้าร่วมกิจกรรมของสังคม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๗ ท่านมักพูดให้คนอื่นร่วมปฏิบัติงานให้สำเร็จ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๒ ท่านมักพูดจาไกล่เกลี่ย แก้ปัญหาความแตกแยกในหมู่คณะ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ ท่านมักพูดให้ผู้อื่นมองเห็นคุณค่าในตนเองและท่านมักพูดชมเชยผู้อื่นลับหลัง อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ และท่านไม่เคยพูดทำร้ายจิตใจคนอื่น อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๐ ตามลำดับ

๔.๕ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธกับ ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร แยกตามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม จำนวนสมาชิกในครอบครัว และลำดับการเกิด ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบสมมติฐานโดยที่สมมติฐานที่ ๑ สถิติที่ใช้คือ t-test เป็นการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยระหว่างประชากร ๒ กลุ่ม และในสมมติฐานที่ ๒-๗ สถิติที่ใช้คือ One-Way ANOVA ซึ่งเป็นการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยระหว่างประชากรมากกว่า ๒ กลุ่มขึ้นไป และการวิเคราะห์ Least Significant Difference (LSD) ใช้ในการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่กรณีๆในการวิเคราะห์ One-Way ANOVA มีความแตกต่างอย่างมีระดับนัยสำคัญ โดยมีสมมติฐานดังต่อไปนี้

สมมติฐานที่ ๑ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๑.๑ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๑ แสดงผลการเปรียบเทียบ (t-test) ความเชื่อในการให้ทาน ของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม จำแนกตาม เพศ

เพศ	จำนวน (คน)	\bar{X}	S.D.	t.	Sig.
ชาย	๕๒	๓.๗๘	๐.๔๒	๒.๑๐	๐.๐๒*
หญิง	๑๗๐	๓.๙๔	๐.๕๐		
รวม	๒๒๒	๓.๘๖	๐.๔๖		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่า ความเชื่อในการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม เพศชาย จำนวน ๕๒ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๔๒ เพศหญิง จำนวน ๑๗๐ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๔๖ เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มโดย Independent Samples t-test พบว่า เพศชายกับเพศหญิงมีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเพศชาย

สมมติฐานที่ ๑.๒ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๒ แสดงผลการเปรียบเทียบ (t-test) ความเชื่อในการให้ทาน ของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม เพศ

เพศ	จำนวน (คน)	\bar{X}	S.D.	t.	Sig.
ชาย	๕๒	๓.๕๑	๐.๖๑	๑.๖๐	๐.๐๒*
หญิง	๑๗๐	๓.๖๙	๐.๗๓		
รวม	๒๒๒	๓.๖๐	๐.๖๗		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่า ความเชื่อในการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อเรื่องกรรม เพศชาย จำนวน ๕๒ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๑ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๖๑ เพศหญิง จำนวน ๑๗๐ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๗๓ เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มโดย Independent Samples t-test พบว่า เพศชายกับเพศหญิงมีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเพศชาย

สมมติฐานที่ ๑.๓ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคัม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๓ แสดงผลการเปรียบเทียบ (t-test) ความเชื่อในการให้ทาน ของอุบาสก

อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อด้านสังคัม จำแนกตาม เพศ

เพศ	จำนวน (คน)	\bar{X}	S.D.	t.	Sig.
ชาย	๕๒	๓.๗๙	๐.๔๖	๐.๕๐	๐.๐๑*
หญิง	๑๗๐	๓.๘๓	๐.๖๑		
รวม	๒๒๒	๓.๘๑	๐.๕๓		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๓ พบว่า ความเชื่อในการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อด้านสังคัม เพศชาย จำนวน ๕๒ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๔๖ เพศหญิง จำนวน ๑๗๐ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๖๑ เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มโดย Independent Samples t-test พบว่า เพศชายกับเพศหญิงมีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคัม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ โดยเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเพศชาย

สมมติฐานที่ ๑.๔ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๔ แสดงผลการเปรียบเทียบ (t-test) ความเชื่อในการให้ทาน ของอุบาสก
อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้าน
ความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม เพศ

เพศ	จำนวน (คน)	\bar{X}	S.D.	t.	Sig.
ชาย	๕๒	๔.๐๔	๐.๖๐	๒.๙๒	๐.๕๙
หญิง	๑๗๐	๔.๓๐	๐.๕๔		
รวม	๒๒๒	๔.๑๗	๐.๑๔		

จากตารางที่ ๔.๒๔ พบว่า ความเชื่อในการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มา
ปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา
เพศชาย จำนวน ๕๒ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๖๐ เพศหญิง
จำนวน ๑๗๐ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๕๔ เมื่อทดสอบความ
แตกต่างระหว่างกลุ่มโดย Independent Samples t-test พบว่า เพศชายกับเพศหญิงมีความเชื่อ
ในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๑.๕ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร
กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๕ แสดงผลการเปรียบเทียบ (t-test) พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก
อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดย
ภาพรวม จำแนกตาม เพศ

เพศ	จำนวน (คน)	\bar{X}	S.D.	t.	Sig.
ชาย	๕๒	๓.๙๓	๐.๔๒	๐.๐๖	๑.๔๔
หญิง	๑๗๐	๔.๐๕	๐.๕๑		
รวม	๒๒๒	๓.๙๙	๐.๔๖		

จากตารางที่ ๔.๒๕ พบว่า พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกา
ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม เพศชาย
จำนวน ๕๒ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๔๒ เพศหญิง จำนวน ๑๗๐
คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๕๑ เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่าง

กลุ่มโดย Independent Samples t-test พบว่า เพศชายกับเพศหญิงมีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๑.๖ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๖ แสดงผลการเปรียบเทียบ (t-test) พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านกาย จำแนกตาม เพศ

เพศ	จำนวน (คน)	\bar{X}	S.D.	t.	Sig.
ชาย	๕๒	๔.๐๔	๐.๔๗	๑.๑๓	๐.๑๖
หญิง	๑๗๐	๔.๑๓	๐.๕๓		
รวม	๒๒๒	๔.๐๘	๐.๕๐		

จากตารางที่ ๔.๒๖ พบว่า พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านกาย เพศชาย จำนวน ๕๒ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๔๗ เพศหญิง จำนวน ๑๗๐ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๕๓ เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มโดย Independent Samples t-test พบว่า เพศชายกับเพศหญิงมีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๑.๗ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๗ แสดงผลการเปรียบเทียบ (t-test) พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของ
 อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
 ด้านวาทา จำแนกตาม เพศ

เพศ	จำนวน (คน)	\bar{X}	S.D.	t.	Sig.
ชาย	๕๒	๓.๘๒	๐.๔๙	๑.๔๕	๐.๑๒
หญิง	๑๗๐	๓.๘๖	๐.๖๐		
รวม	๒๒๒	๓.๘๙	๐.๕๔		

จากตารางที่ ๔.๒๗ พบว่า พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกา
 ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้านวาทา เพศชาย จำนวน
 ๕๒ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๔๙ เพศหญิง จำนวน ๑๗๐ คน มี
 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๖๐ เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มโดย
 Independent Samples t-test พบว่า เพศชายกับเพศหญิงมีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น
 ด้านวาทา ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร
 กรุงเทพมหานคร มีอายุต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น
 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒.๑ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร
 กรุงเทพมหานคร มีอายุต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๘ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม อายุ

อายุ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
อายุต่ำกว่า ๒ ปี	๑๓	๔.๒๐	๐.๔๘
อายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี	๕๔	๓.๙๔	๐.๔๘
อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี	๕๙	๓.๘๓	๐.๔๕
อายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี	๔๗	๓.๗๙	๐.๕๔
อายุสูงกว่า ๕๐ ปี	๓๙	๔.๐๑	๐.๔๘
รวม	๒๒๒	๓.๙๖	๐.๔๘

จากตารางที่ ๔.๒๘ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ จำแนกตามอายุเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ กลุ่มอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ กลุ่มอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ กลุ่มอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ กลุ่มอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙ และกลุ่มอายุสูงกว่า ๕๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม อายุ

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๒.๕๐	๐.๖๒	๒.๖๗	๐.๐๓*
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๕๐.๗๕	๐.๒๓		
รวม	๒๒๑	๕๓.๒๕	๐.๖๒		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอาสาสมัคร อูบาสก ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อูบาสก อูบาสก ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ ๐.๐๕

ผู้วิจัยจึงเปรียบเทียบพหุคูณด้วยวิธี LSD เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ ดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๐

ตารางที่ ๔.๓๐ แสดงผลการเปรียบเทียบพหุคูณ ด้วยวิธี LSD ของความเชื่อในการให้ทาน ของ อูบาสก อูบาสก ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหารกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม จำแนกตาม อายุ

อายุ		ต่ำกว่า ๒๐ ปี	ระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี	ระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี	ระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี	สูงกว่า ๕๐ ปี
		\bar{X} ๔.๒๐	\bar{X} ๓.๙๔	\bar{X} ๓.๘๓	\bar{X} ๓.๗๙	\bar{X} ๔.๐๑
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	\bar{X} ๔.๒๐	-	๐.๒๖	-๐.๓๖*	-๐.๔๐*	๐.๑๙
ระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี	\bar{X} ๓.๙๔		-	๐.๑๐	๐.๑๔	๐.๐๗
ระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี	\bar{X} ๓.๘๓			-	๐.๐๔	๐.๑๗
ระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี	\bar{X} ๓.๗๙				-	-๐.๒๑*
สูงกว่า ๕๐ ปี	\bar{X} ๔.๐๑					-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๐ แสดงผลการเปรียบเทียบพหุคูณ ด้วยวิธี LSD เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า มีความแตกต่างกัน ๓ คู่ ได้แก่

๑) อูบาสก อูบาสก ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีกับผู้ที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวมน้อยกว่าผู้ที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี

๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีกับผู้มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวมน้อยกว่าผู้ที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี

๓) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีระหว่าง ๔๑-๕๐ ปีกับผู้มี ๕๐ ปีขึ้นไป มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผู้ที่มีระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวมน้อยกว่า ผู้ที่มี ๕๐ ปีขึ้นไป

สมมติฐานที่ ๒.๒ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอายุต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๑ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม อายุ

อายุ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๓	๓.๙๐	๐.๗๑
อายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี	๕๔	๓.๖๑	๐.๖๖
อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี	๕๙	๓.๕๘	๐.๖๙
อายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี	๔๗	๓.๕๘	๐.๘๖
อายุสูงกว่า ๕๐ ปี	๓๙	๓.๘๔	๐.๖๑
รวม	๒๒๒	๓.๗๐	๐.๗๑

จากตารางที่ ๔.๓๑ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๐ จำแนกตามอายุเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ กลุ่มอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ กลุ่มอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ กลุ่มอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘ กลุ่มอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘ และกลุ่มอายุสูงกว่า ๕๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔

ตารางที่ ๔.๓๒ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้าน ความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม อายุ

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๒.๘๒	๐.๗๑	๑.๔๐	๐.๒๓
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๑๐๙.๒๘	๐.๕๐		
รวม	๒๒๑	๑๑๒.๑๐			

จากตารางที่ ๔.๓๒ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒.๓ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอายุต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๓ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม อายุ

อายุ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๓	๔.๒๓	๐.๕๓
อายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี	๕๔	๓.๘๘	๐.๕๖
อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี	๕๙	๓.๗๒	๐.๕๓
อายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี	๔๗	๓.๖๖	๐.๖๑
อายุสูงกว่า ๕๐ ปี	๓๙	๓.๙๖	๐.๕๗
รวม	๒๒๒	๓.๘๙	๐.๕๖

จากตารางที่ ๔.๓๓ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคัม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ จำแนกตามอายุเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ กลุ่มอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ กลุ่มอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ กลุ่มอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๖ และกลุ่มอายุสูงกว่า ๕๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖

ตารางที่ ๔.๓๔ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคัม จำแนกตาม อายุ

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๕.๐๘	๑.๒๗	๓.๙๙	๐.๐๐*
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๖๘.๙๔	๐.๓๒		
รวม	๒๒๑	๗๔.๐๑			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๔ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคัม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ ๐.๐๑

ผู้วิจัยจึงเปรียบเทียบพหุคูณด้วยวิธี LSD เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ ดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๕

ตารางที่ ๔๓๕ แสดงผลการเปรียบเทียบพหุคูณ ด้วยวิธี LSD ของความเชื่อในการให้ทาน ของ
อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
ด้านความเชื่อด้านสังคัม จำแนกตาม อายุ

อายุ		อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี	ระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี	ระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี	ระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี	สูงกว่า ๕๐ ปี
		\bar{X} ๔.๒๓	\bar{X} ๓.๘๘	\bar{X} ๓.๗๒	\bar{X} ๓.๖๖	\bar{X} ๓.๘๖
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	\bar{X} ๔.๒๓	-	-๐.๓๔*	-๐.๕๑*	-๐.๕๗*	๐.๒๖
ระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี	\bar{X} ๓.๘๘		-	๐.๑๖	๐.๒๒*	๐.๐๘
ระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี	\bar{X} ๓.๗๒			-	๐.๐๖	๐.๒๔*
ระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี	\bar{X} ๓.๖๖				-	-๐.๓๐*
สูงกว่า ๕๐ ปี	\bar{X} ๓.๘๖					-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๕ แสดงผลการเปรียบเทียบพหุคูณ ด้วยวิธี LSD เพื่อเปรียบเทียบ
ความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า มีความแตกต่างกัน ๖ คู่ ได้แก่

๑) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีกับผู้ที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคัม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคัม น้อยกว่า ผู้ที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี

๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีกับผู้ที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคัม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคัม น้อยกว่า ผู้ที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี

๓) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีกับผู้ที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคัม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผู้ที่มี

อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม น้อยกว่า ผู้ที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี

๔) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปีกับผู้ที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปีมีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผู้ที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม มากกว่า ผู้ที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐

๕) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปีกับผู้ที่มีอายุสูงกว่า ๕๐ ปีมีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผู้ที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม มากกว่า ผู้ที่มีอายุสูงกว่า ๕๐ ปี

๖) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปีกับผู้ที่มีอายุสูงกว่า ๕๐ ปีมีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผู้ที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปีมีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม น้อยกว่า ผู้ที่มีอายุสูงกว่า ๕๐ ปี

สมมติฐานที่ ๒.๔ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอายุต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๖ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม อายุ

อายุ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๓	๔.๔๖	๐.๕๘
อายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี	๕๔	๔.๓๒	๐.๕๒
อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี	๕๙	๔.๒๐	๐.๕๓
อายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี	๔๗	๔.๑๔	๐.๖๔
อายุสูงกว่า ๕๐ ปี	๓๙	๔.๒๓	๐.๖๒
รวม	๒๒๒	๔.๒๗	๐.๕๘

จากตารางที่ ๔.๓๖ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๗ จำแนกตามอายุเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ กลุ่มอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๖ กลุ่มอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓ กลุ่มอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ กลุ่มอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ และกลุ่มอายุสูงกว่า ๕๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓

ตารางที่ ๔.๓๗ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว

(One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม อายุ

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๑.๕๕	๐.๓๙	๑.๑๙	๐.๓๑
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๗๐.๖๔	๐.๓๓		
รวม	๒๒๑	๗๒.๑๙			

จากตารางที่ ๔.๓๗ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสกอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสกอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒.๕ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอายุต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๘ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม อายุ

อายุ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๓	๔.๓๐	๐.๕๓
อายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี	๕๔	๔.๐๓	๐.๕๑
อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี	๕๙	๓.๙๖	๐.๔๗
อายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี	๔๗	๓.๙๓	๐.๔๗
อายุสูงกว่า ๕๐ ปี	๓๙	๔.๑๔	๐.๔๙
รวม	๒๒๒	๔.๐๗	๐.๕๐

จากตารางที่ ๔.๓๘ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ จำแนกตามอายุเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ กลุ่มอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๐ กลุ่มอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ กลุ่มอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ กลุ่มอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ และกลุ่มอายุสูงกว่า ๕๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔

ตารางที่ ๔.๓๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม อายุ

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๒.๑๘	๐.๕๔	๒.๒๖	๐.๐๖
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๕๒.๒๕	๐.๒๔		
รวม	๒๒๑	๕๔.๔๓			

จากตารางที่ ๔.๓๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอายุแตกต่างกัน มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒.๖ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอายุต่างกัน มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๐ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตาม อายุ

อายุ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๓	๔.๓๘	๐.๕๔
อายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี	๕๔	๔.๑๔	๐.๕๖
อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี	๕๙	๔.๐๘	๐.๕๕
อายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี	๔๗	๔.๐๐	๐.๔๗
อายุสูงกว่า ๕๐ ปี	๓๙	๔.๑๘	๐.๔๘
รวม	๒๒๒	๔.๑๖	๐.๕๒

จากตารางที่ ๔.๔๐ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๖ จำแนกตามอายุเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ กลุ่มอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘ กลุ่มอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ กลุ่มอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ กลุ่มอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ และกลุ่มอายุสูงกว่า ๕๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘

ตารางที่ ๔.๔๑ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตาม อายุ

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๑.๘๒	๐.๔๕	๑.๖๘	๐.๑๖
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๕๘.๗๘	๐.๒๗		
รวม	๒๒๑	๖๐.๖๐			

จากตารางที่ ๔.๔๑ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอายุแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒.๗ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอายุต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๒ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม อายุ

อายุ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๓	๔.๒๑	๐.๗๐
อายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี	๕๔	๓.๙๑	๐.๕๕
อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี	๕๙	๓.๘๔	๐.๕๒
อายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี	๔๗	๓.๘๕	๐.๕๗
อายุสูงกว่า ๕๐ ปี	๓๙	๔.๑๐	๐.๖๓
รวม	๒๒๒	๓.๙๘	๐.๖๐

จากตารางที่ ๔.๔๒ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ จำแนกตามอายุเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ กลุ่มอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ กลุ่มอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ กลุ่มอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ กลุ่มอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ และกลุ่มอายุสูงกว่า ๕๐ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๔๓ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม อายุ

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๒.๙๑	๐.๗๓	๒.๒๒	๐.๐๗
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๗๑.๑๓	๐.๓๓		
รวม	๒๒๑	๗๔.๐๔			

จากตารางที่ ๔.๔๓ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอายุแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓.๑ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๔ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ต่ำกว่าประถมศึกษา	๓	๔.๐๔	๐.๖๗
ประถมศึกษา	๑๔	๓.๙๖	๐.๕๑
มัธยมศึกษา	๔๕	๓.๙๓	๐.๕๓
ประกาศนียบัตรวิชาชีพหรืออนุปริญญา	๒๓	๔.๐๐	๐.๓๘
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	๑๓๗	๓.๘๘	๐.๔๙
รวม	๒๒๒	๓.๙๖	๐.๕๒

จากตารางที่ ๔.๔๔ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ จำแนกตามระดับการศึกษาเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ ระดับการศึกษามัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ ระดับการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพหรืออนุปริญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ และระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘

ตารางที่ ๔.๔๕ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม ระดับการศึกษา

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๐.๔๓	๐.๑๑	๐.๔๔	๐.๗๘
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๕๒.๘๓	๐.๒๔		
รวม	๒๒๑	๕๓.๒๖			

จากตารางที่ ๔.๔๕ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓.๒ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรมแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๖ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ต่ำกว่าประถมศึกษา	๓	๔.๐๔	๑.๐๐
ประถมศึกษา	๑๔	๓.๗๒	๐.๖๐
มัธยมศึกษา	๔๕	๓.๖๖	๐.๗๐

ตารางที่ ๔.๔๖ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม ระดับการศึกษา (ต่อ)

ระดับการศึกษา	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ประกาศนียบัตรวิชาชีพหรืออนุปริญญา	๒๓	๓.๙๑	๐.๕๕
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	๑๓๗	๓.๕๙	๐.๗๔
รวม	๒๒๒	๓.๗๙	๐.๗๒

จากตารางที่ ๔.๔๖ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙ จำแนกตามระดับการศึกษาเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ ระดับการศึกษามัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๖ ระดับการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพหรืออนุปริญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ และระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๙

ตารางที่ ๔.๔๗ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม ระดับการศึกษา

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๒.๕๔	๐.๖๔	๑.๒๖	๐.๒๙
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๑๐๙.๕๖	๐.๕๐		
รวม	๒๒๑	๑๑๒.๑๐			

จากตารางที่ ๔.๔๗ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓.๓ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๘ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ต่ำกว่าประถมศึกษา	๓	๓.๗๕	๐.๗๘
ประถมศึกษา	๑๔	๓.๘๔	๐.๖๙
มัธยมศึกษา	๔๕	๓.๙๑	๐.๖๑
ประกาศนียบัตรวิชาชีพหรืออนุปริญญา	๒๓	๓.๙๖	๐.๕๒
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	๑๓๗	๓.๗๘	๐.๕๖
รวม	๒๒๒	๓.๘๕	๐.๖๓

จากตารางที่ ๔.๔๘ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ จำแนกตามระดับการศึกษาเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ ระดับการศึกษามัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ ระดับการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพหรืออนุปริญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ และระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘

ตารางที่ ๔.๔๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็นของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้าน ความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม ระดับการศึกษา

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๑.๑๑	๐.๒๘	๐.๘๒	๐.๕๑
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๗๒.๙๑	๐.๓๔		
รวม	๒๒๑	๗๔.๐๑			

จากตารางที่ ๔.๔๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓.๔ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕๐ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ต่ำกว่าประถมศึกษา	๓	๔.๓๓	๐.๒๖
ประถมศึกษา	๑๔	๔.๓๓	๐.๕๖
มัธยมศึกษา	๔๕	๔.๒๑	๐.๖๙
ประกาศนียบัตรวิชาชีพหรืออนุปริญญา	๒๓	๔.๑๓	๐.๕๖
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	๑๓๗	๔.๒๖	๐.๕๔
รวม	๒๒๒	๔.๒๕	๐.๕๒

จากตารางที่ ๔.๕๐ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ จำแนกตามระดับการศึกษาเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ ระดับการศึกษามัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ ระดับการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพ หรืออนุปริญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ และระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖

ตารางที่ ๔.๕๑ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม ระดับการศึกษา

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๐.๕๕	๐.๑๔	๐.๔๑	๐.๘๐
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๗๑.๖๕	๐.๓๓		
รวม	๒๒๑	๗๒.๑๙			

จากตารางที่ ๔.๕๑ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓.๕ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรมแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕๒ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ต่ำกว่าประถมศึกษา	๓	๓.๙๖	๐.๖๙
ประถมศึกษา	๑๔	๔.๐๓	๐.๖๗
มัธยมศึกษา	๔๕	๔.๐๘	๐.๕๓
ประกาศนียบัตรวิชาชีพหรืออนุปริญญา	๒๓	๓.๙๓	๐.๕๒
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	๑๓๗	๔.๐๒	๐.๔๖
รวม	๒๒๒	๔.๐๐	๐.๕๗

จากตารางที่ ๔.๕๒ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ จำแนกตามระดับการศึกษาเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ ระดับการศึกษามัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ ระดับการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพหรืออนุปริญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ และระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒

ตารางที่ ๔.๕๓ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม ระดับการศึกษา

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๐.๓๓๓	๐.๐๘๓	๐.๓๓๓	๐.๘๖๖
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๕๔.๑๐	๐.๒๕		
รวม	๒๒๑	๕๔.๔๓			

จากตารางที่ ๔.๕๓ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓.๖ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีระดับการศึกษาต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย แตกต่าง

ตารางที่ ๔.๕๔ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตาม ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ต่ำกว่าประถมศึกษา	๓	๔.๐๔	๐.๗๒
ประถมศึกษา	๑๔	๔.๐๘	๐.๖๗
มัธยมศึกษา	๔๕	๔.๑๖	๐.๕๑
ประกาศนียบัตรวิชาชีพหรืออนุปริญญา	๒๓	๔.๑๔	๐.๕๑
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	๑๓๗	๔.๑๑	๐.๕๒
รวม	๒๒๒	๔.๑๐	๐.๕๙

จากตารางที่ ๔.๕๔ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ จำแนกตามระดับการศึกษาเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ ระดับการศึกษามัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๖ ระดับการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพหรืออนุปริญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ และระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑

ตารางที่ ๔.๕๕ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตาม ระดับการศึกษา

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๐.๑๒	๐.๐๓	๐.๑๑	๐.๙๘
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๖๐.๔๗	๐.๒๘		
รวม	๒๒๑	๖๐.๖๐			

จากตารางที่ ๔.๕๕ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓.๗ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีระดับการศึกษาต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕๖ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ต่ำกว่าประถมศึกษา	๓	๓.๘๘	๐.๖๕
ประถมศึกษา	๑๔	๓.๙๘	๐.๗๓
มัธยมศึกษา	๔๕	๔.๐๐	๐.๖๘
ประกาศนียบัตรวิชาชีพหรืออนุปริญญา	๒๓	๓.๗๓	๐.๖๘
ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป	๑๓๗	๓.๙๔	๐.๕๐
รวม	๒๒๒	๓.๙๐	๐.๖๕

จากตารางที่ ๔.๕๖ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ จำแนกตามระดับการศึกษาเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ ระดับการศึกษาประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ ระดับการศึกษามัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ ระดับการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพหรืออนุปริญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ และระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔

ตารางที่ ๔.๕๗ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม ระดับการศึกษา

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๑.๑๙	๐.๓๐	๐.๘๙	๐.๕๗
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๗๒.๘๕	๐.๓๔		
รวม	๒๒๑	๗๔.๐๔			

จากตารางที่ ๔.๕๗ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอาชีพ ต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔.๑ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอาชีพต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕๘ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
นักศึกษา	๓๗	๔.๐๒	๐.๔๕
เกษตรกร	๑๔	๓.๗๙	๐.๔๙
ลูกจ้างทั่วไป	๖๕	๓.๘๕	๐.๔๖
ธุรกิจส่วนตัว	๔๖	๓.๘๙	๐.๕๐
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๒๘	๔.๐๑	๐.๔๗
รับราชการ	๑๕	๓.๗๖	๐.๔๙
อื่นๆ	๑๗	๓.๙๗	๐.๖๘
รวม	๒๒๒	๓.๙๐	๐.๕๐

จากตารางที่ ๔.๕๘ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ จำแนกตามอาชีพเป็น ๗ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ อาชีพนักศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒ อาชีพเกษตรกร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙ อาชีพลูกจ้างทั่วไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ อาชีพธุรกิจส่วนตัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ อาชีพรับราชการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๖ และอาชีพอื่นๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗

ตารางที่ ๔.๕๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม อาชีพ

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๖	๑.๕๕	๐.๒๖	๑.๐๗	๐.๓๘
ภายในกลุ่ม	๒๑๕	๕๑.๗๑	๐.๒๔		
รวม	๒๒๑	๕๓.๒๖			

จากตารางที่ ๔.๕๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔.๒ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอาชีพต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม แตกต่าง

ตารางที่ ๔.๖๐ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม อาชีพ

อาชีพ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
นักศึกษา	๓๗	๓.๗๘	๐.๖๑
เกษตรกรกรรม	๑๔	๓.๔๔	๐.๖๒
ลูกจ้างทั่วไป	๖๕	๓.๖๐	๐.๗๑
ธุรกิจส่วนตัว	๔๖	๓.๕๘	๐.๗๔
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๒๘	๓.๗๔	๐.๖๔
รับราชการ	๑๕	๓.๖๐	๐.๘๑
อื่นๆ	๑๗	๓.๘๘	๐.๙๔
รวม	๒๒๒	๓.๖๖	๐.๗๒

จากตารางที่ ๔.๖๐ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๖ จำแนกตามอาชีพเป็น ๗ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ อาชีพนักศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ อาชีพเกษตรกรกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๔ อาชีพลูกจ้างทั่วไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ อาชีพธุรกิจส่วนตัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘ อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ อาชีพรับราชการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ และอาชีพอื่นๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘

ตารางที่ ๔.๖๑ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม อาชีพ

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๖	๒.๘๓	๐.๔๗	๐.๘๓	๐.๔๘
ภายในกลุ่ม	๒๑๕	๑๐๙.๒๗	๐.๕๑		
รวม	๒๒๑	๑๑๒.๑๐			

จากตารางที่ ๔.๖๑ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔.๓ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอาชีพต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม แตกต่าง

ตารางที่ ๔.๖๒ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม อาชีพ

อาชีพ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
นักศึกษา	๓๗	๓.๙๗	๐.๕๗
เกษตรกร	๑๔	๓.๗๖	๐.๖๐
ลูกจ้างทั่วไป	๖๕	๓.๗๕	๐.๕๘

ตารางที่ ๔.๖๒ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม อาชีพ (ต่อ)

อาชีพ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ธุรกิจส่วนตัว	๔๖	๓.๘๕	๐.๖๑
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๒๘	๓.๘๗	๐.๕๓
รับราชการ	๑๕	๓.๖๘	๐.๕๑
อื่นๆ	๑๗	๓.๘๕	๐.๖๓
รวม	๒๒๒	๓.๘๒	๐.๕๘

จากตารางที่ ๔.๖๒ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒ จำแนกตามอาชีพเป็น ๗ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ อาชีพนักศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ อาชีพเกษตรกร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๖ อาชีพลูกจ้างทั่วไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ อาชีพธุรกิจส่วนตัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ อาชีพรับราชการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๘ และอาชีพอื่นๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕

ตารางที่ ๔.๖๓ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม อาชีพ

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๖	๑.๖๘	๐.๒๘	๐.๘๓	๐.๕๕
ภายในกลุ่ม	๒๑๕	๗๒.๓๔	๐.๓๔		
รวม	๒๒๑	๗๔.๐๑			

จากตารางที่ ๔.๖๓ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก

อุบาสิกามาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔.๔ อุบาสก อุบาสิกามาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอาชีพต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๖๔ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกามาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม อาชีพ

อาชีพ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
นักศึกษา	๓๗	๓.๙๗	๐.๕๗
เกษตรกร	๑๔	๓.๗๖	๐.๖๐
ลูกจ้างทั่วไป	๖๕	๓.๗๕	๐.๕๘
ธุรกิจส่วนตัว	๔๖	๓.๘๕	๐.๖๑
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๒๘	๓.๘๙	๐.๕๓
รับราชการ	๑๕	๓.๖๘	๐.๕๑
อื่นๆ	๑๗	๓.๘๕	๐.๖๓
รวม	๒๒๒	๓.๘๒	๐.๕๘

จากตารางที่ ๔.๖๔ พบว่า อุบาสก อุบาสิกามาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒ จำแนกตามอาชีพเป็น ๗ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ อาชีพนักศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ อาชีพเกษตรกร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๖ อาชีพลูกจ้างทั่วไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ อาชีพธุรกิจส่วนตัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ อาชีพรับราชการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๘ และอาชีพอื่นๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕

ตารางที่ ๔.๖๕ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้าน ความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม อาชีพ

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๖	๑.๖๘	๐.๒๘	๐.๘๓	๐.๕๕
ภายในกลุ่ม	๒๑๕	๗๒.๓๔	๐.๓๔		
รวม	๒๒๑	๗๔.๐๑			

จากตารางที่ ๔.๖๕ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔.๕ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอาชีพต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม แตกต่าง กัน

ตารางที่ ๔.๖๖ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม อาชีพ

อาชีพ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
นักศึกษา	๓๗	๔.๐๘	๐.๕๑
เกษตรกร	๑๔	๓.๘๕	๐.๔๖
ลูกจ้างทั่วไป	๖๕	๔.๐๒	๐.๔๘
ธุรกิจส่วนตัว	๔๖	๓.๙๘	๐.๕๔

ตารางที่ ๔.๖๖ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม อาชีพ (ต่อ)

อาชีพ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๒๘	๔.๐๓	๐.๔๗
รับราชการ	๑๕	๔.๐๙	๐.๔๗
อื่นๆ	๑๗	๔.๑๐	๐.๕๕
รวม	๒๒๒	๔.๐๒	๐.๕๐

จากตารางที่ ๔.๖๖ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๔.๐๒ จำแนกตามอาชีพเป็น ๗ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ อาชีพนักศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ อาชีพเกษตรกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ อาชีพลูกจ้างทั่วไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒ อาชีพ ธุรกิจส่วนตัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ อาชีพ รับราชการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๙ และอาชีพอื่นๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๖๗ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม อาชีพ

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๖	๐.๘๓	๐.๑๔	๐.๕๕	๐.๗๗
ภายในกลุ่ม	๒๑๕	๕๓.๖๐	๐.๒๕		
รวม	๒๒๑	๕๔.๔๓			

จากตารางที่ ๔.๖๗ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน แบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔.๖ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๖๘ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตาม อาชีพ

อาชีพ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
นักศึกษา	๓๗	๔.๑๕	๐.๕๓
เกษตรกร	๑๔	๔.๐๔	๐.๔๓
ลูกจ้างทั่วไป	๖๕	๔.๑๑	๐.๕๓
ธุรกิจส่วนตัว	๔๖	๔.๑๐	๐.๕๒
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๒๘	๔.๐๙	๐.๕๗
รับราชการ	๑๕	๔.๑๖	๐.๕๔
อื่นๆ	๑๗	๔.๒๑	๐.๕๔
รวม	๒๒๒	๔.๑๒	๐.๕๒

จากตารางที่ ๔.๖๘ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๒ จำแนกตามอาชีพเป็น ๗ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ อาชีพนักศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕ อาชีพเกษตรกร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ อาชีพลูกจ้างทั่วไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ อาชีพธุรกิจส่วนตัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๙ อาชีพรับราชการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๖ และอาชีพอื่นๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑

ตารางที่ ๔.๖๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตาม อาชีพ

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๖	๐.๓๕	๐.๐๖	๐.๒๑	๐.๙๗
ภายในกลุ่ม	๒๑๕	๖๐.๒๕	๐.๒๘		
รวม	๒๒๑	๖๐.๖๐			

จากตารางที่ ๔.๖๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔.๗ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗๐ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม อาชีพ

อาชีพ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
นักศึกษา	๓๗	๔.๐๑	๐.๖๐
เกษตรกรรม	๑๔	๓.๖๕	๐.๖๓
ลูกจ้างทั่วไป	๖๕	๓.๙๔	๐.๕๒
ธุรกิจส่วนตัว	๔๖	๓.๘๖	๐.๖๖

ตารางที่ ๔.๗๐ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม อาชีพ (ต่อ)

อาชีพ	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๒๘	๓.๙๗	๐.๔๙
รับราชการ	๑๕	๔.๐๒	๐.๕๒
อื่นๆ	๑๗	๓.๙๙	๐.๖๗
รวม	๒๒๒	๓.๙๖	๐.๕๘

จากตารางที่ ๔.๗๐ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ จำแนกตามอาชีพเป็น ๗ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ อาชีพนักศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ อาชีพเกษตรกร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๕ อาชีพลูกจ้างทั่วไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ อาชีพธุรกิจส่วนตัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ อาชีพรับราชการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒ และอาชีพอื่นๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙

ตารางที่ ๔.๗๑ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม อาชีพ

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๖	๑.๘๑	๐.๓๐	๐.๙๐	๐.๕๐
ภายในกลุ่ม	๒๑๕	๗๒.๒๓	๐.๓๔		
รวม	๒๒๑	๗๔.๐๔			

จากตารางที่ ๔.๗๑ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรม การช่วยเหลือต่อผู้อื่นแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕.๑ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗๒ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน **โดยภาพรวม** จำแนกตามประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ต่ำกว่า ๑ ปี	๑๐๔	๓.๙๒	๐.๔๗
๑ ปี	๒๓	๔.๐๐	๐.๔๐
๒ ปี	๑๔	๓.๖๒	๐.๕๒
๓ ปี	๑๘	๓.๙๓	๐.๕๖
สูงกว่า ๔ ปี	๖๓	๓.๙๑	๐.๕๑
รวม	๒๒๒	๓.๘๘	๐.๔๙

จากตารางที่ ๔.๗๒ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน **โดยภาพรวม** มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ จำแนกตามประสบการณ์ปฏิบัติธรรมเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่ำกว่า ๑ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๑ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๓ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ และประสบการณ์ปฏิบัติธรรมสูงกว่า ๔ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑

ตารางที่ ๔.๗๓ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๑.๓๖	๐.๓๔	๑.๔๒	๐.๒๓
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๕๑.๙๐	๐.๒๔		
รวม	๒๒๑	๕๓.๒๖			

จากตารางที่ ๔.๗๓ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕.๒ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗๔ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ต่ำกว่า ๑ ปี	๑๐๔	๓.๗๒	๐.๖๔
๑ ปี	๒๓	๓.๖๕	๐.๖๙
๒ ปี	๑๔	๓.๔๗	๐.๕๓
๓ ปี	๑๘	๓.๕๐	๐.๗๙
สูงกว่า ๔ ปี	๖๓	๓.๖๔	๐.๘๔
รวม	๒๒๒	๓.๖๐	๐.๗๐

จากตารางที่ ๔.๗๔ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ จำแนกตามประสบการณ์ปฏิบัติธรรมเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่ำกว่า ๑ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๑ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๕ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๓ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๐ และประสบการณ์ปฏิบัติธรรมสูงกว่า ๔ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔

ตารางที่ ๔.๗๕ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๑.๒๘	๐.๓๒	๐.๖๓	๐.๖๔
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๑๑๐.๘๒	๐.๕๑		
รวม	๒๒๑	๑๑๒.๑๐			

จากตารางที่ ๔.๗๕ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕.๓ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗๖ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ต่ำกว่า ๑ ปี	๑๐๔	๓.๘๔	๐.๕๗
๑ ปี	๒๓	๓.๙๓	๐.๕๑
๒ ปี	๑๔	๓.๕๕	๐.๓๘
๓ ปี	๑๘	๓.๘๒	๐.๖๒
สูงกว่า ๔ ปี	๖๓	๓.๘๓	๐.๖๔
รวม	๒๒๒	๓.๗๙	๐.๕๔

จากตารางที่ ๔.๗๖ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙ จำแนกตามประสบการณ์ปฏิบัติธรรมเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่ำกว่า ๑ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๑ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๕ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๓ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒ และประสบการณ์ปฏิบัติธรรมสูงกว่า ๔ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓

ตารางที่ ๔.๗๗ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๑.๓๐	๐.๓๓	๐.๙๗	๐.๔๒
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๗๒.๗๑	๐.๓๔		
รวม	๒๒๑	๗๔.๐๑			

จากตารางที่ ๔.๗๗ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕.๔ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗๘ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ต่ำกว่า ๑ ปี	๑๐๔	๔.๒๒	๐.๕๐
๑ ปี	๒๓	๔.๔๑	๐.๕๔
๒ ปี	๑๔	๓.๘๔	๐.๙๐
๓ ปี	๑๘	๔.๔๗	๐.๕๕
สูงกว่า ๔ ปี	๖๓	๔.๒๕	๐.๕๗
รวม	๒๒๒	๔.๒๔	๐.๖๑

จากตารางที่ ๔.๗๘ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ จำแนกตามประสบการณ์ปฏิบัติธรรมเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่ำกว่า ๑ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๑ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๓ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗ และประสบการณ์ปฏิบัติธรรมสูงกว่า ๔ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕

ตารางที่ ๔.๗๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๓.๘๘	๐.๙๗	๓.๐๘	๐.๐๒*
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๖๘.๓๑	๐.๓๑		
รวม	๒๒๑	๗๒.๑๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๗๙ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ผู้วิจัยจึงเปรียบเทียบพหุคูณด้วยวิธี LSD เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ ดังแสดงในตารางที่ ๔.๘๐

ตารางที่ ๔.๘๐ แสดงผลการเปรียบเทียบพหุคูณ ด้วยวิธี LSD ของความเชื่อในการให้ทาน
ของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร
กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม ประสบการณ์
ปฏิบัติธรรม

ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม		ต่ำกว่า ๑ ปี	๑	๒	๓	สูงกว่า ๔ ปี
		\bar{X} ๔.๒๒	\bar{X} ๔.๑๑	\bar{X} ๓.๘๒	\bar{X} ๔.๔๗	\bar{X} ๔.๒๕
ต่ำกว่า ๑ ปี	\bar{X} ๔.๒๒	-	๐.๑๙	-๐.๓๗*	๐.๒๕	๐.๓๐
๑ ปี	\bar{X} ๔.๑๑		-	๐.๕๖*	๐.๐๕	๐.๑๕
๒ ปี	\bar{X} ๓.๘๔			-	-๐.๖๒*	-๐.๔๑*
๓ ปี	\bar{X} ๔.๔๗				-	๐.๒๑
สูงกว่า ๔ ปี	\bar{X} ๔.๒๕					-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘๐ แสดงผลการเปรียบเทียบพหุคูณ ด้วยวิธี LSD เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า มีความแตกต่างกัน ๔ คู่ ได้แก่

๑) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ต่ำกว่า ๑ ปีกับผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ต่ำกว่า ๑ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา น้อยกว่า ผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี

๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๑ ปีกับผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๑ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา มากกว่า ผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี

๓) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปีกับผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๓ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ ๐.๐๕ โดยผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา น้อยกว่า ผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๓ ปี

๔) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปีกับผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมสูงกว่า ๔ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา น้อยกว่า ผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมสูงกว่า ๔ ปี

สมมติฐานที่ ๕.๕ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘๑ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ต่ำกว่า ๑ ปี	๑๐๔	๓.๙๗	๐.๕๑
๑ ปี	๒๓	๔.๐๗	๐.๓๖
๒ ปี	๑๔	๓.๙๖	๐.๕๑
๓ ปี	๑๘	๔.๐๗	๐.๖๓
สูงกว่า ๔ ปี	๖๓	๔.๑๐	๐.๔๘
รวม	๒๒๒	๔.๐๓	๐.๕๐

จากตารางที่ ๔.๘๑ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ จำแนกตามประสบการณ์ปฏิบัติธรรมเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่ำกว่า ๑ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๑ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๓ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ และประสบการณ์ปฏิบัติธรรมสูงกว่า ๔ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๘๒ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๐.๘๗	๐.๒๒	๐.๘๘	๐.๕๘
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๕๓.๕๖	๐.๒๕		
รวม	๒๒๑	๕๔.๔๓			

จากตารางที่ ๔.๘๒ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ ปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕.๖ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่างกัน มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘๓ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ต่ำกว่า ๑ ปี	๑๐๔	๔.๐๕	๐.๕๐
๑ ปี	๒๓	๔.๒๑	๐.๔๙
๒ ปี	๑๔	๔.๒๑	๐.๕๙
๓ ปี	๑๘	๔.๑๐	๐.๗๐
สูงกว่า ๔ ปี	๖๓	๔.๑๙	๐.๔๙
รวม	๒๒๒	๔.๑๕	๐.๕๖

จากตารางที่ ๔.๘๓ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น **ด้านกาย** มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕ จำแนกตามประสบการณ์ปฏิบัติธรรมเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่ำกว่า ๑ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๑ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๓ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ และประสบการณ์ปฏิบัติธรรมสูงกว่า ๔ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙

ตารางที่ ๔.๘๔ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น **ด้านกาย** จำแนกตาม **ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม**

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๑.๑๔	๐.๒๘	๑.๐๔	๐.๓๙
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๕๙.๔๖	๐.๒๗		
รวม	๒๒๑	๖๐.๖๐			

จากตารางที่ ๔.๘๔ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น **ด้านกาย** ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕.๗ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น **ด้านวาจา** แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘๕ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
ต่ำกว่า ๑ ปี	๑๐๔	๓.๘๘	๐.๖๐
๑ ปี	๒๓	๓.๙๒	๐.๔๓
๒ ปี	๑๔	๓.๗๑	๐.๕๑
๓ ปี	๑๘	๔.๐๕	๐.๖๐
สูงกว่า ๔ ปี	๖๓	๔.๐๒	๐.๖๐
รวม	๒๒๒	๓.๙๒	๐.๕๕

จากตารางที่ ๔.๘๕ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ จำแนกตามประสบการณ์ปฏิบัติธรรมเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่ำกว่า ๑ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๑ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๑ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๓ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ และประสบการณ์ปฏิบัติธรรมสูงกว่า ๔ ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒

ตารางที่ ๔.๘๖ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๑.๖๑	๐.๔๐	๑.๒๐	๐.๓๑
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๗๒.๔๓	๐.๓๓		
รวม	๒๒๑	๗๔.๐๔			

จากตารางที่ ๔.๘๖ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว ต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖.๑ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘๗ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัว

จำนวนสมาชิกในครอบครัว	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
๒ คน	๑๒	๓.๘๔	๐.๔๑
๓ คน	๓๖	๓.๘๘	๐.๔๓
๔ คน	๕๒	๓.๙๐	๐.๕๘
๕ คน	๔๖	๓.๘๗	๐.๔๖
๖ คนขึ้นไป	๗๖	๓.๙๖	๐.๔๘
รวม	๒๒๒	๓.๘๙	๐.๔๘

จากตารางที่ ๔.๘๗ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๒ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๓ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๔ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๕ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ และจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๖ คนขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖

ตารางที่ ๔.๘๘ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดย ภาพรวม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๐.๓๒	๐.๐๘	๐.๓๓	๐.๘๖
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๕๒.๙๓	๐.๒๔		
รวม	๒๒๑	๕๓.๒๖			

จากตารางที่ ๔.๘๘ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖.๒ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘๙ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว

จำนวนสมาชิกในครอบครัว	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
๒ คน	๑๒	๓.๕๘	๐.๖๒
๓ คน	๓๖	๓.๖๖	๐.๖๖
๔ คน	๕๒	๓.๖๑	๐.๗๕
๕ คน	๔๖	๓.๖๐	๐.๘๒
๖ คนขึ้นไป	๗๖	๓.๗๓	๐.๖๖
รวม	๒๒๒	๓.๖๔	๐.๗๐

จากตารางที่ ๔.๘๙ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔ จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๒ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๓ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๖ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๔ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๕ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ และจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๖ คนขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓

ตารางที่ ๔.๙๐ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๐.๗๗	๐.๑๙	๐.๓๘	๐.๘๒
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๑๑๑.๓๓	๐.๕๑		
รวม	๒๒๑	๑๑๒.๑๐			

จากตารางที่ ๔.๙๐ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖.๓ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อ ด้านสังคม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙๑ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว

จำนวนสมาชิกในครอบครัว	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
๒ คน	๑๒	๓.๗๑	๐.๕๒
๓ คน	๓๖	๓.๘๑	๐.๕๐
๔ คน	๕๒	๓.๘๑	๐.๗๑
๕ คน	๔๖	๓.๘๔	๐.๔๖
๖ คนขึ้นไป	๗๖	๓.๘๕	๐.๖๐
รวม	๒๒๒	๓.๘๐	๐.๕๖

จากตารางที่ ๔.๙๑ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๒ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๑ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๓ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๔ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๕ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ และจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๖ คนขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕

ตารางที่ ๔.๙๒ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๐.๒๕	๐.๐๖	๐.๑๙	๐.๙๕
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๗๓.๗๖	๐.๓๔		
รวม	๒๒๑	๗๔.๐๑			

จากตารางที่ ๔.๙๒ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖.๔ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙๓ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว

จำนวนสมาชิกในครอบครัว	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
๒ คน	๑๒	๔.๒๔	๐.๕๑
๓ คน	๓๖	๔.๑๙	๐.๕๑
๔ คน	๕๒	๔.๒๘	๐.๕๙
๕ คน	๔๖	๔.๑๗	๐.๕๖
๖ คนขึ้นไป	๗๖	๔.๒๙	๐.๖๐
รวม	๒๒๒	๔.๒๓	๐.๕๖

จากตารางที่ ๔.๙๓ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๒ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๓ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๔ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๘ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๕ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๗ และจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๖ คนขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๙๔ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๐.๕๔	๐.๑๔	๐.๔๑	๐.๘๐
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๗๑.๖๕	๐.๓๓		
รวม	๒๒๑	๗๒.๑๙			

จากตารางที่ ๔.๙๔ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖.๕ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙๕ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว

จำนวนสมาชิกในครอบครัว	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
๒ คน	๑๒	๓.๘๘	๐.๔๓
๓ คน	๓๖	๓.๙๖	๐.๕๐
๔ คน	๕๒	๔.๑๕	๐.๕๒
๕ คน	๔๖	๔.๐๖	๐.๔๗
๖ คนขึ้นไป	๗๖	๓.๙๗	๐.๔๙
รวม	๒๒๒	๔.๐๐	๐.๔๘

จากตารางที่ ๔.๙๕ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๒ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๓ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๔ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๕ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ และจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๖ คนขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗

ตารางที่ ๔.๙๖ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๑.๖๔	๐.๔๑	๑.๖๘	๐.๑๖
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๕๒.๗๙	๐.๒๔		
รวม	๒๒๑	๕๔.๔๓			

จากตารางที่ ๔.๙๖ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖.๖ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙๗ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนก ตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว

จำนวนสมาชิกในครอบครัว	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
๒ คน	๑๒	๔.๐๖	๐.๔๐
๓ คน	๓๖	๔.๐๐	๐.๔๗
๔ คน	๕๒	๔.๒๒	๐.๕๕
๕ คน	๔๖	๔.๑๕	๐.๕๐
๖ คนขึ้นไป	๗๖	๔.๐๙	๐.๕๕
รวม	๒๒๒	๔.๑๑	๐.๕๐

จากตารางที่ ๔.๙๗ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๒ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๓ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๔ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๕ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕ และจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๖ คนขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๙

ตารางที่ ๔.๙๘ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว

(One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๑.๒๒	๐.๓๑	๑.๑๒	๐.๓๕
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๕๙.๓๘	๐.๒๗		
รวม	๒๒๑	๖๐.๖๐			

จากตารางที่ ๔.๙๘ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖.๗ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙๙ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว

จำนวนสมาชิกในครอบครัว	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
๒ คน	๑๒	๓.๖๙	๐.๖๒
๓ คน	๓๖	๓.๙๑	๐.๖๐
๔ คน	๕๒	๔.๐๘	๐.๕๙
๕ คน	๔๖	๓.๙๘	๐.๕๖
๖ คนขึ้นไป	๓๖	๓.๘๔	๐.๕๕
รวม	๒๒๒	๓.๙๐	๐.๕๘

จากตารางที่ ๔.๙๙ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวเป็น ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๒ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๓ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๔ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ๕ คน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ และจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๖ คนขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔

ตารางที่ ๔.๑๐๐ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม จำนวนสมาชิกในครอบครัว

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๒.๖๖	๐.๖๖	๒.๐๒	๐.๐๙
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๗๑.๓๘	๐.๓๓		
รวม	๒๒๑	๗๔.๐๔			

จากตารางที่ ๔.๑๐๐ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๗ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลำดับการเกิดเป็นบุตร ต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๗.๑ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลำดับการเกิดเป็นบุตรต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐๑ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
๑	๗๒	๓.๙๓	๐.๔๕
๒	๕๓	๓.๘๕	๐.๕๐
๓	๓๓	๓.๙๕	๐.๔๙
๔	๒๒	๓.๗๓	๐.๔๖
๕ ขึ้นไป	๔๒	๓.๙๙	๐.๕๔
รวม	๒๒๒	๓.๘๙	๐.๔๙

จากตารางที่ ๔.๑๐๑ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ จำแนกตามลำดับการเกิดเป็นบุตร ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๑ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๒ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๓ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ และลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๕ ขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙

ตารางที่ ๔.๑๐๒ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๑.๒๘	๐.๓๒	๑.๓๓	๐.๒๖
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๕๑.๙๘	๐.๒๔		
รวม	๒๒๑	๕๓.๒๖			

จากตารางที่ ๔.๑๐๒ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่าอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๗.๒ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลำดับการเกิดเป็นบุตรต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐๓ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
๑	๗๒	๓.๖๑	๐.๖๙
๒	๕๓	๓.๖๓	๐.๖๙
๓	๓๓	๓.๖๒	๐.๗๙
๔	๒๒	๓.๕๓	๐.๖๕
๕ ขึ้นไป	๔๒	๓.๙๖	๐.๗๔
รวม	๒๒๒	๓.๖๕	๐.๗๑

จากตารางที่ ๔.๑๐๓ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ จำแนกตามลำดับการเกิดเป็นบุตร ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๑ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๓ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๒ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๓ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ และลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๕ ขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๕

ตารางที่ ๔.๑๐๔ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้าน ความเชื่อเรื่องกรรม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๒.๒๙	๐.๕๗	๑.๑๓	๐.๓๔
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๑๐๙.๙๑	๐.๕๑		
รวม	๒๒๑	๑๑๒.๑๐			

จากตารางที่ ๔.๑๐๔ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๗.๓ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลำดับการเกิดเป็นบุตรต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้าน สังคม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐๕ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้าน สังคม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
๑	๗๒	๓.๙๒	๐.๕๖
๒	๕๓	๓.๗๕	๐.๕๔
๓	๓๓	๓.๙๖	๐.๖๕
๔	๒๒	๓.๖๗	๐.๕๒
๕ ขึ้นไป	๔๒	๓.๙๑	๐.๖๒
รวม	๒๒๒	๓.๙๐	๐.๕๙

จากตารางที่ ๔.๑๐๕ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ จำแนกตามลำดับการเกิดเป็นบุตร ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๑ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๒ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๓ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๖ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ และลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๕ ขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑

ตารางที่ ๔.๑๐๖ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๑.๖๒	๐.๔๐	๑.๒๑	๐.๓๑
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๗๒.๔๐	๐.๓๓		
รวม	๒๒๑	๗๔.๐๑			

จากตารางที่ ๔.๑๐๖ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๗.๔ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลำดับการเกิดเป็นบุตรต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐๗ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
๑	๗๒	๔.๒๗	๐.๔๘
๒	๕๓	๔.๑๗	๐.๕๘
๓	๓๓	๔.๓๘	๐.๔๘
๔	๒๒	๔.๐๐	๐.๕๓
๕ ขึ้นไป	๔๒	๔.๓๑	๐.๗๔
รวม	๒๒๒	๔.๒๓	๐.๕๖

จากตารางที่ ๔.๑๐๗ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ จำแนกตามลำดับการเกิดเป็นบุตร ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๑ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๗ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๒ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๗ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๓ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ และลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๕ ขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑

ตารางที่ ๔.๑๐๘ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๒.๓๖	๐.๕๙	๑.๘๔	๐.๑๒
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๖๙.๘๓	๐.๓๒		
รวม	๒๒๑	๗๒.๑๙			

จากตารางที่ ๔.๑๐๘ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่าอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๗.๕ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลำดับการเกิดเป็นบุตรต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐๙ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
๑	๗๒	๔.๐๑	๐.๔๗
๒	๕๓	๓.๙๘	๐.๕๐
๓	๓๓	๔.๑๗	๐.๔๙
๔	๒๒	๓.๙๑	๐.๕๓
๕ ขึ้นไป	๔๒	๔.๑๐	๐.๔๙
รวม	๒๒๒	๔.๐๑	๐.๕๐

จากตารางที่ ๔.๑๐๙ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ จำแนกตามลำดับการเกิดเป็นบุตร ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๑ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๒ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๓ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๗ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ และลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๕ ขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๑๑๐ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๒.๑๑	๐.๕๓	๒.๑๙	๐.๐๗
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๕๒.๓๒	๐.๒๔		
รวม	๒๒๑	๕๔.๔๓			

จากตารางที่ ๔.๑๑๐ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๗.๖ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑๑ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
๑	๗/๒	๔.๑๓	๐.๔๕
๒	๕๓	๔.๐๖	๐.๖๐
๓	๓๓	๔.๒๗	๐.๕๔
๔	๒๒	๓.๘๔	๐.๕๒
๕ ขึ้นไป	๔๒	๔.๒๑	๐.๔๘
รวม	๒๒๒	๔.๑๐	๐.๕๒

จากตารางที่ ๔.๑๑๑ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ จำแนกตามลำดับการเกิดเป็นบุตร ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๑ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๒ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๓ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๗ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ และลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๕ ขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑

ตารางที่ ๔.๑๑๒ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๓.๐๑	๐.๗๕	๒.๘๓	๐.๐๓*
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๕๗.๕๙	๐.๒๗		
รวม	๒๒๑	๖๐.๖๐			

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑๒ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ผู้วิจัยจึงเปรียบเทียบพหุคูณด้วยวิธี LSD เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ ดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๑๓

ตารางที่ ๔.๑๑๓ แสดงผลการเปรียบเทียบพหุคูณ ด้วยวิธี LSD ของพฤติกรรมการช่วยเหลือ
ต่อผู้อื่น ของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร
กรุงเทพมหานคร ด้านกาย จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่		๑	๒	๓	๔	๕ ขึ้นไป
		\bar{X} ๔.๑๓	\bar{X} ๔.๐๖	\bar{X} ๔.๒๗	\bar{X} ๔.๓๘	\bar{X} ๔.๒๑
๑	\bar{X} ๔.๑๓	-	๐.๐๖	-๐.๑๔	๐.๒๘*	-๐.๐๘
๒	\bar{X} ๔.๐๖		-	-๐.๒๐	๐.๒๒	-๐.๑๔
๓	\bar{X} ๔.๒๗			-	๐.๔๓*	๐.๐๖
๔	\bar{X} ๔.๓๘				-	-๐.๓๗*
๕ ขึ้นไป	\bar{X} ๔.๒๑					-

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑๓ แสดงผลการเปรียบเทียบพหุคูณ ด้วยวิธี LSD เพื่อ
เปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า มีความแตกต่างกัน ๓ คู่ ได้แก่

๑) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร
กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๑ กับผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ มี
พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕
โดยผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๑ มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย มากกว่าผู้ที่
มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔

๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร
กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๓ กับผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ มี
พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕
โดยผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๓ มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย มากกว่าผู้ที่
มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔

๓) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร
กรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ กับผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๕ ขึ้น
ไป มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

๐.๐๕ โดยผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย น้อยกว่า ผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๕ ขึ้นไป

สมมติฐานที่ ๗.๗ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑๔ แสดงความแตกต่างของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่	N. (คน)	\bar{X}	S.D.
๑	๗๒	๓.๘๙	๐.๕๘
๒	๕๓	๓.๙๐	๐.๕๒
๓	๓๓	๔.๐๘	๐.๕๑
๔	๒๒	๓.๗๙	๐.๖๕
๕ ขึ้นไป	๔๒	๔.๐๐	๐.๖๕
รวม	๒๒๒	๓.๙๓	๐.๕๘

จากตารางที่ ๔.๑๑๔ พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ จำแนกตามลำดับการเกิดเป็นบุตร ๕ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๑ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๒ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๓ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙ และลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๕ ขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๑๕ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ระดับความคิดเห็น ของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมใน วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา จำแนกตาม ลำดับการเกิดเป็นบุตร

แหล่งแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔	๑.๕๕	๐.๓๙	๑.๑๖	๐.๓๓
ภายในกลุ่ม	๒๑๗	๗๒.๔๘	๐.๓๓		
รวม	๒๒๑	๗๔.๐๔			

จากตารางที่ ๔.๑๑๕ แสดงผลการทดสอบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา ไม่แตกต่างกัน

จากตารางที่ ๔.๒๑ ถึงตารางที่ ๔.๑๑๕ สรุปผลได้ตั้งเสนอในตารางที่ ๔.๑๑๖ และ ตารางที่ ๔.๑๑๗

ตารางที่ ๔.๑๑๖ แสดงสรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อในการให้ทานของอุบาสก
อุบาสิกามาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ตัวแปรตาม	ความเชื่อในการให้ทาน							
	โดยภาพรวม		ความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อเรื่องกรรม		ความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อด้านสังคม		ความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา	
	F/t-test	Sig.	F/t-test	Sig.	F/t-test	Sig.	F/t-test	Sig.
เพศ	๒.๑๐	๐.๐๒*	๑.๖๐	๐.๐๒*	๐.๕๐	๐.๐๑*	๒.๙๒	๐.๕๙
อายุ	๒.๖๗	๐.๐๓*	๑.๔๐	๐.๒๓	๓.๙๙	๐.๐๐*	๑.๑๙	๐.๓๑
ระดับการศึกษา	๐.๔๔	๐.๗๘	๑.๒๖	๐.๒๙	๐.๘๒	๐.๕๑	๐.๔๑	๐.๘๐
อาชีพ	๑.๐๗	๐.๓๑	๐.๙๓	๐.๔๘	๐.๘๓	๐.๕๕	๐.๘๓	๐.๕๕
ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๑.๔๒	๐.๒๓	๐.๖๓	๐.๖๔	๐.๙๗	๐.๔๒	๓.๐๘	๐.๐๒*
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๐.๓๓	๐.๘๖	๐.๓๘	๐.๘๒	๐.๑๙	๐.๙๕	๐.๔๑	๐.๘๐
ลำดับการเกิด	๑.๓๓	๐.๒๖	๑.๑๓	๐.๓๔	๑.๒๑	๐.๓๑	๑.๘๔	๐.๑๒

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑๖ สรุปได้ว่า

๑) โดยภาพรวม :- อุบาสก อุบาสิกามาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศและอายุ แตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานโดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนผู้ที่มีระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม จำนวนสมาชิกในครอบครัว และลำดับการเกิด มีความเชื่อในการให้ทานโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

๒) ด้านความเชื่อเรื่องกรรม :- อุบาสก อุบาสิกามาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศ แตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนผู้ที่มีอายุ ระดับการศึกษา

อาชีพ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม จำนวนสมาชิกในครอบครัว และลำดับการเกิด มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรมไม่แตกต่างกัน

๓) ด้านความเชื่อด้านสังคม :- อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศและอายุแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนผู้ที่มีระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม จำนวนสมาชิกในครอบครัว และลำดับการเกิด มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรมไม่แตกต่างกัน

๔) ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา :- อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม แตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนผู้ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ จำนวนสมาชิกในครอบครัว และลำดับการเกิด มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑๗ แสดงสรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ตัวแปรตาม	พฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น					
	โดยภาพรวม		พฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านกาย		พฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านวาจา	
	F/t-test	Sig.	F/t-test	Sig.	F/t-test	Sig.
เพศ	๐.๐๖	๑.๔๔	๑.๑๓	๐.๑๖	๑.๔๕	๐.๑๒
อายุ	๒.๒๖	๐.๐๖	๑.๖๘	๐.๑๖	๒.๒๒	๐.๐๗
ระดับการศึกษา	๐.๓๓	๐.๘๖	๐.๑๑	๐.๙๘	๐.๘๙	๐.๔๗
อาชีพ	๐.๕๕	๐.๗๗	๐.๒๑	๐.๘๗	๐.๙๐	๐.๕๐
ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม	๐.๘๘	๐.๔๘	๑.๐๔	๐.๓๙	๑.๒๐	๐.๓๑
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	๑.๖๘	๐.๑๖	๑.๑๒	๐.๓๕	๒.๐๒	๐.๐๙
ลำดับการเกิด	๒.๑๙	๐.๐๗	๒.๘๓	๐.๐๓*	๑.๑๖	๐.๓๓

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑๗ สรุปได้ว่า

๑) โดยภาพรวม :- อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม จำนวนสมาชิกในครอบครัว และลำดับการเกิด แตกต่างกัน มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

๒) ด้านกาย :- อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีลำดับการเกิด แตกต่างกันมีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนผู้ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม และจำนวนสมาชิกในครอบครัว แตกต่างกัน มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

๓) ด้านวาจา :- อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม จำนวนสมาชิกในครอบครัว และลำดับการเกิด แตกต่างกัน มีพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านวาจา ไม่แตกต่างกัน

๔.๖ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น

จากการทดสอบสมมติฐาน เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนั่นสนุน การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านสมาธิ) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา) กับความเชื่อในการให้ทาน คือ ด้านความเชื่อเรื่องกรรม ด้านความเชื่อด้านสังคม และด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา และพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น คือ ด้านกาย ด้านวาจา โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (R) ผลการทดสอบสมมติฐานดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๑๘ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ
ต่อความเชื่อในการให้ทานของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราช
โอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้วยสถิติ Pearson Correlation

(N=๒๒๒)

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (ρ)			
	เชื่อเรื่อง กรรม	เชื่อด้าน สังคม	เชื่อด้านจิต- ปัญญา	ความเชื่อใน การให้ทาน
การอบรมเลี้ยงดูแบบรัก ส้นับสนุน	๐.๐๖๖	๐.๒๒๘**	๐.๒๑๒**	๐.๒๐๓**
การอบรมเลี้ยงดูแบบ ประชาธิปไตย	๐.๑๓๙**	๐.๒๘๑**	๐.๒๖๔**	๐.๒๘๐**
การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล)	๐.๐๒๕	๐.๒๑๒**	๐.๓๐๗**	๐.๒๑๔**
การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านสมาธิ)	๐.๐๓๘	๐.๒๑๐**	๐.๒๕๐**	๐.๑๙๘**
การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา)	๐.๑๔๘**	๐.๓๒๑**	๐.๓๘๖**	๐.๓๔๔**
การอบรมเลี้ยงดู	๐.๑๐๗	๐.๓๐๔**	๐.๓๔๐**	๐.๓๐๓**

**ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ (๒-tailed).

จากตารางที่ ๔.๑๑๘ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของ
ชาวพุทธกับความเชื่อในการให้ทาน พบว่า การอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธโดยภาพรวม มี
ความสัมพันธ์เชิงบวกกับ ความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวมในระดับปานกลาง ($R=0.303$ **)
เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

๑) การอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทาน

การอบรมเลี้ยงดูโดยภาพรวม ไม่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเชื่อในการให้ทาน
ด้านความเชื่อเรื่องกรรม อยู่ในระดับต่ำ ($R=0.107$)

การอบรมเลี้ยงดูโดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเชื่อในการให้ทาน
ด้านความเชื่อด้านสังคม อยู่ในระดับปานกลาง ($R=0.304$ **)

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านสมาธิ ไม่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม อยู่ในระดับต่ำ ($R=0.038$)

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านสมาธิ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม อยู่ในระดับต่ำ ($R=0.210^{**}$)

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านสมาธิ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา อยู่ในระดับต่ำ ($R=0.250^{**}$)

๖) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา)กับความเชื่อในการให้ทาน

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านปัญญาโดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($R=0.344^{**}$)

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านปัญญา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม อยู่ในระดับต่ำ ($R=0.148^{**}$)

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านปัญญา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม อยู่ในระดับปานกลาง ($R=0.321^{**}$)

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านปัญญา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา อยู่ในระดับปานกลาง ($R=0.356^{**}$)

จากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักษนันทนุ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านสมาธิ) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา) กับความเชื่อในการให้ทาน พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา) การอบรมเลี้ยงดูโดยภาพรวม และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบรักษนันทนุ การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านสมาธิ) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับต่ำ จึงยอมรับสมมติฐาน การวิจัยที่ตั้งไว้ทั้ง ๖ ข้อ ดังตารางที่ ๔.๑๑๙

ตารางที่ ๔.๑๑๙ สรุปสมมติฐานการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทานของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้วยสถิติ Pearson Correlation

ที่	สมมติฐานการวิจัย	ความสัมพันธ์		เชิง	ระดับ	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
		มี	ไม่มี			ยอมรับ	ปฏิเสธ
การอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทาน							
๑	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทานโดยภาพรวม	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๒	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบรัก สันนุสนุกับความเชื่อในการให้ทานโดยภาพรวม	✓	-	บวก	ต่ำ	✓	-
๓	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบรัก สันนุสนุกับความเชื่อในการให้ทานความเชื่อเรื่องกรรม	-	✓	บวก	ต่ำ	-	✓
๔	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบรัก สันนุสนุกับความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อ ด้านสังคม	✓	-	บวก	ต่ำ	✓	-

ตารางที่ ๔.๑๑๙ สรุปสมมติฐานการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทานของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ที่	สมมติฐานการวิจัย	ความสัมพันธ์		เชิง	ระดับ	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
		มี	ไม่มี			ยอมรับ	ปฏิเสธ
การอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทาน							
๕	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนันสนุนกับความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา	✓	-	บวก	ต่ำ	✓	-
๖	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับความเชื่อในการให้ทานโดยภาพรวม	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๗	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับความเชื่อเรื่องกรรม	✓	-	บวก	ต่ำ	✓	-
๘	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับความเชื่อด้านสังคม	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-

ตารางที่ ๔.๑๑๙ สรุปสมมติฐานการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทานของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ที่	สมมติฐานการวิจัย	ความสัมพันธ์		เชิง	ระดับ	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
		มี	ไม่มี			ยอมรับ	ปฏิเสธ
การอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทาน							
๙	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนันสนุนกับความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๑๐	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล)กับความเชื่อในการให้ทานโดยภาพรวม	✓	-	บวก	ต่ำ	✓	-
๑๑	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล)กับความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อเรื่องกรรม	-	✓	บวก	ต่ำ	-	✓
๑๒	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล)กับความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อด้านสังคม	✓	-	บวก	ต่ำ	✓	-
๑๓	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล)กับความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-

ตารางที่ ๔.๑๑๙ สรุปสมมติฐานการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทานของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ที่	สมมติฐานการวิจัย	ความสัมพันธ์		เชิง	ระดับ	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
		มี	ไม่มี			ยอมรับ	ปฏิเสธ
การอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทาน							
๑๔	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านสมาธิ)กับความเชื่อในการให้ทานโดยภาพรวม	✓	-	บวก	ต่ำ	✓	-
๑๕	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านสมาธิ)กับความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อเรื่องกรรม	-	✓	บวก	ต่ำ	-	✓
๑๖	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล)กับความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อด้านสังคม	✓	-	บวก	ต่ำ	✓	-
๑๗	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล)กับความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา	✓	-	บวก	ต่ำ	✓	-
๑๘	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา)กับความเชื่อในการให้ทานโดยภาพรวม	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-

ตารางที่ ๔.๑๑๙ สรุปสมมติฐานการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทานของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ที่	สมมติฐานการวิจัย	ความสัมพันธ์		เชิง	ระดับ	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
		มี	ไม่มี			ยอมรับ	ปฏิเสธ
การอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทาน							
๑๙	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา)กับความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อเรื่องกรรม	✓	-	บวก	ต่ำ	✓	-
๒๐	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา)กับความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อด้านสังคม	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๒๑	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา)กับความเชื่อในการให้ทานจิต-ปัญญา	✓	-	บวก	ต่ำ	✓	-

ตารางที่ ๔.๑๒๐ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

(N=๒๒๒)

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (ρ)		
	ด้านกาย	ด้านวาจา	พฤติกรรมช่วยเหลือต่อผู้อื่น
การอบรมเลี้ยงดูแบบรักส้นับสนุน	๐.๓๓๐**	๐.๓๘๗**	๐.๔๐๐*
การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย	๐.๓๕๙**	๐.๔๔๒**	๐.๔๕๗*
การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล)	๐.๓๕๓**	๐.๓๑๘**	๐.๓๗๑**
การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านสมาธิ)	๐.๓๒๙**	๐.๓๗๒**	๐.๓๙๑**
การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา)	๐.๔๑๕**	๐.๔๑๗**	๐.๔๖๒**
การอบรมเลี้ยงดู	๐.๔๑๓**	๐.๔๗๔**	๐.๕๐๔**

**ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ (๒-tailed).

จากตารางที่ ๔.๑๒๐ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น พบว่า การอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับ พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวมในระดับปานกลาง ($R=0.504^{**}$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

๑) การอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น

การอบรมเลี้ยงดูโดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย อยู่ในระดับปานกลาง ($R=0.043^{**}$)

การอบรมเลี้ยงดูโดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา อยู่ในระดับปานกลาง ($R=0.047^{**}$)

๖) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา)กับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($R=0.0.๔๖๒^{**}$)

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย อยู่ในระดับปานกลาง ($R=0.0.๔๑๕^{**}$)

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา อยู่ในระดับปานกลาง ($R=0.0.๔๑๗^{**}$)

จากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักษนับสนุน การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านสมาธิ) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา) กับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น พบว่า การอบรมเลี้ยงดูโดยภาพรวม การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา) การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบรักษนสนับสนุน การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านสมาธิ) และการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ จึงยอมรับสมมติฐาน การวิจัยที่ตั้งไว้ทั้ง ๖ ข้อ ดังตารางที่ ๔.๑๒๑

ตารางที่ ๔.๑๒๑ สรุปสมมติฐานการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อใน

การให้ทานของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราช

โอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ที่	สมมติฐานการวิจัย	ความสัมพันธ์		เชิง	ระดับ	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
		มี	ไม่มี			ยอมรับ	ปฏิเสธ
การอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น							
๑	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นโดยภาพรวม	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-

ตารางที่ ๔.๑๒๑ สรุปสมมติฐานการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทานของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ที่	สมมติฐานการวิจัย	ความสัมพันธ์		เชิง	ระดับ	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
		มี	ไม่มี			ยอมรับ	ปฏิเสธ
การอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น							
๒	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๓	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๔	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๕	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๖	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นโดยภาพรวม	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-

ตารางที่ ๔.๑๒๑ สรุปสมมติฐานการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทานของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ที่	สมมติฐานการวิจัย	ความสัมพันธ์		เชิง	ระดับ	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
		มี	ไม่มี			ยอมรับ	ปฏิเสธ
การอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น							
๗	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านกาย	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๘	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านวาจา	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๙	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล)กับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นโดยภาพรวม	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๑๐	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล)กับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านกาย	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๑๑	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล)กับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านวาจา	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-

ตารางที่ ๔.๑๒๑ สรุปสมมติฐานการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทานของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ที่	สมมติฐานการวิจัย	ความสัมพันธ์		เชิง	ระดับ	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
		มี	ไม่มี			ยอมรับ	ปฏิเสธ
การอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น							
๑๒	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านสมาธิ)กับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นโดยภาพรวม	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๑๓	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านสมาธิ)กับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านกาย	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๑๔	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านสมาธิ)กับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านวาจา	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๑๕	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา)กับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นโดยภาพรวม	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-

ตารางที่ ๔.๑๒๑ สรุปสมมติฐานการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทานของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ที่	สมมติฐานการวิจัย	ความสัมพันธ์		เชิง	ระดับ	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
		มี	ไม่มี			ยอมรับ	ปฏิเสธ
การอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น							
๑๖	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา)กับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านกาย	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-
๑๗	ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา)กับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านวาจา	✓	-	บวก	ปานกลาง	✓	-

๔.๗ แนวทางการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น

แนวทางการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จากแบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) ประกอบด้วยข้อเสนอแนะแบ่งเป็น ๓ ด้าน คือ ด้านรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู ด้านการให้ทาน และด้านพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ดังตารางที่ ๔.๑๒๔

ตารางที่ ๔.๑๒๒ แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม ของการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราช จากแบบสอบถามปลายเปิด

ด้าน	รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ท่านได้รับ	รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธที่ท่านได้รับ	
๑.	<ul style="list-style-type: none"> -สอนให้รู้จักพอ -การรู้จักประมาณตนเองและพอใจในสิ่งที่ตนมี -พ่อแม่สอนให้อิสระเหมาะสม -พ่อแม่ส่งเสริมให้เรียนหนังสือ -การรับฟังความคิดเห็นของทุกคนในครอบครัว -ให้รู้จักคิดถึงการได้รับสิ่งนั้น 	<ul style="list-style-type: none"> -สอนให้รู้จักให้ -คุณยายพาเข้าวัดทำบุญตักบาตรรู้จักบาปบุญคุณโทษ -การได้สวดมนต์,ให้ทาน -พ่อแม่สอนเรื่องการทำดีและบาป-บุญ -การเข้าวัดตั้งแต่เด็ก ๆ -การเชื่อในสิ่งที่เห็นและปฏิบัติได้ถูกต้อง -การรู้จักความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 	
ด้าน	ประเภทของทานที่ท่านให้	ประเภทของบุคคลที่ท่านให้	วัตถุประสงค์สูงสุดของการให้ทานของท่าน
๒.	<ul style="list-style-type: none"> -การใส่บาตร ถวาย -สังฆทานเป็นประจำ -ปล่อยปลา -หยอดตู้บริจาคตามศาลาวัด -บริจาคตามกิจกรรมต่างๆที่มีที่พอจะช่วยให้ -เงิน -เสื้อผ้า 	<ul style="list-style-type: none"> -เจ้ากรรม, นายเวร -ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว -เจ้าที่เจ้าทาง -เพื่อตนเอง -ขอทาน -เด็ก -พ่อ แม่,ญาติ พี่ น้อง -ผู้ด้อยโอกาส -พระคุณเจ้า 	<ul style="list-style-type: none"> -เพื่อความสบายใจ,สุขใจ -เพื่อช่วยเหลือ -ฝึกการเสียสละ -เพื่อขจัดความตระหนี่ถี่เหนียว -เพื่อสร้างบุญในชาตินี้ -เพื่อบรรเทาทุกข์ -เพื่อให้ตนเองสบายใจรวมทั้งบุคคลอื่นด้วย
ด้าน	พฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น		
๓.	<ul style="list-style-type: none"> -นำเงินไปช่วยเหลือสัตว์ที่ป่วย -ช่วยด้านสิ่งของหรือปัจจัยแล้วแต่สถานการณ์ -ช่วยเหลือด้านจิตอาสาตามสถานการณ์ในเวลานั้น ๆ -พูดจาสุภาพกับทุกคนและชื่นชมเมื่อเห็นคนทำดี -การได้ช่วยผู้ที่อ่อนแอในที่สาธารณะ 		

ตารางที่ ๔.๑๒๒ แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมของการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราช จากแบบสอบถามปลายเปิด (ต่อ)

ด้าน	รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ท่านได้รับ	รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธที่ท่านได้รับ	
๑.	<ul style="list-style-type: none"> -การดูแลเอาใจใส่ของพ่อแม่เสมอ -การให้ความอบอุ่น -การที่พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้เห็น -การให้รู้จักช่วยเหลือตนเอง -การได้รู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง -ความซื่อสัตย์ ขยัน อดทน -แบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้อื่น -ให้อิสระในการดำเนินชีวิต 	<ul style="list-style-type: none"> -คุณพ่อพาสวดมนต์ที่บ้านทุกวันพระ -ให้รู้จักทำบุญในเทศกาลวันสำคัญ -เชื่อเรื่องกรรม, ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว -การมีสติ -การไม่เอาเปรียบผู้อื่น -สอนให้มีจิตใจบริสุทธิ์ -ไม่ประมาท -การรู้จักทำทาน 	
ด้าน	ประเภทของทานที่ท่านให้	ประเภทของบุคคลที่ท่านให้	วัตถุประสงค์สูงสุดของการให้ทานของท่าน
๒.	<ul style="list-style-type: none"> -สิ่งของที่จำเป็น -แล้วแต่ผู้ขอเขาจะต้องการ -การให้อภัย -หนังสือธรรมะ -วัตถุสิ่งของ,น้ำใจ -ส่งเสริมการศึกษาเด็ก -เครื่องบริโภค 	<ul style="list-style-type: none"> -มูลนิธิคนตาบอด -คนที่เขามาขอ -ขอทาน -ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา -แล้วแต่โอกาสที่จะให้ -ศาสนา,โรงพยาบาล -ให้ทุกคนที่พอจะช่วยให้ 	<ul style="list-style-type: none"> -ความสบายใจของเพื่อนมนุษย์ -เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ลำบากกว่า -ความสุขจากการช่วยเหลือ -เพื่อให้เขาพ้นทุกข์ -ได้ผลบุญ
ด้าน	พฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น		
๓.	<ul style="list-style-type: none"> -ช่วยเหลือด้วยกำลังกายและใจเต็มความสามารถ -การบริจาคโลหิต -ช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาส -บริจาคร่างกาย -ให้คำแนะนำ, ให้ความรู้ให้กำลังใจ 		

ตารางที่ ๔.๑๒๒ แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมของการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราช จากแบบสอบถามปลายเปิด (ต่อ)

ด้าน	รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ท่านได้รับ	รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธที่ท่านได้รับ	
๑.	<ul style="list-style-type: none"> -การรู้จักหน้าที่ของตนเอง -การปรึกษากันในครอบครัวได้ทุกเรื่อง -อยู่อย่างพอเพียง -ให้เป็นคนขยัน อดทน ไม่เกเร -เวลามีปัญหาท่านจะช่วยเหลือเรา -ได้รับความรัก -ให้รู้จักใช้ชีวิตอย่างมีความสุข -อยู่ในกฎระเบียบ 	<ul style="list-style-type: none"> -ให้ทำแต่ความดีสม่ำเสมอ, คิดในแง่ดี -พ่อแม่ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง -เชื่อในหลักศีล -ไม่ผิดศีล ๕ -ให้มีความซื่อสัตย์ต่อพ่อ แม่ -สอนให้ปฏิบัติธรรมฝึกจิต ควบคุมอารมณ์ -การได้อ่านหนังสือธรรมะ 	
ด้าน	ประเภทของทานที่ท่านให้	ประเภทของบุคคลที่ท่านให้	วัตถุประสงค์สูงสุดของการให้ทานของท่าน
๒.	<ul style="list-style-type: none"> -อาหาร -นำเงินใส่ซองผ้าป่า -ให้อาหารปลา 	<ul style="list-style-type: none"> -คนพิการข้างบ้าน -นักเรียน -คนชรา -ญาติพี่น้อง -พระภิกษุสงฆ์ -ผู้ที่ปฏิบัติดี -ไม่เลือกชั้นวรรณะ -ทุกคนที่เดือนร้อน 	<ul style="list-style-type: none"> -ให้จิตใจมีความสะอาด -สงสารที่ไม่มีใครเลี้ยงดู -เพื่อหวังให้ผู้ที่ด้อยโอกาสมีโอกาสที่ดีกว่าเดิม -เพื่อชาติหน้า -เพื่อให้คนที่ทักซ์ได้หายทุกข์ -ความเจริญของครอบครัว
ด้าน	พฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น		
๓.	<ul style="list-style-type: none"> -ช่วยเหลือผู้ที่ไม่ม่อาหารกินข้างบ้าน -ทุกรูปแบบที่พอกระทำได้ -ช่วยเหลือได้ตามกำลังที่เรามี เมื่อผู้อื่นเดือดร้อนหรือเป็นทุกข์จะแนะนำเขาให้สวดมนต์ -ช่วยส่งกำลังกายและใจ 		

ตารางที่ ๔.๑๒๒ แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมของการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราช จากแบบสอบถามปลายเปิด (ต่อ)

ด้าน	รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ท่านได้รับ	รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธที่ท่านได้รับ	
๑.	<ul style="list-style-type: none"> -มีน้ำใจต่อผู้อื่น -เลี้ยงแบบพี่น้องอบรมกันเอง -เลี้ยงดูแบบเสมอภาค -ให้สวดมนต์ไหว้พระ -ให้เคารพผู้อาวุโส,ไปมาให้บอกกล่าว,ห้ามเที่ยวกลางคืน -สอนให้ประหยัด -ให้รู้จักคิดพิจารณาอย่างรอบครอบ 	<ul style="list-style-type: none"> -สอนในอริยสัจ ๔ แล้วให้นำไปปฏิบัติ -การนั่งสมาธิวิปัสสนากรรมฐาน -ให้ศรัทธา -สอนให้เมตตาต่อสัตว์ -เชื่อเรื่องนรก สวรรค์ กรรม -สอนให้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา 	
ด้าน	ประเภทของทานที่ท่านให้	ประเภทของบุคคลที่ท่านให้	วัตถุประสงค์สูงสุดของการให้ทานของท่าน
๒.	-ตักบาตรประจำ	<ul style="list-style-type: none"> -คนที่ลำบากกว่าเรา -โรงเจ 	<ul style="list-style-type: none"> -สะสมบุญ -เพื่อศีลบริสุทธิ -ชีวิตตนเองประสบสุข -เพื่อให้กิเลสเบาบางลง -ความสงสาร -เพื่ออุทิศส่วนกุศล
ด้าน	พฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่น		
๓.	<ul style="list-style-type: none"> -ช่วยสนับสนุนให้คนอื่นทำความดี -ช่วยแนะนำให้ธรรมะแก่เพื่อนมนุษย์ -ซื้อของกินให้บุคคลที่ไม่มีอันจะกิน -ให้ทุนการศึกษาเด็ก -ให้กำลังใจคนรอบข้าง -ให้กำลังใจคนที่เป็นทุกข์ 		

จากตารางที่ ๔.๑๒๒ แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมของการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมกรช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราช สรุปลงได้ว่า ด้านรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับ คือ โดยมากสอนให้รู้จักช่วยตัวเอง มีน้ำใจต่อกัน และไม่เอาเปรียบผู้อื่น ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธที่ได้รับ คือ การทำบุญ รักษาศีล ไหว้พระสวดมนต์เป็นต้น ด้านการให้ทานส่วนใหญ่ให้เป็นปัจจัยและสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น โดยถวายแก่พระภิกษุสงฆ์และผู้ที่กำลังเดือดร้อน วัดอุประสงค์ของการให้ทานคือเพื่อความสบายใจ เกิดความสุข ลดความตระหนี่และสะสมบารมี ด้านพฤติกรรมกรช่วยเหลือต่อผู้อื่น พบโดยมากให้การช่วยเหลือต่อผู้อื่นเมื่อมีโอกาสและให้การช่วยเหลือตามกำลังที่ตนเองมีอยู่

จะเห็นได้ว่าอุบาสก อุบาสิกามีการอบรมเลี้ยงดูที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของไทย คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการดำเนินชีวิต เช่น การสอนให้ลูกได้รู้จักการให้ด้วยการทำบุญตักบาตร ให้รู้จักการรักษาศีล ด้วยการรักษากายวาจาให้บริสุทธิ์ และให้รู้จักการเจริญภาวนา ด้วยการพาบุตรสวดมนต์ไหว้พระหรือไปวัดในวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือวันพระเพื่อฟังธรรม^๑ สิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

ฉะนั้นการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบพุทธคือ การให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบด้านต่างๆ ที่เป็นปัจจัยต่อการขัดเกลาบุคคลทุกด้าน ทั้งที่เป็นองค์ประกอบภายในและองค์ประกอบภายนอกตัวบุคคล ซึ่งสมาชิกในครอบครัวจะต้องขัดเกลาตนเองให้มีคุณสมบัติตามหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ในส่วนของการอบรมสั่งสอนบุตรมีลักษณะสำคัญคือปลูกฝังให้บุตรได้พัฒนาตนเองทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญาอย่างครบถ้วน อีกทั้งจะต้องทำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เล็กจนเติบโตใหญ่^๒ การให้ทานและการแสดงพฤติกรรมช่วยเหลือต่อผู้อื่นก็จะมีมากขึ้นในสังคมไทย

^๑ พิสิฐ เจริญสุข, **คู่มือการพัฒนาคุณภาพชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๖.

^๒ พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย, “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนว พระพุทธศาสนา”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔.

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสกอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น: กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๓) เพื่อเปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธกับ ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๔) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามข้อมูลทั่วไป สรุปผลการวิจัย อภิปรายและมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ สรุปผลวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

อุบาสก อุบาสิกาที่เข้าปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เป็นเพศ หญิง คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๕๘ มีอายุระหว่าง ๒๐ - ๓๐ มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๘๒ ประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๒๘ มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่ำกว่า ๑ ปี คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๘๕ มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๖ คนขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒๓ มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๑ คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๔๓

๕.๑.๒ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ

๑) การอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบรักษนัสนุหน ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ ของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙

๒) การอบรมเลี้ยงดูแบบรักษนัสนุหน อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูแบบรักษนัสนุหน โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ได้รับความอบอุ่นจากครอบครัว อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ ๔.๔๓ ให้ความช่วยเหลือตนเองตามวัยของตน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยรองลงมาเท่ากับ ๔.๔๐ และช่วยแก้ไขปัญหมาให้ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ ๔.๐๐

๓) การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ให้อิสระในการเลือกทำงานตามที่ชอบ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ ๔.๓๗ ในวันหยุด อนุญาตให้ทำในสิ่งที่อยู่ในขอบเขตที่ติงาม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยรองลงมาเท่ากับ ๔.๒๒ และจัดหาสิ่งของให้เท่ากับลูกคนอื่นๆ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ ๓.๗๗

๔) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ ด้านศีล ด้านสมาธิ ด้านปัญญา ของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔

๕) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านศีล อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านศีล โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๗๘ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๔.๗๓ ไม่ให้ลัทธิภัย อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยรองลงมาเท่ากับ ๔.๗๐ และเข้มงวดเรื่องกิริยามารยาท อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ ๓.๙๗

๖) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านสมาธิ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านสมาธิ โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๘ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ให้ความสนใจในการแสวงหาความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ ๔.๘๒ ให้ความสนใจรับผิดชอบต่อหน้าที่ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยรองลงมาเท่ากับ ๔.๕๐ และให้รู้จักจัดการอารมณ์โกรธ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ ๔.๐๙

๗) การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธด้านปัญญา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบแบบพุทธด้านปัญญา โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ให้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ ๔.๔๐ ให้รู้จักการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยรองลงมาเท่ากับ ๔.๓๘ และให้เข้าใจความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตัวเอง อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ ๔.๑๕

๕.๑.๓ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเชื่อในการให้ทาน

๑) ความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อด้านสังคม และความเชื่อด้านจิต-ปัญญา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐

๒) ความเชื่อในการให้ทานด้านความเชื่อเรื่องกรรม อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลักษณะของความเชื่อเกี่ยวกับการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๕ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า การอุทิศผลทานต่อผู้ล่วงลับมีผลบุญจริง อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ ๔.๒๐ ผลของทานในชาติหน้ามีจริง อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยรองลงมาเท่ากับ ๔.๑๒ และหากของถวายมีราคาจะได้กุศลมาก อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ ๒.๕๒

๓) ความเชื่อในการให้ทานด้านด้านสังคม อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลักษณะของความเชื่อเกี่ยวกับการให้ทานด้านความเชื่อด้านสังคม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ ๓.๘๒ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ท่านเคยให้ทานแก่คนขอทาน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยรองลงมาเท่ากับ ๔.๒๓ และท่านยังให้ทานอยู่ แม้รู้ว่าเป็นปัญหาสังคม (การขอทานข้ามชาติ, กลุ่มแสวงหาผลประโยชน์) อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ ๓.๕๗

๔) ความเชื่อในการให้ทานด้านจิต-ปัญญา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีลักษณะของความเชื่อเกี่ยวกับการให้ทานด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ท่านทำทานเพื่อให้เกิดความสุขความสบายใจ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ ๔.๔๖ ท่านทำทานเพื่อทำจิตใจให้บริสุทธิ์ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยรองลงมาเท่ากับ ๔.๓๔ และท่านมีผลมากน้อยขึ้นอยู่กับระดับจิตใจของผู้รับ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ ๓.๘๐

๕.๑.๔ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมกรช่วยเหลือต่อผู้อื่น

๑) พฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒

๒) พฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านกาย โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ท่านแสดงอาการสุขภาพต่อการผู้อื่นในการเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ ๔.๒๙ ท่านให้ข้อมูลในการทำงานเกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยรองลงมาเท่ากับ ๔.๑๙ และท่านช่วยเหลือเพื่อนบ้านทำงาน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ ๓.๘๗

๓) พฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านวาจา โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ท่านมักพูดปลอบโยน ให้กำลังใจ เมื่อผู้อื่นประสบปัญหา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ ๔.๒๘ ท่านพูดยกย่องชมเชยเพื่อนฝูงในการช่วยเหลือสังคม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยรองลงมาเท่ากับ ๔.๒๒ และท่านไม่เคยพูดทำร้ายจิตใจคนอื่น อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ ๓.๔๐

๕.๑.๕ สรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น

๑) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานโดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเพศชาย

(๑.๑) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเพศชาย

(๑.๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ โดยเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเพศชาย

(๑.๓) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา ไม่แตกต่างกัน

๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

(๒.๑) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย ไม่แตกต่างกัน

(๒.๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา ไม่แตกต่างกัน

๓) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอายุแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ ๐.๐๕ โดยพบว่าความแตกต่างระหว่างกลุ่มจำนวน ๓ คู่ ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี ๒) กลุ่มผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี ๓) กลุ่มผู้ที่มีระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มี ๕๐ ปีขึ้นไป

(๓.๑) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีอายุแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม ไม่แตกต่างกัน

(๓.๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ ๐.๐๑ โดยพบความแตกต่างระหว่างกลุ่มจำนวน ๖ คู่ ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี ๒) กลุ่มผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี ๓) กลุ่มผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี ๔) กลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี ๕) กลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มีอายุสูงกว่า ๕๐ ปี ๖) กลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปีกับกลุ่มผู้ที่มีอายุสูงกว่า ๕๐ ปี

(๓.๓) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา ไม่แตกต่างกัน

๔) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอายุแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

(๗.๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคัม ไม่แตกต่างกัน

(๗.๓) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา ไม่แตกต่างกัน

๘) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

(๘.๑) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย ไม่แตกต่างกัน

(๘.๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา ไม่แตกต่างกัน

๙) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

(๙.๑) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม ไม่แตกต่างกัน

(๙.๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคัม ไม่แตกต่างกัน

(๙.๓) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ ๐.๐๕ โดยพบความแตกต่างระหว่างกลุ่มจำนวน ๔ คู่ ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ต่ำกว่า ๑ ปี แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี ๒) กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๑ ปี แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี ๓) กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๓ ปี ๔) กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรม ๒ ปี แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมสูงกว่า ๔ ปี

(๑๓.๑) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรม ไม่แตกต่างกัน

(๑๓.๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านสังคัม ไม่แตกต่างกัน

(๑๓.๓) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรแตกต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทาน ด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา ไม่แตกต่างกัน

๑๔) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

(๑๔.๑) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านกาย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ ๐.๐๕ โดยพบความแตกต่างระหว่างกลุ่มจำนวน ๓ คู่ ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๑ แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ ๒) กลุ่มผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๓ แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ ๓) กลุ่มผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๔ แตกต่างกับกลุ่มผู้ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๕ ขึ้นไป

(๑๔.๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ที่มีลำดับการเกิดเป็นบุตรแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น ด้านวาจา ไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๖ สรุปผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น

๑) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการถูกอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวแบบรักสันทนุญ ไม่มีความสัมพันธ์ต่อความเชื่อในการให้ทาน ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านกรรม ด้านสังคัม และด้านจิต-ปัญญา อยู่ในระดับ “มาก”

(๑.๑) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวแบบประชาธิปไตย ที่ไม่

มีความสัมพันธ์ต่อความเชื่อในการให้ทาน ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านกรรม ด้านสังคม และด้านจิต-ปัญญา อยู่ในระดับ “มาก”

(๑.๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวแบบพุทธ(ด้านศีล) ไม่มีความสัมพันธ์ต่อความเชื่อในการให้ทาน ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านกรรม ด้านสังคม และด้านจิต-ปัญญา อยู่ในระดับ “มาก”

(๑.๓) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวแบบพุทธ(ด้านสมาธิ) มีความสัมพันธ์ต่อความเชื่อในการให้ทาน ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านกรรม ด้านสังคม และด้านจิต-ปัญญา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าแตกต่างทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในเรื่องความเชื่อเรื่องกรรม

(๑.๔) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวแบบพุทธ(ด้านปัญญา) ไม่มีความสัมพันธ์ต่อความเชื่อในการให้ทาน ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านกรรม ด้านสังคม และด้านจิต-ปัญญา อยู่ในระดับ “มาก”

๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวแบบรักษนับสนุน มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการช่วยเหลือผู้อื่น ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านกาย และด้านวาจา อยู่ในระดับ “มาก”

(๒.๑) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวแบบประชาธิปไตย มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการช่วยเหลือผู้อื่น ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านกาย และด้านวาจา อยู่ในระดับ “มาก”

(๒.๒) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวแบบพุทธ(ด้านศีล) มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการช่วยเหลือผู้อื่น ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านกาย และด้านวาจา อยู่ในระดับ “มาก”

(๒.๓) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวแบบพุทธ(ด้านสมาธิ) มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการช่วยเหลือผู้อื่น ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านกาย และด้านวาจา อยู่ในระดับ “มาก”

(๒.๔) อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวแบบพุทธ(ด้านปัญญา)

มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมความช่วยเหลือผู้อื่น ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านกาย และด้านวาจา อยู่ในระดับ “มาก”

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ การอบรมเลี้ยงดูแบบสหับสนุน อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบสหับสนุนโดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” อาจเป็นมาจาก อุบาสก อุบาสิกา เป็นชุมชนเมือง มีปัจจัยเกื้อหนุนในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย^๑ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

ส่วนแรก ในด้านแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว พระพุทธศาสนาเห็นว่าครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญสำหรับฆราวาส ซึ่งเป็นสถานที่ใช้ชีวิตร่วมกันของบุคคลที่มีอุดมคติชีวิตเหมือนหรือใกล้เคียงกัน โดยมีสัมพันธภาพทางกายและทางจิตใจต่อกันอันมีเป้าหมายเพื่อการแบ่งเบาภาระหน้าที่ต่อกัน และการผลิตสมาชิกที่มีคุณภาพให้กับสังคม ลักษณะครอบครัวที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาได้แก่ครอบครัวที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีคุณลักษณะทางธรรมและสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง

ด้านความคิดเกี่ยวกับการขัดเกลา พระพุทธศาสนาเห็นว่าการขัดเกลาคือกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องขัดเกลาตนเองให้มีคุณภาพ อันเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตอย่างต่อเนื่องจนการได้บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตคือพระนิพพาน ซึ่งการขัดเกลาเป็นกระบวนการที่บุคคลทุกสถานภาพจะต้องปฏิบัติและส่งเสริมผู้อื่นให้ได้รับการขัดเกลาอย่างถูกต้อง แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการขัดเกลาในครอบครัวได้แก่ การให้ความสำคัญแก่เด็กในฐานะที่เป็นผู้สืบทอดอารยธรรมของมนุษย์ ที่ผู้ใหญ่จะต้องให้การอบรมสั่งสอนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีงาม และเชื่อมั่นในศักยภาพของเด็กที่สามารถฝึกฝนพัฒนาตนเองได้ การปลูกฝังจิตสำนึกในความกตัญญูกตเวทิต การรู้จักหน้าที่ของตนเองที่พึงปฏิบัติต่อผู้อื่น การเข้าใจในความแตกต่างของบุคคล และตระหนักถึงกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยของสรรพสิ่ง

ส่วนที่สอง วิธีการขัดเกลาในสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนามีลักษณะสำคัญคือ การให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยต่อการขัดเกลานุคคลทุกด้าน ทั้งที่เป็นองค์ประกอบภายในและองค์ประกอบภายนอกตัวบุคคล ซึ่งสมาชิกในครอบครัวจะต้อง

^๑ พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย, “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนว พระพุทธศาสนา”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔.

ขัดเกลาร่างกายให้มีคุณสมบัติตามหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ในส่วนของการอบรมสั่งสอนบุตรมีลักษณะสำคัญคือปลูกฝังให้บุตรได้พัฒนาตนเองทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญาอย่างครบถ้วน อีกทั้งจะต้องทำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เล็กจนเติบโตใหญ่ โดยที่บุคคลเกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติเป็นกัลยาณมิตรในการส่งเสริมการขัดเกล้าให้บรรลุ

ส่วนที่สาม วิธีประยุกต์การขัดเกล้าในทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้กับสถาบันครอบครัว ได้แก่วิธีการขัดเกล้าที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาปฏิบัติในสังคมสงฆ์ คือ การวางระเบียบกฎเกณฑ์การปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว การส่งเสริมสนับสนุนให้กำลังใจแก่สมาชิกครอบครัวเมื่อปฏิบัติถูกต้อง การลงโทษหรือห้ามปรามเมื่อมีการทำผิดกฎเกณฑ์ การเปิดให้สมาชิกในครอบครัวได้ตรวจสอบและแนะนำตักเตือนกันได้ และการเปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวได้สำนึกตนในกรณีที่ได้เผลอพลั้งทำผิดพลาดไป

๕.๒.๒ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยโดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” อาจมีผลมาจากผู้เข้าปฏิบัติธรรมมีระดับการศึกษาดีจึงมีความต้องการให้บุตรหลานของตนมีความรับผิดชอบรู้จักตัดสินใจด้วยตนเองจึงสอดคล้องกับผลงานวิจัยของเฮอร์ลอค (Hurlock) ^๒ ได้ศึกษาวิจัยพบว่า ผลของการอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยใช้วิธีประชาธิปไตย กล่าวคือ การให้ความรักความสนใจและการให้ความสำคัญเด็กจะทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีเพื่อนมาก มีลักษณะเป็นมิตร ซื่อสัตย์ คล่องแคล่ว ร่าเริงและทำให้เด็กรู้จักรับผิดชอบ ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย เด็กจะขาดความใกล้ชิดกับพ่อแม่ ขาดความรู้สึกอบอุ่น ขาดความมั่นคงปลอดภัย มีความรู้สึกวากฏคือสิ่งที่จะต้องกระทำอย่างเคร่งครัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เด็กขาดความริเริ่ม ขาดความเชื่อมั่นในตนเองและขาดความรับผิดชอบ เพราะไม่เคยฝึกตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง

๕.๒.๓ การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธโดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” อาจมีผลมาจากอุบาสก อุบาสิกา ใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานส่งผลต่อการมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อเชิงพุทธ จึงสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ งามตา วณิชานนท์ ^๓ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ลักษณะทางพระพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู ผลการวิจัยพบว่า บิดามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมให้

^๒ Hurlock , E **Child Development** , 4th ed, (New York : McGraw – Hill Book, 1974), (Typewriter).

^๓ งามตา วณิชานนท์, “ลักษณะทางพระพุทธศาสนากับพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูบุตร”, รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๐, (สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๓๖.

เป็นคนดีมีคุณธรรมตามแนวพุทธศาสตร์นั้น เป็นบิณฑามารดาที่มีลักษณะทางพุทธสูง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการดำเนินชีวิตประจำวันตามวิถีทางแบบพุทธ ที่สำคัญคือ ยึดมั่นในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมพื้นฐาน อันได้แก่ การบริจาคทาน การรักษาศีลห้าและหมั่นปฏิบัติสมาธิภาวนา) เป็นผู้มีสุขภาพจิตดีและให้การปฏิสัมพันธ์กับบุตรอย่างใกล้ชิดและมีคุณภาพด้วย นอกจากนี้ผลการวิจัยยังให้ภาพรวมว่าฝ่ายบิดาที่มีคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นในปริมาณสูงสามารถปฏิบัติหน้าที่ด้านการอบรมสั่งสอนบุตรเพื่อปลูกฝังหลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาได้เด่นชัดกว่าฝ่ายมารดา และการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมสุตา ผูกพัฒนา และจุฬารัตน์ วัฒนะ^๔ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู การไปวัด การรักษาศีล ๕ และการนั่งสมาธิ ต่อความกตัญญูกตเวที

จากการศึกษาพบว่า บิณฑามารดาเป็นผู้มีพระคุณต่อบุตรในฐานะ ๔ ประการ คือ ในฐานะเป็นพรหม บุรพาจารย์ บุรพเทวดา และอาหุไนยบุคคล นอกจากนี้แล้ว การที่บิณฑามารดาเป็นต้นแบบกายมโนหยาให้แก่อบุตร ก็เป็นพระคุณอย่างสูงเช่นกัน เพราะการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ซึ่งมีความพร้อมที่จะทำความดีได้มากกว่าสัตว์ประเภทอื่นนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก ดังนั้นเฉพาะการที่บิณฑามารดาเป็นต้นแบบกายมโนหยาแก่อบุตร ก็กล่าวได้ว่า เป็นพระคุณแก่อบุตรมากแล้ว และถ้าหากท่านยังทำหน้าที่ของบิณฑามารดาให้สมบูรณ์แล้ว ก็ยิ่ง เป็นผู้ที่มีพระคุณต่อบุตรในฐานะทั้ง ๔ ข้างต้นบิณฑามารดาจึงเป็นผู้ที่มีพระคุณต่อบุตรอย่างยากที่จะหาใครเสมอเหมือนได้

การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธสามารถทำให้เด็กที่เคยมีพฤติกรรมก้าวร้าวลดพฤติกรรมดังกล่าวได้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พูนฤดี สุวรรณพันธ์^๕ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยทางครอบครัวและโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะพุทธศาสนาของนักเรียนในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกัน ผลจากการศึกษาที่สำคัญ ๕ ประการได้แก่

๑. นักเรียนที่อยู่ในครอบครัวที่เคร่งครัดพระพุทธศาสนามากและเรียนอยู่ในโรงเรียนส่งเสริมพระพุทธศาสนามาก จะมีพฤติกรรมและสุขภาพจิตดีกว่านักเรียนที่อยู่ในกลุ่มอื่น

๒. นักเรียนที่อยู่ในชุมชนที่พัฒนาน้อยมีการคบเพื่อนที่เหมาะสมมากกว่า แต่กลับมีพฤติกรรมก้าวร้าวกว่านักเรียนที่อยู่ในชุมชนที่พัฒนามาก

^๔ สมสุตา ผูกพัฒนา และจุฬารัตน์ วัฒนะ, “อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู การไปวัด การรักษาศีล ๕ และการนั่งสมาธิ ต่อความกตัญญูกตเวที”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๔๓.

^๕ พูนฤดี สุวรรณพันธ์, “ปัจจัยทางครอบครัวและโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน”, *วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตรศาสตร์), ๒๕๓๗.

๓. แม้นักเรียนที่อยู่ในชุมชนที่พัฒนามาก แต่ถ้าครอบครัวและโรงเรียนเอาใจใส่ การอบรมสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาแก่เด็กแล้ว ทำให้เด็กมีศีล ๕ สูงกว่า และมีพฤติกรรมก้าวร้าวน้อยกว่า และมีการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมมากกว่าโรงเรียนที่เน้นพระพุทธศานาน้อยทั้งสองฝ่าย

๔. การที่นักเรียนมีศีล ๕ สูง ขึ้นอยู่กับการที่ได้เรียนในโรงเรียนที่ส่งเสริมพระพุทธศานามาก นักเรียนที่ได้รับประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนาจะเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดี และมุ่งอนาคตสูงด้วย การวิจัยยังพบอีกว่านักเรียนที่มีศีล ๕ สูงนั้นยอมคบเพื่อนอย่างเหมาะสมมากกว่าด้วย

๕. ลักษณะทางจิตทั้ง ๓ คือ สุขภาพจิต ลักษณะมุ่งอนาคต และศีล ๕ เป็นปัจจัยที่ทำนายพฤติกรรมการคบเพื่อนได้อย่างเหมาะสมที่สุดในนักเรียนที่อยู่ในชุมชนที่พัฒนามากแต่ครอบครัวและโรงเรียนเน้นพระพุทธศานาน้อย และพบว่าจิตใจและพฤติกรรมของเด็กสอดคล้องกันมากในสภาพที่ครอบครัวและโรงเรียนเน้นพระพุทธศานามากกว่าสภาพที่ครอบครัวและโรงเรียนเน้นพระพุทธศานาน้อยและชุมชนพัฒนาน้อยด้วย

๕.๒.๔ ความเชื่อในการให้ทาน จากงานวิจัยพบว่าความเชื่อเกิดจากผลการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” อันอาจมีปัจจัยมาจากมีความเชื่อว่าการให้ทานเป็นทางไปสู่ความสุข ทั้งโลกนี้และโลกหน้า จึงสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระมหาสง่า ไชยวงศ์^๖ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เรื่องทานในพระพุทธศาสนา ในส่วนของแรงจูงใจในการให้ทานนั้น

พบว่า แรงจูงใจที่ทำให้คนทำทานเป็นแรงจูงใจกระตุ้นทางจิต คือความมุ่งหวังพัฒนาจิตใจให้ผ่องใสงดงามในกุศล บางอย่างก็แสดงแรงกระตุ้นจากภายนอก จากสังคมเช่น ประสบเหตุจึงให้ หรือเห็นผู้ที่ทุกข์ยากกว่าตนจึงให้ เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงทายกจะให้ทานด้วยสิ่งใดก็ตามจะหวังอานิสงส์คือความสุขแก่ตน หรือกิเลสในใจ หรือเพราะแรงจูงใจจากสังคมภายนอก องค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้การให้ทานบรรลุผลก็คือ จะต้องเป็นผู้รับทานคือปฏิบัติกาหกเสมอ ความเชื่อเรื่องทานมีอิทธิพลในสังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอานนท์ ชวนาภิภู (แสนแป้)^๗ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทานในพระไตรปิฎกที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย

^๖ พระมหาสง่า ไชยวงศ์, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องทานในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๑.

^๗ พระมหาอานนท์ ชวนาภิภู (แสนแป้), “การศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย” **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘.

ผลการวิจัยพบว่า ชาวพุทธไทยในปัจจุบัน ยังไม่เข้าใจเรื่องการให้ทานในพระพุทธศาสนา ส่วนมากมักเข้าใจว่า การให้ทานคือการถวายทานแก่พระสงฆ์และขอบถวายทานเจาะจงบุคคลเป็นส่วนมาก ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา การให้ทานที่ควรยกย่องคือให้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น เพราะทานเป็นธรรมขั้นแรกที่ต้องบำเพ็ญ เหมือนอย่างพระโพธิสัตว์ทั้งหลายผู้ที่ปรารถนาพระสัมพันธัญญ์ ก็ต้องบำเพ็ญทานบารมีเป็นข้อแรกก่อน ต่อมาจึงบำเพ็ญบารมีข้ออื่น ๆ ต่อไป

พุทธศาสนิกชนชาวไทยเมื่อได้ศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกแล้ว จะทำให้มีความเข้าใจถูกต้องในการให้ทานตามหลักพระพุทธศาสนา ทำให้คำสอนเรื่องทานซึมซาบอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทย เห็นได้จากนิสัยของคนไทย คือ มักทำบุญสุนทานเป็นประจำ และเป็นการทำจิตกิเลสคือความตระหนี่และความโลภภายในจิตใจให้หมดสิ้นไปอีกด้วย นับว่าเป็นผลมาจากการศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎก

เมื่อเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแล้วสิ่งแรกที่ควนจะสอนคือการให้เด็กรู้จักการให้ทานเพราะการให้ทานเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมได้และผู้ที่จะช่วยเหลือหรือผู้ที่ถูกช่วยเหลือก็ยังได้รับอานิสงส์ของการให้ทานซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ (ถนอม ภิณฺโญจิตร)^๔ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างการให้ทานในพระสูตรตันตปิฎกกับการปฏิบัติจริงในลำพูน จากการศึกษพบว่า ผู้ให้ทานในพระสูตรตันตปิฎกและการปฏิบัติจริงในลำพูนจะมีลักษณะคล้ายกัน คือ ผู้ให้ทานที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎกเป็นผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า

ส่วนผู้ให้ทานในลำพูนปัจจุบันก็ให้ความศรัทธาในพระรัตนตรัย ซึ่งหมายรวมถึงพระพุทธเจ้าด้วยเช่นกันจะมีจุดแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยก็คือ จากตัวอย่างผู้รับทานในพระสูตรตันตปิฎกส่วนมากจะเป็นพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และที่เป็นพระสงฆ์มีบ้างเพียงส่วนน้อย ในการปฏิบัติจริงผู้รับทานส่วนมากเป็นพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งก็ถือว่าเป็นผู้แทนพระพุทธเจ้าได้ เพราะเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัย อีกอย่างหนึ่ง ผู้รับทานที่ไม่ใช่กลุ่มพระสงฆ์ ก็มีคือ ผู้ประสพภัย ผู้ยากไร้ เด็กกำพร้า และคนชรา เป็นต้น

สิ่งของหรือวัตถุทานที่ให้ในพระสูตรตันตปิฎกกับการปฏิบัติจริงในลำพูน มีลักษณะเหมือนกัน คือ เป็นการให้ทานวัตถุ ๑๐ ประกอบด้วย ข้าว น้ำ ผลไม้ และระเบียบดอกไม้ เป็นต้น และทานที่นอกเหนือจากทานวัตถุ ๑๐ ประกอบด้วย การสร้างห้องน้ำห้องส้วม การสร้างสะพาน บ่อน้ำ ร่ม ไม้แขวนเสื้อ เป็นต้น คุณภาพของวัตถุทานมีความแตกต่างกันบ้าง กล่าวคือ ในพระ

^๔ พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ (ถนอม ภิณฺโญจิตร) , “ การศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างการให้ทานในพระ สูตรตันตปิฎกกับการปฏิบัติจริงในลำพูน ” , วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) , ๒๕๔๖.

สุดตันตปิฎก จะสังเกตได้ว่า ผู้ให้ทานจะเลือกสรรวัตถุทานด้วยตัวเอง จัดเตรียมด้วยความ ประณีตส่วนการปฏิบัติจริงในลำพูนนั้น จะเห็นว่า ความประณีตของวัตถุทานที่จะให้นั้นลดลง

ส่วนมากจะไม่ได้จัดเตรียมสิ่งของที่จะให้ทานด้วยตนเอง เพราะไปซื้อตามร้านค้า ต่างๆที่เขาจัดเป็นชุดสังฆทานสำเร็จรูป ทั้งนี้อันเนื่องมาจากยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ทายกทายิกาใน ปัจจุบันก็ทำงานแข่งกับเวลา จึงจำเป็นต้องทำบุญให้ทานด้วยวิธีการดังกล่าว

พฤติกรรมกรให้ทานของบุคคลตามตัวอย่างที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกกับการ ปฏิบัติจริงในลำพูน มีความแตกต่างกัน คือ ในพระสุตตันตปิฎกให้โดยเจาะจงผู้รับมากกว่า ซึ่งก็คือพระพุทธรเจ้าและพระปัจเจกพุทธรเจ้า ที่ให้โดยไม่เจาะจงผู้รับคือให้แก่พระสงฆ์สาวกของ พระพุทธรเจ้านั้นมีส่วนน้อยส่วนในการปฏิบัติจริงในลำพูนนั้นส่วนมากจะเป็นการให้ทานโดยไม่ เจาะจงผู้รับ คือ ให้เป็นสังฆทานถวายสงฆ์โดยไม่เจาะจงว่าเป็นของรูปใดรูปหนึ่งนั่นเอง

วัตถุประสงค์ของการให้ทาน ต่างก็มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่เหมือนกันคือให้ เพื่อบูชาคุณความดีของผู้ที่ตนเคารพบูชาและเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ และอานิสงส์หรือผล ของการให้ทานที่ผู้ให้จะพึงได้รับนั้น จากตัวอย่างของผู้ให้ทานในพระสุตตันตปิฎก พบว่า ได้รับ อานิสงส์ คือ ทำให้ได้รับทรัพย์สมบัติมากมาย เป็นพระเจ้าจักรพรรดิบ้าง ไปบังเกิดในเทวโลก และมนุษย์โลก ท่องเที่ยวไปในวิภวสังสารโดยไม่รู้จักทุกคิดเลย สุดท้ายได้บรรลุพระอรหันต์ส่วนการ ปฏิบัติจริงในลำพูน พบว่า ได้รับอานิสงส์ คือ ทำให้ได้รับความสุขการสบายใจ มีความสุขที่ได้ ทำบุญทำทานแก่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อว่าการทำบุญให้ ทานนั้นจะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว และผลบุญนั้นจะเป็นหนทางนำ ตนไปสู่สุคติในสัมปรายภพต่อไป

ความเชื่อในการให้ทานก่อให้เกิดการช่วยเหลือสังคมจากงานวิจัยพบว่าพฤติกรรม การช่วยเหลือต่อผู้อื่นของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” อาจเป็นเพราะว่าจิตลักษณะของของกลุ่มตัวอย่าง ปลูกฝังมา ให้มีการปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาทำให้เกิดความเอื้ออาทรต่อกันและกัน จึง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เลห์ตัน^๙ ได้ศึกษาการเสียสละและการให้อภัยที่มีต่อการรังสติ เกี่ยวกับความรุนแรง โดยศึกษาวิธีการบางอย่างที่กระตุ้นให้เกิดความรุนแรง วิธีการศึกษาแบ่ง ออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนที่หนึ่ง เป็นการวิเคราะห์หลักไคของผู้รับบาป ส่วนที่สองเป็นการศึกษา ความคิด รวบรวมยอดของการให้อภัยในแง่ของเนื้อหา และวิธีการโดยแปลความหมายการกระทำ ของผู้รับบาปและการปฏิบัติการให้อภัยจากภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า การทำความเข้าใจอย่าง

^๙ Leighton , Christopher Magee, “On Sacrifice and Forgiveness : Toward the Containment of Violence (Anti- Semitism)” (CD-ROM), **Doctoral Dissertation**, (Columbia University Teachers College), 1990.

ละเอียดลึกซึ้ง เกี่ยวกับการไม่รับผิดชอบและกระบวนการของการให้อภัยนั้นเป็นพื้นฐานในการสร้างแบบ การสอนสำหรับการรังสีเกี่ยวกับความรุนแรง

การช่วยเหลือกันในสังคมจะเกิดขึ้นได้ต้องมีตัวแบบในการให้ได้เห็นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรมวิชาการ, กองการวิจัยทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ^{๑๐} ได้ทำการวิจัยการจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทร ๓ เรื่อง ประกอบด้วยงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่นำไปสู่ความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ๒ เรื่องคือ ในกรณีศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาและในกรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา ส่วนอีกเรื่องเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดัชนีชี้วัดความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อสังคมไทย โดยใช้เทคนิคเดลฟายผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรม / ลักษณะบ่งชี้ “ความเอื้ออาทรต่อกัน” ได้แก่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดูแลซึ่งกันและกัน เป็นห่วงเป็นใยซึ่งกันและกัน และดูแลทุกข์สุขซึ่งกันและกันด้านสภาพการจัดการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเสริมสร้างคุณลักษณะความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน พบว่ากระบวนการที่โรงเรียนใช้ในการเสริมสร้างคุณลักษณะความสมานฉันท์และเอื้ออาทร คือ ๑) สอดแทรกอยู่ในการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของโรงเรียน ๒) สร้างความตระหนักและจัดบรรยากาศในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะ และ ๓) ให้ทุกคนทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการปลูกฝัง / สร้างเสริมคุณลักษณะ ส่วนกระบวนการที่ครูใช้ในการจัดการเรียนรู้อบรมเสริมสร้างความเอื้ออาทรได้แก่

๑) การสอนสอดแทรกในระหว่างจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม (Group Process)

๒) การสร้างสถานการณ์จำลองบทบาทสมมติ

๓) การฝึกปฏิบัติ

๔) การประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของครู

๕) การอบรมสั่งสอนสำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะที่นำไปสู่ความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ผู้บริหารโรงเรียนต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง เป็นแกนนำในการกำหนดนโยบาย ส่งเสริม สนับสนุนช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน สร้างจิตสำนึกความสมานฉันท์และเอื้ออาทรให้เกิดขึ้นกับครูในโรงเรียน

ครูต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ปฏิบัติตามนโยบายและโครงการของโรงเรียนที่ร่วมกันตั้งไว้ มีความสามัคคีในหมู่คณะ ร่วมมือในการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จขององค์กรนักเรียนนำสิ่งที่เรียนรู้ไปปฏิบัติต่ออย่างจริงจัง มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อบรม

^{๑๐} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. “รายงานวิจัยเรื่องดัชนีชี้วัดความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อสังคมไทย โดยใช้เทคนิคเดลฟาย”. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖. (อัครสำเนา)

ดูแลเอาใจใส่และมีความเห็นอกเห็นใจกัน ผู้ปกครองดูแลเอาใจใส่การประพฤติปฏิบัติของบุตรหลานร่วมกับโรงเรียน ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนทั้งด้านการปฏิบัติและร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่งนี่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่โรงเรียนกรรมการสถานศึกษาให้ข้อคิดข้อเสนอแนะแนวปฏิบัติแก่สถานศึกษาและชุมชน ร่วมดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรม / งบประมาณกับทางโรงเรียน

ส่วนในกรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา มีผลการวิจัยว่า พฤติกรรม / ลักษณะบ่งชี้ “ความเอื้ออาทรต่อกัน” ได้แก่ รู้จักแบ่งปัน เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน คอยให้ความช่วยเหลือดูแลทุกข์สุข ห่วงใยและมีความเข้าใจกัน สภาพการจัดการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเสริมสร้างคุณลักษณะความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน มีกระบวนการที่โรงเรียนใช้ในการเสริมสร้างคุณลักษณะคือ

๑) ดำเนินการในรูปแบบโครงการ / กิจกรรมโดยตรง
๒) สร้างความตระหนักและจัดบรรยากาศในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะ

๓) ประสานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน ชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม มีกระบวนการที่ครูใช้ในการจัดการเรียนรู้คือ

- ๑) จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้มีโอกาสทำงานร่วมกัน
- ๒) ครอบปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง
- ๓) การยกย่องชมเชย
- ๔) การสร้างความตระหนัก
- ๕) อบรมหรือแนะนำสั่งสอน

แนวทางการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะที่นำไปสู่ความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ผู้บริหารโรงเรียนต้องกำหนดเป็นนโยบายให้ครูถือปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากรในโรงเรียน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับครูครูต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการเสริมสร้างความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน นักเรียนให้ความร่วมมือโดยการเข้าร่วมกิจกรรม / โครงการ ตระหนักและเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้ปกครองประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรหลานร่วมกับทางโรงเรียนดูแลอบรมบุตรหลาน ให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนและชุมชน กรรมการสถานศึกษาให้ความร่วมมือในการกำหนดนโยบาย ให้คำแนะนำ และข้อเสนอแนะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน รวมทั้งติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

ส่วนงานวิจัยเรื่องดัชนีชี้วัดความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อสังคมไทย โดยใช้เทคนิคเดลฟาย ผลการวิจัย ความเอื้ออาทร หมายถึง ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และความเอาใจใส่คุณลักษณะของเด็กที่มีความเอื้ออาทร คือ มีน้ำใจ และมีความเมตตากรุณา พฤติกรรมที่

ส่งเสริมให้เด็กมีความเอื้ออาทรคือ มีน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเห็นอกเห็นใจ ปัจจัยด้านบริบทที่เด็กจะดำเนินการให้สำเร็จโดยใช้ความสมานฉันท์และความเอื้ออาทร คือ มีบรรยากาศที่เอื้อให้เด็กเกิดความสมานฉันท์และเอื้ออาทร และจัดสิ่งแวดล้อมให้เด็กทำงานร่วมกัน

ปัจจัยด้านกระบวนการที่เด็กจะดำเนินการให้สำเร็จโดยใช้ความสมานฉันท์และเอื้ออาทร คือ ครูต้องจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาความสมานฉันท์และเอื้ออาทร แล้วแต่ประสบการณ์ให้เด็กมีความเมตตากรุณา ปัจจัยด้านผลผลิตที่เด็กจะดำเนินการให้สำเร็จโดยใช้ความสมานฉันท์และเอื้ออาทร คือ เด็กยอมรับและเห็นคุณค่าของความสมานฉันท์และความเอื้ออาทร ครูและเด็กเห็นคุณค่าและนำความสมานฉันท์และเอื้ออาทรไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเด็กมีพฤติกรรมด้านความสมานฉันท์และเอื้ออาทร ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กไม่มีความเอื้ออาทร คือ เด็กเห็นแก่ตัวและเด็กชอบเอาใจเอาเปรียบ แนวทางที่โรงเรียนหรือผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาต้องดำเนินการเพื่อช่วยให้เด็กมีความสมานฉันท์และเอื้ออาทร คือ ส่งเสริมให้เด็กได้ช่วยเหลือกันและทำงานเป็นกลุ่ม และสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความสมานฉันท์และความเอื้ออาทร และควรจัดบรรยากาศให้มีความสมานฉันท์และความเอื้ออาทร

การจะช่วยเหลือต่อผู้อื่นต้องเกิดจากการทำดีด้วยใจซึ่งสอดคล้องกับ แดเนี่ยล แบ็ทสัน (Batson) ^{๑๑} ซึ่งได้เสนอประเด็นว่า การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นเกิดจากแรงจูงใจที่ทำดีด้วยใจจริงก็มีเช่นเดียวกับกับการช่วยเหลือบุคคลอื่นในลักษณะการคำนวณว่าผลตอบแทนจะมากกว่าการลงทุน เขาอธิบายว่าขึ้นอยู่กับตัวผู้ให้ความช่วยเหลือนั้นมีความเห็นใจ ผู้ที่เขาช่วยหรือไม่ ถ้าเขาเห็นใจ เขาย่อมจะช่วยโดยไม่หวังการตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้นแม้ว่าจะต้องลงทุนมากกว่าที่จะได้รับผลตอบแทนกลับมาก็ตาม แต่ถ้าเขาไม่มีความเห็นใจ เขาจะช่วยต่อเมื่อผลตอบแทนที่ได้คือมากกว่าการลงทุนของเขา ด้วยเหตุนี้จึงเรียกข้อเสนอนี้ว่า Empathy – altruism Hypothesis

พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญในการช่วยเหลือสังคมให้เกิดความปกติสุข อยู่กันด้วยศีลธรรมจริยธรรมที่ดีงาม สังคมก็จะไม่เกิดปัญหาที่รุนแรงตามมาในภายหลัง และเมื่อเกิดปัญหาขึ้นมาบุคคลในสังคมก็สามารถที่ช่วยกันแก้ไขปัญหาเหล่านั้นผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

^{๑๑} Batson, C.D, "Altruism and prosocial behavior " In D. Gilbert, S. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The Handbook of Social Psychology*, Vol.2 (1998) : 228-316.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

- ๑) องค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดอบรมการเลี้ยงดูบุตรที่มีรูปแบบพุทธ เพื่อให้ชีวิตสอดคล้องกับวิถีชีวิตของไทย ส่งผลก่อให้เกิดความสุขทั้งกายและใจ
- ๒) ควรมีการสร้างเครือข่ายในด้านการรณรงค์ให้เกิดการสร้างค่านิยมในเชิงพุทธของคนไทย อันมีความผูกพันต่อสถาบันหลักของชาติสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในสำหรับโครงการวิจัยในครั้งต่อไป

- ๑) ควรทำโครงการวิจัยเรื่อง “ผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธต่อการเอื้ออาหารต่อของคนไทย”
- ๒) ควรศึกษาแนวคิดและหลักการในการนำพุทธธรรมมาเป็นต้นแบบในการอบรมเลี้ยงดูบุตรซึ่งจะช่วยให้ได้เด็กไทยที่มีคุณภาพ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

_____ . อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กิติกร มีทรัพย์. เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาเด็กและการเลี้ยงดู สาขาวิชา คหกรรม.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๐.

คณะกรรมการฝ่ายจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก ในคณะกรรมการ. งานเฉลิมฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี

วันคล้ายวันราชสมภพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี". บริษัท

อมรินทร์พริ้นแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด ๒๕๔๓.

จรรยา สุวรรณทัต. ระบบครอบครัวกับระบบสังคมในประมวลสาระชุดวิชาจิตวิทยา

ครอบครัวและครอบครัวศึกษา. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช,

๒๕๔๕.

จิตยา สุวรรณชฎ. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๗.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม ๒ : จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา,

กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔.

นาคะ ประทีป. ปาลี-สยาม อภิธาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย ,

๒๕๓๒.

ปัญญา นันทิกุล. ธรรมะสำหรับคนดี ปปัญญานันทะ มงคลแห่งชีวิต ความคิดที่ถูกต้อง

เกี่ยวกับฤกษ์ ยาม. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.

ประยุทธ์ หลงสมบุญ. พจนานุกรมมคอ-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรม

สาร จำกัด, ๒๕๔๖.

ประสพสุข บุญเดช. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ครอบครัว.

พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, ๒๕๔๓.

ปิ่น มุกข์นิตย์ (พ.ท.). มงคลชีวิต ภาคที่ ๒. กรุงเทพฯ : พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๐๖.

_____ . มงคลชีวิต. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ทิศทางการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____ . กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตร
ใหม่. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ). เอกสารกิจกรรมการเรียนรู้การสอนจริยศึกษา. สำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ การประชุมปฏิบัติการ ณ สวนโมกขพลาราม, ๒๕๕๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธรูปของธรรมสภา, ๒๕๕๔.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒๑.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔.

_____ . พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

_____ . ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร
: ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

_____ . พุทธธรรม (ฉบับเดิม). พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท
สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔.

_____ . จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.

๒๕๓๙.

_____ . วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : ศยาม, ๒๕๔๒.

_____ . จะอยู่อย่างเป็นเหยื่อหรือขึ้นเหนือไปหน้าเขา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : เอดี
สัน เพราสโปรดักส์, ๒๕๔๓.

_____ . พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธ
ธรรม, ๒๕๔๕.

_____ . ความสุขของครอบครัวคือสันติสุขของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ
พุทธธรรม, ๒๕๔๓.

_____ .คุณบิดามารดา สูดพรรณนามหาศาล. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม,
๒๕๔๓.

_____ .ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง.พิมพ์ครั้งที่ ๖๐. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม,
๒๕๔๔.

_____ .พุทธวิธีในการสอน.พิมพ์ครั้งที่ ๕.กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.

พระธรรมธีรราชมหาวิทยาลัย (โชดก ญาณสิทธิ).วิปัสสนาญาณโสภณ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ :
ศรีอเนกการพิมพ์, ๒๕๔๖.

พระพุทธรักษาจารย์. วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๑.พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ: มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระพุทธรักษาญาณ และพระนักเทศน์ วัดประยูรวงศาวาส. ข้อคิดคติธรรมวาทะ พระนักเทศน์.
กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, มปป.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต).หัวใจพระพุทธศาสนา.พุทธจักร.ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๕
พฤษภาคม ๒๕๕๐.

พระภavanaพิศาลเถร. (หลวงพ่อบุช ฐานियो).ธรรมปฏิบัติและตอบปัญหาการปฏิบัติธรรม.
กรุงเทพฯ :หอรัตนชัยการพิมพ์, ม.ป.ป.

พระมหาสังเวช ฐมมเนตติโก. ความอัศจรรย์ในพระธรรมวินัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ประติพัทธ์, ๒๕๓๖.

พระสิริมังคลาจารย์. มงคลัตถกที่ปณี แปล เล่มที่ ๓.พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพมหานคร :มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระอุปติสเสเถระ. วิมุตติมรรค. แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมมจิตโต) และคณะ.
กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พุทธทาสภิกขุ. การศึกษาสมบุรณ์แบบ:คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด. กรุงเทพมหานคร
: อุษากการพิมพ์, ธันวาคม ๒๕๔๙.

_____ .วิปัสสนาในอิริยาบถหนึ่ง. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

พันตรีป. หลงสมบุญ, (นามแฝง).พจนานุกรม มคธไทย. กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์,
สำนักเรียนวัดปากน้ำจัดพิมพ์, ๒๕๔๐.

พุทธทาสภิกขุ. ทาน ศิล ภavana.กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, ม.ป.ป.

พิสิฐุ เจริญสุข. คู่มือการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๒.

พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์, วิศิษฐ์ศักดิ์ ไทยทอง,พรพิมล วรารุณีพุทธพงศ์ และแสงสุรีย์ สำอางกุล
จิตวิทยาสังคมร่วมสมัย. กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์สยามศึกษาจำกัด, ๒๕๓๑.

มูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ. สัททนีติปกรณ สุตตมาลา (ฉบับภูมิพล). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิพล
โล, ๒๕๒๕.

คีลปาโล. ทานและสังฆทาน ฉบับคู่มือชาวพุทธ. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
อมรินทร์, ๒๕๔๗.

ศรีเรือน แก้วกังวาน.จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย.พิมพ์ครั้งที่ ๗.กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ. การอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทย : ข้อมูลจากการ
วิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ. กรุงเทพฯ : เอกสารหาใหญ่, ๒๕๔๗.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส.บาลีไวยากรณ์วชิราวุฒ ภาคที่ ๒
อาขยาดและกิตก. พิมพ์ครั้งที่ ๓๗. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๓๗.

_____ .สารานุกรมพระพุทธศาสนา.สุชาวาร์ พลอยชุม รวบรวม.พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สมภาพ ชีวรัฐพัฒน์. มงคลธรรมกับคุณภาพชีวิต (มงคล ๓๘). กรุงเทพมหานคร : นานา
สิ่งพิมพ์, ๒๕๔๒.

สมคิด อิศระวัฒน์. รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะการอบรมและเลี้ยงดูหลักเด็กของคนไทย
ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ด้วย ตนเอง. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

อานันท์ ปันยารชุน. ความโปร่งใสและธรรมรัฐในวิสัยทัศน์ผู้นำ. รวบรวมและเรียบเรียงโดย
พิจารณ์ ธนาไพบูลย์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฐานมีเดีย เน็ตเวิร์ค,
๒๕๔๗.

(๒) บทความ :

งามตา วินิตานนท์. “ลักษณะทางพระพุทธศาสนากับพฤติกรรมศาสตร์ของบิดา
มารดาที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูบุตร”, รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๐ (สถาบัน
พฤติกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๖.

จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ. “รายงานการทบทวนองค์ความรู้เรื่องเด็กเยาวชนและ
ครอบครัว ในประเทศไทย และข้อเสนอเชิงนโยบายและการวิจัย”,
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๑.

ชอบ คชอนันต์. “บทบาทและหน้าที่รับผิดชอบของผู้ดูแลเด็ก”, รายงานการอบรม
ผู้ดูแลเด็กภาควิชาการพยาบาลสูติศาสตร์และนรีเวชวิทยา คณะพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๖.

- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. “วิธีการอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมลักษณะของเยาวชนไทย”,
วารสารจิตวิทยาคลินิก, ๒๕๒๐.
- ดุษฎี โยเหลา. รายงานการวิจัย. “เรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรม
เลี้ยงดูหลักเด็กในประเทศไทยโดยใช้การวิเคราะห์เมตา”, กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๕.
- เพ็ญรุ่ง ปานใหม่. “ไตรสิกขารากแก้วแห่งคุณค่าในยุคปฏิรูปการศึกษา”. สีมอาจารย์,
(พฤศจิกายน-มีนาคม ๒๕๔๔).
- สมคิด อิศระวัฒน์. “รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะการอบรมและเลี้ยงดูหลักเด็กของคน
ไทย ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง”, นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล,
๒๕๔๒.
- สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ, “การอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทย : ข้อมูลจากการ
วิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ” กรุงเทพฯ : หาดใหญ่, ๒๕๔๗.
- อัจฉรา สขารมณ. “EQ กับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก”. วารสารพฤติกรรมศาสตร์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑
(สิงหาคม ๒๕๔๒).

(๓) วิทยานิพนธ์ :

- กรีสุดา เตียรทอง. “การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพุทธศาสนาและคริสต์
ศาสนาและผลของความเชื่อนั้นที่มีต่อวิถีดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนและคริส
ศาสนิกชน”. ปริญญาอักษร-ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กุศล สุนทรธาดา, อุไรวรรณ คณิงสุขเกษม, กาญจนา ตั้งชลทิพย์, สุรีย์พร พันพึ้ง. “สถานการณ์
และองค์ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย”. กรุงเทพมหานคร :
สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.
- งามตา วนินทานนท์. “ลักษณะทางพระพุทธศาสนากับพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่
เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูบุตร”, รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๐. สถาบันพฤติกรรม
ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร , ๒๕๓๖.
- ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน. “ลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธ
ศาสนาของชายไทยในภาคใต้”. รายงานการวิจัยฉบับที่ ๔๓. สถาบันวิจัยพฤติกรรม
ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๓.

- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. อรพินทร์ ชูชม และงามตา วนินทานนท์, “ปัจจัยทางจิตวิทยานิเวศที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย”. กรุงเทพฯ : **สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร**, ๒๕๒๘.
- ณัฐวุฒิ สุวรรณช่าง. “ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความฉลาดทางอารมณ์ และการป้องกันความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐ ในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**, ๒๕๒๗.
- दनัย งามมานะ. “ความรู้สึกรับผิดชอบ ความอยากรู้ อยากเห็น และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยกับแบบเอาใจใส่เกินไป”. **ปริญญาโท. กศ.ม.** , กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๖.
- พระมหาภูเนต จันท์จิต. “หน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล**, ๒๕๔๑.
- พระมหาอานนท์ ชวนาภิภู (แสนแป้). “การศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๒๕๔๘.
- พระครูไพศาลธรรมมานุสิฐ (ถนออน ภิญโญจิตฺร). “การศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างการให้ทานในพระสุตตันตปิฎกกับการปฏิบัติจริงในลำพูน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๒๕๔๖.
- พระมหาจรัญ กาญจนบรรจง. “การศึกษาเรื่องสังฆทานในทัศนะของชาวพุทธไทย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**, ๒๕๔๕.
- พระลือชัย อิทยโส. “ศึกษาการให้ทานของชาวพุทธในจังหวัดเลย”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**, ๒๕๔๗.
- พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย. “แนวความคิดและวิธีขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๒๕๔๔.
- พระมหาสุชาติ นาถกโร. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการสงเคราะห์บุตรและภรรยาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๒๕๔๕.

- พูนฤดี สุวรรณพันธ์. “ปัจจัยทางครอบครัวและโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน”. **วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต. (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๗.**
- พงษ์ศิริ ดีวาจา. “การวิเคราะห์รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาที่มีผลต่อความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนภาชี “สุนทรวิธานุกูล” จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗.**
- พลนุช พุ่มไสว. “การศึกษาารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อความรู้สึภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.**
- พรเพ็ญ ชัยมงคล. “ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ลักษณะความเป็นผู้นำและอัตมโนทัศน์กับความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗.**
- พัชรินทร์ ไชยวงศ์. “การอบรมเลี้ยงดูกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่”. **การค้นคว้าแบบอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.**
- เพ็ญแข ประจวบจันทน์. “รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูกับความสามารถในการแก้ปัญหา”, **ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. ,กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๖.**
- มัชชรี บุญนาค. “การเปรียบเทียบสังคมประกิตของบิดามารดากับบุคลิกภาพของเด็กในพระนครและต่างจังหวัด”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๑๘.**
- รุ่งนิภา พัฒนพฤษชาติ. “การศึกษาการพัฒนาเด็กตามทัศนะของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)”. **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.**
- สมสุดา ผู้พัฒนา และจุฬารัตน์ วัฒนะ. “อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู การไปวัด การรักษาศีล ๕ และการนั่งสมาธิ ต่อความกตัญญูกตเวทิต์”, **กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.**

สุนันท์ พรหมดี. “การเปรียบเทียบพฤติกรรมผิดระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูและมีสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน”.วิทยานิพนธ์ กศ.ม. , มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐.

๒.ภาษาอังกฤษ (Secondary sources)

(I) Books

A S Hornby. **Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English.**OxfordUniversity.

Aronson, E., Willson, T.D., & Akert, A.R. **Social Psychology.** (3rd ed.). New York : Longman,1999.

Batson, C.D., Duncan, B.D., Ackerman, P., Buckley, T., & Birch,K. (1981) **Is empathic emotion a source of altruistic motivation ?** Journal of Personality and Social Psychology,40.290-302.

Batson, C.D. **Altruism and prosocial behavior.** In D. Gilbert, S. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), The Handbook of Social Psychology, (4th ed.) Vol.2, 282-316, Newyork : McGraw-Hill.

Broom, L., and Zelnik, M.**Sociology.** New York: Harper and Row, 1968.

Eagly, A.H., & Crowley, M. **Gender and helping behavior** ; A meta – analytic review of the .social psychological literature. Psychological Bulletin, 1986.

Erikson, E. **Identity, Youth and Crisis.**(New York : Noston, 1968.

Freud, S. **An Outline of Psychoanalysis.** New York : Norton & Company, 1949.

Hurlock , E **Child Development** . 4th ed. New York : McGraw – Hill Book , 1974.

Honig , Allice S. **Psychological Abstracts** . 72 (8) : 2478 ; August , 1985.

Kontos , S. **Congruence of Parent and Early Childhood Staff Perception of Parenting,Psychological Abstracts** . 72 (9) :2478 ; September , 1985.

Mussen, P. H. **The Psychological Development of the Child,** (New Jersey : Prentice-Hall, 1963.

Ragan, D.1., Williams, M., & Sparling,S. **Voluntary expiation of guilty: A field . experiment** . Journal of personality and Social Psychology, 1972.

Rhys Davids, T.W. and Stede .W. **Pali-English Dictionary**. Printed in Great Britain by
Antony Rowe Ltd, Chippenham, Wiltshire Reprint, 1999.

Robert M. Regoli & John D. **Hewitt, Delinquency in Society**, 3rd ed., (New York :
McGraw-Hill Co., Inc., 1997.

Sears, Robert R., Maccoby, Elcanor E., and Harry Levin. **Patterns of Child- Rearing**.
Evanston : Row, Peterson, 1957.

Wright, D. **The Psychology of Moral Behavior**. New York : Penguin Book, 1976.

Zimbardo, P.G., **Influencing attitudes and changing behavior**. Philippines: Addison-
Wesley, 1977.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบความเที่ยงตรง
ตามเนื้อหา (Content Validity) จำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

๑. ชื่อ พระเอกภัทร อภินุโท, ผศ.ดร.
สถานที่ทำงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตพระนคร
กรุงเทพมหานคร
๒. ชื่อ ผศ.ดร.ประยูร สุขะใจ
สถานที่ทำงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร
๓. ชื่อ ผศ.ดร. อำนาจ ตั้งเจริญชัย สาขาศิลปศาสตร์ประยุกต์ คณะครุ
ศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
๔. ชื่อ ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ์ สาขาศิลปศาสตร์ประยุกต์ คณะครุ
ศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
๕. ชื่อ อาจารย์สุรชัย ฐานสโร สาขาศิลปศาสตร์ประยุกต์ คณะครุ
ศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ
ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์

โทร./โทรสาร ๐๒-๔๓๔- ๕๙๓๙

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๒๓๕

วันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

เรื่อง เชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

นมัสการ พระเอกภักธ อภินุโท, ผศ.ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ บทที่ ๑-๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. ตัวอย่างแบบสอบถามงานวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระวิฑูรย์ ฉายา ฐานงุโร เลขประจำตัวนิตินิต ๕๑๐๑๔๐๓๔๔๖ นิตินิต
ปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ภาควิชาจิตวิทยา
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อและโครงการ
วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและ
พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม
ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร A STUDY ON CARING OF BUDDHISTS TOWARDS
THE BELIEF IN GIVING AND HELPING OTHERS: A CASE STUDY OF LAYMEN AND
LAYWOMEN PRACTICING MEDITATION AT WAT RACTCHA-ORASARAM
RACHAWARAVIHARA IN BANGKOK” โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. ผศ.ดร. สิริวัฒน์ ศรีเครือดง	ประธานกรรมการ
๒. รศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ	กรรมการ
๓. ผศ.ดร.เริงชัย หมื่นชนะ	กรรมการ

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ได้
พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ ที่จะให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อ
การสร้างเครื่องมือการวิจัยของนิตินิตได้เป็นอย่างดี

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ
วิจัยดังกล่าว และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ โทร./โทรสาร ๐๒-๔๓๔- ๕๕๓๙

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๒๓๕ วันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

เรื่อง เชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

เรียน ผศ.ดร.ประยูร สุยะใจ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ บทที่ ๑-๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. ตัวอย่างแบบสอบถามงานวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระวิฑูรย์ ฉายา ฐานงุโร เลขประจำตัวนิตินิ ๕๑๐๑๔๐๓๔๔๖ นิตินิ
ปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ภาควิชาจิตวิทยา
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อและโครงการ
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและ
พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสา
รามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร A STUDY ON CARING OF BUDDHISTS TOWARDS
THE BELIEF IN GIVING AND HELPING OTHERS: A CASE STUDY OF LAYMEN AND
LAYWOMEN PRACTICING MEDITATION AT WAT RACTCHA-ORASARAM
RACHAWARAVIHARA IN BANGKOK” โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. ผศ.ดร. สิริวัฒน์ ศรีเครือดง	ประธานกรรมการ
๒. รศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ	กรรมการ
๓. ผศ.ดร.เริงชัย หมิ่นชนะ	กรรมการ

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ ที่จะให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือการวิจัยของนิสิตได้เป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัยดังกล่าว และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีศรีเรือง)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๒๕๓

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดศรีสุदारาม เขตบางกอกน้อย
กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร. ๐-๒๔๓๔-๕๙๓๙

๗ ธันวาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ.ดร. อำนาจ ตั้งเจริญชัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ บทที่ ๑-๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. ตัวอย่างแบบสอบถามงานวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระวิฑูรย์ ฉายา ฐานงุโร เลขประจำตัวนิตินิต ๕๑๐๑๔๐๓๔๖๖ นิตินิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ภาควิชาจิตวิทยา คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อและโครงการ
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและ
พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสา
รามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร A STUDY ON CARING OF BUDDHISTS TOWARDS
THE BELIEF IN GIVING AND HELPING OTHERS: A CASE STUDY OF LAYMEN AND
LAYWOMEN PRACTICING MEDITATION AT WAT RACTCHA-ORASARAM
RACHAWARAVIHARA IN BANGKOK” โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. ผศ.ดร. สิริวัฒน์ ศรีเครือตง	ประธานกรรมการ
๒. รศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ	กรรมการ
๓. ผศ.ดร.เริงชัย หมื่นชนะ	กรรมการ

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ได้
พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ ที่จะให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อ
การสร้างเครื่องมือการวิจัยของนิตินิตได้เป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ
วิจัยดังกล่าว และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครื่อง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๒๕๘

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดศรีสุदारาม เขตบางกอกน้อย
กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร. ๐-๒๔๓๔-๕๙๓๙

๗ ธันวาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ บทที่ ๑-๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. ตัวอย่างแบบสอบถามงานวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระวิฑูรย์ ฉายา ฐานงุโร เลขประจำตัวนิตินิต ๕๑๐๑๔๐๓๔๖๖ นิตินิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ภาควิชาจิตวิทยา คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อและโครงการ
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและ
พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสา
รามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร A STUDY ON CARING OF BUDDHISTS TOWARDS
THE BELIEF IN GIVING AND HELPING OTHERS: A CASE STUDY OF LAYMEN AND
LAYWOMEN PRACTICING MEDITATION AT WAT RACTCHA-ORASARAM
RACHAWARAVIHARA IN BANGKOK” โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. ผศ.ดร. สิริวัฒน์ ศรีเครือตง	ประธานกรรมการ
๒. รศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ	กรรมการ
๓. ผศ.ดร.เริงชัย หมื่นชนะ	กรรมการ

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ได้
พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ ที่จะให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อ
การสร้างเครื่องมือการวิจัยของนิตินิตได้เป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ
วิจัยดังกล่าว และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครื่อง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๒๕๕

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดศรีสุदारาม เขตบางกอกน้อย
กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร. ๐-๒๔๓๔-๕๙๓๙

๗ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย

เรียน อาจารย์สุรัชย์ ฐานสโร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ บทที่ ๑-๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. ตัวอย่างแบบสอบถามงานวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระวิฑูรย์ ญา ยาน ฐานงุโร เลขประจำตัวนิตินิต ๕๑๐๑๔๐๓๔๖๖ นิตินิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ภาควิชาจิตวิทยา คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อและโครงการ
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและ
พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสา
รามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร A STUDY ON CARING OF BUDDHISTS TOWARDS
THE BELIEF IN GIVING AND HELPING OTHERS: A CASE STUDY OF LAYMEN AND
LAYWOMEN PRACTICING MEDITATION AT WAT RACTCHA-ORASARAM
RACHAWARAVIHARA IN BANGKOK” โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. ผศ.ดร. สิริวัฒน์ ศรีเครือตง	ประธานกรรมการ
๒. รศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ	กรรมการ
๓. ผศ.ดร.เริงชัย หมื่นชนะ	กรรมการ

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ได้
พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ ที่จะให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อ
การสร้างเครื่องมือการวิจัยของนิตินิตได้เป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ
วิจัยดังกล่าว และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครื่อง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

ภาคผนวก ค

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

เรื่อง ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการ
ช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม
ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ข้อ ที่	ข้อคำถาม	ผลการพิจารณาของ ผู้เชี่ยวชาญ					รวม	ค่า IOC	สรุป
		๑	๒	๓	๔	๕			
รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสหนักนุหน									
๑	ได้รับความอบอุ่นจากครอบครัว	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ได้รับประทานอาหารแต่พออิ่มไม่ตัก ข้าวล้นจาน	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓	ให้นำของที่เหลือใช้ไปบริจาคให้คน อื่น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	เมื่อผิดหวัง พ่อแม่จะปลอบโยนด้วย ความรัก	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ให้ช่วยเหลือตนเองตามวัยของตน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	เมื่อทำสิ่งใดแล้วเกิดความผิดพลาด พ่อแม่จะให้กำลังใจ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	ยกย่องเมื่อทำดี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	ช่วยแก้ไขปัญหาให้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙	เมื่อไม่สบายจะได้รับการเอาใจใส่ ดูแลเป็นอย่างดี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐	ดูแลเอาใจใส่ห่วงใยเสมอ	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย									
๑๑	จัดหาสิ่งของให้เท่ากับลูกคนอื่น ๆ	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๒	จะว่ากล่าวตักเตือนทุกคน ไม่ยกเว้น คนใด	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้

ข้อที่	ข้อคำถาม	ผลการพิจารณาของ ผู้เชี่ยวชาญ					รวม	ค่า IOC	สรุป
		๑	๒	๓	๔	๕			
รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย									
๑๓	อนุญาตให้ไปเที่ยวนอกบ้านได้ตามสมควร	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๔	ในวันหยุด อนุญาตให้ทำในสิ่งที่อยู่ในขอบเขตที่ตีงาม	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๕	ให้อิสระในการเลือกทำงานตามที่ชอบ	+๑	+๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๖	พ่อแม่จะรับฟังท่านและไม่โกรธเมื่อท่านมีเหตุผลที่ดี	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๗	เมื่อมีปัญหาจะให้การศึกษา	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๘	เมื่อทำความผิด จะให้ออกาสชี้แจงถึงเหตุผล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๙	เมื่อเสนอความคิดเห็น พ่อแม่จะรับฟัง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๐	จะถามถึงเหตุผล เมื่อท่านไม่ทำสิ่งที่พ่อแม่ต้องการ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล)									
๒๑	เข้มงวดเรื่องกิริยามารยาท	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๒	ไม่ให้ลักทรัพย์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๓	ไม่ทำร้ายของรักผู้อื่น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๔	ไม่ให้ทำร้ายสติปัญญาของตนเอง	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๕	ไม่ให้ทำร้ายสิ่งมีชีวิต	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๖	ให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๗	ไม่ให้แย่งหรือทำลายของผู้อื่น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๘	ให้มีระบบระเบียบในการทำงาน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อที่	ข้อคำถาม	ผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ					รวม	ค่า IOC	สรุป
		๑	๒	๓	๔	๕			
การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล)									
๒๙	ไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๐	ไม่ให้ทำนที่เยวกลางคืน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านสมาธิ)									
๓๑	ให้มีความตระหนักก่อนพูดจากับผู้อื่น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๒	ให้มีความตระหนักก่อนการกระทำลงไป	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๓	พิจารณาหาเหตุผลก่อนการตัดสินใจในการจัดซื้อเครื่องนุ่งห่ม	+๑	-๑	+๑	+๑	+๑	๓	๐.๖	ใช้ได้
๓๔	ให้มีความอดทนไม่หวั่นไหวต่อคำกล่าวร้ายจากเพื่อน ๆ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๕	ให้รู้จักจัดการอารมณ์โกรธ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๖	ให้มีความละเอียดต่อบาปกรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๗	ให้มีความหักห้ามความวิตกกังวล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๘	ให้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๙	มีความเพียร มีความขยันในการทำงาน	+๑	+๑	+๑	-๑	+๑	๓	๐.๖	ใช้ได้
๔๐	ให้มีความตั้งใจในการแสวงหาความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้

ข้อที่	ข้อคำถาม	ผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ					รวม	ค่า IOC	สรุป
		๑	๒	๓	๔	๕			
การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา)									
๔๑	ให้รู้จักการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๒	ให้รู้จักการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของมนุษย์	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔๓	ให้รู้จักความพอดีในการดำรงชีวิต	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๔	ให้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๕	ให้เห็นคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๖	ให้ใช้หลักธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๗	ให้ประยุกต์ใช้หลักธรรมในการมองโลกปัจจุบัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๘	ให้มีความฉลาดในการใช้อารมณ์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔๙	ให้เข้าใจความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตัวเอง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕๐	ให้ใช้หลักจริยธรรมในการแสดงออกต่อสังคมรอบข้าง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อที่	ข้อคำถาม	ผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ					รวม	ค่า IOC	สรุป
		๑	๒	๓	๔	๕			
ความเชื่อเรื่องกรรม									
๑	การให้ทานเป็นกรรม	+๑	-๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	การให้ทานมีผลกรรม	+๑	-๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ผลของท่านในชาติหน้ามีจริง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	การให้ทานตัดกรรมได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	การอุทิศผลทานต่อผู้ล่วงลับมีผลบุญจริง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	ท่านให้ทานเพราะเชื่อเรื่องกรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	ท่านให้ทานเพราะเชื่อเรื่องผลของกรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	หากของถวายมีราคาจะได้กุศลมาก	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
ความเชื่อด้านสังคม									
๙	สภาวะทางเศรษฐกิจปัจจุบันมีผลต่อการให้ทานของท่าน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐	พระสงฆ์ได้ทำประโยชน์แก่สังคมสมกับทานที่ได้รับ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๑	ท่านเคยให้ทานแก่คนขอทาน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๒	ท่านชอบถวายทานแก่ผู้อยู่ในเพศพรหมจรรย์	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๓	การให้ทานแก่คนขอทานเป็นสิ่งควร	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๔	การปล่อยสัตว์เพื่อการสะเดาะเคราะห์ควรทำ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อที่	ข้อคำถาม	ผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ					รวม	ค่า IOC	สรุป
		๑	๒	๓	๔	๕			
ความเชื่อด้านสังคม									
๑๕	การเจียดทรัพย์ของตน ไปบริจาค สะพานทานบารมีเป็นสิ่งถูกต้อง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๖	ท่านยังให้ทานอยู่ แม้รู้ว่าเป็น ปัญหาสังคม (การขอทานข้ามชาติ, กลุ่มแสวงหาผลประโยชน์)	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
ความเชื่อด้านจิต-ปัญญา									
๑๗	ท่านมีผลมากขึ้นอยู่กับระดับ จิตใจของผู้ให้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๘	ท่านมีผลมากขึ้นอยู่กับระดับ จิตใจของผู้รับ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๙	ท่านทำทานเพื่อความบริสุทธิ์ของศีล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๐	ท่านทำทานเพื่อทำจิตใจให้บริสุทธิ์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๑	ท่านทำทานเพื่อให้เกิดความสุข ความสบายใจ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๒	ท่านทำทานเพื่อสร้างสมบารมีทาง จิต	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๓	ท่านทำทานเพื่อบำรุงสืบทอดคำสอน พระศาสนา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๔	ท่านทำทานเพื่อความถึงพร้อมด้วย สติปัญญา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านกาย									
๑	ท่านมีจิตอาสาในการช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยด้วยแรงกาย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ท่านต้องการเข้าร่วมกิจกรรมสังคม สงเคราะห์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ท่านไม่สามารถทนเห็นความลำบาก ของเพื่อนมนุษย์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อที่	ข้อคำถาม	ผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ					รวม	ค่า IOC	สรุป
		๑	๒	๓	๔	๕			
พฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านกาย									
๔	ท่านต้องการเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ท่านให้การสนับสนุนเพื่อสังคมต่อกิจกรรมสาธารณประโยชน์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	ท่านช่วยเหลือเพื่อนบ้านทำงาน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	ท่านแสดงอาการสุภาพต่อผู้อื่นในการเข้าร่วมกิจกรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	ท่านให้ข้อมูลในการทำงานเกี่ยวกับสาธารณประโยชน์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
พฤติกรรมความช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านวาจา									
๙	ท่านมักพูดให้ผู้อื่นมองเห็นคุณค่าในตนเอง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐	ท่านไม่เคยพูดทำร้ายจิตใจคนอื่น	+๑	+๑	+๑	-๑	+๑	๓	๐.๖	ใช้ได้
๑๑	ท่านมักพูดชมเชยผู้อื่นลับหลัง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๒	ท่านมักพูดจาไกล่เกลี่ย แก้ปัญหาความแตกแยกในหมู่คณะ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๓	ท่านมักพูดให้คนอื่นร่วมปฏิบัติงานให้สำเร็จ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๔	ท่านมักพูดปลอบโยน ให้กำลังใจเมื่อผู้อื่นประสบปัญหา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๕	ท่านพูดคุยยกย่องชมเชยเพื่อนฝูงในการช่วยเหลือสังคม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๖	ท่านพูดชวนคนอื่นเข้าร่วมกิจกรรมของสังคม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บเครื่องมือ
เพื่อหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์

โทร./โทรสาร ๐๒-๔๓๔- ๕๙๓๙

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๒๓๔

วันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างเพื่อทำงานวิจัย

นมัสการ ดร.พระมหาโชวี ทสฺสนีโย (ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม)

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ บทที่ ๑-๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. ตัวอย่างแบบสอบถามงานวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระวิฑูรย์ ฉายา ฐานงฺกโร เลขประจำตัวนิตินิ ๕๑๐๑๔๐๓๔๔๖ นิตินิ
ปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ภาควิชาจิตวิทยา
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อและโครงการ
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและ
พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราช
โอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร A STUDY ON CARING OF BUDDHISTS
TOWARDS THE BELIEF IN GIVING AND HELPING OTHERS: A CASE STUDY OF
LAYMEN AND LAYWOMEN PRACTICING MEDITATION AT WAT RACTCHA-
ORASARAM RACHAWARAVIHARA IN BANGKOK” โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุม
วิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. ผศ.ดร. สิริวัฒน์ ศรีเครือดง	ประธานกรรมการ
๒. รศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ	กรรมการ
๓. ผศ.ดร.เริงชัย หมื่นชนะ	กรรมการ

เพื่อการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านผู้อำนวยการอนุญาตให้ พระวิฑูรย์ ฉายา
ฐานงุโร เก็บข้อมูลในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและนำผล
การศึกษาไปใช้ประกอบในการพัฒนาองค์กรต่อไป

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาต และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง)
ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

ภาคผนวก จ

ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา Alpha

ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา Alpha

การวิจัยเรื่อง ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรม

การช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรม

ในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) จากการทดลองใช้เครื่องมือ (Try out)

กับบุคลากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง ที่มีการปฏิบัติงานในลักษณะคล้ายคลึงกัน

จำนวน ๓๐ ชุด ดังนี้

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.๗๔๖๓	๓๐

Item-Total Statistics			
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Cases
A๑	๔.๕๐๐๐	.๗๓๑๑	๓๐.๐
A๒	๔.๓๓๓๓	.๕๔๖๗	๓๐.๐
A๓	๔.๒๐๐๐	.๗๖๑๑	๓๐.๐
A๔	๔.๑๖๖๗	.๖๔๗๗	๓๐.๐
A๕	๔.๓๖๖๗	.๗๑๘๔	๓๐.๐
A๖	๔.๒๐๐๐	.๖๑๐๓	๓๐.๐
A๗	๔.๕๓๓๓	.๕๗๑๓	๓๐.๐
A๘	๔.๑๖๖๗	.๗๑๒๗	๓๐.๐
A๙	๔.๔๖๖๗	.๕๗๑๓	๓๐.๐
A๑๐	๔.๔๓๓๓	.๖๒๖๑	๓๐.๐
B๑	๓.๙๐๐๐	.๘๘๔๗	๓๐.๐
B๒	๔.๐๖๖๗	.๗๘๔๗	๓๐.๐
B๓	๓.๘๖๖๗	.๘๑๘๓	๓๐.๐
B๔	๔.๒๖๖๗	.๖๓๙๗	๓๐.๐
B๕	๔.๓๖๖๗	.๕๕๖๑	๓๐.๐

Item-Total Statistics			
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Cases
Bବ	୧.୧୦୦୦	.ବବ୧୯	୩୦.୦
Bଘ	୧.୩୩୩୩	.ବଘ୯୯	୩୦.୦
Bଝ	୩.୯୩୩୩	.ବଝ୧୧	୩୦.୦
Bଞ	୧.୦ବବଘ	.ବଞ୧୧	୩୦.୦
Bଠ	୧.୧୦୦୦	.ବଠ୧୯	୩୦.୦
C୧	୧.୧୩୩୩	.ବ୩୯୯	୩୦.୦
C୨	୧.ବବବଘ	.୧ଘ୯୧	୩୦.୦
C୩	୧.୧୧ବଘ	.ବଘ୯୯	୩୦.୦
D୯	୧.୧୧ବଘ	.୧୧୧୦	୩୦.୦
D୯	୧.୧୧ବଘ	.୧୧୧୦	୩୦.୦
D୦	୧.୩ବବଘ	.ବବ୯୧	୩୦.୦
E୧	୧.୩ବବଘ	.ବଞ୧୧	୩୦.୦
E୨	୧.୧୩୩୩	.ବ୩୯୯	୩୦.୦
E୩	୧.୩୩୩୩	.ବ୦ବ୧	୩୦.୦
E୪	୧.୧୦୦୦	.ବଘ୧୧	୩୦.୦
E୫	୧.୧୦୦୦	.୩୩୧୦	୩୦.୦
Eବ	୧.୩୩୩୩	.ବ୦ବ୧	୩୦.୦
Eଘ	୧.୩ବବଘ	.ବଞ୧୧	୩୦.୦
Eଝ	୧.୩୦୦୦	.୧୧୧୦	୩୦.୦
Eଞ	୧.୩ବବଘ	.୧୧୩୩	୩୦.୦
Eଠ	୧.୩୩୩୩	.ବ୦ବ୧	୩୦.୦
F୧	୩.୯୦୦୦	୧.୧୩୧୧	୩୦.୦
F୨	୩.୯ବବଘ	.୯୧୩୩	୩୦.୦

Item-Total Statistics			
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Cases
F୩	୧.୧୦୦୦	.୯୦୧୧	୩୦.୦
F୧	୩.୩୩୩୩	.୯୧୩୩	୩୦.୦
F୧	୧.୦୦୦୦	.୯୩୩୩	୩୦.୦
F୨	୧.୧୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
F୩	୧.୧୩୩୩	.୯୩୩୩	୩୦.୦
F୪	୩.୧୦୦୦	୦.୧୩୩୩	୩୦.୦
G୦	୩.୩୩୩୩	୦.୦୧୩୩	୩୦.୦
G୧	୩.୧୦୦୦	.୯୧୧୧	୩୦.୦
G୩	୧.୧୦୦୦	.୯୩୩୩	୩୦.୦
G୧	୧.୧୩୩୩	.୯୦୩୩	୩୦.୦
G୧	୩.୩୩୩୩	.୧୦୧୧	୩୦.୦
G୨	୩.୧୩୩୩	୦.୦୧୧୧	୩୦.୦
G୩	୧.୧୦୦୦	.୯୩୩୩	୩୦.୦
G୪	୩.୩୩୩୩	୦.୦୩୩୩	୩୦.୦
H୦	୧.୧୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
H୧	୧.୦୩୩୩	.୧୩୩୩	୩୦.୦
H୩	୧.୧୦୦୦	.୧୩୩୩	୩୦.୦
H୧	୧.୧୩୩୩	.୯୩୦୧	୩୦.୦
H୧	୧.୧୩୩୩	.୯୦୩୩	୩୦.୦
H୨	୧.୩୩୩୩	.୧୧୧୧	୩୦.୦
H୩	୧.୩୩୩୩	.୧୩୩୩	୩୦.୦
H୪	୧.୧୩୩୩	.୯୧୧୧	୩୦.୦

Item-Total Statistics			
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Cases
୧	୧.୩୩୩୩	.୩୧୧୧	୩୦.୦
୨	୧.୧୦୦୦	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୩	୧.୧୦୦୦	.୧୦୧୧	୩୦.୦
୪	୧.୧୦୦୦	.୧୧୧୧	୩୦.୦
୫	୧.୧୦୦୦	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୬	୩.୩୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୭	୧.୧୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୮	୧.୩୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୯	୩.୩୩୩୩	୧.୩୩୩୩	୩୦.୦
୧୦	୩.୩୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୧୧	୩.୩୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୧୨	୧.୩୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୧୩	୧.୩୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୧୪	୧.୩୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୧୫	୧.୩୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୧୬	୧.୩୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୧୭	୧.୩୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୧୮	୧.୩୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୧୯	୧.୩୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦
୨୦	୧.୩୩୩୩	.୩୩୩୩	୩୦.୦

ภาคผนวก จ

หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๒๕๖

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดศรีสุदारาม เขตบางกอกน้อย
กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร. ๐-๒๔๓๔-๕๙๓๙

๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างเพื่อทำงานวิจัย

กราบหมัสการ พระธรรมกิตติวงศ์ เจ้าอาวาสวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ บทที่ ๑-๓

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. ตัวอย่างแบบสอบถามงานวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระวิทยุรย์ ฉายา ฐานงุโร เลขประจำตัวนิตินิต ๕๑๐๑๔๐๓๔๖๖ นิตินิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ภาควิชาจิตวิทยา คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อและโครงการ
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและ
พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสา
รามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร A STUDY ON CARING OF BUDDHISTS TOWARDS
THE BELIEF IN GIVING AND HELPING OTHERS: A CASE STUDY OF LAYMEN AND
LAYWOMEN PRACTICING MEDITATION AT WAT RACTCHA-ORASARAM
RACHAWARAVIHARA IN BANGKOK” โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. ผศ.ดร. สิริวัฒน์ ศรีเครือดง

ประธานกรรมการ

๒. รศ.ดร.เมธาวิ อุดมธรรมมานุภาพ

กรรมการ

๓. ผศ.ดร.เริงชัย หมื่นชนะ

กรรมการ

เพื่อการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้ พระวิทยุรย์ ฉายา ฐานงุโร เก็บ
ข้อมูลในกลุ่มตัวอย่าง เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและนำผลการศึกษาไปใช้ประกอบในการ
พัฒนาองค์กรต่อไป

จึงกราบหมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาต และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครื่อง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

ภาคผนวก ช

แบบสอบถาม

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

๑.แบบสอบถามฉบับนี้ เป็นการศึกษ การอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีผลต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการวิจัยเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อเสนอผลการวิจัยนี้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุง ให้สามารถดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเพื่อให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมแก่ผู้เรียนและผู้สนใจอย่างมากต่อการศึกษา จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านตอบแบบสอบถามตามข้อมูลที่เป็นจริงเพื่อจะเป็นประโยชน์ และข้อมูลของท่านจะถือเป็นความลับไม่เป็นที่เปิดเผย ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาใช้ในการศึกษาเท่านั้น

๒. แบบสอบถามมี ๕ ตอน คือ

- ตอนที่ ๑ ลักษณะข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ตอนที่ ๒ ด้านรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู
- ตอนที่ ๓ ด้านความเชื่อในการให้ทาน
- ตอนที่ ๔ ด้านพฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น
- ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

ส่วนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสภาพลักษณะข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
คำชี้แจง โปรดเติมข้อมูลลงในช่องว่าง และทำเครื่องหมาย ในช่อง [] ที่ตรงกับตัวท่าน

๑. เพศ ชาย

หญิง

๒. อายุ

ต่ำกว่า ๒๐ ปี

๒๐ - ๓๐ ปี

๓๑ - ๔๐ ปี

๔๑ - ๕๐ ปี

๕๑ ปีขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

ต่ำกว่า ประถมศึกษา

ประถมศึกษา

มัธยมศึกษา

ประกาศนียบัตรวิชาชีพ หรืออนุปริญญา

ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป

๔. อาชีพ

นักศึกษา

เกษตรกรรม

ลูกจ้างทั่วไป

ธุรกิจส่วนตัว

พนักงานรัฐวิสาหกิจ

รับราชการ

อื่นๆ / ระบุ

๕. ประสบการณ์ปฏิบัติธรรม

ต่ำกว่า ๑ ปี

๑ ปี

๒ ปี

๓ ปี

๔ ปี ขึ้นไป

๖. จำนวนสมาชิกในครอบครัว

๒ คน

๓ คน

๔ คน

๕ คน

๖ คน ขึ้นไป

๗. ลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่

๑

๒

๓

๔

๕ ขึ้นไป

ตอนที่ ๒ ข้อมูลแบบสอบถามเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู

คำชี้แจง

ข้อคำถามต่อไปนี้เป็น การสอบถามวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่หรือผู้อบรมเลี้ยงดูปฏิบัติต่อท่าน แต่ละข้อไม่มีคำตอบถูกหรือผิด ขอให้ตอบตามความรู้สึกที่แท้จริงของท่าน โดยอ่านข้อความที่ละข้อและพิจารณาว่าท่านเห็นด้วยกับข้อความเหล่านั้นในระดับน้อยที่สุด น้อยปานกลาง มาก และมากที่สุด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความรู้สึกของท่านมากที่สุดเพียงคำตอบเดียวในแต่ละข้อ

คำตอบแต่ละข้อมีความหมายดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับมากที่สุด
เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับมาก
ไม่แน่ใจ	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับปานกลาง
ไม่เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับน้อย
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับน้อยที่สุด

ข้อ ที่	ข้อความเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วยอย่าง เต็มที่	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย เต็มที่
รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสลับสวาท						
๑	ได้รับความอบอุ่นจากครอบครัว					
๒	ได้รับประทานอาหารแต่พออิ่มไม่ตักข้าวล้นจาน					
๓	ให้นำของที่เหลือใช้ไปบริจาคให้คนอื่น					
๔	เมื่อผิดหวัง พ่อแม่จะปลอบโยนด้วยความรัก					
๕	ให้ช่วยเหลือตนเองตามวัยของตน					
๖	เมื่อทำสิ่งใดแล้วเกิดความผิดพลาดพ่อแม่จะให้กำลังใจ					
๗	ยกย่องเมื่อทำดี					
๘	ช่วยแก้ไขปัญหาให้					
๙	เมื่อไม่สบายจะได้รับการเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดี					
๑๐	ดูแลเอาใจใส่ห่วงใยเสมอ					

ข้อ ที่	ข้อความเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วยอย่าง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย						
๑๑	จัดหาสิ่งของให้เท่ากับลูกคนอื่น ๆ					
๑๒	จะว่ากล่าวตักเตือนทุกคน ไม่ยกเว้น คนใด					
๑๓	อนุญาตให้ไปเที่ยวนอกบ้านได้ตามสมควร					
๑๔	ในวันหยุด อนุญาตให้ทำในสิ่งที่อยู่ในขอบเขตที่ติงาม					
๑๕	ให้อิสระในการเลือกทำงานตามที่ชอบ					
๑๖	พ่อแม่จะรับฟังท่านและไม่โกรธเมื่อท่านมีเหตุผลที่ดี					
๑๗	เมื่อมีปัญหาจะให้การปรึกษา					
๑๘	เมื่อทำความผิด จะให้ออกาสชี้แจงถึงเหตุผล					
๑๙	เมื่อเสนอความคิดเห็น พ่อแม่จะรับฟัง					
๒๐	จะถามถึงเหตุผล เมื่อท่านไม่ทำสิ่งที่พ่อแม่ต้องการ					
การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านศีล)						
๒๑	เข้มงวดเรื่องกิริยามารยาท					
๒๒	ไม่ให้ลักทรัพย์					
๒๓	ไม่ทำร้ายของรักผู้อื่น					
๒๔	ไม่ให้ทำร้ายสติปัญญาของตนเอง					
๒๕	ไม่ให้ทำร้ายสิ่งมีชีวิต					
๒๖	ให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่					
๒๗	ไม่ให้แย่งหรือทำลายของผู้อื่น					
๒๘	ให้มีระบบระเบียบในการทำงาน					
๒๙	ไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด					
๓๐	ไม่ให้ท่านเที่ยวกลางคืน					

ข้อ ที่	ข้อความเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่าง
การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านสมาธิ)						
๓๑	ให้มีความตระหนังก่อนพูดจากับผู้อื่น					
๓๒	ให้มีความตระหนังก่อนการกระทำลงไป					
๓๓	พิจารณาหาเหตุผลก่อนการตัดสินใจในการจัดซื้อ เครื่องนุ่งห่ม					
๓๔	ให้มีความอดทนไม่หวั่นไหวต่อคำกล่าวร้ายจากเพื่อน ๆ					
๓๕	ให้รู้จักจัดการอารมณ์โกรธ					
๓๖	ให้มีความละเอียดต่อบาปกรรม					
๓๗	ให้มีความหักห้ามความวิตกกังวล					
๓๘	ให้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่					
๓๙	มีความเพียร มีความขยันในการทำงาน					
๔๐	ให้มีความตั้งใจในการแสวงหาความรู้ในหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา					
การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธ (ด้านปัญญา)						
๔๑	ให้รู้จักการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง					
๔๒	ให้รู้จักการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของมนุษย์					
๔๓	ให้รู้จักความพอดีในการดำรงชีวิต					
๔๔	ให้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา					
๔๕	ให้เห็นคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
๔๖	ให้ใช้หลักธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน					
๔๗	ให้ประยุกต์ใช้หลักธรรมในการมองโลกปัจจุบัน					
๔๘	ให้มีความฉลาดในการใช้อารมณ์					
๔๙	ให้เข้าใจความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตัวเอง					
๕๐	ให้ใช้หลักจริยธรรมในการแสดงออกต่อสังคมรอบข้าง					

ตอนที่ ๓ ความเชื่อในการให้ทาน

คำชี้แจง

ข้อคำถามต่อไปนี้เป็น การสอบถามเกี่ยวกับความเชื่อในการให้ทาน แต่ละข้อไม่มีคำตอบ ถูกหรือผิด ขอให้ตอบตามความรู้สึกที่แท้จริงของท่าน โดยอ่านข้อความที่ละข้อและพิจารณาว่า ท่านเห็นด้วยกับข้อความเหล่านั้นในระดับน้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความรู้สึกของท่านมากที่สุดเพียงคำตอบเดียวในแต่ละข้อ

คำตอบแต่ละข้อมีความหมายดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับมากที่สุด
เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับมาก
ไม่แน่ใจ	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับปานกลาง
ไม่เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับน้อย
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับน้อยที่สุด

ข้อ ที่	คำสอนเกี่ยวข้องกับการให้ทานและผลของท่าน	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
ความเชื่อเรื่องกรรม						
๑	การให้ทานเป็นกรรม					
๒	การให้ทานมีผลกรรม					
๓	ผลของท่านในชาติหน้ามีจริง					
๔	การให้ทานตัดกรรมได้					
๕	การอุทิศผลทานต่อผู้ล่วงลับมีผลบุญจริง					
๖	ท่านให้ทานเพราะเชื่อเรื่องกรรม					
๗	ท่านให้ทานเพราะเชื่อเรื่องผลของกรรม					
๘	หากของถวายมีราคาจะได้กุศลมาก					

ข้อ ที่	คำสอนเกี่ยวข้องกับการให้ทานและผลของท่าน	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่าง
ความเชื่อด้านสังคม						
๙	สภาวะทางเศรษฐกิจปัจจุบันมีผลต่อการให้ทานของท่าน					
๑๐	พระสงฆ์ได้ทำประโยชน์แก่สังคมสมกับท่านที่ได้รับ					
๑๑	ท่านเคยให้ทานแก่คนขอทาน					
๑๒	ท่านชอบถวายทานแก่ผู้อยู่ในเพศพรหมจรรย์					
๑๓	การให้ทานแก่คนขอทานเป็นสิ่งควร					
๑๔	การปล่อยสัตว์เพื่อการสะเดาะเคราะห์ควรทำ					
๑๕	การเจียดทรัพย์ของตน ไปบริจาคสะสมทานบารมีเป็นสิ่ง ถูกต้อง					
๑๖	ท่านยังให้ทานอยู่ แม้รู้ว่าเป็นปัญหาสังคม (การขอทาน ข้ามชาติ, กลุ่มแสวงหาผลประโยชน์)					
ความเชื่อด้านจิต-ปัญญา						
๑๗	ทานมีผลมากน้อยขึ้นอยู่กับระดับจิตใจของผู้ให้					
๑๘	ทานมีผลมากน้อยขึ้นอยู่กับระดับจิตใจของผู้รับ					
๑๙	ท่านทำทานเพื่อความบริสุทธิ์ของศีล					
๒๐	ท่านทำทานเพื่อทำจิตใจให้บริสุทธิ์					
๒๑	ท่านทำทานเพื่อให้เกิดความสุขความสบายใจ					
๒๒	ท่านทำทานเพื่อสร้างสมบารมีทางจิต					
๒๓	ท่านทำทานเพื่อบำรุงสืบทอดคำสอนพระศาสนา					
๒๔	ท่านทำทานเพื่อความถึงพร้อมด้วยสติปัญญา					

ตอนที่ ๔ ข้อมูลแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น คำชี้แจง

ข้อคำถามต่อไปนี้เป็น การสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น แต่ละข้อไม่มีคำตอบถูกหรือผิด ขอให้ตอบตามความรู้สึกที่แท้จริงของท่าน โดยอ่านข้อความที่ละข้อและพิจารณาว่าท่านเห็นด้วยกับข้อความเหล่านั้นในระดับน้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความรู้สึกของท่านมากที่สุดเพียงคำตอบเดียวในแต่ละข้อ

คำตอบแต่ละข้อมีความหมายดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับมากที่สุด
เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับมาก
ไม่แน่ใจ	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับปานกลาง
ไม่เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับน้อย
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับข้อเท็จจริงของท่านในระดับน้อยที่สุด

ข้อ ที่	ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วยอย่าง เต็มที่	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย เต็มที่
พฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านกาย						
๑	ท่านมีจิตอาสาในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยด้วยร่างกาย					
๒	ท่านต้องการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมสงเคราะห์					
๓	ท่านไม่สามารถทนเห็นความลำบากของเพื่อนมนุษย์					
๔	ท่านต้องการเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์					
๕	ท่านให้การสนับสนุนเพื่อสังคมต่อกิจกรรมสาธารณประโยชน์					
๖	ท่านช่วยเหลือเพื่อนบ้านทำงาน					
๗	ท่านแสดงอาการสุภาพต่อการผู้อื่นในการเข้าร่วมกิจกรรม					
๘	ท่านให้ข้อมูลในการทำงานเกี่ยวกับสาธารณประโยชน์					

ข้อ ที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วยอย่าง	เห็นด้วย	ไม่เห็นใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
พฤติกรรมกรช่วยเหลือต่อผู้อื่นด้านวาจา						
๙	ท่านมักพูดให้ผู้อื่นมองเห็นคุณค่าในตนเอง					
๑๐	ท่านไม่เคยพูดทำร้ายจิตใจคนอื่น					
๑๑	ท่านมักพูดชมเชยผู้อื่นลับหลัง					
๑๒	ท่านมักพูดจาไกล่เกลี่ย แก้ปัญหาความแตกแยกในหมู่คณะ					
๑๓	ท่านมักพูดให้คนอื่นร่วมปฏิบัติงานให้สำเร็จ					
๑๔	ท่านมักพูดปลอบโยน ให้กำลังใจ เมื่อผู้อื่นประสบปัญหา					
๑๕	ท่านพูดยกย่องชมเชยเพื่อนฝูงในการช่วยเหลือสังคม					
๑๖	ท่านพูดชวนคนอื่นเข้าร่วมกิจกรรมของสังคม					

ตอนที่ ๕ แบบสอบถามข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

คำชี้แจงโปรดแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในแต่ละข้อต่อไปนี้

๑.รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูต่างๆไปที่ท่านได้รับจากครอบครัว

.....

๒.รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธศาสนาที่ท่านได้รับ

.....

๓.ลักษณะการให้ทาน

๑.ประเภทของท่าน.....

๒.ประเภทของบุคคลที่ท่านให้ทาน.....

๓.วัตถุประสงค์สูงสุดของการให้ทาน.....

๔. พฤติกรรมการช่วยเหลือบุคคลอื่น

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือ

ภาคผนวก ซ

สูตรทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)

สูตรทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane)^๑

จากสูตร

$$n = \frac{N}{1 + \frac{NE}{2}}$$

เมื่อ

- n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
N = ขนาดของกลุ่มประชากร
E = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

^๑ บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์, หน้า ๗๑.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระวิฑูรย์ จานงโกโร (เจือจันทร์)
เกิด	๔ เมษายน ๒๕๒๗
สถานที่เกิด	๑ หมู่ ๖ ตำบลเตล อำเภอสี่ขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์
การศึกษา	พ.ศ. ๒๕๔๔ นักธรรมชั้นเอก พ.ศ. ๒๕๕๐ พุทธศาสตรบัณฑิต (พุทธจิตวิทยา)
อุปสมบท	๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๘
เข้าศึกษา	พ.ศ. ๒๕๕๑
สำเร็จการศึกษา	๒๕ มีนาคม ๒๕๕๕
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดรัชฎาธิษฐานราชวรวิหาร ๖๙๒ แขวงคลองซึกพระ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทาน
และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษาอุบาสก อุบาสิกา
ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร^๑

พระวิฑูรย์ จานงกูโร (เจือจันทร์)
สาขาวิชาชีวิตและความตาย

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง การอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีต่อความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย ๑) เพื่อศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น: กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ๓) เพื่อเปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธกับ ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๔) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามข้อมูลทั่วไป

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๒๒ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบความแตกต่างด้วยค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test) และ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

^๑ บทความวิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาชีวิตและความตาย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า

๑. อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นเพศ หญิง ๑๗๐ คน (๗๕.๕๕%) มีอายุระหว่าง ๒๐ – ๓๐ ปี ๖๔ คน (๒๘.๘๒%) มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป ๑๓๕ คน (๖๐.๘๒%) อาชีพเป็น ลูกจ้างทั่วไป ๖๕ คน (๒๙.๒๘%) มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่ำกว่า ๑ ปี ๑๐๔ คน (๔๖.๘๕%) มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๖ คนขึ้นไป ๗๖ คน (๓๔.๒๓%) และมีลำดับการเกิด เป็นบุตรคนที่ ๑ จำนวน ๗๒ คน (๓๒.๔๓%)

๒. การอบรมเลี้ยงดูของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสาราม ราช โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า พ่อแม่สอนให้มีความตั้งใจในการแสวงหาความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ ๔.๘๒ ดังนั้นพ่อแม่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมให้เป็นคนดี มีคุณธรรมตามแนวพุทธ เป็นพ่อแม่ที่มีลักษณะทางพุทธสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการดำเนิน ชีวิตประจำวันตามวิถีทางแบบพุทธ ที่สำคัญคือ ยึดมั่นในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมพื้นฐาน อันได้แก่ การบริจาคทาน การรักษาศีลห้าและหมั่นปฏิบัติสมาธิภาวนา เป็นผู้ที่มีความสุขภาพจิตใจดี และให้การปฏิสัมพันธ์กับบุตรอย่างใกล้ชิดและมีคุณภาพ

๓. อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีเพศ อายุต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อ ผู้อื่นแตกต่างกันโดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างกันด้านความเชื่อในการให้ทานและ ความเชื่อด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ ๐.๐๕

๔. อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่างกัน มีความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรม การช่วยเหลือต่อผู้อื่นแตกต่างกันโดยรายด้านมีความแตกต่างกันด้านความเชื่อด้านจิต-ปัญญา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ ๐.๐๕

๕. ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู แบบประชาธิปไตย แบบรัก สนิบสนุน และแบบพุทธที่มีผลต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ฉะนั้น การอบรมเลี้ยงดูแบบสนับสนุน แบบประชาธิปไตย และแบบพุทธ จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการปลูกฝังความเชื่อการให้ทานและพฤติกรรม การช่วยเหลือต่อผู้อื่น

ABSTRACT

The study entitled 'A Study on the Caring of Buddhists Influencing the Belief in Giving and Helping Others: A Case Study of Laymen and Laywomen Practicing Meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok' aimed 1) to study the caring of Buddhists influencing the belief in giving and helping others: a case study of laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok ; 2) to study the belief in giving and the behavior of helping others: a case study of laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok; and 3) to compare the caring of Buddhists influencing the belief in giving and helping others: a case study of laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok. The sample of the study included laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok classified according to general information.

The sample consisted of 222 laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok. The tool of data collect was a questionnaire. Statistics used consisted of percentage, Mean, Standard deviation (SD), t-test, F-test and Pearson's Product Moment Correlation Coefficient.

The results of the study were as followed:

1. The most laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok were female the number of which was 170 (75.58%), they were 20-30 years old the number of which was 64 (28.82%), the most 135 respondents completed a Bachelor degree and above the percentage of which was 60.82. The occupation of the most respondents was a general worker with 65 ones (29.28%). The most 104 respondents had below 1 year of work experiences the percentage of which was 46.85. Out of 222 76 respondents (34.23%) had 6 family members and 72 of them (32.43%) were the first ones in the order of family members.

2. The caring of laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok was generally high with the average value of 4.19, while individually considering it was found that the number of parents who were determined to teach to learn Buddhhadhamma was highest with the average value

of 4.82. Therefore, the most parents who brought their offspring with the promotion of morality in Buddhism were characterized by the Buddhist point of view, especially they earned their life in the line of Buddhism based on the basic Buddhist doctrines, i.e., giving, observing Five Precepts, practicing meditation causing a good mentality and effective relations with their offspring.

3. The caring of laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok with different sex, age and belief in giving and behavior of helping others was generally different, and the individual aspect was significantly different in giving and social belief with the level of 0.05.

4. The caring of laymen and laywomen practicing meditation at Wat Ratcha-orasaram Rachawaravihara in Bangkok with different meditation practicing experiences and belief in giving and behavior of helping others was generally different, and the individual aspect was significantly different in mental and wisdom belief with the level of 0.05.

5. Regarding the relationships among democratic, supportive and Buddhist models influencing the belief in giving and the behavior of helping others it was generally found to be high, hence democratic, supportive and Buddhist caring models were significant in the cultivation of the belief in giving and the behavior of helping others.

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การให้การศึกษารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า การฝึก หรือ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา นับว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทั้งด้านความประพฤติ ด้านกาย ด้านจิตใจและด้านปัญญา^๒ ดังพุทธพจน์ที่ว่า ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ แปลว่า ในหมู่มนุษย์นั้นผู้ที่ฝึกแล้วเป็นผู้ประเสริฐ^๓ ดังนั้นพ่อแม่หรือผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูจะต้องเป็นผู้ฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้องตามครรลองคลองธรรมตามหลักของศีล ๕ ไตรสิกขา และพรหมวิหาร ๔ เช่น การพาบุตรเข้าวัด รับศีล การฟังเทศน์ ฝึกสมาธิ ฝึกการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ช่วยให้ได้ฝึกได้พัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา

ในหนังสือ “จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ” พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงการพัฒนาอบรมเลี้ยงดูในพระพุทธศาสนาไว้ว่า คำว่าเลี้ยงดู ซึ่งหมายถึง ต้องเลี้ยงและดู เลี้ยง หมายความว่า ให้และช่วยทำให้เขา ได้แก่อ้อหนึ่ง สอง สาม คือเมตตา กรุณา มุทิตา ดู คือข้อที่สี่ได้แก่ อุเบกขา เอาแต่ดู อย่าไปแทรกแซง คือดูให้เขาพัฒนาและดูให้เขาทำเป็นต้น เป็นอันว่ามีทั้งทำให้เขาดูและดูให้เขาทำ จึงเรียกว่าเลี้ยงดูนี้คือหลักพรหมวิหารสี่^๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับพ่อแม่หรือผู้ที่สามารถอบรมเลี้ยงดูบุตร และยังมีหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่เหมาะแก่จริตนิสัยของบุคคล ในการฝึกฝน พัฒนาตนเอง ในหลายระดับ คือ ตั้งแต่ในระดับศีลธรรม กุศลกรรมบถ และในระดับสังฆธรรมชั้นสูง อันหมายถึง มรรคมืองค์ ๘ ในอริยสัจ ๔ ประการ^๕

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเป็นไปเพื่อการพัฒนาบุคคลในสังคมให้มีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องมีการปลูกฝังคุณธรรมตั้งแต่เด็กเพื่อการอยู่ด้วยกันในสังคมอย่างไม่ว่างแย่งชิงซึ่งกันและกัน คุณธรรมที่ควรปลูกฝังตั้งแต่ในรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูคือ การสอนให้เด็กรู้จักการให้ รู้จักเสียสละ การแบ่งปัน การมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดเป็นพฤติกรรมกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่นจนเป็นสังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน พฤติกรรมจริยธรรม

^๒ พระเทพเวที, (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพฯ : มหาคุपालง วรรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๘๐.

^๓ พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๓๒.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคน ตามแนวธรรมชาติ, (กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕-๒๖.

^๕ ส.ม.(บาลี) ๑๙/๑๖๕/๕๒๘.

ความเอื้ออาทรจะช่วยให้คนในสังคมดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของสังคมไทยที่พึงพาเกี่ยวเนื่องกัน^๖ ความเป็นอยู่ที่ปกติสุขพ่อแม่ควรเอาใจใส่ต่อลูก

โดยเริ่มจากการใช้เวลาสนทนากับลูก ทำสิ่งที่ดี ๆ ให้ลูกเห็น นำข่าวสารมาเล่าให้ฟัง พร้อมสอดแทรกธรรมะ สอดแทรกคำสอนในบทละครโทรทัศน์ พาลูกไปทำบุญที่ ฟังเทศน์ เวียนเทียนที่วัด แนะนำให้ลูกอ่านหนังสือธรรมะในเวลาว่าง และเปิดรายการธรรมะทางโทรทัศน์ให้ลูกชม^๗ จะทำให้ครอบครัวเกิดความอบอุ่นที่ดี

ในการอบรมเลี้ยงดู พ่อแม่จะต้องไม่แสดงความลำเอียงด้วยรัก ลำเอียงด้วยชัง ลำเอียงด้วยเขลา ลำเอียงด้วยหวาดกลัวในการดูแลบุตรธิดาในครอบครัวของตนเอง^๘ จึงจะประสบกับความสุข ร่มเย็น อบอุ่น ทั้งกายและใจ ตลอดเพื่อให้เกิดความสุขแก่สังคมด้วย ในพระพุทธศาสนาจึงสอนหลักธรรมข้อแรกคือทาน เพราะมนุษย์มีชีวิตที่ต้องอาศัยวัตถุและยังอยู่กับวัตถุมาก^๙ ทาน^{๑๐} หมายถึง การให้, การแบ่งปัน, การเสียสละ, การเอื้อเฟื้อ หรืออีกความหมายหนึ่งคือ วัตถุที่พึงให้ ซึ่งเราจะพบเห็นได้จากรูปแบบของการศึกษา มรรคมืองค์ ๘^{๑๑} มงคล ๓๘ และในสัปปริสธรรม ๗^{๑๒} สัปปริสทาน ๘^{๑๓} และทศ ๖ ทำให้คนรู้จักบทบาทและหน้าที่ที่ตนต้องปฏิบัติต่อกันอย่างสมดุล ทำให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน^{๑๔}

^๖ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานวิจัยเรื่องดัชนีชี้วัดความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อสังคมไทย โดยใช้เทคนิคเดลฟาย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๖), หน้า ๒-๓.

^๗ พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย, (แก้ววงศ์ล้อม), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบัน ครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, ปริญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕๓.

^๘ ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๒๒๘, ๑๗๖/๒๓๒, ๑๗๖.

^๙ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พัฒนาคูณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๓), หน้า ๔๔.

^{๑๐} อัง.นุกก.๒๒/๓๓๐/๔๓๙.

^{๑๑} ที.ม.๑๐/๒๙๙/๓๔๘; ม.ม.๑๒/๑๔๙/๑๒๓; ม.อ.๑๔/๗๐๔/๔๕๓; อภิ.วิ.๓๕/๕๖๙/๓๐๗.

^{๑๒} ที.ปา.๑๑/๓๓๑/๒๖๔; ๔๓๙/๓๑๒; อัง.สตุตก.๒๓/๖๕/๑๑๔.

^{๑๓} อัง.อฎุจก.๒๓/๑๒๗/๒๔๘.

^{๑๔} พระมหาสมชาย สิริจนโท (หานนท์), “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ)”, ปริญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๓.

การฝึกการให้ทานในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นพุทธจิตวิทยาในการช่วยเหลือเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นอีกด้วยความเต็มใจ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาบันทึกว่า “พระพุทธเจ้าในพระชาติที่เป็นสุเมธดาบสได้รับการพยากรณ์จากพระที่บิณฑกพระพุทธเจ้าว่า จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต จึงแสวงหาหลักธรรมเพื่อจะบำเพ็ญบารมีเป็นพระพุทธเจ้า”^{๑๕} ได้ทรงเห็นว่าควรบำเพ็ญทานบารมีเป็นอันดับแรก แล้วจึงบำเพ็ญบารมีข้ออื่น ๆ ต่อไป^{๑๖}

พระพุทธเจ้า ก่อนที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ต้องอาศัยการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ^{๑๗} แต่บารมีที่บำเพ็ญแล้วโดดเด่นที่สุด คือ ทานบารมี เช่นทรงบริจาคทานจำนวนมากแก่คนยากจนและคนทั่วไป จุดมุ่งหมายในการให้ทานของพระองค์ ก็คือเพื่อมุ่งหวังสัมมาสัมโพธิญาณ ไม่หวังเพื่อพระองค์อย่างเดียว แต่หวังเพื่อความสงบสุขแก่สัตว์โลก ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างในการให้ความเชื่อเหลือผู้อื่นด้วยการให้ทาน

ทาน จึงเป็นพื้นฐานความดีของมนุษยชาติในการแบ่งปันช่วยเหลือแก่กัน และทานยังเป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้เพราะทานมีผลในการสร้างเสริมสังคมให้มีความเอื้อช่วยเหลือกันในสังคม

จากแนวความคิดดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะผู้ที่ใกล้ชิดและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในสังคม จึงมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธที่มีความเชื่อในการให้ทานและการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น กรณีศึกษา : อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร เพื่อนำผลการวิจัยไปปรับปรุงเป็นข้อมูลในการนำไปพัฒนาเด็กและเยาวชนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธ : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๒.๒ เพื่อศึกษาความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่นของชาวพุทธ : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

^{๑๕} ขุ.พุทธ.อ. (ไทย) ๙/ ๒ /๒๙.

^{๑๖} ขุ.พุทธ.อ. (ไทย) ๙/๒ /๒๒๙-๒๔๕.

^{๑๗} บารมี ๑๐ คือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อริชฐานบารมี เมตตบารมี อุเบกขาบารมี. ขุ.จரிய.อ. (บาลี) ๓๒๕, ขุ.จரிய.อ. (ไทย) ๙/๓/๕๗๒.

๒.๓ เพื่อเปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธกับ ความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๒.๔ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของชาวพุทธต่อความเชื่อในการให้ทาน และพฤติกรรมของการให้ความช่วยเหลือต่อผู้อื่น : กรณีศึกษา อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นงานวิจัยประเภทสำรวจ ใช้ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่อุบาสกอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๒๒ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสอบถาม จัดเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม ประกอบด้วย

ส่วนที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคล

ส่วนที่ ๒ ประกอบด้วย การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสันทนุญ แบบประชาธิปไตยและแบบพุทธ

ส่วนที่ ๓ ความเชื่อที่มีปัจจัยมาจากการให้ และพฤติกรรมการช่วยเหลือต่อผู้อื่น

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วย

สถิติพรรณนา ได้แก่ การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สถิติอนุมาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบระหว่างการถูกอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อการให้ทาน และความเชื่อการช่วยเหลือผู้อื่นโดยใช้สถิติทดสอบ t-test Independent

๔. บทสรุป

อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นเพศ หญิง ๑๗๐ คน (๗๕.๕๘%) มีอายุระหว่าง ๒๐ – ๓๐ ปี ๖๔ คน (๒๘.๘๒%) มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป ๑๓๕ คน (๖๐.๘๒%) อาชีพเป็นลูกจ้างทั่วไป ๖๕ คน (๒๙.๒๘%) มีประสบการณ์ปฏิบัติธรรมต่ำกว่า ๑ ปี ๑๐๔ คน (๔๖.๘๕%) มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว ๖ คนขึ้นไป ๗๖ คน (๓๔.๒๓%) และมีลำดับการเกิดเป็นบุตรคนที่ ๑ จำนวน ๗๒ คน (๓๒.๔๓%)

ด้านการอบรมเลี้ยงดู ของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสันทนุญ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ ด้าน

การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ และด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบแบบพุทธ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖

ด้านมีความเชื่อที่ส่งผลต่อการให้ทานและการช่วยเหลือผู้อื่น ของ อุบาสก อุบาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร มีพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับความเชื่อ โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความเชื่อเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้อื่น อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒ และด้านความเชื่อเกี่ยวกับการให้ทาน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐

จากผลการทดสอบสมมติฐาน ปัจจัยด้านอายุ เป็นปัจจัยสำคัญต่อความเชื่อที่ส่งผลต่อการให้ทานของอุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ส่วนปัจจัยอื่น ๆ นอกจากนั้น ไม่ปัจจัยส่งผล

ระดับความสัมพันธ์ระหว่าง การอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อในการให้ทานและพฤติกรรมช่วยเหลือต่อผู้อื่น มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ และ ๐.๐๑ ทุกด้าน การอบรมเลี้ยงดูจึงมีอิทธิพลส่งผลต่อความเชื่อของ อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

๕.อภิปรายผล

อุบาสก อุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ถูกอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวแบบประชาธิปไตย แบบสนับสนุน และแบบพุทธ อยู่ในระดับ “มาก” อาจเป็นเพราะว่าเป็นสังคมเมืองมีความต้องการให้บุตรของตนมีการพึ่งพตนเองได้ จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมน อมรวิวัฒน์^{๑๔} ได้ให้ความสำคัญกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้ศึกษามาว่า การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทยพบว่า การผสมผสานวิธีการอบรมเลี้ยงดูอย่างกลมกลืนและนำไปใช้อบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมกับวัยของเด็กจะสามารถส่งเสริมพัฒนาการของเด็กให้เกิดศักยภาพได้อย่างเต็มที่ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา และสามารถดำรงชีวิตในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างมีความสุข

^{๑๔} สุมน อมรวิวัฒน์. ๒๕๓๔. การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย: การศึกษาเชิงมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔, ๗๒-๘๐)

ด้านความเชื่อในการให้ทานและการช่วยเหลือผู้อื่น อยู่ในระดับ “มาก” อาจเป็นเพราะว่า มีการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธก่อกำเนิดให้เด็กมีความเป็นอยู่แบบวิถีไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย^{๑๙} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ส่วนแรก ในด้านแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว พระพุทธศาสนาเห็นว่าครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญสำหรับฆราวาส ซึ่งเป็นสถานที่ใช้ชีวิตร่วมกันของบุคคลที่มีอุดมคติชีวิตเหมือนหรือใกล้เคียงกัน โดยมีสัมพันธภาพทางกายและทางจิตใจต่อกันอันมีเป้าหมายเพื่อการแบ่งเบาภาระหน้าที่ต่อกัน และการผลิตสมาชิกที่มีคุณภาพให้กับสังคม ลักษณะครอบครัวที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาได้แก่ครอบครัวที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีคุณลักษณะทางธรรมและสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) องค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดอบรมการเลี้ยงดูบุตรที่มีรูปแบบวิถีพุทธ เพื่อให้ชีวิตสอดคล้องกับวิถีชีวิตของไทย ส่งผลก่อให้เกิดความสุขทั้งกายและใจ
- ๒) ควรมีการสร้างเครือข่ายในด้านการรณรงค์ให้เกิดการสร้างค่านิยมในเชิงพุทธของคนไทย อันมีความผูกพันต่อสถาบันหลักของชาติสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ข้อเสนอแนะในสำหรับโครงการวิจัยในครั้งต่อไป

- ๑) ควรทำโครงการวิจัยเรื่อง “ผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธต่อการเอื้ออาหารต่อของคนไทย”
- ๒) ควรศึกษาแนวคิดและหลักการในการนำพุทธธรรมมาเป็นต้นแบบในการอบรมเลี้ยงดูบุตรซึ่งจะช่วยให้เด็กไทยที่มีคุณภาพ

^{๑๙} พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย, “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต , สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ๒๕๔๔) , บทคัดย่อ.

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก** ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **รายงานวิจัยเรื่องดัชนีชี้วัดความสมานฉันท์และเอื้อ**

อาหารต่อสังคมไทย โดยใช้เทคนิคเดลฟาย , กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา

ลาดพร้าว, ๒๕๔๖

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคน ตามแนวธรรมชาติ**,

กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙.

พระเทพเวที, (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙,

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาสมชาย สิริจนฺโท (ห่านนท์) ,“**พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ**

พระเทพวราคุณ (สมาน สุเมโธ)”, **ปริญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, สาขาวิชา

พระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๔๗